

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ FİİL YAPIM EKLERİ,
BUNLARLA TÜREMİŞ FİİLLER, BU FİİLLERİN ANLAM
ÖZELLİKLERİ VE BUNLARIN İLKÖĞRETİM DİL BİLGİSİ
ÖĞRETİMİNE YANSIMASI**

Burcu KAYA

İzmir
2012

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ FİİL YAPIM EKLERİ,
BUNLARLA TÜREMİŞ FİİLLER, BU FİİLLERİN ANLAM
ÖZELLİKLERİ VE BUNLARIN İLKÖĞRETİM DİL BİLGİSİ
ÖĞRETİMİNE YANSIMASI**

Hazırlayan
Burcu KAYA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Tahir KAHRAMAN

İzmir
2012

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiil Yapım Ekleri, Bunlarla Türemiş Fiiller, Bu Fiillerin Anlam Özellikleri ve Bunların İlköğretim Dilbilgisi Öğretimine Yansıması” adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara gönderme yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/04/2012

Burcu KAYA

ÖN SÖZ

Yüksek lisans derslerini bitirip, tez konusu seçme aşamasına geldiğimde önümde iki seçenek vardı: Edebiyat konuları ve dil konuları. Çalışmalarım sırasında incelediğim kaynaklardan Doğan Aksan’ ın “Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileri ile Dilbilim” (2007: 11) kitabında dile ilişkin şu belirlemeler beni çok etkiledi:

“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüğü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.”

Bunların etkisiyle, dilin inceliklerinin ilgimi çektiğini ve dilbilimin benim için doğru inceleme alanı olduğunu anladım. Danışman hocamın da görüşünü alarak, fiiller üzerinde çalışmaya karar verdim. Bu konuda yapılan başka çalışmaların da bulunmaması kararımı kesinleştirmemi sağladı.

Çalışmamda öncelikle fiilin anlamı, anlam özellikleri, çatısı, çekimi ve yapısı konusunda dilcilerimizin görüşlerine yer verip, konu hakkındaki düşöncelerimi açıklayarak başladım.

Fiiller üzerinde araştırma yapanlara, bu tezden yararlanmayı kolaylaştırmak amacıyla önce türemiş fiillerin genel dizelgesini, alfabetik dizin biçiminde verdim.

Daha sonra Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde yer alan türemiş fiilleri, bu fiillerin hangi eklerle türediklerini, türedikleri eklere göre kullanım sıklığını, kitaplarda bulunan kullanım örneklerini belirledim.

Bu fiil türetme eklerinin ve bunlarla türemiş fiillerin dilbilgisi derslerinde nasıl yer aldığını, öğretmenlerin bu konudaki bilgilerinin yeterli olup olmadığını, öğrencilere konuyu nasıl anlattıklarını da tezimin devamında açıkladım.

Bu tezin hazırlanma aşamasında benden yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen ve sabırla yol gösteren hocam Yrd. Doç. Dr. Tahir Kahraman' a sonsuz teşekkürler...

Burcu KAYA

Nisan 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi

1. BÖLÜM:

GİRİŞ

Tablo 1 (Çağdaş Türkiye Türkçesinde Bulunan Addan Türemiş Fiillerin Genel Dizelgesi).....	1
Tablo 2 (Çağdaş Türkiye Türkçesinde Bulunan Fiilden Türemiş Fiillerin Genel Dizelgesi).....	29
1.1.Fiil ve Genel Özellikleri.....	63
1.2.Fiilin Tanımı ve Anlam Özellikleri.....	63
1.2.1.Fiilin Tanımı.....	63
1.2.2.Fiillerin Anlam Özellikleri.....	65
1.2.2.1.Çağdaş Türkiye Türkçesi Fiillerinde Kılımlı Özellikleri.....	67
1.2.2.2.Çağdaş Türkiye Türkçesi Fiillerinde Görünüş Özellikleri.....	70
1.3.Fiilin Çatısı.....	72
1.3.1.Fiillerin Nesneyle İlişkilerine Göre Çatı Özellikleri.....	74
1.3.1.1.Ettirgen Çatılı Fiiller.....	76
1.3.1.2.Oldurgan Çatılı Fiiller.....	77
1.3.2.Fiillerin Özneyle İlişkilerine Göre Çatı Özellikleri.....	78
1.3.2.1.Edilgen Çatılı Fiiller.....	78
1.3.2.1.1.Katmerli Edilgenlik.....	80
1.3.2.2.Dönüslü Çatılı Fiiller.....	81
1.3.2.3.İşteş Çatılı Fiiller.....	82
1.4.Fiil Çekimi.....	84
1.4.1.Fiilde Kişi.....	84
1.4.1.1.Birinci Tip Kişi Ekleri.....	85

1.4.1.2.İkinci Tip Kişi Ekleri.....	85
1.4.1.3.Üçüncü Tip Kişi Ekleri.....	86
1.4.2.Fiilde Zaman ve Kip Kavramları.....	86
1.4.2.1.Bildirme Kipleri.....	87
1.4.2.1.1.Görülen (Belirli) Geçmiş Zaman Kipi.....	88
1.4.2.1.2.İşitilen (Belirsiz) Geçmiş Zaman Kipi.....	88
1.4.2.1.3.Şimdiki Zaman Kipi.....	88
1.4.2.1.4.Gelecek Zaman Kipi.....	88
1.4.2.1.5.Geniş Zaman Kipi.....	89
1.4.2.2.Dilek Kipleri.....	89
1.4.2.2.1.Dilek-Şart Kipi.....	89
1.4.2.2.2.İstek Kipi.....	90
1.4.2.2.3.Gereklilik Kipi.....	90
1.4.2.2.4.Emir Kipi.....	90
1.4.3.Ekfiil Çekimi.....	90
1.4.4.Fiillerin Birleşik Çekimleri.....	91
1.4.4.1.Anlatı(Hikaye) Birleşik Çekimi.....	91
1.4.4.2.Söylenti(Rivayet)Birleşik Çekimi.....	91
1.4.4.3.Koşul Birleşik Çekimi.....	91
1.4.4.4.Durum Birleşik Çekimi.....	91
1.5.Fiilde Yapı.....	92
1.5.1.Sözcükte Yapı.....	92
1.5.2. Fiilde Yapı.....	94
1.5.2.1. Yalın (Basit) Fiiller.....	95
1.5.2.2. Türemiş Fiiller.....	95
1.5.2.3. Birleşik Fiiller.....	95
1.5.2.3.1. Yeterlik Fiili.....	96
1.5.2.3.2. Tezlik Fiili.....	97
1.5.2.3.3. Sürerlik Fiili.....	97
1.5.2.3.4. Yaklaşma Fiili.....	97
1.5.2.4. Öbek Biçiminde Fiiller.....	97
1.5.2.4.1.-İp Ekiyle Oluşturulan Sürerlik Fiilleri.....	98

1.5.2.4.2.Ortaç + Çekimli Yardımcı Fiil Biçimindeki Fiil Öbekleri.....	98
1.5.2.4.3.Ad + Çekimli Yardımcı Fiil Biçimindeki Fiil Öbekleri.....	98
1.5.2.4.4.Deyim Biçiminde Kalıplaşmış Fiil Öbekleri.....	98
1.6.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	98
1.6.1.Sorun Cümlesi.....	99
1.6.2.Alt Problemler.....	99
1.7.Araştırmanın Sayıltıları.....	100
1.8.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	100
1.9.Tanımlar.....	101

2.BÖLÜM:

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....103

2.1. Sözcüğün Yapısı ve Yapım Ekleri Konulu Çalışmalar.....	103
2.2. Fiillerle İlgili Çalışmalar.....	104
2.3. Türkçe Öğretimi İle İlgili Çalışmalar.....	108

3.BÖLÜM:

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	110
3.2. Evren ve Örneklem.....	110
3.3. Veri Toplama Araçları.....	111
3.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	111
3.4.1. Çalışma Sırasında İzlenen Yol ve Gözetilen İlkeler.....	111
3.4.2. Eklerin Adlandırılması ve Yazımı.....	112

4.BÖLÜM:

BULGULAR VE YORUM

4.1.Yapım Ekleri.....	115
4.2.Addan Fil Türeten Ekler ve Bunlarla Türemiş Fiiller.....	115
4.2.1.+DE Eki.....	117
4.2.2.+E Eki.....	121

4.2.3.+ (E)l Eki.....	123
4.2.4.+ (E)r Eki.....	125
4.2.5. +lE Eki.....	128
4.2.6. +lEn Eki.....	142
4.2.7. +lEndİr Eki.....	148
4.2.8. +lEş Eki.....	149
4.2.9. +lEştİr Eki.....	158
4.2.10. +lEt Eki.....	159
4.2.11.+sE Eki.....	161
4.2.12.+dEn Eki.....	163
4.2.13.+dEt Eki.....	163
4.2.14. + (E)n eki.....	164
4.2.15. +Eş Eki.....	165
4.2.16. +Et Eki.....	166
4.2.17. +İ Eki.....	167
4.2.18.+ (İ)k Eki.....	168
4.2.19. + (İ)msE Eki.....	170
4.2.20. + (İ)r Eki.....	171
4.2.21. +İrgE Eki.....	173
4.2.22. +kir Eki.....	174
4.2.23. +nE Eki.....	176
4.2.24. +rE Eki.....	177
4.2.25. +sİ Eki.....	178
4.2.26. +sİn Eki.....	180
4.2.27. +sİr Eki.....	181
4.2.28. Addan Fiil Türeten Ekler ve Bunlarla Türeyen Fiil Sayıları Tablosu.....	183
4.3. Filden Fiil Türeten Ekler ve Bunlarla Türemiş Fiiller.....	184
4.3.1.-Dİr Eki.....	186
4.3.2. -EİE, -İİE Eki.....	197
4.3.3. -İl Eki.....	199
4.3.4. -(İ)ştİr Eki.....	207

4.3.5. -İE Eki.....	209
4.3.6. -n Eki.....	210
4.3.7. -(İ)r Eki.....	219
4.3.8. -ş Eki.....	222
4.3.9. -t Eki.....	227
4.3.10 -DEr Eki.....	234
4.3.11. -E Eki.....	236
4.3.12. -EksE Eki.....	237
4.3.13. -El Eki.....	238
4.3.14. -ElEn Eki.....	239
4.3.15.-ErİE Eki.....	239
4.3.16. -(E)r Eki.....	240
4.3.17. -Esİ Eki.....	241
4.3.18. -gE Eki.....	242
4.3.19 -İ Eki.....	243
4.3.20. -İksE Eki.....	244
4.3.21. -(İ)msE Eki.....	245
4.3.22. -İmsEn Eki.....	246
4.3.23. -k Eki.....	246
4.3.24. -kİE, -İkİE, -EkİE Eki.....	248
4.3.25. -kUn Eki.....	249
4.3.26. -mE Eki.....	250
4.3.27. -mEİE Eki.....	252
4.3.28. -nİl Eki.....	253
4.3.29. -p Eki.....	254
4.3.30. -sE Eki.....	255
4.3.31. -sİ Eki.....	255
4.3.32. -İşİE Eki.....	256
4.3.33. -y Eki.....	257
4.3.34.-zİr Eki.....	258
4.3.35. Fiilden Fiil Türeten Ekler ve Bunlarla Türeyen Fiil Sayıları Tablosu.....	260

4.4. İlköğretim Okullarındaki Dil Bilgisi Derslerinde Fiil Konusunun Yeri ve İşlenme Yeterliliği.....	261
4.4.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları.....	261
4.4.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı Genel Amaçları.....	262
4.4.3. Türkçe Dersi Dil Bilgisi Programı.....	263
4.4.4. İlköğretim Okullarındaki Dil Bilgisi Derslerinde Fiil Konusu.....	263
4.4.4.1. İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Konuları.....	265

5.BÖLÜM:

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	272
5.1. Sonuçlar.....	272
5.2. Tartışma ve Öneriler.....	273
KAYNAKÇA.....	276

ÖZET

Bu çalışmada, Çağdaş Türkiye Türkçesindeki fiil yapım ekleri, bunlarla türemiş fiiller, bu fiillerin anlam özellikleri incelenerek; bunların ilköğretim dil bilgisi öğretimine nasıl yansdığı araştırılmıştır.

Öncelikle fiil ve özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiş, fiilin tanımı, anlamı, çatısı, yapısı ve çekimi ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

Çağdaş Türkiye Türkçesinde bulunan türemiş fiiller, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünden, Dil Derneği Türkçe Sözlüğünden ve Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzundan tarama ve fişleme yöntemleriyle tespit edilmiştir.

Araştırmada 11' i işlek, 16' sı az işlek olan 27'si addan fiil türeten yapım eki, 7'si işlek, 26' sı az işlek olan 33' ü fiilden fiil türeten yapım eki olmak üzere toplam 60 adet yapım eki saptanmıştır. Eklerin anlam ve yapı özellikleri hakkında bilgiler verilmiş, ekle türeyen fiillerin dizelgelerinden sonra edebiyat eserlerinden kullanım örnekleri belirlenerek yazılmıştır. Ayrıca bu yapım ekleri, “işlek olanlar” ve “az işlek olanlar” olarak ikiye ayrılarak, ekin türettiği sözcük sayısına göre listelenmiştir.

Yapım eklerinin sahip oldukları anlam özellikleri üzerinde durulmuştur. Türeyen sözcüğün kökeniyle kurduğu anlam ilgileri değerlendirilmiştir. Yanlış kullanımlar ve yanlış türemeler açıklanmıştır.

İncelenen sözlükler de içerikleri açısından değerlendirilmiş, daha verimli ve daha kapsamlı hale getirilebilmesi için yapılabilecekler dile getirilmiştir.

İlköğretim Türkçe Dersi müfredat programına bakılarak, türemiş fiiller konusunun okullarda nasıl işlendiği incelenmiştir. Dil bilgisi konularının ve özellikle “fiil” konusunun okullarda daha etkili anlatılabilmesi, türemiş fiiller konusunda

öğrencilerin bilinçlendirilebilmesi için yapılabilecekler araştırılmıştır. Okullarda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin düşünceleri, yeterlilikleri de dikkate alınmıştır. Başarıyı arttırmak için yapılabilecekler değerlendirilmiştir.

Araştırma sırasında tespit edilen bilgi ve bulguların ilköğretim Türkçe dil bilgisi derslerinde daha verimli kullanılabilmesi, gelecek nesillere Türkçenin korunması konusunda dil bilinci kazandırılabilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Fiil, türemiş fiiller, yapım ekleri, fiil yapım ekleri, Türkçe öğretimi

ABSTRACT

In this study, we search the denominal suffix at Modern Turkish Language, verbs made from these denominal suffixes and the meanings of these verbs; to see how these structures are taught at the Turkish grammar lessons at primary schools.

First of all, general information about verb is taught, then identification, meaning, structure, formation of verb is explained in details.

Derived forms of verbs in Modern Turkish are found by clarifying and tagging method from Turkish Dictionaries of Turkish Language Institution and Language Association and also from the spelling Guide of Turkish Language Institution.

In our search, we found 27 denominal suffixes which forms of verbs from nouns. 11 denominal suffixes of 27 are common and 16 of 27 are semi-common. We also found 60 denominal suffixes which forms of verbs from verbs' meanings and structures are given, lists are formed about works which are derived from suffixes and also usages of these verbs at literary works are fixed. Words derived by these denominal suffixes are categorized in two parts as common and semi-common denominal suffixes according to the numbers of works they form.

We also search the suffixes according to the meanings they add to the verb. We evaluate the relation between the main meaning of the verb and the new meaning of the derived verb.

As a result of this, we explained the wrong usages and wrong derived verbs.

Turkish dictionaries are also analyzed. From the result of this analyze, we explain how to make dictionaries better and more efficient.

We study the Primary School Turkish Lesson curriculum to see how derived verbs are explained at schools. We make searches how to teach grammar, especially “verbs” more effective at schools. We make searches how to make students understand derived verbs better.

We interview the Turkish teachers to learn their ideas about how to teach grammar more effective at schools. We make searches how to make students understand derived verbs better.

We interview the Turkish teachers to learn their ideas about how to teach grammar more effective at schools.

As a result of these interviews, we make evaluations about how to be more successful at teaching.

We make suggestions about how to teach Turkish grammar better and effective way at schools, how to make students willing to protect our language by the light of the searches during our study.

Key words: Verb, derived forms, denomial suffixs, Turkish language teaching

Tablo 1**Çağdaş Türkiye Türkçesinde Bulunan Addan Türemiş Fiillerin Genel Dizelgesi**

1	acılan-	28	ağdalan-	55	aktüelleş-
2	abanozlaş-	29	ağdalaş-	56	alacala-
3	abideleş-	30	ağıla-	57	alafrangalaş-
4	acarlaş-	31	ağıllan-	58	alakalan-
5	acayipleş-	32	ağırla-	59	alala-
6	acemleş-	33	ağırsa-	60	alar-
7	acık-	34	ağızla-	61	alaşımıla-
8	acılaş-	35	ağla-	62	alaturkalaş-
9	açıkla	36	ağrı-	63	alazla-
10	açımıla-	37	aharla-	64	alçaklaş-
11	açkıla-	38	ahırla-	65	alçal-
12	ada-	39	ahitleş-	66	alçıla-
13	adakla-	40	ahla-	67	alenileş-
14	adımla-	41	ahmaklaş-	68	alevlen-
15	adileş-	42	akaçla-	69	algıla-
16	adlan-	43	akçılın-	70	alıklaş-
17	adlaş-	44	akçillaş-	71	alkışla-
18	afacanlaş-	45	akıllan-	72	alla-
19	afalla-	46	akışkanlaş-	73	Almanlaş-
20	afişle-	47	akla-	74	altınlaş-
21	aforozla-	48	akortla-	75	altla-
22	afsunla-	49	akortsuzlaş-	76	amaçla-
23	afyonla-	50	aksır-	77	ambalajla-
24	agula-	51	aksilen-	78	ambarla-
25	ağaçla-	52	aksileş-	79	Amerikalılaş-
26	ağalan-	53	akşamla-	80	amonyakla-
27	ağar-	54	aktifleş-	81	anaforla-

82	anarşistleş-	112	asabileş-	142	ayranlaş-
83	anıkla-	113	asalaklaş-	143	ayrılan-
84	anılaş-	114	asfaltla-	144	ayrılaş-
85	anır-	115	asılan-	145	ayrımıla-
86	anıtlaş-	116	asileş-	146	ayrımsa-
87	anla-	117	askerileş-	147	azal-
88	anlamsızlaş-	118	asrileş-	148	azarla-
89	anormalleş-	119	astarla-	149	azgınlaş-
90	antlaş-	120	aşağıla-	150	azımsa-
91	apazla-	121	aşağısa-	151	azotla-
92	aprele-	122	aşıla-	152	babacanlaş-
93	aptallaş-	123	ateşle-	153	babalan-
94	arala-	124	atkıla-	154	badanala-
95	Arapçalaş-	125	avareleş-	155	badikle-
96	Araplaş-	126	avla-	156	bağdala-
97	ardaklan-	127	Avrupalılaş-	157	bağdaşıklaş-
98	ardıl-	128	avuçla-	158	bağımıla-
99	argaçla-	129	avurtla-	159	bağımılaş-
100	argolaş-	130	ayakla-	160	bağımsızlaş-
101	arıkla-	131	ayaklan-	161	bağır-
102	arıla-	132	ayarla-	162	bağışla-
103	arızalan-	133	ayazla-	163	bağıtlan-
104	arkala-	134	aydınlan-	164	bağıtlaş-
105	arlan-	135	aydınlat-	165	bağla-
106	Arnavutlaş-	136	ayıkla-	166	bağlılaş-
107	arsızlan-	137	ayıpla-	167	bağnazlaş-
108	arşınla-	138	aykırıla-	168	bakırılaş-
109	arşivle-	139	ayla-	169	balabanlaş-
110	artıkla-	140	aymazlaş-	170	balçıklaş-
111	arzula-	141	aynılaş-	171	balıkla-

172	balla-	202	bedavalaş-	232	betimle-
173	baltala-	203	bedbinleş-	233	betonlaş-
174	balyala-	204	bediileş-	234	beyazlan-
175	balyozla-	205	bedirlen-	235	beyazlaş-
176	bandajla-	206	bekle-	236	beyazlat-
177	bangırda-	207	bele-	237	bezekle-
178	bantla-	208	belgegeçerle-	238	bezele-
179	barbarlaş-	209	belgele-	239	bezginleş-
180	barikatla-	210	belgile-	240	bezirle-
181	barizleş-	211	belikle-	241	bezle-
182	basınçla-	212	belinle-	242	bıçakla-
183	basitleş-	213	belirginleş-	243	bıçkınlaş-
184	basmakalıplaş-	214	belirle-	244	bıngılda-
185	başakla-	215	belitle-	245	bıyıklan-
186	başar-	216	belle-	246	biberle-
187	başkalaş-	217	bencilleş-	247	biçimlen-
188	başla-	218	beneklen-	248	biçimsizleş-
189	Batılılaş-	219	benekleş-	249	bileyle-
190	battallaş-	220	bengileş-	250	bilgilen-
191	bayağılaş-	221	benimse-	251	binçlen-
192	bayatla-	222	benze-	252	billurlaş-
193	bayatsı-	223	benzinle-	253	bilmezle-
194	baygınlaş-	224	bereketlen-	254	birik-
195	bayındırlaş-	225	berele-	255	birle-
196	bayırlaş-	226	berki-	256	bitkileş-
197	baylan-	227	berraklaş-	257	bitlen-
198	bayraklaş-	228	besle-	258	bitümle-
199	bayramlaş-	229	beste-	259	bizle-
200	bebekleş-	230	beşle-	260	bloklaş-
201	becelleş-	231	beterleş-	261	bocala-

262	bodosla-	292	böğür-	322	büyüklen-
263	bodurlaş-	293	bölgele-	323	büyükse-
264	boğasa-	294	bölümle-	324	büyüle-
265	boğazla-	295	bönleş-	325	büzgüle-
266	boğuklaş-	296	briketle-	326	cadalozlaş-
267	boğumla-	297	bronzlaş-	327	cadılaş-
268	bohçala-	298	budaklan-	328	cakalan-
269	bokla-	299	budalalaş-	329	camla-
270	bolal-	300	buğula-	330	camlaş-
271	bolar-	301	buğulan-	331	canavarlaş-
272	bollan-	302	buğulaş-	332	canlan-
273	bollaş-	303	buharlaş-	333	cansızlaş-
274	bollat-	304	bukağıla-	334	carla-
275	bombala-	305	bulanıklaş-	335	cavla-
276	boncuklan-	306	bulgula-	336	cayılda-
277	boncuklaş-	307	bulgurla-	337	cazırda-
278	borçlan-	308	bulutlan-	338	cazibeleş-
279	bordala-	309	bumla-	339	cazipleş-
280	boşa-	310	bunal-	340	celallen-
281	boşal-	311	bungunlaş-	341	cemalleş-
282	boşla-	312	burgula-	342	cendereleş-
283	boyala-	313	burunla-	343	cenkleş-
284	boyla-	314	buzağıla-	344	cennetleş-
285	boynuzla-	315	buzlan-	345	cephelen-
286	boyutla-	316	buzlaş-	346	cepheleş-
287	bozar-	317	buzullaş-	347	ceple-
288	bozla-	318	bülbülleş-	348	cerahatlan-
289	bozulaş-	319	büngülde-	349	cesaretlen-
290	böbürlen-	320	bütçe le-	350	cevapla-
291	böceklen-	321	bütünle-	351	cezalan-

352	cezbelen-	382	coşkulan-	412	çapulla-
353	cılızlaş-	383	coşkulaş-	413	çarpıklaş-
354	cılklaş-	384	cömertleş-	414	çarşafla-
355	cımbarla-	385	cumbala-	415	çaşıtla-
356	cımbızla-	386	cumbulda-	416	çatallan-
357	cırıl-da-	387	cumburda-	417	çatallaş-
358	cırnakla-	388	cüceleş-	418	çatıklaş-
359	cırtla-	389	cücüklen-	419	çatıl-da-
360	cıvatala-	390	cüretlen-	420	çatla-
361	cıvıklaş-	391	çabuklaş-	421	çavlan-
362	cıvıl-da-	392	çağcılaş-	422	çayırla-
363	cıyakla-	393	çağdaşlaş-	423	çekikle-
364	cıyırd-a-	394	çağıl-da-	424	çekimle-
365	cızıl-da-	395	çağır-	425	çekinglenleş-
366	cızırda-	396	çağla-	426	çekirdeklen-
367	cızla-	397	çakıl-da-	427	çelikle-
368	cicozla-	398	çakırlaş-	428	çelikleş-
369	ciddileş-	399	çakmaklaş-	429	çelmele-
370	cilala-	400	çakozla-	430	çemberle-
371	ciltle-	401	çalımla-	431	çemenle-
372	cilvelen-	402	çalka-	432	çemkir-
373	cilveleş-	403	çamurla-	433	çemre-
374	cimrileş-	404	çangırda-	434	çeneleş-
375	cinlen-	405	çapaklan-	435	çengelle-
376	cinleş-	406	çapala-	436	çentikle-
377	cisimlen-	407	çapkınlaş-	437	çepelle-
378	cisimleş-	408	çapla-	438	çerçevele-
379	ciyakla-	409	çapraşıklaş-	439	çerezlen-
380	contala-	410	çaprazla-	440	çeşnile-
381	copla-	411	çaprazlaş-	441	çeteleş-

442	çetinleş-	472	çipilleş-	502	çukurlat-
443	çetrefilleş-	473	çirişle-	503	çulla-
444	çevikleş-	474	çirkefleş-	504	çuvalla-
445	çevrele-	475	çirkinleş-	505	dağla-
446	çevrile-	476	çirkinse-	506	dalgalan-
447	çıbanlaş-	477	çirozlaş-	507	dalgınlaş-
448	çıģalan-	478	çitle-	508	dalkavuklaş-
449	çıģır-	479	çivile-	509	dalla-
450	çıkıla-	480	çivitle-	510	damaksıllaş-
451	çıkınla-	481	çiyle-	511	damgala-
452	çikkınlaş-	482	çizgile-	512	dangılda-
453	çılgınlaş-	483	çizgin-	513	dangırda-
454	çımkır-	484	çocukla-	514	daral-
455	çınçınlat-	485	çocuklaş-	515	darbele-
456	çıngırda-	486	çoğal-	516	dargınlaş-
457	çınla-	487	çoğulla-	517	darlaş-
458	çıplaklaş-	488	çoğumsa-	518	davalaş-
459	çıtçıtla-	489	çokra-	519	dayakla-
460	çıtırda-	490	çoksa-	520	dayılan-
461	çıtla-	491	çomakla-	521	dazkırış-
462	çiçekle-	492	çopurlaş-	522	dazla-
463	çiçeksi-	493	çoraklaş-	523	dazlaklaş-
464	çiftele-	494	çökkünleş-	524	debelen-
465	çiftle-	495	çölleş-	525	defle-
466	çiğleş-	496	çöplen-	526	değerle-
467	çiğne-	497	çöreklen-	527	değirmile-
468	çillen-	498	çözümle-	528	değnekle-
469	çimdikle-	499	çubukla-	529	dehle
470	çimentola-	500	çukurlan-	530	dehşetlen-
471	çingeneleş-	501	çukurlaş-	531	dejenereleş-

532	delikanlılaş-	562	deyimleş-	592	dirgenle-
533	delikleş-	563	dımbırdat-	593	dirileş-
534	delilen-	564	dırdırlan-	594	dirsekle-
535	delir-	565	dırlan-	595	dişe-
536	demetle-	566	dırlaş-	596	dişegile-
537	demirle-	567	dışla-	597	dişileş-
538	demle-	568	dızla-	598	dişle-
539	demokratikleş-	569	didikle-	599	divaneleş-
540	demokratlaş-	570	diftonglaş-	600	dizele-
541	dene-	571	dikel-	601	dizginle-
542	denetle-	572	dikenleş-	602	dizile-
543	deneyle-	573	dikizle-	603	dizle-
544	dengele-	574	diklen-	604	doğaçla-
545	denkle-	575	dikleş-	605	doğallaş-
546	densizlen-	576	dile-	606	doğra-
547	densizleş-	577	dilimle-	607	doğrul-
548	depola-	578	dillen-	608	doğrula-
549	derecele-	579	dilleş-	609	Doğululaş-
550	derinleş-	580	dinamikleş-	610	doğurganlaş-
551	derinlet-	581	dinamitle-	611	dolgunlaş-
552	derle-	582	dinazorlaş-	612	domuzlaş-
553	dermansızlaş-	583	dincel-	613	dona-
554	dernekleş-	584	dinçlen-	614	donuklaş-
555	dertlen-	585	dinçleş-	615	dopingle-
556	dertleş-	586	dingilde-	616	dorukla-
557	desenle-	587	dinginleş-	617	dostlaş-
558	destanlaş-	588	dinle-	618	dosyala-
559	destekle-	589	dipçikle-	619	doygunlaş-
560	destele-	590	diple-	620	dökümle-
561	devleş-	591	direnle-	621	dölle-

622	dörtle-	652	efeleş-	682	ergenleş-
623	dramatikleş-	653	efilde-	683	erginle-
624	duldala-	654	efile-	684	erinleş-
625	dumanla-	655	efkarlan-	685	erkeklen-
626	durağanlaş-	656	efsaneleş-	686	erkekleş-
627	durgunlaş-	657	efsunla-	687	erse-
628	durul-	658	eğele-	688	ertele-
629	durula-	659	eğril-	689	esaslan-
630	duşakla-	660	eğrit-	690	eseflen-
631	duvakla-	661	ehlileş-	691	esenle-
632	duyarsızlaş-	662	ekle-	692	esinle-
633	duygulan-	663	eklemle-	693	esle-
634	düdükle-	664	ekleş-	694	esmerleş-
635	düğmele-	665	eksiklen-	695	esnekleş-
636	düğümle	666	eksil-	696	eşekleş-
637	dürümle-	667	elekle-	697	eşitle-
638	düşkünleş-	668	elektrikle-	698	eşle-
639	düşle-	669	elle-	699	etekle-
640	düvesi-	670	emayla-	700	etenelen-
641	düzel-	671	emekle-	701	eterle-
642	düzenle-	672	emle-	702	etiketle-
643	düzle-	673	enayileş-	703	etkile-
644	ebedileş-	674	endazele-	704	etkinleş-
645	ebele-	675	endeksle-	705	etkisizleş-
646	eblehleş-	676	endişelen-	706	etlen-
647	ebrula-	677	endüstrileş-	707	evcilleş-
648	edeplen-	678	engelle-	708	ever-
649	edepsizleş-	679	enginleş-	709	evetle-
650	edilgenleş-	680	enikle-	710	evhamlan-
651	efelen-	681	ensele-	711	evinlen-

712	evlekle-	742	fırıldat-	772	formülleş-
713	evlen-	743	fırınla-	773	fosfatla-
714	evrenselleş-	744	fırıla-	774	fosla-
715	evse-	745	fısfısla-	775	fosurda-
716	eyerle-	746	fısılda-	776	fosurdat-
717	eyle-	747	fısla-	777	foşurda-
718	ezberle-	748	fıstıkla-	778	fotoğrafla-
719	ezgilen-	749	fışıl-da-	779	Fransızlaş-
720	ezgileş-	750	fışırda-	780	Frenkleş-
721	facialaş-	751	fışkıla-	781	frenle-
722	fakirleş-	752	fışkır-	782	frezele-
723	faksla-	753	fışla-	783	fulle-
724	fanatikleş-	754	fidele-	784	gacırd-a-
725	farklılaş-	755	fihristle-	785	gagala-
726	farksızlaş-	756	fikirleş-	786	gakla-
727	faşistleş-	757	filarizle-	787	galvanizle-
728	faturala-	758	filizle-	788	gamlan-
729	faydalan-	759	filozoflaş-	789	gammazla-
730	fazlalaş-	760	fingirde-	790	garantile-
731	fedaralleş-	761	fıravunlaş-	791	garipleş-
732	fenalaş-	762	firketele-	792	garipse-
733	fenlen-	763	fiskele-	793	garplılaş-
734	ferahla-	764	fışle-	794	gavurlaş-
735	fersizleş-	765	fitille-	795	gayretlen-
736	fettanlaş-	766	fitile-	796	gazaplan-
737	fıçıla-	767	fitnele-	797	gazla-
738	fıkırda-	768	fiyatlan-	798	gebrele-
739	fıkra-	769	flitle-	799	gecekondulaş-
740	fırçala-	770	fokurda-	800	gecele-
741	fırıldan-	771	formatla-	801	gecik-

802	geçerle-	832	globalleş-	862	güçleş-
803	geçersizleş-	833	göbeklen-	863	güçsün-
804	geçgeçle-	834	göçmenleş-	864	güderile-
805	geçimsizleş-	835	göğër-	865	güdükleş-
806	geğir-	836	göğüsle-	866	güdümle-
807	gelenekleş-	837	göler-	867	gülünçleş-
808	gelenekselleş-	838	gölgele-	868	gümbürde-
809	gemle-	839	gölle-	869	gümle-
810	gencel-	840	gönüllên-	870	gümrahlaş-
811	gençleş-	841	gönyele-	871	gümrükle-
812	genel-	842	görevlen-	872	gümüşle-
813	genelle-	843	görgülen-	873	güncelle-
814	genişle-	844	görüntüle-	874	güneşle-
815	genleş-	845	gövdelen-	875	günüle-
816	gerçekle-	846	göver-	876	gürbüzleş-
817	gerakse-	847	göze-	877	güreşlet-
818	gereksin-	848	gözet-	878	gürle-
819	gerginleş-	849	gözle-	879	gürleş-
820	gerile-	850	gözlemle-	880	gürülde-
821	gerillalaş-	851	gözük-	881	güvelen-
822	gevşe-	852	gruplan-	882	güzelleş-
823	gezle-	853	gruplaş-	883	güzle-
824	gıcıkla-	854	gurkla-	884	haberleş-
825	gıcırda-	855	gurla-	885	hacamatla-
826	gıdakla-	856	gurulda-	886	haçla-
827	gıdıkla-	857	gururlan-	887	haddele-
828	gırgırla-	858	gübrele-	888	hafızla-
829	gırtlakla-	859	gücen-	889	hafifle-
830	girenle-	860	gücümse-	890	hafifse-
831	gizle-	861	güçlen-	891	hainleş-

892	hakla-	922	hatılla-	952	hırılda-
893	halelen-	923	hatırla-	953	hırla-
894	halkala-	924	havalan-	954	hırpala-
895	hallen-	925	havla-	955	hırslan-
896	halleş-	926	havlan-	956	hışımlan-
897	halsizleş-	927	havuzla-	957	hışırda-
898	hamla-	928	hayda-	958	hışla-
899	hamurla-	929	haydala-	959	hıyarlaş-
900	hançerle-	930	hayıflan-	960	hızlan-
901	hantallaş-	931	hayırlaş-	961	hiçle-
902	hapazla-	932	haykır-	962	hiddetlen-
903	hapşır-	933	hayla-	963	hidrojenle-
904	haraplaş-	934	haylazlaş-	964	hikayele-
905	harca-	935	hayvanlaş-	965	hinleş-
906	harekele-	936	hazırla-	966	hislen-
907	hareketlen-	937	hecele-	967	hizala-
908	harelen-	938	hedefle-	968	hizipleş-
909	harfle-	939	helalles-	969	hohla-
910	harılan-	940	helezonlaş-	970	holdingleş-
911	harılda-	941	helmelen-	971	homojenleş-
912	harla-	942	helmeleş-	972	homurdan-
913	harmanla-	943	helvalaş-	973	hopla-
914	hasetlen-	944	herekle-	974	hopurdan-
915	hasırla-	945	hesapla-	975	horla-
916	hastalan-	946	heveslen-	976	horozlan-
917	haşarılaş-	947	heyecanlan-	977	horozlaş-
918	haşılla-	948	hıçkır-	978	hortla-
919	haşırdan-	949	hımbıllaş-	979	hortumla-
920	haşınleş-	950	hınzırlaş-	980	horulda-
921	haşla-	951	hırçınlaş-	981	hoşlan-

982	hoşlaş-	1012	ışınla-	1042	incel-
983	hovardalaş-	1013	içer-	1043	incele-
984	hödükleş-	1014	içerle-	1044	indükle-
985	höpürdet-	1015	içlen-	1045	inekle-
986	höykür-	1016	iddialaş-	1046	inilde-
987	Hristiyanlaş-	1017	ifilde-	1047	inile-
988	huylan-	1018	ifritleş-	1048	inle-
989	huysuzlan-	1019	iğnele-	1049	insallaş-
990	huysuzlaş-	1020	ihbarla-	1050	insancıllaş-
991	hülyalaş-	1021	ihtisaslaş-	1051	ipilde-
992	hümanistleş-	1022	ihtiyarla-	1052	ipile-
993	hüngürde-	1023	ikile-	1053	iple-
994	hüzünlen-	1024	ikirciklen-	1054	ipliklen-
995	ihla-	1025	iktidarsızlaş-	1055	irinlen-
996	ıkla-	1026	ilaçla-	1056	İslamlaş-
997	ılgarla-	1027	ilahlaş-	1057	isle-
998	ılıklaş-	1028	ilerle-	1058	ispatla-
999	ıraklaş-	1029	ilgile-	1059	ispiyonla-
1000	ıraksa-	1030	ilginçleş-	1060	iste-
1001	ıraksın-	1031	ilikle-	1061	isteklen-
1002	ırala-	1032	ilintile-	1062	istifle-
1003	ırla-	1033	ilişkilen-	1063	işaretle-
1004	ıskala-	1034	ilkeleş-	1064	işkillen-
1005	ısla-	1035	ilmekle-	1065	işle-
1006	ıslıkla-	1036	ilsizleş-	1066	iştahlan-
1007	ısmarla-	1037	iltihaplan-	1067	itibarsızlaş-
1008	ıssızlaş-	1038	imgele-	1068	itlen-
1009	ıstampala-	1039	imkansızlaş-	1069	itleş-
1010	ışıklan-	1040	imle-	1070	ivedilen-
1011	ışıl-da-	1041	imzala-	1071	ivedileş-

1072	iyileş-	1102	kalenderleş-	1132	kapsa-
1073	izle-	1103	kalınlaş-	1133	karala-
1074	jelatinle-	1104	kalınlat-	1134	karamsarlaş-
1075	jiletle-	1105	kalıpla-	1135	karar-
1076	jurnalle-	1106	kalplaş-	1136	kararla-
1077	kabadayılan-	1107	kamala-	1137	kararlaş-
1078	kabadayılaş-	1108	kamburlaş-	1138	karbonatla-
1079	kabakla-	1109	kamçıla-	1139	karbonla-
1080	kabalaş-	1110	kamplaş-	1140	karbonlaş-
1081	kaballa-	1111	kamusallaş-	1141	kardeşlen-
1082	kabar-	1112	kana-	1142	karele-
1083	kabuklan-	1113	kanatlan-	1143	kargıla-
1084	kabuklaş-	1114	kancala-	1144	kargışla-
1085	kabullen-	1115	kandilleş-	1145	karıkla-
1086	kadastrola-	1116	kangalla-	1146	karılaş-
1087	kademele-	1117	kangrenleş-	1147	karıncalan-
1088	kadınlaş-	1118	kanıklan-	1148	karınla-
1089	kadınsılaş-	1119	kanıkısa-	1149	karışla-
1090	kadifeleş-	1120	kanıtla-	1150	karikatürleş-
1091	kadrolaş-	1121	kanıtsa-	1151	karla-
1092	kafesle-	1122	kanla-	1152	karmaşıklaş-
1093	kafirleş-	1123	kanserleş-	1153	karşıla-
1094	kağıtla-	1124	kansızlaş-	1154	karşıtla-
1095	kahırlan-	1125	kantarla-	1155	karşıtlaş-
1096	kahpeleş-	1126	kanunlaş-	1156	kartal-
1097	kakırda-	1127	kapa-	1157	kartelleş-
1098	kalabalıklaş-	1128	kapaklan-	1158	kartlaş-
1099	kalafatla-	1129	kaparozla-	1159	kartonla-
1100	kalayla-	1130	kapılan-	1160	kasala-
1101	kalburla-	1131	kapitalistleş-	1161	kasavetlen-

1162	kaselet-	1192	keçileş-	1222	kığıla-
1163	kaskola-	1193	kederlen-	1223	kıkırda-
1164	kaslaş-	1194	kefele-	1224	kılağıla-
1165	kasnakla-	1195	kefenle-	1225	kılavuzla-
1166	kastarla-	1196	kekele-	1226	kılıbıklaş-
1167	kaşağıla-	1197	kekemeleş-	1227	kılıçla-
1168	kaşele-	1198	kelepçele-	1228	kılıfla-
1169	kaşıkla-	1199	keleple-	1229	kılıksızlaş-
1170	kaşla-	1200	kelimeleş-	1230	kıllan-
1171	katalogla-	1201	kementle-	1231	kımılta-
1172	katarla-	1202	kemerle-	1232	kımlan-
1173	katarlaş-	1203	kemikleş-	1233	kınala-
1174	katıkla-	1204	kemrele-	1234	kınla-
1175	katılaş-	1205	kenetle-	1235	kıpırda-
1176	katileş-	1206	kentleş-	1236	kıpra-
1177	katkılan-	1207	kentlileş-	1237	kıraçlaş-
1178	katla-	1208	kepçele-	1238	kırbaçla-
1179	katmanlaş-	1209	kepeklen-	1239	kırçılın-
1180	katmerleş-	1210	keratinleş-	1240	kırçıltaş-
1181	katranla-	1211	kerpiçleş-	1241	kırıkla-
1182	kavgalaş-	1212	kertikle-	1242	kırkla-
1183	kavileş-	1213	kesatlaş-	1243	kırlaş-
1184	kavla-	1214	keseklen-	1244	kırmızılaş-
1185	kavramlaş-	1215	kesele-	1245	kırtıpilleş-
1186	kayarla-	1216	kesinleş-	1246	kısal-
1187	kaygılan-	1217	keskinleş-	1247	kısımla-
1188	kayıtla-	1218	keskinlet-	1248	kısırlaş-
1189	kaynaklan-	1219	keşikleş-	1249	kısıtla-
1190	kazıkla-	1220	keşle-	1250	kıskaçla-
1191	keçele-	1221	keyiflen-	1251	kışkışla-

1252	kışla-	1282	kirlet-	1312	kooperatifleş-
1253	kıtıkla-	1283	kistleş-	1313	kopçala-
1254	kıtırda-	1284	kişileş-	1314	kopyala-
1255	kıtla-	1285	kişne-	1315	korkunçlaş-
1256	kıvamlan-	1286	kitle-	1316	korlan-
1257	kıvançlan-	1287	klasikleş-	1317	korlaş-
1258	kıvılcımlan-	1288	klikleş-	1318	kostaklan-
1259	kıvırcıklaş-	1289	klişeleş-	1319	koşamla-
1260	kıvraklaş-	1290	klonla-	1320	koşulla-
1261	kıvrımlan-	1291	klorla-	1321	koşumla-
1262	kıyaklaş-	1292	koca-	1322	kotla-
1263	kıyasla-	1293	koçlan-	1323	kovala-
1264	kıyıla-	1294	koçsa-	1324	kovla-
1265	kıymetlen-	1295	kodla-	1325	koyulaş-
1266	kıymetleş-	1296	koflaş-	1326	köhneleş-
1267	kızakla-	1297	kokla-	1327	kökenlen-
1268	kızar-	1298	kokorazlan-	1328	kökle-
1269	kızgınlaş-	1299	kokulan-	1329	köleleş-
1270	kızıllaş-	1300	kolala-	1330	kömürleş-
1271	kıbarlaş-	1301	kolayla-	1331	köpekle-
1272	kibirlen-	1302	kolektifleş-	1332	köprülen-
1273	kifaflan-	1303	kolla-	1333	köpüklen-
1274	kilitle-	1304	kolonyala-	1334	köpür-
1275	kille-	1305	koltukla-	1335	körel-
1276	kinlen-	1306	komikleş-	1336	körlen-
1277	kirala-	1307	konakla-	1337	körleş-
1278	kireçle-	1308	konukla-	1338	körlet-
1279	kireçsile-	1309	konumla-	1339	körükle-
1280	kirişle-	1310	konuslan-	1340	kösnül-
1281	kirlen-	1311	konutlan-	1341	köstekle-

1342	köşekle-	1372	kurumsallaş-	1402	küngürde-
1343	köşele-	1373	kuşakla-	1403	küreselleş-
1344	kötüle-	1374	kuşkulan-	1404	küskünleş-
1345	kötümse-	1375	kutla-	1405	küstahlaş-
1346	kötümserleş-	1376	kutlula-	1406	küşümlen-
1347	kötürümleş-	1377	kutsa-	1407	kütle-
1348	köyleş-	1378	kutsallaş-	1408	kütükleş-
1349	közle-	1379	kutsileş-	1409	kütürde-
1350	kredile-	1380	kutula-	1410	laçkalaş-
1351	kremle-	1381	kutuplan-	1411	lafla-
1352	kristallen-	1382	kutuplaş-	1412	laikleş-
1353	kristalleş-	1383	kuvvetlen-	1413	lakla-
1354	krizmala-	1384	kuzula-	1414	lambala-
1355	kronikleş-	1385	kuzulaş-	1415	lanetle-
1356	kucakla-	1386	küçükleş-	1416	laubalileş-
1357	kulaçla-	1387	küçükse-	1417	legalleş-
1358	kullaş-	1388	küçül-	1418	lehimle-
1359	kulunla-	1389	küçümse-	1419	lekele-
1360	kumla-	1390	küflen-	1420	lezzetlen-
1361	kundakla-	1391	küflet-	1421	lığla-
1362	kurallaş-	1392	küfürleş-	1422	lıkırda-
1363	kurcala-	1393	kükre-	1423	liberalleş-
1364	kurgula-	1394	kükürtle-	1424	lifle-
1365	kurnazlaş-	1395	külçeleş-	1425	limanla-
1366	kurşunileş-	1396	külle-	1426	limonla-
1367	kurşunla-	1397	kültürlen-	1427	listele-
1368	kurtlan-	1398	kümbetlen-	1428	lodosla-
1369	kurtlaş-	1399	kümele-	1429	loğla-
1370	kurula-	1400	kündele-	1430	loşlaş-
1371	kurumlaş-	1401	küngülde-	1431	lökke-

1432	l�p�let-	1462	marjinalle�-	1492	m�h�la-
1433	macunla-	1463	markala-	1493	m�knat�s�la-
1434	madarala�-	1464	marnla-	1494	m�nc�k�la-
1435	maddele-	1465	masajla-	1495	m�r�lda-
1436	maddele�-	1466	maskaralan-	1496	m�r�la-
1437	maddile�-	1467	maskarala�-	1497	m����lda-
1438	madenselle�-	1468	maskele-	1498	m�z�k�lan-
1439	madikle-	1469	ma��ala-	1499	m�z��dan-
1440	maf�yala�-	1470	matla�-	1500	m�z��rdan-
1441	magazinle�-	1471	mavile�-	1501	m�zm�z�lan-
1442	ma��r�rlan-	1472	mayala-	1502	m�zm�z�la�-
1443	mahallile�-	1473	may�n�la-	1503	mikroplan-
1444	mahkemele�-	1474	maymunla�-	1504	mikropla�-
1445	mahm�r�la�-	1475	mazotla-	1505	militanla�-
1446	mahmuz�la-	1476	medenile�-	1506	millen-
1447	mahzunla�-	1477	mektupla�-	1507	milletle�-
1448	makadam�la-	1478	mele-	1508	millile�-
1449	makas�la-	1479	melezle-	1509	mimle-
1450	makinele�-	1480	melezle�-	1510	minele-
1451	makyaj�la-	1481	menevi��le-	1511	miny�t��rle�-
1452	malak�la-	1482	merak�lan-	1512	miskinle�-
1453	malala-	1483	merdanele-	1513	mitle�-
1454	mallan-	1484	merhabala�-	1514	miyav�la-
1455	malt�lan-	1485	merhemle-	1515	modala�-
1456	mandalla-	1486	merkezile�-	1516	modernle�-
1457	mank�rt�la�-	1487	merkezle-	1517	monotonla�-
1458	mantar�la-	1488	mermerle�-	1518	montaj�la-
1459	manyak�la�-	1489	me��r�ula�-	1519	morar-
1460	maraz�lan-	1490	mevzilen-	1520	morfinlen-
1461	marizle-	1491	meyvelen-	1521	morla�-

1522	mortla-	1552	nasırlan-	1582	nöbetleş-
1523	muasırlaş-	1553	nasırlaş-	1583	nötrle-
1524	mumla-	1554	nasiplen-	1584	numarala-
1525	mumyala-	1555	nazikleş-	1585	nurlan-
1526	muşambalaş-	1556	nazlan-	1586	oburlaş-
1527	muştala-	1557	nazlaş-	1587	odakla-
1528	muştula-	1558	nefesle-	1588	odunlaş-
1529	mutaassıplaş-	1559	neftileş-	1589	ofla-
1530	mutlan-	1560	nemalan-	1590	oğlakla-
1531	mutlulan-	1561	nemlen-	1591	oğullan-
1532	mutsuzlaş-	1562	nemlet-	1592	ohla-
1533	muzırlaş-	1563	nemrutlaş-	1593	okeyle-
1534	muzipleş-	1564	nesnelleş-	1594	okkala-
1535	müesseseseleş-	1565	neşelen-	1595	okla-
1536	mühimse-	1566	neşterle-	1596	okra-
1537	mührele-	1567	neticelen-	1597	oksijenle-
1538	mühürle-	1568	neticeleş-	1598	oksitle-
1539	müjdele-	1569	netleş-	1599	okullaş-
1540	mükemmelleş-	1570	nicele-	1600	olağanlaş-
1541	mürekkeple-	1571	nihayetlen-	1601	olanaksızlaş-
1542	müstehcenleş-	1572	nikahla-	1602	olgunlaş-
1543	müşkülleş-	1573	nikelle-	1603	oluklaş-
1544	müvezirle-	1574	nişanla-	1604	omuzla-
1545	müzminleş-	1575	nişastalan-	1605	onayla-
1546	nafakalan-	1576	nitele-	1606	onurlan-
1547	naftalinle-	1577	niyetlen-	1607	operatörleş-
1548	nakışla-	1578	nodulla-	1608	oraklaş-
1549	nalla-	1579	noktala-	1609	oranla-
1550	nanikle-	1580	normalleş-	1610	orantıla-
1551	nankörleş-	1581	notala-	1611	organlaş-

1612	ormanlaş-	1642	önemse-	1672	palamutla-
1613	ormansızlaş-	1643	öner-	1673	palazla-
1614	orsala-	1644	önle-	1674	pamuklan-
1615	ortaklaş-	1645	örgüle-	1675	panikle-
1616	ortala-	1646	örgütle-	1676	parafele-
1617	ota-	1647	örnekle-	1677	parafla-
1618	otala-	1648	örnekse-	1678	parala-
1619	otar-	1649	örümkle-	1679	parametrele-
1620	otla-	1650	ötele-	1680	parazitlen-
1621	otomatikleş-	1651	ötümlüleş-	1681	parçala-
1622	oyala II-	1652	ötümsüzleş-	1682	parılda-
1623	oyla-	1653	öyküle-	1683	parkele-
1624	oylumla-	1654	öykün-	1684	parla-
1625	oyna-	1655	özdeşle-	1685	parlaklaş-
1626	oyulgala-	1656	öze-	1686	parmakla-
1627	oyumla-	1657	özelleş-	1687	parselle-
1628	ozonla-	1658	özen-	1688	partileş-
1629	öbeklen-	1659	özerkleş-	1689	pasifleş-
1630	öbekteleş-	1660	özetle-	1690	paslan-
1631	ödünçle-	1661	özgüle-	1691	paslaş-
1632	ödünle-	1662	özgünleş-	1692	paslat-
1633	öfkelen-	1663	özgürleş-	1693	paspasla-
1634	öğür-	1664	özle-	1694	patakla-
1635	öğürleş-	1665	özümle-	1695	patırda-
1636	öğütle-	1666	özümse-	1696	patla-
1637	öksele-	1667	paçavralaş-	1697	pavkır-
1638	öksür-	1668	pahalan-	1698	payandala-
1639	ölçümle-	1669	pahla-	1699	payla-
1640	ölümsüzleş-	1670	paketle-	1700	paylaş-
1641	öncele-	1671	pakla-	1701	pazarla-

1702	peçele-	1732	pipiriklen-	1762	putlaş-
1703	pehpehle-	1733	pirelen-	1763	püfkür-
1704	pekleş-	1734	pisle-	1764	püfle-
1705	peltekleş-	1735	piyazla-	1765	pürçeklen-
1706	peltelen-	1736	planla-	1766	pürtüklen-
1707	pelteleş-	1737	planyala-	1767	pürüzlen-
1708	pembeleş-	1738	plasele-	1768	püskür-
1709	pençele-	1739	pofurda-	1769	pütürlen-
1710	pepele-	1740	pohpohla-	1770	radikalleş-
1711	perçinle-	1741	polimerleş-	1771	rahatla-
1712	perdahla-	1742	pompala-	1772	rahatsızlan-
1713	perdele-	1743	ponzala-	1773	rakamla-
1714	pesleş-	1744	posalan-	1774	rampala-
1715	peydahla-	1745	postala-	1775	randevulaş-
1716	peyle-	1746	poşetle-	1776	raporla-
1717	peynirleş-	1747	potlan-	1777	raptiyele-
1718	pıhla-	1748	poyrazla-	1778	raspala-
1719	pıhtılan-	1749	pörtle-	1779	rastla-
1720	pıhtılaş-	1750	pratikleş-	1780	rasyonelleş-
1721	pırıl-da-	1751	presle-	1781	rende-le-
1722	pır-la-	1752	profesyonelleş-	1782	renkle-
1723	pırpır-la-	1753	programla-	1783	resimle-
1724	pırtla-	1754	proleterleş-	1784	resmîleş-
1725	pısırıklaş-	1755	puanla-	1785	restleş-
1726	pışpışla-	1756	pudrala-	1786	revanlaş-
1727	pıtırda-	1757	pufla-	1787	rezele-
1728	piçleş-	1758	pulla-	1788	rimelle-
1729	pimpiripiklen-	1759	pusar-	1789	robotlaş-
1730	pinekle-	1760	puslan-	1790	romanlaş-
1731	pintileş-	1761	pusula-	1791	röntgenle-

1792	rötuşla-	1822	salçala-	1852	sayıla-
1793	ruhsuzlaş-	1823	saldırganlaş-	1853	sayımla-
1794	rujla-	1824	salgıla-	1854	saykalla-
1795	Rumlaş-	1825	salgınlaş-	1855	sayırımsa-
1796	Ruslaş-	1826	salla-	1856	sebeplen-
1797	rutubetlen-	1827	salozlaş-	1857	seçkinleş-
1798	rüzgarla-	1828	samimileş-	1858	sekile-
1799	sabahla-	1829	sanayileş-	1859	selamtle-
1800	sabırsızlan-	1830	sancılan-	1860	selamla-
1801	sabitleş-	1831	sandıkla-	1861	sembolleş-
1802	sabunla-	1832	sangıla-	1862	semeleş-
1803	saçaklan-	1833	sanrıla-	1863	semerle-
1804	saçmala-	1834	sansürle-	1864	semizle-
1805	sadeleş-	1835	sapıklaş-	1865	semizleş-
1806	saflaş-	1836	sapla-	1866	sendele-
1807	sağal-	1837	sarar-	1867	sendikalaş-
1808	sağırlaş-	1838	sargıla-	1868	senetleş-
1809	sağla-	1839	sarhoşlaş-	1869	sepetle-
1810	sağlamla-	1840	sarılaş-	1870	sepile-
1811	sahileş-	1841	sarımsakla-	1871	serbestle-
1812	sahiplen-	1842	sarkaçla-	1872	sergile-
1813	sahnele-	1843	sarmala-	1873	serinle-
1814	sakallan-	1844	sarplaş-	1874	serinleş-
1815	sakarlaş-	1845	sathileş-	1875	sersemle-
1816	sakatla-	1846	savakla-	1876	serserileş-
1817	sakırda-	1847	savatla-	1877	sertel-
1818	sakızlaş-	1848	savla-	1878	sertleş-
1819	sakinle-	1849	savsaklan-	1879	sesle-
1820	sakla-	1850	saydamlaş-	1880	sessizleş-
1821	salaklaş-	1851	sayfala-	1881	sevdalan-

1882	sevimplileş-	1912	silahsızlan-	1942	somutlan-
1883	sevimsizleş-	1913	silikatla-	1943	somutlaş-
1884	seyrekleş-	1914	silikleş-	1944	sondala-
1885	seyrel-	1915	silola-	1945	sonla-
1886	sıcakla-	1916	simgele-	1946	sonsuzlaş-
1887	sıçra-	1917	sineklen-	1947	sonuçla-
1888	sıfırla-	1918	sinirle-	1948	sopala-
1889	sığazlan-	1919	siperlen-	1949	sorgula-
1890	sıkıla-	1920	sirkelen-	1950	sorumsuzlaş-
1891	sıklaş-	1921	sirkeleş-	1951	sosyalleş-
1892	sınıfla-	1922	sislen-	1952	soyla-
1893	sınırla-	1923	sistemleş-	1953	soysuzlaş-
1894	sıradanlaş-	1924	sistirele-	1954	soyutla-
1895	sırala-	1925	sivilleş-	1955	sömürgeleş-
1896	sırıkla-	1926	sivril-	1956	sönümle-
1897	sırla-	1927	sivrileş-	1957	söyle-
1898	sırtla-	1928	siyahlan-	1958	sözlen-
1899	sıskalaş-	1929	siyahlaş-	1959	sözleş-
1900	sıtmalan-	1930	siyahlat-	1960	sporlan-
1901	sıva-	1931	siyanürle-	1961	standartlaş-
1902	sıvala-	1932	Slavlaş-	1962	sterilleş-
1903	sıvazla-	1933	sloganlaş-	1963	stokla-
1904	sızıldan-	1934	sobele-	1964	streslen-
1905	sızla-	1935	softalaş-	1965	sucuklaş-
1906	sifonla-	1936	soğanla-	1966	suçla-
1907	siftahla-	1937	soğukla-	1967	sula-
1908	sigortala-	1938	solgunlaş-	1968	sululaş-
1909	sihirlen-	1939	solla-	1969	sumsukla-
1910	sikkele-	1940	solukla-	1970	susa-
1911	silahla-	1941	somurdan-	1971	suskunlaş-

1972	suvar-	2002	şandelle-	2032	şırlla-
1973	süblimleş-	2003	şangırda-	2033	şiddetlen-
1974	süftileş-	2004	şapırda-	2034	şifle-
1975	sülfürle-	2005	şapla-	2035	şifrele-
1976	sümkür-	2006	şapşallaş-	2036	şimşeklen-
1977	sümsükleş-	2007	şarılda-	2037	şinikle-
1978	süngerleş-	2008	şarkılılaş-	2038	şirketleş-
1979	süngüle-	2009	şarla-	2039	şirretleş-
1980	sünnetle-	2010	şarlatanlaş-	2040	şişele-
1981	süratlen-	2011	şartla-	2041	şişle-
1982	süreğenleş-	2012	şaşılaş-	2042	şişmanla-
1983	sürgüle-	2013	şaşkınılaş-	2043	şorla-
1984	sürmelen-	2014	şavkı-	2044	şutla-
1985	sürtükleş-	2015	şavulla-	2045	şuurlan-
1986	süsle-	2016	şebekleş-	2046	şuurlaş-
1987	sütlen-	2017	şeffaflaş-	2047	şüphelen-
1988	sütrele-	2018	şehirleş-	2048	tabakala-
1989	süzgeçle-	2019	şekerle-	2049	tabakla-
1990	süzgünleş-	2020	şekillen-	2050	tabiileş-
1991	şabanlaş-	2021	şekilleş-	2051	tabulaş-
1992	şahlan-	2022	şenel-	2052	taçlan-
1993	şakalaş-	2023	şenlen-	2053	taharetlen-
1994	şakı-	2024	şerbetle-	2054	tahtalaş-
1995	şakırda-	2025	şereflen-	2055	takırda-
1996	şakla-	2026	şeritle-	2056	takozla-
1997	şakra-	2027	şıkırda-	2057	talanla-
1998	şakulle-	2028	şingırda-	2058	talaşla-
1999	şamandırالا-	2029	şıpırda-	2059	talazlan-
2000	şamarla-	2030	şırılدا-	2060	tamamla-
2001	şampuanla-	2031	şıringالا-	2061	tamla-

2062	tamponla-	2092	tavla-	2122	terasla-
2063	tanele-	2093	tavsa-	2123	terazile-
2064	tangırda-	2094	ayla-	2124	terbiyele-
2065	tanıkla-	2095	tazele-	2125	terbiyesizleş-
2066	tanıla-	2096	tazılaş-	2126	terle-
2067	tanımla-	2097	tebeşirle-	2127	tersin-
2068	tanıtla-	2098	tedarikle-	2128	tersle-
2069	tanla-	2099	tedirginleş-	2129	tertiple-
2070	tanrılaş-	2100	tekdüzeleş-	2130	testerele-
2071	tapala-	2101	tekelleş-	2131	teşkilatlan-
2072	tapanla-	2102	tekerle-	2132	tevekle-
2073	tapıkla-	2103	tekese-	2133	tevikle-
2074	tapırda-	2104	tekle-	2134	teyelle-
2075	tapula-	2105	tekmele-	2135	tezgahla-
2076	tarakla-	2106	tekmille-	2136	tezle-
2077	tarasla-	2107	tekrarla-	2137	tıkaçla-
2078	tarazla-	2108	telala-	2138	tıkımlan-
2079	tasalan-	2109	telaşlan-	2139	tıkırda-
2080	tasarımla-	2110	telefonlaş-	2140	tıkızlaş-
2081	tasarla-	2111	telesi-	2141	tıkla-
2082	tasımla-	2112	telle-	2142	tıksır-
2083	tasla-	2113	tembelleş-	2143	tımarla-
2084	tasnifle-	2114	tembihle-	2144	tingıl-da-
2085	taşıl-laş-	2115	temellen-	2145	tingırda-
2086	taşla-	2116	temelleş-	2146	tıpala-
2087	taşlaş-	2117	temizle-	2147	tıpırda-
2088	Tatarlaş-	2118	tenekele-	2148	tıpışla-
2089	tatlan-	2119	tenhalaş-	2149	tıraşla-
2090	tatlılaş-	2120	tepile-	2150	tırıl-la-
2091	tatsızlaş-	2121	tepile-	2151	tırkazla-

2152	tırmıkla-	2182	tombullaş-	2212	tutamla-
2153	tırnakla-	2183	tomrukla-	2213	tutkalla-
2154	tırpanla-	2184	tomurcuklan-	2214	tutkulaş-
2155	tırtıkla-	2185	topakla-	2215	tutuculaş-
2156	tırtıllan-	2186	topalla-	2216	tutukla-
2157	tısla-	2187	topla-	2217	tuzakla-
2158	ticarileş-	2188	toplumlaş-	2218	tuzla-
2159	tiftiklen-	2189	toprakla-	2219	tükür-
2160	tiksin-	2190	torbala-	2220	tükürükle-
2161	tilkileş-	2191	tornala-	2221	tüllen-
2162	tipile-	2192	torpille-	2222	tümle-
2163	tiple-	2193	tortulan-	2223	tümörlen-
2164	tipleş-	2194	tortulaş-	2224	tümörleş-
2165	tirele-	2195	tortullaş-	2225	tümsekleş-
2166	tirfillen-	2196	tosla-	2226	tümsel-
2167	tirilde-	2197	tozar-	2227	tüne-
2168	tiritlen-	2198	tozlan-	2228	tünekle-
2169	tiritleş-	2199	tozlaş-	2229	tüple-
2170	tirşeleş-	2200	tozu-	2230	türe-
2171	titizlen-	2201	tökezlen-	2231	Türkçeleş-
2172	titizleş-	2202	törpüle-	2232	Türkleş-
2173	titre-	2203	töskür-	2233	türküle-
2174	titrekleş-	2204	tuhaflaş-	2234	türküleş-
2175	titremle-	2205	tunçla-	2235	tütsüle-
2176	tohumla-	2206	turala-	2236	tüylen-
2177	tokaçla-	2207	turfala-	2237	ucuzla-
2178	tokalaş-	2208	turla-	2238	uçukla-
2179	tokatla-	2209	turşulaş-	2239	uçurumlaş-
2180	tokmakla-	2210	turunculaş-	2240	ufal-
2181	tokurda-	2211	tuşla-	2241	ufala-

2242	ufla-	2272	ümitlen-	2302	vızla-
2243	ufunetlen-	2273	ünle-	2303	vidala-
2244	uğra-	2274	ürkekleş-	2304	viranlaş-
2245	uğrala-	2275	üstelen-	2305	vitrinle-
2246	uğulda-	2276	üsten-	2306	viyakla-
2247	uğun-	2277	üstlen-	2307	vurgula-
2248	uğurla-	2278	üstünleş-	2308	yabala-
2249	uğursa-	2279	üstünse-	2309	yabancıla-
2250	ulula-	2280	üstüpüle-	2310	yabanıllaş-
2251	uluslaş-	2281	ütüle-	2311	yabanileş-
2252	umursa-	2282	üzengile-	2312	yabansı-
2253	umutlan-	2283	vahşileş-	2313	yadımla-
2254	unla-	2284	vahvahlan-	2314	yadırga-
2255	urlaş-	2285	vakla-	2315	yadsı-
2256	uslamla-	2286	vakumla-	2316	yaftala-
2257	uslan-	2287	vakvakla-	2317	yağılaş-
2258	ustalaş-	2288	varakla-	2318	yağla-
2259	uvun-	2289	varsıllaş-	2319	yağmala-
2260	uyanıklaş-	2290	vasıflan-	2320	yağmurla-
2261	uydulaş-	2291	vazelinle-	2321	yakala-
2262	uygula-	2292	vedalaş-	2322	yakamozlan-
2263	uysallaş-	2293	vergile-	2323	yakınlaş-
2264	uzaklan-	2294	verimsizleş-	2324	yakınsa-
2265	uzaklaş-	2295	vernikle-	2325	yalanla-
2266	uzaksa-	2296	vıcıkla-	2326	yalazla-
2267	uzlaş-	2297	vıcıl-da-	2327	yalçınlaş-
2268	uzmanlaş-	2298	vınla-	2328	yaldızla-
2269	üçle-	2299	vırıl-da-	2329	yalınlaş-
2270	üfle-	2300	vır-la-	2330	yalnızlaş-
2271	üfür-	2301	vızıl-da-	2331	yalpala-

2332	yaltaklan-	2362	yaşar-	2392	yemle-
2333	yamal-	2363	yaşmakla-	2393	yenile-
2334	yamala-	2364	yatkınlaş-	2394	yerelleş-
2335	yamrul-	2365	yavanlaş-	2395	yerleş-
2336	yanaş-	2366	yavaşla-	2396	yerlileş-
2337	yangılan-	2367	yavrula-	2397	yeşer-
2338	yanıtla-	2368	yavukla-	2398	yeşillen-
2339	yankıla-	2369	yavuzlan-	2399	yetkinleş-
2340	yanla-	2370	yavuzlaş-	2400	yıldızla-
2341	yansı-	2371	yaygınlaş-	2401	yılla-
2342	yansıla-	2372	yayıkla-	2402	yıpra-
2343	yapaylaş-	2373	yayımla-	2403	yırla-
2344	yapılan-	2374	yayla-	2404	yiğitlen-
2345	yapılaş-	2375	yayvanlaş-	2405	yiğitleş-
2346	yapısallaş-	2376	yazıklan-	2406	yinele-
2347	yapraklan-	2377	yazla-	2407	yivle-
2348	yarala-	2378	yedekle-	2408	yobazlaş-
2349	yaramazlaş-	2379	yeğınleş-	2409	yoğal-
2350	yararlan-	2380	yeğle-	2410	yoğunlaş-
2351	yardımlaş-	2381	yeğnil-	2411	yoğurtla-
2352	yargıla-	2382	yeğnile-	2412	yokla-
2353	yarıla-	2383	yeğnise-	2413	yokumsa-
2354	yarımla-	2384	yelekle-	2414	yolla-
2355	yarlıga-	2385	yelelen-	2415	yongala-
2356	yasakla-	2386	yelkenle-	2416	yorgala-
2357	yasalaş-	2387	yelle-	2417	yorumla-
2358	yasallaş-	2388	yelpazele-	2418	yosunlan-
2359	yassıl-	2389	yelpirde-	2419	yosunlaş-
2360	yassıla-	2390	yelse-	2420	yozaş-
2361	yaşa-	2391	yemişlen-	2421	yönel-

2421	yönet-	2445	yüzeyselleş-	2469	zingırda-
2422	yöreselleş-	2446	yüzle-	2470	zıpkınla-
2423	yudumla-	2447	yüzsüzleş-	2471	zıpla-
2424	yuhala-	2448	zağla-	2472	zırhlan-
2425	yumakla-	2449	zakkumlaş-	2473	zırıl-da-
2426	yumrukla-	2450	zamanla-	2474	zır-la-
2427	yumrul-	2451	zamkla-	2475	zırvala-
2428	yumrulan-	2452	zamlan-	2476	zıtlan-
2429	yumuklaş-	2453	zangırda-	2477	zıtlaş-
2430	yumurtla-	2454	zarfla-	2478	ziftle-
2431	yumuşa-	2455	zayıfla-	2479	zimetle-
2432	yumuşaklaş-	2456	zebunlaş-	2480	zincirle-
2433	yurtlan-	2457	zedele-	2481	zindeleş-
2434	yurtsa-	2458	zehirle-	2482	zirzoplaş-
2435	yuvala-	2459	zenginle-	2483	ziyadeleş-
2436	yuvarla-	2460	zevklen-	2484	zonkla-
2437	yuvarlaklaş-	2461	zevzeklen-	2485	zorla-
2438	yuvgula-	2462	zihla-	2486	zorsun-
2439	yücel-	2463	zıkkımlan-	2487	zulala-
2440	yükle-	2464	zılgıtlan-	2488	zumla-
2441	yüksel-	2465	zimbala-	2489	züğürtle-
2442	yüksün-	2466	zimbırdat-	2490	züğürtleş-
2443	yükümlen-	2467	zımparala-	2491	zümrütlen-
2444	yüzeyleş-	2468	zingıl-da-	2492	züppeleş-

Tablo 2**Çağdaş Türkiye Türkçesinde Bulunan Fiilden Türemiş Fiillerin Genel Dizelgesi**

1	abandır-	29	adlandırıl-	57	ahmaklaştır-
2	abartıl-	30	adlaştır-	58	akaçlat-
3	abideleştir-	31	afallaş-	59	akdedil-
4	acayıpleştir-	32	afallaştır-	60	akıllandır-
5	aceleleştir-	33	afallat-	61	akılsallaştır-
6	Acemleştir-	34	affedil-	62	akışkanlaştır-
7	acıktır-	35	affettir-	63	akıt-
8	acılaştır-	36	affolun-	64	aklan-
9	acın-	37	aforozlan-	65	aklaş-
10	acındır-	38	afsunlan-	66	aklaştır-
11	acınıl-	39	afyonlan-	67	akortlan-
12	acıt-	40	ağaçlan-	68	akortlat-
13	açıklan-	41	ağaçlandır-	69	akortsuzlaştır-
14	açıklaş-	42	ağaçlandırıl-	70	aksat-
15	açıklaştır-	43	ağaçlaş-	71	aksettir-
16	açıklat-	44	ağart-	72	aksırt-
17	açıl-	45	ağartıl-	73	akşamlat-
18	açın-	46	ağdalaştır-	74	aktar-
19	açındır-	47	ağdır-	75	aktarıl-
20	açkılan-	48	ağılan-	76	aktart-
21	açkılalt-	49	ağılandır-	77	aktifleştir-
22	açtır-	50	ağılaş-	78	aktüelleştir-
23	adaklan-	51	ağın-	79	alacaklandır-
24	adan-	52	ağırlaştır-	80	alacalan-
25	adat-	53	ağırlat-	81	alafrangalaştır-
26	addedil-	54	ağızlaş-	82	alakalandır-
27	adileştir-	55	ağrit-	83	alaturkalaştır-
28	adlandır-	56	ahenkleştir-	84	alazlan-

85	alçaklaştır-	115	anıtlaştır-	145	arkalan-
86	alçalt-	116	anıtlaştırıl-	146	Arnavutlaştır-
87	alçılan-	117	anlamlandır-	147	arşivlen-
88	alçılalt-	118	anlamsızlaştır-	148	artır-
89	aldatıl-	119	anlaş-	149	artırıl-
90	aldır-	120	anlaşıl-	150	arttır-
91	aldırt-	121	anlaştır-	151	asfaltlan-
92	alevlendir-	122	anlat-	152	asıl-
93	algılan-	123	anlatıl-	153	askerileştir-
94	algılat-	124	anlattır-	154	astarlan-
95	alıkladır-	125	anormalleştir-	155	astarlat-
96	alikonul-	126	apart-	156	astır-
97	alın-	127	apıştır-	157	aşağılan-
98	alış-	128	aptallaştır-	158	aşağılaş-
99	alışıl-	129	arakla-	159	aşağılat-
100	alıştır-	130	araklat-	160	aşıl-
101	alkışlat-	131	aralan-	161	aşılan-
102	allan-	132	aralat-	162	aşılalt-
103	allaş-	133	aran-	163	aşındır-
104	Almanlaştır-	134	aranıl-	164	aşır-
105	amaçlan-	135	Araplaştır-	165	aşırıl-
106	ambalajlan-	136	araştır-	166	aşırt-
107	analadır-	137	araştırıl-	167	aştır-
108	andır-	138	arat-	168	atan-
109	anıl-	139	arıklaş-	169	ateşlen-
110	anımsa-	140	arılan-	170	ateşlendir-
111	anımsan-	141	arılaş-	171	ateşlet-
112	anımsat-	142	arılaştır-	172	atıl-
113	anırt-	143	arın-	173	atış-
114	anıştır-	144	arındır-	174	atla-

175	atlanıl-	205	ayrılış-	235	bakıl-
176	atlat-	206	ayırmlaş-	236	bakın-
177	atlatıl-	207	ayırmsa-	237	bakış-
178	attır-	208	ayrış-	238	baktır-
179	avareleştir-	209	ayrıştır-	239	balıklandır-
180	avlan-	210	azalt-	240	ballan-
181	avlat-	211	azaltıl-	241	ballandır-
182	avundur-	212	azarlan-	242	balyalan-
183	avunul-	213	azarlat-	243	balyozlan-
184	avutul-	214	azdırıl-	244	bandajlat-
185	ayaklandır-	215	azış-	245	barındır-
186	ayarlan-	216	azıştır-	246	barış-
187	ayarlat-	217	azıt-	247	barıştır-
188	ayartıl-	218	azıtıl-	248	barizleştir-
189	ayazlan-	219	azledil-	249	basıklaştır-
190	ayazlandır-	220	azlolun-	250	basıl-
191	ayazlandırıl-	221	azmettir-	251	basitleştir-
192	ayazlat-	222	badanalan-	252	bastır-
193	aydınlatıl-	223	badanalat-	253	bastırıl-
194	ayık-	224	badikleş-	254	başaklan-
195	ayıklat-	225	bağdaş-	255	başarıl-
196	ayıl-	226	bağdaşıklaştır-	256	başkalaştır-
197	ayılt-	227	bağdaştır-	257	başlan-
198	ayıplan-	228	bağışlan-	258	başlanıl-
199	ayırt-	229	bağışlat-	259	başlat-
200	ayırt edil-	230	bağlan-	260	başlatıl-
201	ayırttır-	231	bağlaş-	261	başvurul-
202	aykırılaş-	232	bağlat-	262	Batılılaştır-
203	aylan-	233	bağrış-	263	batır-
204	ayrıl-	234	baharatlandır-	264	batırıl-

265	bayağılaştır-	295	berkin-	325	bildiril-
266	bayatlat-	296	berkit-	326	bildiriş-
267	bayıl-	297	berraklaştır-	327	bileş-
268	bayılt-	298	bertil-	328	bileştir-
269	bayıltıl-	299	beslen-	329	bilet-
270	bayılttır-	300	beslenil-	330	bilgilendir-
271	bayındırıştır-	301	beslet-	331	bilgilendiril-
272	bedbinleştir-	302	bestelen-	332	bilimselleştir-
273	beğendir-	303	bestelet-	333	bin-
274	beğenil-	304	betimlen-	334	binçlendir-
275	beklenil-	305	beyazlatıl-	335	biliş-
276	bekleş-	306	bezdir-	336	billurlaştır-
277	beklet-	307	bezdiril-	337	bilmezlen-
278	bekletil-	308	bezen-	338	bindir-
279	belert-	309	bezet-	339	bindiril-
280	belet-	310	bezil-	340	binil-
281	belgelen-	311	bıçaklan-	341	binış-
282	belgelendir-	312	bıçaklat-	342	bireyleştir-
283	belirginleştir-	313	bıkıl-	343	birikiş-
284	belirle-	314	bıkış-	344	biriktir-
285	belirt-	315	bıktır-	345	biriktiril-
286	belirtil-	316	bırakıl-	346	birleş-
287	bellet-	317	bırakış-	347	birleşil-
288	benimsen-	318	bıraktır-	348	birleştir-
289	benimset-	319	biçil-	349	birleştiril-
290	benzeş-	320	biçimlendir-	350	bitir-
291	benzeştir-	321	biçimlendiril-	351	bitiril-
292	benzet-	322	biçimselleştir-	352	bitiş-
293	benzetil-	323	biçtir-	353	bitiştir-
294	berelen-	324	bildir-	354	bitiştiril-

355	bocalat-	385	boynuzlan-	415	bulaştırıl-
356	boğazlan-	386	boynuzlaş-	416	buldur-
357	boğazlaş-	387	boynuzlat-	417	buldurt-
358	boğazlat-	388	boyunlandır-	418	bulgurlan-
359	boğdur-	389	boyutlan-	419	bulun-
360	boğdurt-	390	boyutlandır-	420	bulundur-
361	boğdurul-	391	bozdur-	421	bulundurul-
362	boğul-	392	bozdurt-	422	buluş-
363	boğumlan-	393	bozdurul-	423	buluştur-
364	boğuş-	394	bozuş-	424	buluşul-
365	boğuşul-	395	böğürt-	425	bunalt-
366	boklan-	396	böldür-	426	bunaltıl-
367	boklaş-	397	bölümlen-	427	bungunlaştır-
368	bollaştır-	398	bölümlendir-	428	burdur-
369	bombalan-	399	bölün-	429	burgulan-
370	bombalat-	400	bölüş-	430	burk-
371	borçlandır-	401	bölüştür-	431	burkul-
372	borçlandırıl-	402	bölüştürül-	432	burul-
373	borçlanıl-	403	börttür-	433	buruş-
374	boşalt-	404	börtül-	434	buruştur-
375	boşaltıl-	405	budan-	435	buydur-
376	boşalttır-	406	budat-	436	buyrul-
377	boşan-	407	buğulandır-	437	buzagılaş-
378	boşandır-	408	buharlaştır-	438	büktür-
379	boşat-	409	bulan-	439	bükül-
380	boyalan-	410	bulandır-	440	bükün-
381	boyan-	411	bulandırıl-	441	bürün-
382	boyat-	412	bulanıklaştır-	442	bütünlen-
383	boyatıl-	413	bulaşıl-	443	bütünleş-
384	boylan-	414	bulaştır-	444	bütünlet-

445	büyülen-	475	cıyaklat-	505	çalış-
446	büyümse-	476	cıyırdat-	506	çalışıl-
447	büyüt-	477	cızırdat-	507	çalıştır-
448	büyütül-	478	cilalat-	508	çalıştırıl-
449	büzdür-	479	ciltlet-	509	çalkala-
450	büzül-	480	coplan-	510	çalkalat-
451	büzüş-	481	coplat-	511	çalkan-
452	camlan-	482	coştur-	512	çalkat-
453	camlaş-	483	coşturul-	513	çamurlan-
454	camlat-	484	cumbalat-	514	çamurlaş-
455	canlandır-	485	cumbuldat-	515	çamurlat-
456	canlandırıl-	486	çabuklaştır-	516	çapaçullaştır-
457	caydır-	487	çabuklaştırıl-	517	çapalan-
458	caydırıl-	488	çağcılaştır-	518	çapalat-
459	cayırdat-	489	çağdaştır-	519	çarpıklaştır-
460	cazırdat-	490	çağıldat-	520	çarpın-
461	cazibeleştir-	491	çağırt-	521	çarpış-
462	cazipleştir-	492	çağrıl-	522	çarpıştır-
463	cesaretlendir-	493	çağrış-	523	çarpıt-
464	cesaretlendiril-	494	çağrıştır-	524	çarpıtıl-
465	cevaplan-	495	çakıl-	525	çarptır-
466	cevaplandır-	496	çakış-	526	çarşaflan-
467	cevaplandırıl-	497	çakıştır-	527	çarşaflat-
468	cezalandır-	498	çaktır-	528	çatallaştır-
469	cezalandırıl-	499	çaktırl-	529	çatın-
470	cırlat-	500	çaldır-	530	çatırdat-
471	cıvıklaştır-	501	çaldırıl-	531	çatış-
472	cıvıldaş-	502	çalılandır-	532	çatışıl-
473	cıvıltıl-	503	çalımlan-	533	çatıştır-
474	cıvıt-	504	çalın-	534	çatlat-

535	çattır-	565	çevrele-	595	çiçeklendir-
536	çayırılan-	566	çevrelen-	596	çiçekleş-
537	çayırlaş-	567	çevrelet-	597	çiftlen-
538	çekele-	568	çevrelettir-	598	çiftleş-
539	çekeme-	569	çevril-	599	çiftleştir-
540	çekil-	570	çevrin-	600	çiğnen-
541	çekimsen-	571	çığırt-	601	çiğnet-
542	çekimsen-	572	çıkır-	602	çimdiklen-
543	çekinil-	573	çıkaryl-	603	çimdir-
544	çekiş-	574	çıkart-	604	çimentolan-
545	çekiştir-	575	çıkartıl-	605	çimentolat-
546	çektir-	576	çıkıl-	606	çimlendir-
547	çeldir-	577	çıkılan-	607	çirişlen-
548	çelikleştir-	578	çıkılat-	608	çirkinleştir-
549	çeliş-	579	çıkış-	609	çisele-
550	çemberlen-	580	çıkıştır-	610	çitil-
551	çemberlet-	581	çıldirt-	611	çitile-
552	çemren-	582	çingırdat-	612	çitiş-
553	çengellen-	583	çınlat-	613	çivilen-
554	çentiklen-	584	çıplaklaştır-	614	çivilet-
555	çentil-	585	çırpıl-	615	çivitlen-
556	çerçevelen-	586	çırpın-	616	çizdir-
557	çerçevelet-	587	çırpış-	617	çizgilen-
558	çeşitlendir-	588	çırpıştır-	618	çizgileş-
559	çeşnilen-	589	çırpıştırıl-	619	çizil-
560	çeteleştir-	590	çırptır-	620	çocuklaştır-
561	çetinleştir-	591	çıtırdat-	621	çoğalt-
562	çetrefilleştir-	592	çıtlat-	622	çoğullaştır-
563	çevikleştir-	593	çıtlatıl-	623	çopurlaştır-
564	çevirt-	594	çiçeklen-	624	çoraklaştır-

625	çoğdür-	655	daldırt-	685	değerlendir-
626	çoğün-	656	dalgalandır-	686	değerlendiril-
627	çökel-	657	dalgınlaştır-	687	değin-
628	çökelt-	658	dallan-	688	değirmileş-
629	çöker-	659	dallandır-	689	değiş-
630	çökert-	660	damaksılaştır-	690	değiştir-
631	çöktür-	661	damgalan-	691	değiştiril-
632	çöküş-	662	damgalat-	692	değiştirt-
633	çölleştir-	663	damıtıl-	693	deldir-
634	çömel-	664	damlatıl-	694	delin-
635	çömelt-	665	danışıl-	695	delirt-
636	çözdür-	666	daralt-	696	demetlen-
637	çözül-	667	daraltıl-	697	demetlet-
638	çözümlen-	668	darılt-	698	demirleş-
639	çözün-	669	darlaştır-	699	demlen-
640	çözündür-	670	davrandır-	700	demlendir-
641	çözüş-	671	davranıl-	701	demokratikleştir-
642	çukurlaştır-	672	dayan-	702	den-
643	çullandır-	673	dayandır-	703	denet-
644	çuvallan-	674	dayanıl-	704	denetil-
645	çuvallat-	675	dayanış-	705	denetlen-
646	çürüt-	676	dayat-	706	dengelen-
647	çürütül-	677	dayatış-	707	dengesizleştir-
648	dadandır-	678	dayattır-	708	denil-
649	dağıtıl-	679	debelen-	709	denklen-
650	dağlan-	680	dedir-	710	denkleş-
651	dağlat-	681	dedirt-	711	denkleştir-
652	dalaş-	682	defnedil-	712	depolat-
653	daldır-	683	defnolun-	713	depreştir-
654	daldırıl-	684	değdir-	714	derecelendir-

715	derecelendiril-	745	dilimlen-	775	dizil-
716	deril-	746	dilin-	776	dizile-
717	derinleştir-	747	dillendir-	777	dogmalaştır-
718	deriş-	748	dinamikleştir-	778	doğallaştır-
719	destekleş-	749	dinamitlen-	779	doğdur-
720	desteleş-	750	dincelt-	780	doğran-
721	deşele-	751	dindir-	781	doğrat-
722	deşil-	752	dinginleştir-	782	doğrulan-
723	detaylandır-	753	dinlen-	783	doğrult-
724	devindir-	754	dinlendir-	784	Doğululaştır-
725	devleştir-	755	dinlenil-	785	doğur-
726	devletleştir-	756	dinlet-	786	doğurganlaştır-
727	devletleştiril-	757	dipçiklen-	787	doğurt-
728	devredil-	758	dipçiklet-	788	dokun II-
729	devril-	759	diren-	789	dokundur-
730	devrolun-	760	direş-	790	dokunul-
731	devşiril-	761	diret-	791	dokut-
732	deyimleştir-	762	dirilt-	792	dolan-
733	dışlan-	763	dirseklen-	793	dolandır-
734	dışlaştır-	764	dişileştir-	794	dolandırıl-
735	didikle-	765	dişilleştir-	795	dolaş-
736	didiklen-	766	dişlen-	796	dolaşıl-
737	didin-	767	dişlet-	797	dolaştır-
738	didiş-	768	ditil-	798	dolaştırıl-
739	dikil-	769	divaneleştir-	799	doldur-
740	dikleştir-	770	dizdir-	800	doldurt-
741	diktir-	771	dizdiril-	801	doldurul-
742	diktirt-	772	dizele-	802	doluk-
743	dilen-	773	dizeleştir-	803	doluş-
744	dilendir-	774	dizginlen-	804	domalt-

805	donan-	835	dövdür-	865	düğümlen-
806	donat-	836	dövdürt-	866	dürtükle-
807	donatıl-	837	dövdürül-	867	dürtül-
808	donattır-	838	dövül-	868	dürtüş-
809	dondur-	839	dövün-	869	dürtüşle-
810	dondurul-	840	dövüş-	870	dürtüştür-
811	donuklaştır-	841	dövüştür-	871	dürül-
812	dosyalan-	842	dramatikleştir-	872	düşündürt-
813	doyul-	843	duldalan-	873	düşünül-
814	doyun-	844	dumanlan-	874	düşür-
815	doyur-	845	durakla-	875	düşürt-
816	doyurul-	846	duraksa-	876	düşürül-
817	doyuş-	847	duraksa-	877	düze-
818	döktür-	848	durala-	878	düzeltil-
819	dökül-	849	durdur-	879	düzeltil-
820	dökün-	850	durdurt-	880	düzenlen-
821	döllen-	851	durdurul-	881	düzlen-
822	dönder-	852	durgunlaştır-	882	düzleş-
823	döndür-	853	durul-	883	düzlet-
824	döndürül-	854	durulan-	884	düzül-
825	dönel-	855	durult-	885	edil-
826	dönele-	856	duvaklan-	886	edin-
827	dönen-	857	duyarsızlaştır-	887	edinil-
828	dönül-	858	duygulandır-	888	efsaneleştiril-
829	dönüş-	859	duyul-	889	eğil-
830	dönüştür-	860	duyumsa-	890	eğir-
831	dönüştürül-	861	duyumsat-	891	eğirt-
832	döşen-	862	duyur-	892	eğitil-
833	döşet-	863	duyurul-	893	eğlen-
834	döşetil-	864	düğmelen-	894	eğlenil-

895	eğleş-	925	erginleş-	955	etiketlen-
896	eğrilt-	926	ergit-	956	etiketlet-
897	ehlileştiril-	927	eriş-	957	etkilen-
898	ekil-	928	erişil-	958	etkileş-
899	eklemlen-	929	eriştiril-	959	etkinleştir-
900	eklet-	930	erit-	960	etkisizleştir-
901	eksilt-	931	eritil-	961	ettir-
902	eksiltil-	932	ertelen-	962	evcilleştir-
903	ekşit-	933	esenleş-	963	evcilleştiril-
904	ekşitil-	934	esinlen-	964	evele- devele-
905	elektriklen-	935	eskit-	965	evele- gevele-
906	eleştir-	936	eskitil-	966	evirt-
907	eleştiril-	937	esmerleştir-	967	evlendir-
908	elet-	938	esnekleştir-	968	evlendiril-
909	ellen-	939	esnet-	969	evrenselleştir-
910	elleş-	940	esrit-	970	evrenselleştiril-
911	ellet-	941	estir-	971	evril-
912	emdir-	942	estiril-	972	eyerlen-
913	emil-	943	eşele-	973	eyerlet-
914	emiş-	944	eşil-	974	ezberlen-
915	emzir-	945	eşin-	975	ezberlet-
916	emziril-	946	eşitlen-	976	ezberlettir-
917	emzirt-	947	eşitleş-	977	ezdir-
918	endekslet-	948	eşitleştir-	978	ezdirt-
919	enen-	949	eşlen-	979	ezgileştir-
920	engellen-	950	eşleş-	980	ezil-
921	engellet-	951	eşleştir-	981	facialaştır-
922	enselen-	952	eştir-	982	faizlendir-
923	enselet-	953	eterleş-	983	fakirleştir-
924	erginlen-	954	eterleştir-	984	farklılaştır-

985	faşistleştir-	1015	fitillen-	1045	geçir-
986	faturalat-	1016	fiyatlandır-	1046	geçiril-
987	fenalaştır-	1017	formülleştir-	1047	geçirt-
988	ferahlan-	1018	fosfatlat-	1048	geçirtil-
989	ferahlandır-	1019	foslat-	1049	geçiş-
990	ferahlat-	1020	Fransızlaştır-	1050	geçiştir-
991	feshedil-	1021	Frenkleştir-	1051	geçiştiril-
992	fıkırdaş-	1022	frenlen-	1052	gedil-
993	fıkırdat-	1023	gadrolun-	1053	gelenekleştir-
994	fırçalan-	1024	gagalan-	1054	gelin-
995	fırçalat-	1025	gagalaş-	1055	geliş-
996	fırınlan-	1026	galvanizlen-	1056	geliştir-
997	fırınlat-	1027	galvanizlet-	1057	geliştiril-
998	fırlat-	1028	gamlandır-	1058	gemlen-
999	fırlatıl	1029	gammazlan-	1059	gençleştir-
1000	fisfislan-	1030	garipsen-	1060	gençleştiril-
1001	fisfislat-	1031	Garphılaştır-	1061	genelleş-
1002	fısıldan-	1032	gazaplandır-	1062	genelleştir-
1003	fısıldaş-	1033	gazlan-	1063	genelleştiril-
1004	fislan-	1034	gazlaş-	1064	genişlet-
1005	fislat-	1035	gazlaştır-	1065	genişletil-
1006	fişkırdat-	1036	gebertil-	1066	genleştir-
1007	fişkirt-	1037	gecikil-	1067	gerçekleş-
1008	fişkirtıl-	1038	geciktir-	1068	gerçekleştir-
1009	fikirleştir-	1039	geciktiril-	1069	gerçekleştiril-
1010	filizlen-	1040	geçerlet-	1070	gerdir-
1011	filmleştir-	1041	geçersizleştir-	1071	gerdiril-
1012	fingirdeş-	1042	geçil-	1072	gerekçelendir-
1013	fişlen-	1043	geçin-	1073	gereksin-
1014	fişlet-	1044	geçinil-	1074	gerektir-

1075	gerginleştir-	1105	giydiril-	1135	göresi-
1076	geril-	1106	giyil-	1136	görevlendir-
1077	gerilet-	1107	giyin-	1137	görevlendiril-
1078	gerin-	1108	gizlen-	1138	görük-
1079	getiril-	1109	gizlenil-	1139	görül-
1080	getirt-	1110	gizlet-	1140	görün-
1081	gevele-	1111	globalleştir-	1141	görüş-
1082	gevret-	1112	gocundur-	1142	görüştür-
1083	gevretil-	1113	göçer-	1143	görüştürül-
1084	gevşet-	1114	göçert-	1144	görüşül-
1085	gevşetil-	1115	göçmenleştir-	1145	göster-
1086	gezdire-	1116	göçül-	1146	gösteril-
1087	gezdiril-	1117	göçür-	1147	göstert-
1088	gezele-	1118	göçürt-	1148	götürt-
1089	gezil-	1119	göçürül-	1149	götürül-
1090	gezin-	1120	göğüslen-	1150	gözetil-
1091	gıcıkklan-	1121	gölgelen-	1151	gözetle-
1092	gıcırdat-	1122	gölgelendir-	1152	gözetir-
1093	gıcırdatıl-	1123	göllenen-	1153	gözlen-
1094	gıdıklan-	1124	gölleş-	1154	gruplandır-
1095	gırgırlat-	1125	gömül-	1155	gübrelen-
1096	gırtlaklaş-	1126	gömüle-	1156	gübrelet-
1097	gider-	1127	gönder-	1157	gücendir-
1098	gideril-	1128	gönderil-	1158	gücenil-
1099	gidert-	1129	göndert-	1159	güçlendir-
1100	gidil-	1130	gönendir-	1160	güçlendiril-
1101	giril-	1131	gönendiril-	1161	güçleştir-
1102	giriş-	1132	gönüllendir-	1162	güdele-
1103	girişil-	1133	gördür-	1163	güdül-
1104	giydir-	1134	gördürt-	1164	güldür-

1165	gülümse-	1195	hamlaş-	1225	hazırlat-
1166	gülün-	1196	hamurlan-	1226	hecelet-
1167	gülünçleştir-	1197	hamurlaş-	1227	hecelettir-
1168	gülüş-	1198	hançerlen-	1228	hesaplan-
1169	gülüşül-	1199	hançerlet-	1229	hesaplaş-
1170	gümbürdet-	1200	hapsedil-	1230	hesaplat-
1171	gümlet-	1201	hapsettir-	1231	hesaplattır-
1172	gümrüklen-	1202	hapşırt-	1232	heveslendir-
1173	gümrüklendir-	1203	hararetlendir-	1233	heyecanlandır-
1174	gümüşlen-	1204	hareketlendir-	1234	heykelleştir-
1175	gümüşlet-	1205	harlan-	1235	hıçkırt-
1176	güncelleş-	1206	harlat-	1236	hırılbaş-
1177	güncelleştir-	1207	harmanlan-	1237	hırlaş-
1178	güneşlen-	1208	harmanlat-	1238	hırlat-
1179	günülen-	1209	hasırlan-	1239	hırpalan-
1180	güreşil-	1210	hasrolun-	1240	hırpalat-
1181	güreştir-	1211	hastalandır-	1241	hırslandır-
1182	güreştiril-	1212	haşlan-	1242	hışıldat-
1183	gürleştir-	1213	hatırlan-	1243	hışırdat-
1184	güvenil-	1214	hatırlat-	1244	hızlandır-
1185	güzelleştir-	1215	havalandır-	1245	hızlandırıl-
1186	güzelleştiril-	1216	havalandırıl-	1246	hiçleştir-
1187	haberleşil-	1217	havlan-	1247	hiddetlendir-
1188	hadımlaştır-	1218	havlat-	1248	hikayeleştir-
1189	hafifleş-	1219	havuzlan-	1249	hissedil-
1190	hafifleştir-	1220	haydalan-	1250	hissettir-
1191	hafiflet-	1221	haykırış-	1251	homojenleştir-
1192	haklaş-	1222	haykırt-	1252	hoplan-
1193	halkalan-	1223	hayvanlaştır-	1253	hoplatıl-
1194	hallolun-	1224	hazırlan-	1254	hortumlat-

1255	hoşlaştır-	1285	ışıt-	1315	imgelen-
1256	Hristyanlaştır-	1286	içil-	1316	imrendir-
1257	hudutlandır-	1287	içir-	1317	imrenil-
1258	hükmolun-	1288	içiril-	1318	imzalat-
1259	hülyalaştır-	1289	içirt-	1319	inandır-
1260	hüzünlendir-	1290	içirttir-	1320	inandırıl-
1261	ıhtır-	1291	içlendir-	1321	inanıl-
1262	ıhtırıl-	1292	içselleştir-	1322	incelet-
1263	ıkındır-	1293	idealleştir-	1323	incelt-
1264	ılıklaştır-	1294	ifadelendir-	1324	incit-
1265	ılın-	1295	iğnelen-	1325	incitil-
1266	ılındır-	1296	iğnelet-	1326	indir-
1267	ılıştır-	1297	iğrendir-	1327	indirge-
1268	ılt-	1298	iğrenil-	1328	indirgen-
1269	ıraksın-	1299	ihtiyarlat-	1329	indiril-
1270	ırgala-	1300	ikilen-	1330	indirt-
1271	ırgan-	1301	ikileş-	1331	inil-
1272	ısındır-	1302	ikilet-	1332	inlet-
1273	ısıril-	1303	ilaçlan-	1333	irdele-
1274	ısıtıl-	1304	ilahlaştır-	1334	irkil-
1275	ıslat-	1305	iletil-	1335	irkilt-
1276	ıslat-	1306	iletiş-	1336	isimlendir-
1277	ıslatıl-	1307	ilgilendir-	1337	isimlendiril-
1278	ısmarlat-	1308	iliklen-	1338	İslamlaştır-
1279	ışıklandır-	1309	ilişil-	1339	ispatlan-
1280	ışıklandırıl-	1310	ilişkilendir-	1340	ispiyonlan-
1281	ışıla-	1311	iliştir-	1341	ispiyonlat-
1282	ışıldat-	1312	iliştiril-	1342	isteklendir-
1283	ışınlan-	1313	ilkelen-	1343	isten-
1284	ışınlandır-	1314	ilkeleştir-	1344	istenil-

1345	istet-	1375	kaçışıl-	1405	kamaştır-
1346	istiflen-	1376	kadastrolan-	1406	kamburlaştır-
1347	işaretlen-	1377	kadastrolaş-	1407	kamçılan-
1348	işaretleş-	1378	kademelen-	1408	kamçılaş-
1349	işaretlet-	1379	kademeleştir-	1409	kamçilat-
1350	işet-	1380	kadifeleştir-	1410	kamulaştır-
1351	işletil-	1381	kadrolandır-	1411	kamulaştırıl-
1352	iştahlandır-	1382	kağıtlan-	1412	kanatlandır-
1353	itekle-	1383	kakala-	1413	kancalan-
1354	itele-	1384	kakı-	1414	kandır-
1355	itil-	1385	kakıl-	1415	kandırıl-
1356	itiş-	1386	kakış-	1416	kanğallan-
1357	itiştir-	1387	kakıştır-	1417	kanğrenleştir-
1358	ittir-	1388	kalafatlan-	1418	kanıkısa-
1359	ivedileştir-	1389	kalaylan-	1419	kanırt-
1360	iyileştir-	1390	kalaylat-	1420	kanıtlan-
1361	iyonlaştır-	1391	kalburlan-	1421	kanıtlandır-
1362	izlen-	1392	kalburlat-	1422	kanlan-
1363	izlet-	1393	kaldırıl-	1423	kanlandır-
1364	izletil-	1394	kaldırt-	1424	kanserleştir-
1365	kabaklaş-	1395	kalgı-	1425	kanunlaştır-
1366	kabalaştır-	1396	kalın-	1426	kanunlaştırıl-
1367	kabart-	1397	kalınlaştır-	1427	kapın-
1368	kaçıl-	1398	kalıplan-	1428	kapat-
1369	kaçımsa-	1399	kalıplaş-	1429	kapatıl-
1370	kaçın-	1400	kalıplat-	1430	kapattır-
1371	kaçır-	1401	kalkın-	1431	kapıl-
1372	kaçırıl-	1402	kalkındır-	1432	kapılandır-
1373	kaçırt-	1403	kalkış-	1433	kapış-
1374	kaçış-	1404	kalkışıl-	1434	kapışıl-

1435	kapıştır-	1465	kaşağılan-	1495	kavuştur-
1436	kapitalistleştir-	1466	kaşağılat-	1496	kavuşul-
1437	kaplat-	1467	kaşandır-	1497	kaybedil-
1438	kaptır-	1468	kaşelet-	1498	kaydedil-
1439	karalan-	1469	kaşıklan-	1499	kaydettir-
1440	karalat-	1470	kaşıklat-	1500	kaydır-
1441	karamsarlaştır-	1471	kaşın-	1501	kaydırıl-
1442	kararlaştır-	1472	kaşındır-	1502	kaydirt-
1443	kararlaştırıl-	1473	katarlan-	1503	kaygılandır-
1444	karart-	1474	katıl-	1504	kayırl-
1445	karartıl-	1475	katılaştır-	1505	kayırt-
1446	kardır-	1476	katılt-	1506	kaykilt-
1447	karıl-	1477	katış-	1507	kaynaş-
1448	karış-	1478	katıştır-	1508	kaynat-
1449	karışıl-	1479	katıştırıl-	1509	kaynatıl-
1450	karıştır-	1480	katlan-	1510	kaytar-
1451	karıştırıl-	1481	katlandır-	1511	kazandır-
1452	karikatürleştir-	1482	katlanıl-	1512	kazandırıl-
1453	karlan-	1483	katlat-	1513	kazanıl-
1454	karmaş-	1484	katranlan-	1514	kazdır-
1455	karmaştır-	1485	katranlat-	1515	kazdırıl-
1456	karşılan-	1486	kavileştir-	1516	kazdirt-
1457	karşılaş-	1487	kavlan-	1517	kazı-
1458	karşılaştı-	1488	kavlaş-	1518	kazıklan-
1459	karşılaştırıl-	1489	kavlat-	1519	kazıl-
1460	kasalan-	1490	kavramlaştır-	1520	kazın-
1461	kasıl-	1491	kavranıl-	1521	kazıt-
1462	kasın-	1492	kavrat-	1522	keçelen-
1463	kaskolat-	1493	kavrul-	1523	keçeleş-
1464	kastarlan-	1494	kavurt-	1524	kederlendir-

1525	kelepçelen-	1555	kırdır-	1585	kıvırt-
1526	kemikleştir-	1556	kırdırt-	1586	kıvra-
1527	kemiril-	1557	kırıl-	1587	kıvrat-
1528	kenetlen-	1558	kırıştır-	1588	kıyaslan-
1529	kepçeleştir-	1559	kırk-	1589	kıydır-
1530	kertil-	1560	kırkıl-	1590	kıyıl-
1531	keselen-	1561	kırklan-	1591	kıyın-
1532	keselet-	1562	kırktır-	1592	kıyış-
1533	kesil-	1563	kırp-	1593	kıymetlendir-
1534	kesin-	1564	kırpıl-	1594	kıymetleştir-
1535	kesinleştir-	1565	kırpış-	1595	kızart-
1536	kesiş-	1566	kırpıştır-	1596	kızartıl-
1537	keskinleştir-	1567	kırptır-	1597	kızdır-
1538	kestir-	1568	kısalt-	1598	kızdırıl-
1539	kestiril-	1569	kısaltıl-	1599	kızıl-
1540	keşfedil-	1570	kısalttır-	1600	kızış-
1541	keşfettir-	1571	kısıl-	1601	kızıştır-
1542	kıkırdat-	1572	kısın-	1602	kilitlen-
1543	kıldır-	1573	kısırlaştır-	1603	kilitlet-
1544	kıldirt-	1574	kısıtlan-	1604	kiralın-
1545	kılın-	1575	kıskandır-	1605	kireçlen-
1546	kımıldan-	1576	kıskanıl-	1606	kireçleş-
1547	kımıldat-	1577	kıstır-	1607	kireçsilen-
1548	kınalan-	1578	kıstırıl-	1608	kireçsileş-
1549	kınan-	1579	kışkırt-	1609	kireçsizleştir-
1550	kıpırdan-	1580	kışkırtıl-	1610	kişileştir-
1551	kıpırdaş-	1581	kışlat-	1611	kişiselleştir-
1552	kıpırdat-	1582	kıtırdat-	1612	kişne-
1553	kıpıştır-	1583	kıtlaş-	1613	kitaplaştır-
1554	kırbaçlan-	1584	kıvamlıştır-	1614	klasikleştir-

1615	klorlan-	1645	kondur-	1675	kovuştur-
1616	klorürlendir-	1646	konul-	1676	koy-
1617	klorürleştir-	1647	konumlandır-	1677	koydur-
1618	kocal-	1648	konuşlandır-	1678	koyul-
1619	kocalt-	1649	konuştur-	1679	koyulaştır-
1620	kocalt-	1650	konuşul-	1680	koyult-
1621	kocamanlaştır-	1651	kopar-	1681	köklendir-
1622	koçuş-	1652	koparıl-	1682	kökleş-
1623	kodlat-	1653	kopart-	1683	kökleştir-
1624	koğala-	1654	kopartıl-	1684	köleleştir-
1625	koğalan-	1655	koparttır-	1685	kömürleştir-
1626	koklaş-	1656	kopçalan-	1686	kömürleştiril-
1627	koklat-	1657	kopyalan-	1687	köpeklen-
1628	koklatıl-	1658	korkala-	1688	köpekleş-
1629	kokozlan-	1659	korkul-	1689	köpürt-
1630	kokulandır-	1660	korkunçlaştır-	1690	körelt-
1631	kokuş-	1661	korun-	1691	körleştir-
1632	kokuştur-	1662	koştur-	1692	körüklen-
1633	kokut-	1663	koşturul-	1693	kösteklen-
1634	kolalan-	1664	koşul-	1694	kötülen-
1635	kolalat-	1665	koşullan-	1695	kötüleş-
1636	kolaylan-	1666	koşullandır-	1696	kötüleştir-
1637	kolaylaş-	1667	koşuş-	1697	köyleştir-
1638	kolaylaştır-	1668	koşuştur-	1698	közleş-
1639	kolaylaştırıl-	1669	koşutlaştır-	1699	kredilendir-
1640	kolektifleştir-	1670	kotarıl-	1700	kristallendir-
1641	kolonyalan-	1671	kovala-	1701	kristallendiril-
1642	koltuklan-	1672	kovalan-	1702	kucaklan-
1643	komikleştir-	1673	kovdur-	1703	kucaklaş-
1644	kon-	1674	kovul-	1704	kudurt-

1705	kullandır-	1735	kuvvetlendir-	1765	lüplet-
1706	kullanıl-	1736	küçült-	1766	macunlan-
1707	kumlaştır	1737	küçümsen-	1767	macunlaş-
1708	kundaklan-	1738	küflendir-	1768	macunlat-
1709	kundaklat-	1739	küfleş-	1769	maddeleş-
1710	kurallaştır-	1740	küflet-	1770	maddileştir-
1711	kuramlaştır-	1741	kükürtlen-	1771	mahmuzlan-
1712	kurcalan-	1742	küllen-	1772	makaslan-
1713	kurdur-	1743	kümelen-	1773	makineleştire-
1714	kurdurt-	1744	kümeleş	1774	manalandır-
1715	kurgulan-	1745	kürele-	1775	mandallan-
1716	kurşunlan-	1746	kürelen-	1776	mantarlaş-
1717	kurşunlaş-	1747	küreselleştir-	1777	manyaklaştır-
1718	kurşunlat-	1748	küstür-	1778	markalan-
1719	kurtarıl-	1749	küsüş	1779	masallaştır-
1720	kurul-	1750	kütleştir-	1780	maskelen-
1721	kurulan-	1751	kütürdet	1781	maşalan-
1722	kurulaş-	1752	lağvedil-	1782	matlaştır-
1723	kurumlaştır-	1753	lağvolun-	1783	mavileştir-
1724	kurumsallaştır-	1754	laikleştir-	1784	mayalan-
1725	kuruşlandır-	1755	laikleştiril-	1785	mayalandır-
1726	kurut-	1756	lanetlen-	1786	mayınlan-
1727	kurutul-	1757	legalleştir-	1787	maymunlaştır-
1728	kustur-	1758	lehimlen-	1788	medenileştir-
1729	kuşaklan-	1759	lekelen-	1789	meleş-
1730	kuşanıl-	1760	lezzetlendir-	1790	melezlen-
1731	kuşatıl-	1761	lığlan-	1791	melezleştir-
1732	kuşkulandır-	1762	liflen-	1792	menedil-
1733	kutsallaştır-	1763	lifleş-	1793	menolun-
1734	kutulan-	1764	loşlaştır-	1794	meraklandır-

1795	merkezileştir-	1825	mutlulandır-	1855	nitelendiril-
1796	merkezleş-	1826	müesseseseleştir-	1856	nodullan-
1797	merkezleştir-	1827	mühürlen-	1857	noktalan-
1798	mermerleştir-	1828	mühürlet-	1858	normalleştir-
1799	meşrulaştır-	1829	müjdelen-	1859	notlandır-
1800	meylettir-	1830	mükemmelleştir-	1860	nörtleştir-
1801	mıhlan-	1831	mürekkeplen-	1861	nötrleş-
1802	mıknatıslan-	1832	Müslümanlaştır-	1862	numaralan-
1803	mıncıklan-	1833	müziklendir-	1863	numaralandır-
1804	mırıldan-	1834	müzminleştir-	1864	odaklan-
1805	mırlan-	1835	naftalinlen-	1865	odaklaş-
1806	militanlaştır-	1836	nakledil-	1866	odaklaştır-
1807	millileştir-	1837	naklettir-	1867	oğdur-
1808	millileştiril-	1838	nakşolun-	1868	oğun-
1809	mimlen-	1839	nallan-	1869	oğuştur-
1810	mineralleştir-	1840	Nazileştir-	1870	oklan-
1811	minyatürleştir-	1841	nefeslen-	1871	oksijenlen-
1812	mitleştir-	1842	neftileştir-	1872	oksitlen-
1813	miyavlat-	1843	nefyedil-	1873	okşat-
1814	modalaştır-	1844	nemalandır-	1874	okun-
1815	modernleştir-	1845	nemlendir-	1875	okunul-
1816	monotonlaştır-	1846	neşelendir-	1876	okut-
1817	morart-	1847	neşredil-	1877	okuttur-
1818	muasırlaştır-	1848	neşrolun-	1878	okutul-
1819	mumlan-	1849	neticelendir-	1879	olağanlaştır-
1820	mumlaş-	1850	netleştir-	1880	olaylaştır-
1821	mumyalan-	1851	nikahlan-	1881	oldur-
1822	mumyalat-	1852	nişanlan-	1882	olgunlaştır-
1823	muştalan-	1853	nitelen-	1883	olun-
1824	mutlandır-	1854	nitelendir-	1884	oluştur-

1885	oluşturul-	1915	ovun-	1945	öğürt-
1886	omuzlan-	1916	ovuştur-	1946	öğütöl-
1887	ona-	1917	oyalan-	1947	öksürt-
1888	onan-	1918	oyalandır-	1948	ölçtür-
1889	onar-	1919	oydur-	1949	ölçöl-
1890	onarıl-	1920	oylan-	1950	ölçölendir-
1891	onart-	1921	oylaş-	1951	ölçün-
1892	onaş-	1922	oynan-	1952	ölçüş-
1893	onaylan-	1923	oynaş-	1953	ölçüştür-
1894	onaylat-	1924	oynat-	1954	öldür-
1895	ondur-	1925	oynatıl-	1955	öldürt-
1896	onul-	1926	oyul-	1956	öldüröl-
1897	onurlandır-	1927	oyulga-	1957	ölmezleştir-
1898	orantılan-	1928	oyulgalan-	1958	ölümsüzleştir-
1899	ormanlaştır-	1929	oyunlaştır-	1959	ölümsüzleştiril-
1900	ortaklaştır-	1930	oyunlaştırıl-	1960	ölün-
1901	otala-	1931	ozonlaş-	1961	önemsen-
1902	otlan-	1932	öden-	1962	öngöröl-
1903	otlat-	1933	ödeş-	1963	öptür-
1904	otlatıl-	1934	ödet-	1964	öpöl-
1905	oturt-	1935	ödevlendir-	1965	öpüş-
1906	oturtul-	1936	ödevlendiril-	1966	ördür-
1907	oturul-	1937	ödüllendir-	1967	örgütlen-
1908	oturuş-	1938	ödüllendiril-	1968	örgütlendir-
1909	ovala-	1939	ödünçleş-	1969	örgütlendiril-
1910	ovalan-	1940	öfkelerlendir-	1970	örneklen-
1911	ovalat-	1941	öğrenil-	1971	örneklendir-
1912	ovdur-	1942	öğretil-	1972	örselen-
1913	ovdurt-	1943	ögöl-	1973	örttür-
1914	ovul-	1944	ögün-	1974	örtöl-

1975	örtün-	2005	paralan-	2035	perçinlen-
1976	örül-	2006	paralat-	2036	perçinleş-
1977	öttür-	2007	paralleleştir-	2037	perçinleştir-
1978	ötüş-	2008	parçalan-	2038	perdahlen-
1979	övül-	2009	parçalat-	2039	perdelen-
1980	övün-	2010	parçalattır-	2040	peydahlan-
1981	öyküleştir-	2011	parıldat-	2041	pihtılaştır-
1982	özdeşleş-	2012	parkelet-	2042	pirelendir-
1983	özdeşleştir-	2013	parlaklaştır-	2043	pislen-
1984	özelleştir-	2014	parsellen-	2044	pisleş-
1985	özelleştiril-	2015	parsellet-	2045	pislet-
1986	özendir-	2016	pasifleştir-	2046	pişir-
1987	özendiril-	2017	paslandır-	2047	pişiril-
1988	özenil-	2018	paspaslan-	2048	pişirt-
1989	özerkleştir-	2019	paspaslat-	2049	planlan-
1990	özetlen-	2020	pataklan-	2050	plazmalaştır-
1991	özgünleştir-	2021	patırdat-	2051	pofurdar-
1992	özgürleştir-	2022	payelendir-	2052	pohpohlan-
1993	özleş-	2023	paylan-	2053	polimerleştir-
1994	özleştir-	2024	paylaşıp-	2054	polimerleştiril-
1995	özlet-	2025	paylaştır-	2055	pompalan-
1996	özümlen-	2026	paylaştırıl-	2056	postalan-
1997	özümşen-	2027	pazarlan-	2057	poşetlet-
1998	özümşet-	2028	pazarlaş-	2058	pratikleştir-
1999	paketlen-	2029	peçelen-	2059	preslen-
2000	paketlet-	2030	pekiştir-	2060	profesyonelleştir-
2001	paklan-	2031	pekleştir-	2061	programlan-
2002	palaşlaş-	2032	pembeleştir-	2062	programlaştı-
2003	palazlan-	2033	pençeleş-	2063	projelendir-
2004	paptiyelen-	2034	pençelet-	2064	projelendiril-

2065	puanlandır-	2095	sabitleştir-	2125	saldır-
2066	pullan-	2096	sabitleştiril-	2126	saldırt-
2067	puslandır-	2097	sabunlan-	2127	salıveril-
2068	putlaştır-	2098	sabunlaş-	2128	salla-
2069	püskürt-	2099	sabunlaştır-	2129	sallan-
2070	püskürtül-	2100	saçala-	2130	sallandır-
2071	radikalleştir-	2101	saçıl-	2131	san-
2072	rahatlat-	2102	saçıştır-	2132	sanayileştir-
2073	raptiyelet-	2103	saçmalaş-	2133	sancı-
2074	raspalan-	2104	sadeleştir-	2134	sandıklan-
2075	rastlan-	2105	sadeleştiril-	2135	sandır-
2076	rastlaş-	2106	saflaştır-	2136	sansürlen-
2077	rasyonelleştir-	2107	saflaştırıl-	2137	sapıl-
2078	reddedil-	2108	sağalt-	2138	sapıt-
2079	reddolun-	2109	sağdır-	2139	saptan-
2080	rendelen-	2110	sağıl-	2140	saptır-
2081	renklen-	2111	sağlamlaş-	2141	saptırıl-
2082	renklendir-	2112	sağlamlaştır-	2142	sarart-
2083	resimlendir-	2113	sağlamlaştırıl-	2143	sardır-
2084	resimleş-	2114	sahileştir-	2144	sarıl-
2085	resmileştir-	2115	sahnelen-	2145	sarılaştır-
2086	robotlaştır-	2116	sakatlan-	2146	sarılış-
2087	romanlaştır-	2117	sakın-	2147	sarımsaklat-
2088	rötuşlat-	2118	sakızlaştır-	2148	sarın-
2089	ruhsatlandır-	2119	sakinleş-	2149	sark-
2090	ruhsuzlaştır-	2120	sakinleştir-	2150	sarlat-
2091	Rumlaştır-	2121	saklan-	2151	sarmala-
2092	Ruslaştır-	2122	saklanıl-	2152	sarmaş-
2093	rutubetlendir-	2123	saklat-	2153	sarsala-
2094	sabahlat-	2124	salçalan-	2154	sarsıl-

2155	sataşıl-	2185	semerlen-	2215	sevindir-
2156	sathileştir-	2186	semerlet-	2216	seviş-
2157	satıl-	2187	semirt-	2217	seyirt-
2158	sattır-	2188	semizlen-	2218	seyredil-
2159	savatlan-	2189	sendikalaştır-	2219	seyrekleştir-
2160	savdır-	2190	sepele-	2220	seyrelet-
2161	savıl-	2191	sepetlen-	2221	seyretil-
2162	savrul-	2192	sepilen-	2222	sezdir-
2163	savsakla-	2193	serdir-	2223	sezil-
2164	savunul-	2194	sergilen-	2224	sezin-
2165	savur-	2195	seril-	2225	sezindir-
2166	savurt-	2196	serinlen-	2226	sezinle-
2167	savuş-	2197	serinlet-	2227	sıcaklaş-
2168	savuştur-	2198	serp-	2228	sıcaklaştır-
2169	saydamlaştır-	2199	serpele-	2229	sıçrat-
2170	saydır-	2200	serpil-	2230	sıfatlandır-
2171	sayfalandır-	2201	serpiştir-	2231	sıfatlaştır-
2172	sayıkla-	2202	serpiştiril-	2232	sığdır-
2173	sayıl-	2203	serptir-	2233	sığdırıl-
2174	sayış-	2204	sersemleş-	2234	sığın-
2175	sayla-	2205	sersemlet-	2235	sığış-
2176	seçil-	2206	sertleştir-	2236	sığıştır-
2177	seçtir-	2207	seslen-	2237	sıkıl-
2178	seğirt-	2208	seslendir-	2238	sıkılan-
2179	sekilen-	2209	seslet-	2239	sıkılaştır-
2180	sektir-	2210	sevdir-	2240	sıkın-
2181	selamlan-	2211	sevil-	2241	sıkış-
2182	selamlaş-	2212	sevimsileştir-	2242	sıkıştır-
2183	sembolleştir-	2213	sevimsizleştir-	2243	sıkıştırıl-
2184	sembolleştiril-	2214	sevin-	2244	sıkılaştır-

2245	sıklaştırıl-	2275	sigortalan-	2305	soğuklaştır-
2246	sınan-	2276	sikleme-	2306	soğul-
2247	sınat-	2277	siktir-	2307	soğurul-
2248	sındır-	2278	silahlan-	2308	soğuş-
2249	sındırıl-	2279	silahlandır-	2309	soğut-
2250	sınıflan-	2280	silahlandırıl-	2310	soğutul-
2251	sınıflandır-	2281	silahsızlandır-	2311	soktur-
2252	sınıflaş-	2282	sildir-	2312	sokul-
2253	sınırlan-	2283	sildiril-	2313	sokuş-
2254	sınırlandır-	2284	sildirt-	2314	sokuştur-
2255	sıradanlaştır-	2285	silikleştir-	2315	soldur-
2256	sıralan-	2286	silin-	2316	soluklaş-
2257	sıralat-	2287	silkele-	2317	solun-
2258	sırlan-	2288	silkin-	2318	solut-
2259	sırnaştır-	2289	silkindir-	2319	somurt-
2260	sırtar-	2290	silktir-	2320	somurul-
2261	sıvaştır-	2291	simgeleş-	2321	somutlaştır-
2262	sıvat-	2292	simgeleştir-	2322	sonlandır-
2263	sıvazlan-	2293	sindir-	2323	sonlandırıl-
2264	sıvazlat-	2294	sindiril-	2324	sonuçlan-
2265	sıvıklaştır-	2295	sinemalaştır-	2325	sonuçlandır-
2266	sıvılaştır-	2296	sinirlendir-	2326	sonuçlandırıl-
2267	sıvındır-	2297	sislendir-	2327	sopalan-
2268	sıyırt-	2298	sistemleştir-	2328	sordur-
2269	sıyrıl-	2299	sivilleştir-	2329	sordurt-
2270	sızdır-	2300	sivrileştir-	2330	sorgulan-
2271	sızdırıl-	2301	sivriltil-	2331	soru-
2272	sızır-	2302	sloganlaştır-	2332	sorul-
2273	sızlan-	2303	soğrul-	2333	soruş-
2274	sızlat-	2304	soğuklaş-	2334	soruştur-

2335	sorut-	2365	suçlan-	2395	sürü-
2336	sosyalleştir-	2366	suçlandır-	2396	sürükle-
2337	soydur-	2367	suçlandırıl-	2397	sürüklendir-
2338	soysuzlaştır-	2368	sulan-	2398	sürüklet-
2339	soyul-	2369	sulandır-	2399	sürül-
2340	soyun-	2370	sulandırıl-	2400	sürün-
2341	soyutlaş-	2371	sulat-	2401	süründür-
2342	soyutlaştır-	2372	sundur-	2402	süründürül-
2343	söğdür-	2373	sunul-	2403	sürüştür-
2344	söğül-	2374	susat-	2404	sürüt-
2345	söğüş-	2375	suskunlaştır-	2405	süslen-
2346	söğüşle-	2376	sustur-	2406	süslendir-
2347	söğüştür-	2377	susturul-	2407	süslet-
2348	söktür-	2378	sümkürt-	2408	sütlendir-
2349	sökül-	2379	sündür-	2409	süzdür-
2350	sömürgeleştir-	2380	sündürül-	2410	süzül-
2351	sömürül-	2381	süngülen-	2411	şahlandır-
2352	söndür-	2382	süngüleş-	2412	şakırdat-
2353	söndürül-	2383	süprül-	2413	şaklat-
2354	sövdür-	2384	süpürt-	2414	şangırdat-
2355	sövül-	2385	süpürül-	2415	şapırdat-
2356	sövüş-	2386	süratlendir-	2416	şaplat-
2357	sövüştür-	2387	sürçtür-	2417	şartlan-
2358	söylemse-	2388	sürdür-	2418	şartlandır-
2359	söylen-	2389	sürgülen-	2419	şartlandırıl-
2360	söylenil-	2390	sürmele-	2420	şartlaş-
2361	söyleş-	2391	sürtül-	2421	şaşala-
2362	söylet-	2392	sürtün-	2422	şaşıl-
2363	sözlendir-	2393	sürtüş-	2423	şaşır-
2364	standartlaştır-	2394	sürtüştür-	2424	şaşırt-

2425	şeffaflaştır-	2455	şüphelendir-	2485	taran-
2426	şeffaflaştırıl-	2456	tabaklan-	2486	tarat-
2427	şehirlileştir-	2457	tabiileştir-	2487	tarazlan-
2428	şekerlen-	2458	tabulaştır-	2488	tariflendir-
2429	şekerleş-	2459	tabulaştır-	2489	tarihlendir-
2430	şekerleştir-	2460	takıl-	2490	tartıl-
2431	şekillendir-	2461	takın-	2491	tartış-
2432	şekillendiril-	2462	takırdat-	2492	tartışıl-
2433	şenelt-	2463	takış-	2493	tarttır-
2434	şenlendir-	2464	takıştır-	2494	tasarımlan-
2435	şenlendiril-	2465	taksitlendir-	2495	tasarlan-
2436	şerbetlen-	2466	taksitlendiril-	2496	taşın-
2437	şerefendir-	2467	taktır-	2497	taşır-
2438	şerefendiril-	2468	talaşlan-	2498	taşıt-
2439	şıkırdat-	2469	tamamlan-	2499	taşlan-
2440	şıklaştır-	2470	tamamlat-	2500	tatlandır-
2441	şımart-	2471	tanelen-	2501	tatlılaştır-
2442	şımartıl-	2472	tangırdat-	2502	tattır-
2443	şiddetlendir-	2473	tanıl-	2503	tavlan-
2444	şiirleştir-	2474	tanımlan-	2504	tavlandır-
2445	şişelen-	2475	tanış-	2505	tavsat-
2446	şişin-	2476	tanıştır-	2506	tazelen-
2447	şişir-	2477	tanıt-	2507	tazeleş-
2448	şişiril-	2478	tanıtıl-	2508	tazelet-
2449	şişirt-	2479	tanıtlan-	2509	tebeşirlen-
2450	şişlen-	2480	tanrılaştır-	2510	tekelleştir-
2451	şişlet-	2481	tapalan-	2511	tekerlen-
2452	şişmanlaş-	2482	tapın-	2512	tekleş-
2453	şişmanlat-	2483	taptır-	2513	tekmelen-
2454	şümullendir-	2484	tarafsızlaştır-	2514	tekrarlan-

2515	tekrarlat-	2545	tezleştir-	2575	titret-
2516	telaşlandır-	2546	tıka-	2576	tiyatrolaştır-
2517	tellen-	2547	tıkaçlan-	2577	tohumlan-
2518	tellendir-	2548	tıkan-	2578	tokaçlan-
2519	tembelleştir-	2549	tıkat-	2579	tokatlan-
2520	tembihlen-	2550	tıkıl-	2580	tokatlat-
2521	tembihlen-	2551	tıkın-	2581	tokurdat-
2522	temellendir-	2552	tıkırdat-	2582	tokuştur-
2523	temelleştir-	2553	tıkış-	2583	topaklan-
2524	temizlen-	2554	tıkıştır-	2584	topaklaş-
2525	temizlet-	2555	tıklat-	2585	topaklaştır-
2526	tepele-	2556	tingıldat-	2586	toplan-
2527	tepelet-	2557	tıpırdat-	2587	toplaml-
2528	tepil-	2558	tıraşlan-	2588	toplaş-
2529	tepin-	2559	tırkazlan-	2589	toplat-
2530	tepindir-	2560	tırkazlat-	2590	toplatıl-
2531	tepiş-	2561	tırmala-	2591	toplumsallaştır-
2532	tepreştir-	2562	tırmala-	2592	topraklandır-
2533	teraslan-	2563	tırmıklan-	2593	topraklaş-
2534	terazilen-	2564	tırnaklan-	2594	torbalan-
2535	terlet-	2565	tırnaklat-	2595	tornalan-
2536	terslen-	2566	tırpanlan-	2596	tornalat-
2537	tersleş-	2567	tırpanlat-	2597	torpillen-
2538	tertiplen-	2568	tırtıklan-	2598	toslaş-
2539	teşkilatlandır-	2569	tırtıklat-	2599	tozlaştır-
2540	teşkilatlandırıl-	2570	tiksindir-	2600	tozut-
2541	tetikleş-	2571	tiksinil-	2601	töhmetlendir-
2542	teyellen-	2572	tipleştir-	2602	tökezle-
2543	tezagılan-	2573	titreş-	2603	tökezlet-
2544	tezleş-	2574	titreştir-	2604	törpülen-

2605	törpület-	2635	uçuş-	2665	uydulaştır-
2606	töskürt-	2636	ufalan-	2666	uydur-
2607	tunçlaş-	2637	ufalt-	2667	uydurul-
2608	tunçlaştır-	2638	ufunetlendir-	2668	uyukla-
2609	tutkallan-	2639	uğran-	2669	uyul-
2610	tuttur-	2640	uğraşıl-	2670	uyun-
2611	tutuklan-	2641	uğraştır-	2671	uyunul-
2612	tutuklat-	2642	uğrat-	2672	uyuş-
2613	tutul-	2643	ulan-	2673	uyuştur-
2614	tutun-	2644	ulaş-	2674	uyuşturul-
2615	tutuş-	2645	ulaşıl-	2675	uyut-
2616	tutuştur-	2646	ulaştır-	2676	uyutul-
2617	tuzaklan-	2647	ululan-	2677	uzaklaşıl-
2618	tuzlan-	2648	ululaş-	2678	uzaklaştır-
2619	tüket-	2649	ulusallaştır-	2679	uzaklaştırıl-
2620	tükürüklen-	2650	ulut-	2680	uzan-
2621	tümlen-	2651	umdur-	2681	uzanıl-
2622	türet-	2652	umul-	2682	uzat-
2623	Türkçeleştir-	2653	umursan-	2683	uzatıl-
2624	Türkleştir-	2654	umutlandır-	2684	uzlaşıl-
2625	türküleştir-	2655	unlan-	2685	uzlaştır-
2626	tütsülen-	2656	unuttur-	2686	ücretlendir-
2627	tüttür-	2657	unutul-	2687	üçleş-
2628	tüydür-	2658	usandır-	2688	üflen-
2629	tüylendir-	2659	usanıl-	2689	üleş-
2630	ucuzlatıl-	2660	utandır-	2690	üleşil-
2631	uçuklaş-	2661	utul-	2691	üleştir-
2632	uçur-	2662	uyandır-	2692	üleştiril-
2633	uçurt-	2663	uyarıl-	2693	ülküleştir-
2634	uçurul-	2664	uyarla-	2694	ülküleştiril-

2695	ümitlendir-	2725	vazgeçir-	2755	yakın-
2696	ünlen-	2726	vazifelendir-	2756	yakınlaştır-
2697	ünlet-	2727	vazifelendiril-	2757	yakıştır-
2698	üret-	2728	vazolun-	2758	yaklaşıl-
2699	üretil-	2729	verdir-	2759	yaklaştır-
2700	ürküt-	2730	vergilendir-	2760	yaktır-
2701	ürkütül-	2731	vergilendiril-	2761	yalan-
2702	ürpert-	2732	veril-	2762	yalat-
2703	ürüş-	2733	verimsizleştir-	2763	yalazlan-
2704	üsluplaştır-	2734	veriştir-	2764	yaldızlat-
2705	üstele-	2735	verniklen-	2765	yalıtıl-
2706	üşür-	2736	vııcıdaş-	2766	yalpalan-
2707	üşüş-	2737	vırıldan-	2767	yalpalat-
2708	üşüt-	2738	vızıldan-	2768	yalvarıl-
2709	ütül-	2739	vidalan-	2769	yalvart-
2710	ütülen-	2740	vurdur-	2770	yamalan-
2711	ütület-	2741	vurul-	2771	yaman-
2712	üzengilen-	2742	vurun-	2772	yanaşıl-
2713	üzül-	2743	vuruş-	2773	yanaştır-
2714	vadolun-	2744	yabancılaş-	2774	yanaştır-
2715	vahyolun-	2745	yabancılaştır-	2775	yandır-
2716	varaklan-	2746	yadırgan-	2776	yanılt-
2717	vardır-	2747	yadırgat-	2777	yanıtlan-
2718	varıl-	2748	yadsın-	2778	yanıtlandır-
2719	varsayıl-	2749	yağdır-	2779	yanıtlandırıl-
2720	vasıflandır-	2750	yağdırıl-	2780	yankılan-
2721	vasıflandırıl-	2751	yağlan-	2781	yansı-
2722	vatanlaştır-	2752	yağlat-	2782	yansılan-
2723	vazedil-	2753	yakalat-	2783	yansıt-
2724	vazgeçil-	2754	yakıl-	2784	yansıtıl-

2785	yansızlaştır-	2815	yassılt-	2845	yeleklen-
2786	yapaylaştır-	2816	yaşan-	2846	yellen-
2787	yapıl-	2817	yaşanıl-	2847	yelpazelen-
2788	yapılandır-	2818	yaşart-	2848	yemlen-
2789	yapın-	2819	yaşat-	2849	yen-
2790	yapıştır-	2820	yaşmaklan-	2850	yenil-
2791	yapıştırıl-	2821	yatıl-	2851	yenilen-
2792	yaptır-	2822	yatır-	2852	yenileş-
2793	yaptırıl-	2823	yatırıl-	2853	yenileştir-
2794	yaptırt-	2824	yatış-	2854	yenilet-
2795	yaralan-	2825	yatıştır-	2855	yeniş-
2796	aran-	2826	yavanlaştır-	2856	yerelleştir-
2797	yararlanıl-	2827	yavaşlat-	2857	yeril-
2798	yaraş-	2828	yavaşlatıl-	2858	yerin-
2799	yarat-	2829	yavuklan-	2859	yerleşil-
2800	yaratıl-	2830	yaydır-	2860	yerleştir-
2801	yargılan-	2831	yaygınlaştır-	2861	yerleştiril-
2802	yarıl-	2832	yayıl-	2862	yeşert-
2803	yarılan-	2833	yayımlan-	2863	yetin-
2804	yarış-	2834	yayımlat-	2864	yetir-
2805	yarıştır-	2835	yaylandır-	2865	yetiş-
2806	yarmala-	2836	yazdır-	2866	yetişil-
2807	yasaklan-	2837	yazıl-	2867	yetiştir-
2808	yasalaştır-	2838	yazış-	2868	yetiştiril-
2809	yasalaştırıl-	2839	yedekleş-	2869	yetkilendir-
2810	yasla-	2840	yedil-	2870	yığdır-
2811	yaslan-	2841	yedir-	2871	yığıl-
2812	yassılan-	2842	yediril-	2872	yıgılış-
2813	yassılaş-	2843	yeğnilt-	2873	yıgış-
2814	yassılaştır-	2844	yeldir-	2874	yıgışıl-

2875	yıkan-	2905	yollan-	2935	yuvarlan-
2876	yıkat-	2906	yolun-	2936	yuvarlat-
2877	yıkıl-	2907	yontul-	2937	yücelt-
2878	yıkış-	2908	yordur-	2938	yüceltil-
2879	yıktır-	2909	yorul-	2939	yüklen-
2880	yıktırıl-	2910	yorumlan-	2940	yüklenil-
2881	yıldır-	2911	yozlaştır-	2941	yüklet-
2882	yıldırıl-	2912	yönelt-	2942	yükletil-
2883	yıldızlaş-	2913	yöneltil-	2943	yükselt-
2884	yılış-	2914	yönetil-	2944	yükseltge-
2885	yıllan-	2915	yönlendir-	2945	yükseltgen-
2886	yıpran-	2916	yöreselleştir-	2946	yükseltil-
2887	yıprat-	2917	yudumlan-	2947	yüksünül-
2888	yırtıl-	2918	yuhalan-	2948	yükümlendir-
2889	yırtın-	2919	yumaklan-	2949	yülün-
2890	yırttır-	2920	yumdar-	2950	yüreklen-
2891	yiğitlendir-	2921	yumdur-	2951	yüreklendir-
2892	yinelen-	2922	yumruklan-	2952	yürün-
2893	yinelet-	2923	yumruklaş-	2953	yürüt-
2894	yitir-	2924	yumul-	2954	yürütül-
2895	yitiril-	2925	yumurtlat-	2955	yüzdür-
2896	yoğalt-	2926	yumuşat-	2956	yüzdürül-
2897	yoğaltıl-	2927	yumuşatıl-	2957	yüzeyselleştir-
2898	yoğrul-	2928	yurtlandır-	2958	yüzlen-
2899	yoğunlaştır-	2929	yutkun-	2959	yüzleş-
2900	yoğurt-	2930	yuttur-	2960	yüzleştir-
2901	yoklan-	2931	yutturul-	2961	yüzleştiril-
2902	yoklat-	2932	yutul-	2962	yüzsüzleştir-
2903	yoksullaştır-	2933	yuvalan-	2963	yüzsüzleştiril-
2904	yoldur-	2934	yuvarlaklaştır-	2964	zamklan-

2965	zangırdat-	2975	zıhlın-	2985	zıftlen-
2966	zannedil-	2976	zımbalan-	2986	zikredil-
2967	zannolun-	2977	zımbalat-	2987	zikrolun-
2968	zarflan-	2978	zımparalan-	2988	zincirlen-
2969	zayıflat-	2979	zıngırdat-	2989	zonklat-
2970	zedelen-	2980	zıpkınlan-	2990	zorlan-
2971	zehirlen-	2981	zıplat-	2991	zorlaş-
2972	zehirlet-	2982	zırhlandır-	2992	zorlaştır-
2973	zenginleş-	2983	zırıldan-	2993	züppeleştir-
2974	zenginleştir-	2984	zırlat-		

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu araştırmada, Çağdaş Türkiye Türkçesinde yer alan fiil yapım ekleri ve bunlarla türemiş fiiller, bu fiillerin anlam ve görev özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde araştırmayla ilgili problem durumu, araştırmanın; amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemleri, araştırmanın sayıltıları, araştırmanın sınırlılıkları, kısaltmaları ve araştırmayla ilgili tanımlar yer almaktadır.

1.1. Fiil ve Genel Özellikleri

Bu bölümde, fiilin tanımı ve anlam özellikleri, fiilin çatısı, fiil çekimi, fiilin yapısı başlıkları altında Türkçe dil bilgisi alanında önemli bir yere sahip olan fiillerin genel özellikleri ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

1.2. Fiilin Tanımı ve Anlam Özellikleri

1.2.1. Fiilin Tanımı

Türkiye’de yayımlanmış olan önemli dil bilgisi kaynaklarında, Türkçedeki fiillerin tanımı ve özellikleri konusunda ortak bazı noktalar olabildiği gibi, değişik yaklaşımlar da göze çarpmaktadır. Biz bu konudaki önemli kaynakların yaklaşımlarını özetleyerek, bazen de alıntılara başvurarak yansıtıp, daha sonra bu konudaki görüşümüzü belirteceğiz.

Ediskun (1963: 70) isim soylu sözcükler ile fiillerin arasındaki farkı şöyle açıklar:

“Şimdiye kadar gördüğümüz kelimeler, ya canlı veya cansız varlıkların adları, ya varlıkları niteleyen veya belirten adlar, ya da cümlelerde bütün bu adların elçileri olan kelimelerdi. O kelimeler addırlar, hareket anlatmazlar. Oysaki dilde, bir de, varlıkların yardımını isteyen, onların yardımıyla hareket, oluş, kılış –kısaca eylem – anlatan kelimeler de vardır ki bunlara fiil diyoruz.”

“Varlıkların ve kavramların eylemlerinin, oluşlarının dildeki karşılığı olan sözcük ya da sözcük öbeklerine fiil denir.” (Kahraman, 2009: 109)

“Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir... Hareketler ise nesnelerin zaman ve mekan içindeki yer değiştirmeleri, oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir.” (Ergin, 2004: 280- 281)

Farklı bir ifade şekli ile Banguoğlu (2007: 408) fiili şöyle açıklar:

“Bir kılış, bir durum veya oluşu, toplu bir deyimle olup biteni anlatan kelimeye fiil adını veririz.”

Tahir Nejat Gencan (2001: 301) bir “tam eylem” de şu beş anlamın kaynaşmış olduğunu dile getirir:

- 1)Edim
- 2)Zaman
- 3)Kip
- 4)Kişi
- 5)Çatı

Kaya Bilgegil (1964: 260) fiiller için: “Gerçek veya itibari varlıklarla nitelikleri belirtmek şartıyla bir eylemin zaman içinde vuku bulup bulmamasıyla ilgili haber yahut dileği veya gerçek ve itibari varlıklarla nitelikler hakkında verilen hükmü ifade eden kelimeler fiil adını alır.” demektedir.

Hengirmen (1999: 169) ise eylemlerle ilgili şunları ifade etmektedir:

“Sözcük türleri içerisinde en önemli öge eylemlerdir. Çünkü eylemler, tanımlardan da anlaşılacağı gibi varlıkların yaptıkları işleri, oluşları, hareketleri ve içinde bulundukları durumları bildirirken, kişi, zaman ve yargı kavramları verir.”

Zeynep Korkmaz da (2003: 527) fiillerin iş ve hareket bildiren sözcükler olduğunu, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekan kapsamı içinde nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirdiğini anlatır.

Fiiller çekimsiz olarak da anlam taşır, ancak anlatımda çekimsiz olarak kullanılamaz. Çünkü fiiller, bildirdikleri eylemin- oluşun zamanına ya da dileğin niteliğine göre ve bu eylemi yapan ya da oluşun içinde bulunan kişiye göre çekimlenmiş şekilleriyle anlatımda yer alır; böylece fiiller, anlatımda ancak “zaman” ya da “dilek” anlamı yüklenerek ve bir yapıcıya- olucuya bağlanarak kullanılabilir.

Görüldüğü gibi alıntı yaptığımız yapıtlar, fiili değişik biçimlerde tanımlamıştır. Bunlardan da yararlanarak fiilin tanımını şöyle oluşturmamız uygun olacaktır: Anlatımda “zaman” ya da “dilek” anlamı yüklenerek ve bir yapıcıya- olucuya bağlanarak kullanılabilen, yapılışların ve oluşların karşılığı olan sözcük ve sözcük öbeklerine fiil denir.

1.2.2. Fiillerin Anlam Özellikleri

Dilbilgisi kitaplarında yapılan araştırmada fiil kavramının değişik bakış açıları ile değerlendirilip incelendiği görülmüştür. Klasik inceleme yapan kitaplarda fiilin anlam ve yapı özelliklerine fazla yer verilmezken, konuyu daha derinlemesine inceleyen ve çağdaş dilbilim yaklaşımları doğrultusunda yazılmış olan kitaplarda bu konuya yer verilmektedir.

Kaya Bilgegil (1964: 277) “Türkçe Dilbilgisi” kitabında “Fiillerde Anlam Nitelikleri” başlığı ile şunları söylemiştir:

“Fiillerle, onlara konu olacak söz arasındaki ilgi veya ilgisizliğe dair haber veya dilekleri ifade eden yön; ders kitaplarında “Fiillerin Anlamı” diye adlandırılmaktadır. Halbuki anlam, kök veya gövdede, kip ve şahısla ilgili eklerde de mevcuttur. Ancak

söz konusu edilecek husus, Türkçede – doğrudan doğruya – şekil unsurlarından da doğmaktadır. Mantık, bu halleri kaziyelerin keyfiyeti olarak karşılıyor. Bu kitapta da – anlam kavramından uzaklaşmamak şartıyla – aynı esastan hareket edilerek «fiillerde anlam nitelikleri » terimi kullanılıyor.”

Yazar, bu açıklamayı yaptıktan sonra fiillerin olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru şekillerini açıklamış, fiilin anlamı ile ilgili başka bir ayrıntıya yer vermemiştir.

Tahsin Banguoğlu (2007: 409) “Türkçenin Grameri” adlı eserinde fiilleri anlamlarına göre geçişli ve geçişsiz fiiller olarak ele alıp incelemiştir.

İncelenen diğer dilbilgisi kaynaklarında fiiller ya anlam özellikleri bakımından hiç incelenmemiş ya da başka konu başlıklarının içinde genel hatlarıyla değerlendirilmiştir. Haydar Ediskun incelediğimiz eserlerinde fiillerin anlam özelliklerine hiç değinmemişlerdir. Muharrem Ergin ve Sezai Güneş de, çalışmalarında fiilde anlam başlığıyla inceleme yapmamışlardır. Yalnızca A. Dilaçar, Zeynep Korkmaz ve Tahir Kahraman eserlerinde fiillerin anlam özelliklerinden ayrıntılarıyla bahsetmişlerdir. Ancak A. Dilaçar konu hakkında çok kapsamlı ve detaylı incelemelerde bulunmuştur. Korkmaz’ ın açıklamaları da doyurucu değildir. Daha açık ve anlaşılır olarak yapılan inceleme bize göre Tahir Kahraman’ ın yapmış olduğu incelemedir.

Bizim görüşümüze göre fiili yalnızca biçimine göre incelemek, doğru bir yaklaşım değildir. Bir fiili hem biçimine, hem anlamına, hem de bildirdiği eylemi yapan kişiye ve zamanına göre değerlendirmek daha doğrudur.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşıldığına göre, fiillerin nesnel anlam özellikleri “kılınış”, konuşan kişiye göre değişebilen anlam özellikleri “görünüş” terimlerinin kapsamındadır.

Fiillerdeki görünüş özellikleri dilbilgisi kitaplarında genellikle anlam kayması başlığı altında incelenmektedir. Ancak biz “görünüş” teriminin bu konuyu daha iyi ifade ettiği kanısındayız.

1.2.2.1.Çağdaş Türkiye Türkçesinin Fiillerinde Kılınış Özellikleri

Dilaçar (1971: 110) “kılınış” ı şöyle açıklar:

“ ... kılınış, kip’in anlattığı öznel düşünceyle karışmadan, fiil sürecinin, yani eylemin ve oluşun nesnel olarak nasıl geliştiğini, yapıldığını, tarz’ ını anlatan bir gramatikal ulam olur. Başlıca iki türü bunların da alt-türleri vardır:

I. Kesiksiz

A. Sürekli: aramak

1. oluşlu: kızarmak

- a. girişmeli: yeşermek
- b. bırakmalı: soysuzlaşmak
- c. süregelmeli: çaşıtlamak

- a. olmalı: gözetlemek
- b. kapsamlı: parıldamak

2. edişli: dövmek

- a. etmeli: ufalamak
- b. yapmalı: duvar örmek
- c. uğraşmalı: kuşlamak

ç. etkilemeli: korkutmak

d. donatmalı: ağaçlandırmak

e. yoksunlamalı: silahsızlandırmak

f. araçlamalı: fırçalamak

B. Süreksiz: bulmak

1. Başlamalı: yola koyulmak

2. Bitirmeli: erişmek

II. Kesikli

A. Üstüsteli: damlamak

B. Yinelemeli: atıştırmak

1. Yeğınlemeli: şaşalamak

2. Yeğnilmeli: gülümsemek”

Korkmaz (2003: 535) konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“...daha çekime girmemiş bulunan kök ve gövde durumundaki fiiller, zaman ekleri ile genişletilen çekimli fiillerde olduğu gibi belirli ve açık bir zaman kavramı taşımazlar. Yalnız, fiilin bildirdiği esas anlamda da “başlama”, “sürme, sürekli olma”, “bitme”, “bitirme”, “aralıklı olarak yapılma” gibi, sınırsız zaman çizgisi üzerindeki bazı noktalarda veya belirli oluş ve kılınış eğilimleri halinde yer alan birtakım süreçler vardır. İşte fiildeki kılınış özelliği, zamanla bağlantılı bu süreçleri belirten ve işin ne biçimde yapıldığını ortaya koyan bir tarzdır.”

Mustafa Uğurlu, “kılınış” terimiyle ilgili: “Her ‘eylem’ kendiliğinden bir kılınışa; yani ‘cereyan tarzı’na sahiptir. Fiil tabanının bu özelliği, o dile hakim olanlar tarafından ortaklaşa bilinir; bir başka deyişle, kişiden kişiye değişmez. ‘Eylem’e ekler getirilebilir veya istemine uygun kelimeler bağlanabilir. Böylece ‘kılınış birliği’ oluşur. Bu durumda ‘eylem’in önceki ‘kılınış’ı, aynen korunabileceği gibi ‘değişiklik’e de uğratılabilir.” açıklamasını yapmaktadır.

Ahmet Karadoğın, “Türkiye Türkçesinde Kılınış” Türkiye’ de kılınış konusundan ilk bahsedenin A. Dilaçar olduğunu belirtmekte ve o günden bu yana bu konuda yazılmış az sayıda tez ve çalışma hakkında bilgi vermektedir. Türkçe fiillerde “kılınış” üzerine ilk ve en önemli çalışmanın Johansen tarafından yapıldığını söyleyen Karadoğın, incelemelerinde bu dilcinin sınıflamasını kullanmaktadır:

“ Fiilde anlatılan olayın gerçekleşme sürecinde belli nokta ya da noktalar önemlidir. belli nokta ya da noktalar önemlidir. Bu önemli noktalar fiilden fiile değişerek ‘sınır’ veya ‘sürek’ olabilir. ‘Kılınış’, fiil tabanındaki olayın gerçekleşme tarzı itibariyle zaman çizgisinde belli noktalara vurgu yapması veya yapmamasıdır. Daha kısa söyleyişle kılınış, bir fiilin iç zamanıdır.”

Karadoğan, kılınışı incelerken “Son Sınırı Vurgulayan Fiiller, Sınır Vurgulamayan Fiiller, Ön Sınırı Vurgulayan Fiiller” sınıflarına ayırmıştır. Daha sonra “Kılınış Ölçütleri”, “Kılınış Değişikliği”, “Bitimsiz Fiillerde Kılınış” başlıklarıyla kılınış konusunu ayrıntılı bir şekilde incelemektedir.

Çağdaş Türkiye Türkçesindeki fiillerin kılınış özelliklerini -Kahraman’ ın kitabında yapılan açıklamalara uygun olarak- genel anlamıyla üç başlık altında açıkladık:

1- Çağdaş Türkiye Türkçesinin fiilleri, bildirdikleri eylem ya da oluşun bulunduğu yapılış aşaması bakımından üçe ayrılırlar:

- Başlama aşamasındaki eylemleri bildiren fiiller: aç-, diril-, gir-, canlan-...

-Yapılışı zaman içinde devam eden eylemleri-oluşları bildiren fiiller: büyü-, boylan-, otur-, uyu-...

-Bitiş aşamasındaki eylemleri-oluşları bildiren fiiller: tüken-, bozul-, ekşi-, kuru-...¹

2- Çağdaş Türkiye Türkçesinin fiilleri, karşıladıkları devinimin niteliğine göre, iki türe ayrılırlar:

-Eylem bildiren fiiller: çalış-, git-, söyle-...

-Oluş bildiren fiiller: sarar-, iyileş-, çiçeklen-...

¹ Zeynep Korkmaz (2003: 535) fiilleri bulunduğu yapılış aşamasına göre incelerken Kahraman’ ın sadece 1. maddede belirttiği fiillerin yapılış aşamasına göre kılınış özelliklerini incelemiş ve bu kılınış özelliklerine ek “ aralıklı, kesintili oluş”, “kendiliğinden, kendi kendine oluş” ve “o biçimde kabullenme, öyle görme” özelliklerini de eklemiştir.

3- Çağdaş Türkiye Türkçesinin fiilleri, nesnenin varlığını kabul etme-etmeme özelliklerine göre iki türe ayrılır:²

-Geçişli fiiller: Nesne alabilen, oluşturduğu cümlede bildirdiği eylemin nesneye geçmesine uygun olan fiillerdir: tanı-, aç, bağla-...³

-Geçişsiz fiiller: Nesne almayan eylemlerdir: dol-, bak-, zıpla-...⁴

İncelediğimiz diğer dilbilgisi kaynakları ise geçişli ve geçişsiz fiilleri, anlam özelliklerinde değil, çatısal özelliklerde ele almışlardır.

1.2.2.2.Çağdaş Türkiye Türkçesinin Fiillerinde Görünüş Özellikleri

Dilaçar (1973-1974: 161-162) kılınışıyla görünüş arasındaki farkları şöyle açıklar:

“...Fiil ulamları olarak kılınışı ile görünüş arasındaki ayırt, nesnel- öznel ayırtına dayanır. Yani kılınışı fiil mastarının bildirdiği ana anlama bağlı bir süreç türü olarak kendi içinde bulundurulur, konuşan- işitenle bir öznel ilgisi yoktur, nesneldir... Görünüş ise, çekime uğramış fiilin taşıdığı kavramda süreç bakımında konuşanın özel bir başkalaşım yapmasıdır, nesnel değil, öznel; mastarda değil, çekim şekillerinde bulunan bir iç anlamdır., kılınışı, belli bir sürecin akışında bulunan doğal bir özelliktir, yani sürecin iç sınır, başlama, bitirme, süre ve kezleme gibi fiil

² Ergin (2004: 282) “Fiillerin Anlam Özellikleri” ni vurgulamadan, doğrudan geçişli ve geçişsiz fiiller hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları hareketler iki çeşittir. Bunlardan bir kısmında hareketin yönü dışarıya doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahsın dışındadır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere geçişli fiiller diyoruz. Geçişli fiiller bir yapma ifade ederler. Fiilin gösterdiği hareket yapana değil, yapanın dışında bir nesneye yönelir, tesir eder. İkinci çeşit hareketlerde ise hareketin yönü içe doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahıstır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere de geçişsiz fiiller diyoruz.”

³ Kahraman (1996: 362) geçişli fiilleri de yarı geçişli fiiller ve tam geçişli fiiller olarak ikiye ayırmaktadır. “Tek biçimli nesnelere” bağlanabilen fiilleri “yarı geçişli fiiller”, hem ekli hem eksiz nesneler alabilen fiilleri “tam geçişli fiiller” olarak adlandırmakta ve “Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları” adlı eserinde bu fiilleri türedikleri köklere göre ayrı ayrı listelemektedir. Kahraman’ ın yaptığı açıklamalar, geçişlilik ve geçişsizlik özelliğinin bir çatı özelliği değil, bir anlam özelliği olduğunu kanıtlamaktadır.

⁴ Kahraman (1996: 382) geçişsiz fiilleri de “girimli fiiller”, “çıkımlı fiiller”, “çok yönelimli fiiller”, “kalımlı fiiller”, “yardımlı fiiller” ve “az tamlayıcı fiiller” olarak altı başlık altında açıklamıştır.

mastarının da bildirdiği niteliklerle olan ilgisi; görünüş ise, fiil çekiminde, konuşanın, çekim kalıplarının kabul edilen anlamlandırma sınırlarının dışına çıkarak kullanışı, bu çekime fiil mastarında da bulunmayan özel bir renk vermesidir.”

Tahir Kahraman (2009: 111) fiil kiplerindeki görünüş değişimleri konusunda şunları söyler:

“ Kullanım alanı içinde, ‘konuşan kişinin ruhsal durumu’ ve ‘konuşmanın yapıldığı ortam’ kimi fiilleri zaman ve anlam bakımından etkilemektedir. Böylece, bir fiilin gerçek zamanının belirlenmesinde, almış olduğu kip eklerinden başka, kullanımı sırasındaki ortam ile konuşan kişinin konumu da etkili olmaktadır. Çekimlenmiş bir fiilin taşıdığı zaman kavramında, konuşan kişiye ve konuşmanın yapıldığı ortama bağlı olarak gerçekleşen bu öznel durum, o fiilin görünüş özelliklerini oluşturmaktadır.”

Korkmaz (2003: 576) görünüş kavramı hakkında şu bilgileri verir:

“... çekimli fiillerde görünüş açısından başlıca şu üç özellik göze çarpar:

- a. *Görünüş*, fiillerin çekimli durumları ile ilgili bir gramer kategorisidir.
- b. *Görünüş*’te kip ekleri zamanı ve işlev açısından asıl işlevleri ile değil, daha başka işlevler ile kullanılır.
- c. Çekimli fiillerde şekil ve zamanı içine alan kip eklerinin kendilerinden beklenen görev dışında kullanılması, konuşanın o yapıya yüklediği özel anlamla ilgilidir. Dolayısıyla *görünüş*’te bir “öznellik” (subjektiflik) vardır.”

Mustafa Uğurlu (2003: 248) bizim “görünüş” terimiyle açıkladığımız kavramı “bakış” terimiyle ifade etmekte, bunun nedenini: “Bu çalışmada, ‘Aspekt’ terimi, Johanson’ un kullandığı anlamda kullanılacaktır. Türkiye Türkçesinde bu terimin karşılığı olarak ‘görünüş’ terimi yaygınlaşmıştır... ‘görünüş’ teriminin oluşturulduğu *görün-* fiili dönüşlü çatıdadır. Bu yüzden ‘Aspekt’ terimini karşılaması kanaatimizce uygun değildir. Çünkü ‘Aspekt’ kelimesinin anlamında, çekimli fiilin ifade ettiği ‘olay’ın kendi kendine bir ‘görünme’si değil, bilakis konuşanın onu ‘nasıl gördüğü’ vardır; bir başka deyişle, işi yapan, ‘olay’ değil, ona bakan insandır.” sözleriyle

açıklamaktadır. ‘Bakış’ terimini (2003: 252-253): “Bir ‘olay’ı, dil düzeyine getirebilmek, yani ifade edebilmek için ‘eylem’in ‘çekimlenmesi’ gerekmektedir...her ‘eylem, bir ‘kılınış’ veya ‘kılınış birliğine’ sahiptir; bunun çekimlenmesiyle ‘bakış birliği’ oluşur. ‘Bakış’ kavramının temelini, ‘olay’ın, ‘başlangıç sınırı’, ‘bitiş sınırı’ veya ‘sürek’ ine uygun bakış teşkil etmektedir... Aynı ‘olay’a farklı şahıslar tarafından farklı bakılabilir; yani her şahsın ‘bakış’ ı belirtilen noktalardan birine odaklanmış olabilir.” sözleriyle açıklayarak bakışı başlıca “sınırlar arası” ve “sınır ötesi” olmak üzere ikiye ayırmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle görünüşü, “çekimli fiillerin zamanının, konuşan kişinin anlatımında kişisel değişikliğe uğraması” şeklinde tanımlayabiliriz. Fiillerdeki görünüş özellikleri, İlköğretim Türkçe dersi kitaplarında “zaman ve anlam kaymaları” başlığı altında yer almaktadır.

1.3. Fiilin Çatısı

İncelediğimiz kaynakların yazarlarınca; fiilde çatı konusu, farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Çatı konusu bu kaynakların kimisinde nesnesine göre ve öznesine göre ayrı ayrı değerlendirilirken, kimilerindeyse bir bütün olarak incelenmiştir. Ayrıca, kaç çeşit fiil çatısının bulunduğu konusunda da dilciler arasında bir fikir birliği bulunmadığını tespit ettik.

Muharrem Ergin (2004: 436) “Türk Dil Bilgisi” kitabında fiilin çatı özelliklerinden ayrıntılı olarak bahsetmemiş, yalnızca geçişli ve geçişsiz fiiller hakkında bilgi vermiş; “dönüslü/ dönüşsüz, aktif/pasif, meçhul, ortaklaşmalı, faktitif” gibi çeşitlerin ise sadece ismini söylemiştir.

Tahsin Banguoğlu (2007: 411) “Türkçe’nin Grameri” adlı eserinde fiili: “Fiil tabanının fiil çekiminden önce aldığı değişik şekillerden her birine *görünüş* (aspect) diyoruz. Türkçede fiilin aldığı görünüşler çeşitlidir ve özel eklerle sağlanır. Fiil tabanının bu türlü çeşitlenmesine *fiilin çatısı* adını veririz.” şeklinde tanımlayarak, fiilde çatı konusunu “yalın görünüş, olumsuz görünüş, edilen görünüşü, dönüşlü görünüş, karşılıklı görünüş, ettiren görünüşü” başlıkları altında incelemiştir.

Zeynep Korkmaz (2003: 538) fiilleri fiil- nesne bağlantısı açısından “geçişli çatı” ve “geçişsiz çatı”; fiil- özne bağlantısı açısından “1. Etken Çatı (Yalın Çatı), 2. Edilgen Çatı, 3. Meçhul Çatı (Öznesiz Çatı), 4.Dönüslü Çatı, 5. İşteş Çatı, 6. Ettirgen çatı türlerine ayırmıştır.

Sezai Güneş (2009: 235) “Fiiller, hareketin gerçekleşme tarzına bağlı olarak farklı şekillere girerler. İş yapan varlığın (yüklenenin) veya yapılan varlığın (nesnenin) konumuna göre meydana gelen bu şekil değişikliklerinin her birine çatı denir.” tanımını yaptıktan sonra geçişli/ geçişsiz fiiller, etken/ edilgen fiiller, ettirgen, oldurgan ve işteş fiiller olarak fiilde çatının türlerini adlandırmış; öznesine ve nesnesine göre ayrı ayrı çatı incelemesine girmemiştir.

Tahir Nejat Gencan (2001: 360) çatıyı “ Eylemlerin nesnelere, öznelerine göre olan özelliklerine ÇATI denir.” şeklinde kısaca tanımlayarak; nesnesine göre eylem çatısını “geçişli, geçişsiz”; öznesine göre eylem çatısını da “etken, edilgen, dönüslü, işteş” başlıkları altında incelemiştir.

Haydar Ediskun’ un (1963: 219) çatı tanımı da dikkate değerdir:

“Bir fiilin belli bir yapıcı veya belli bir etkilenici isteyip istemediği, yapıcı ile etkileniciyi kendinde birleştirip birleştirmede, kendi hareketinin birden fazla yapıcı tarafından meydana getirilip getirilmediği o fiilin kök veya gövdesinden anlaşılabilir.

İşte kök veya gövdelerinin gösterdikleri bu özelliklere fiil çatısı adı verilir.”

Bu tanımdan sonra fiil çatılarını nesne ve öznelerine göre ayrı ayrı değerlendirmeyip, Gencan gibi, geçişli, geçişsiz, etken, edilgen, dönüslü ve işteş çatılı fiiller olarak incelemiştir.

Kaya Bilgegil (1964:) incelediğimiz eserinde çatıyı öznelerine göre etken, edilgen ve dönüslü; nesnelere göre geçişli, geçişsiz, oldurgan, ettirgen fiiller olarak incelemiş, işteş çatıdan hiç bahsetmemiştir.

Tahir Kahraman (2009: 113) “Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi” adlı eserinde çatıyı “ Fiillerin bildirdikleri eylem ya da oluşun nesneyle ya da özneye ilişkisini

belirleyen ve onlara -r, -t, -DİR; -İL, -n, -ş ekleriyle kazandırılan anlam özelliğine çatı denir.” şeklinde tanımlamıştır. Fiillerin nesneyle ilişkilerine göre çatısal özelliklerini “ettirgen ve oldurgan”; özneye ilişkilerine göre çatısal özelliklerini “edilgen, dönüşlü ve işteş çatılı fiiller” olarak ayırmıştır. “Geçişlilik- geçişsizlik ve etkenlik” özelliklerini birer kılınmış özelliği olarak incelemiştir. Bu bakış açısının diğer dil bilgisi kitaplarına göre daha mantıklı olduğu düşünülmüştür.

Dilcilerimizin hemen hemen hepsinin çatı türlerini farklı şekillerde ele aldığı görülmektedir. Yukarıdaki alıntı ve açıklamalardan sonra, “çatı” terimini şöyle tanımlamak uygun olacaktır:

Fiillerin yüklem olduğu cümlelerde nesneyle ve özneye ilişkilerini belirleyen ve onlara getirilen çeşitli eklerle sağlanan anlam özelliklerine çatı denir.

Sonuç olarak; fiilde çatıyı incelerken, nesne ve özne ile ilişkilerinin ayrı ayrı dikkate alınmasının daha doğru olduğu düşünülmektedir. “Çatı” “eklerle sağlanan bir özellik” olarak değerlendirilip, etkenlik çatı özelliği sayılmayacak ve fiilin öznesine göre çatısal özellikleri; “edilgen çatı”, “dönüşlü çatı” ve “işteş çatı” biçiminde incelenecektir. Geçişlilik- geçişsizlik özelliği de çatı özelliği olarak değerlendirilmeyip, “fiillerin kılınmış özellikleri” kapsamında açıklanarak; nesnesine göre fiil çatıları “ettirgen çatı” ve “oldurgan çatı” çeşitlerine ayrılacaktır.

1.3.1.Fiillerin Nesneyle İlişkilerine Göre Çatı Özellikleri⁵

Kahraman’ ın “Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi”, Ediskun’ un “Yeni Türk Dilbilgisi”, Kaya Bilgegil’ in “Türkçe Dilbilgisi”, Sezai Güneş’ in “Türk Dili Bilgisi”, Tahir Nejat Gencan’ ın “Dilbilgisi” kitapları oldurgan fiilleri ayrı bir özellik olarak değerlendirmektedir. Banguoğlu, “ettiren görünüşü” ismiyle ettirgen fiillerden bahsederken, oldurgan fiilleri de açıklamış, oldurgan fiilleri ayrı bir başlıkla

⁵ Geçişlilik- geçişsizlik özelliği ile ilgili olarak Tahir Kahraman (2009: 113), şu açıklamada bulunuyor:

“Öğretim amacıyla yazılmış birçok dil bilgisi kitabında, fiillerin geçişlilik-geçişsizlik özellikleri, çatı başlığı altında anlatılmaktadır. Oysa, geçişlilik- geçişsizlik, fiillerin kök ya da gövdelerinde bulunan anlam özellikleridir, onlara herhangi bir ek yardımıyla kazandırılmaz. Çatı kavramı ise, birtakım eklerle fiillere kazandırılan özellikleri kapsamaktadır.”

incelememiştir. Korkmaz' ın “Türkiye Türkçesi Grameri” oldurgan çatıdan hiç bahsetmemiş, ettirgen çatıyı da öznesine göre çatıların içinde ele almıştır.⁶

Geçişlilik ve geçişsizliği, bir fiilin tabanında bulunan özellikler olması ve eklerle sağlanmaması nedeniyle, fiillerin nesneyle ilişkilerine göre çatı özelliklerinden kabul etmemekteyiz.

Ettirgen ve oldurgan fiiller arasında ise şu farklar vardır:

1. Ettirgen fiiller geçişli tabanlardan türemekte, oldurgan fiiller ise geçişsiz tabanlardan türemektedir.
2. Eylemin yapılışına hem ettirgen hem oldurgan fiillerde birden fazla kişi katkı yapar. Ettirgen fiillerin yüklem olduğu tümcelerde, fiilin ettirgenlik eki almadan önceki tabanının bildirdiği eylemin asıl yapıcısının adı, cümlede yönelmeli tümleç (-e'li tümleç) olarak yer alabilir. Oldurgan fiillerin yüklem olduğu tümcelerde, fiilin oldurganlık eki almadan önceki tabanının bildirdiği eylemin asıl yapıcısının adı, cümlede nesne olarak yer alabilir.

Ali , Mehmet' e kapıyı açtırdı.

açtıran açan ettirgen

Bahçıvan kuşları uçurdu.

uçuran uçan oldurgan

Bu nedenlerden ötürü ettirgen ve oldurgan fiillerin ayrı ayrı incelenmesi daha doğrudur.

⁶ Burada bir konuya değinmeliyiz. Zeynep Korkmaz (2003: 555) birçok dilcinin nesnesine göre fiil çatıları konusunda ele aldığı “ettirgen çatı”yı, “öznesine göre fiil çatıları” kapsamında incelemiştir. Açıklamalarında ise nesneden, geçişlilik- geçişsizlik özelliğinden bahsettiği görülmektedir. Korkmaz, bu çatısal özelliği neden “özneye göre çatısal özellikler” de incelediği konusunda gerekli açıklamayı da yapmamıştır.

1.3.1.1. Ettirgen Çatılı Fiiller:

Kahraman (2009: 113) ettirgen fiili: “Geçişli fiil kök ve gövdelerinden -r, -t, -DİR ekleriyle türetilen fiil gövdelerine ettirgen fiil denir.” olarak tanımlamaktadır.

Ediskun (1963: 221) “Geçişli fiillerin, yapım ekleriyle, geçişlilik dereceleri arttırılabilir. Dereceleri arttırılmış böyle fiillere ettirgen (: sebep ve aracı olan) fiiller denir.” şeklinde ettirgen çatılı fiilleri tanımlamış ancak ettirgen çatıya, çatı türleri sınıflamasında yer vermemiştir.

Gencan da (2001: 364) Ediskun gibi ettirgen çatıyı çatı çeşitlerine katmayıp, “Geçiş Kertelerinin Arttırılması” başlığıyla açıklamıştır.

Korkmaz (2003: 555) ettirgen çatıyla ilgili şu bilgileri verir:

“Ettirgen çatı, yapma, etme bildiren geçişli fiiller ile olma bildiren geçişsiz fiilleri; yapma, yaptırma ve ettirme bildiren geçişli fiillere çeviren bir çatı türüdür. Başlıca ekleri *-Dİr/-DUR-, -(İ)t/- (U)t-, -(İ)r/- (U)r-, Ar-, -DAr-, -(İ)z/- (U)z-* ‘dur.’”

Güneş (2009: 237) bizim “ettirgen çatı” adıyla ifade ettiğimiz çatı türünü, “yaptırğan çatı” başlığı altında incelemiş ve şöyle tanımlamıştır:

“İşi gerçekleştirme görevini bir varlıktan başka bir varlığa aktaran, yani “yapma” değil “yaptırma” ifade eden çatıdır.”

Bilgegil (1964: 279) “Aslında geçişliyken, özel eklerle geçişlilik derecesi arttırılmış fiiller” açıklamasını yapmıştır.

Banguoğlu (2007: 417) “ettiren görünüşü” adıyla: “Söz içinde kimse olan nesne üzerinde doğrudan doğruya kılıcı olmayıp bir başkasını kılıcı kılıyorsa fiil tabanı bir *-dir-* (bazen *-it-* *-ir-*) eki alıp ettiren görünüşüne (Aspect factitif) girer.” açıklamasını yapmıştır.

Ettirgen çatılı fiiller, çeşitli eklerle bildirdiği eylemin yapıcılarını çoğaltan fiillerdir. Yani fiil tabanının bildirdiği eylemin bir yapıcısı vardır, her ettirgenlik eki eklendikçe eylemin yapılışına bir kişi daha katılmaktadır.

1.3.1.2. Oldurgan Çatılı Fiiller:

“Geçişsiz fiil kök ya da gövdelerinden -r,-t, -DİR eklerinden biriyle türetilen fiil gövdelerine oldurgan fiil denir: kaçır-, oturt- gibi.” (Kahraman, 2005: 114)

Ediskun (1963: 221) “ Geçişsiz fiiller, bazı yapım ekleriyle çatı değiştirip geçişli hale gelebilirler. Bunlara oldurgan (: sebep ve aracı olan) fiiller denir.” diye oldurgan fiilleri tanımlamaktadır. Ancak burada Ediskun’ un oldurgan çatıyı çatı çeşitlerine dahil etmeyip, ayrıca açıkladığını da belirtmeliyiz.

Gencan (2001: 362) da Ediskun gibi oldurgan çatıyı çatı çeşitleri dahilinde değil, “Geçişsiz Eylemlerin Ekle Çatı Değiştirmesi” başlığı altında inceleyip: “... bir geçişsiz eylemin kök ya da gövdesine uyarına göre -t, -ir, -tir (-dir) eklerinden birisi gelmekle geçişli olur. Bunlara oldurgan eylemler denir.” tanımıyla açıklamaktadır.

Sezai Güneş’ in (2009: 237) “oldurgan çatı” tanımı ise şöyledir:

“İşi yapan değil, işin gerçekleşmesine yol açan varlık ifadesi taşıyan fiillerdeki çatıdır.”

Banguoğlu (2007: 418) “olduran görünüşü” adıyla açıkladığı “oldurgan fiiller” i “ettiren görüşünü” nün bir anlam çeşidi olarak açıklamaktadır.

Bilgegil (1964 280) ise, “Aslında geçişsizken, özel ekler getirilerek geçişli hale sokulmuş fiiller” şeklinde oldurgan çatıyı tanımlamıştır.

Bu alıntılardan sonra oldurgan fiilleri şöyle tanımlayabiliriz: Tabanı geçişsiz olan fiilin, çeşitli eklerle geçişli bir fiil haline dönüşmüş biçimine oldurgan fiil denir.

1.3.2. Fiillerin Özneye İlişkilerine Göre Çatı Özellikleri

İncelediğimiz dil bilgisi sözlüklerinde “etkenlik” şu şekillerde tanımlanmaktadır:

“Etken fiil: Doğrudan doğruya öznenin yaptığı işi anlatan fiil.”(Topaloğlu, 1989)

“Etken eylem: Öznesi belli olan fiil.” (Hatiboğlu, 1969)

“Etken eylem: Etken çatıyla kurulmuş eylem.”(Vardar, 1988)

“Etken eylem: Öznesi belli olan eylem.”(Hengirmen, 1999)

Etkenliği eserlerini incelediğimiz dilcilerden Zeynep Korkmaz, Sezai Güneş, Tahir Nejat Gencan, Haydar Ediskun, Kaya Bilgegil, öznesine göre fiil çatıları içinde ele almaktadır. Kahraman (2009: 114) ise “etkenliği” şu şekilde tanımlamıştır:

“ ‘Bildirdiği eylem’ gerçek bir yapıcıya, ‘bildirdiği oluş’ gerçek bir olucuya bağlanan fiillerin bu özelliklerine ‘etkenlik’ denir... edilgenlik eki almamış bütün fiiller etkendir.”

Kahraman (2009: 114) açıklamalarını şöyle sürdürmüştür:

“Öğretim amacıyla yazılmış dil bilgisi kitaplarının çoğunda, ‘etkenlik’ bir çatı özelliği sayılarak, ‘yapıcı’ ya da ‘olucu’ bir özneye bağlanabilen fiillere ‘etken çatılı fiiller’ denmektedir. Ancak, çatı eki almamış olan bütün fiiller etken olduğu ve ‘çatı’, eklerle sağlanan bir anlam özelliği olduğu için, Türkçedeki fiillerin bu özellikleri ‘kılınış’ teriminin kapsamında sayılmış ve burada bir çatı türü olarak belirtilmemiştir.”

Fiillerin, özneye ilişkilerine göre çatı özelliklerini incelerken etkenliği ayrı bir çatı özelliği saymayıp, öznesine göre fiil çatılarını şu başlıklar altında inceledik:

1.3.2.1. Edilgen Çatılı Fiiller:

“Yapıcısı- olucusu belirsiz eylem ve oluşların karşılığı olan fiillere edilgen çatılı fiil denir: kapı açıldı, Bağdat alındı... gibi.”(Kahraman, 2009: 114).

Ediskun (1963: 220) edilgen çatılı fiilleri: “Öznesi belli olmayan fiiller” şeklinde açıklar. Ayrıca şu bilgiyi de ekler: “Edilgen çatılı fiiller, etken çatılı fiillerden türetilen fiillerdir, yani dilimizde kök halinde edilgen çatılı fiil yoktur.”

Gencan (2001: 367) edilgen eylemi: “Özneleri, yapılan işin etkisine uğrayan eylemler edilgen çatılıdır. Etken ve edilgen çatılılar şöyle ayırt edilir: Özne işi yapıyorsa eylem etkindir: *Orhan camı kırdı*.

Edilgen eylemlerin türeyişi: Türkçede bütün eylemler, aslında ETKEN çatılıdır. Edilgenler, etkenlerden eklerle türemiştir.” açıklamasıyla ifade eder.

Korkmaz (2003: 546) edilgen çatılı fiiller için şu tanımı yapar:

“Etken fiillerden *-(I)l-/(U)l* ve *-(I)n-/(U)n-* ekleri ile kurulan fiiller edilgen fiillerdir. Bu fiillerin oluşturduğu çatı da, *edilgen çatı*’dır.”

Banguoğlu (2007: 413) “edilen görünüşü” şeklinde adlandırdığı bu çatı için: “Söz içinde kimse olan isim, fiilden etkilenme durumunda ise o fiil tabanı bir *-il-* eki alıp edilen görünüşüne (aspect passif) girer... Burada cümlede görülen kimseye gramerce kimse (sujet grammatical) deriz. Başkası kılıcı kimse ise mantıkça kimse (sujet logique) adını alır.” demektedir. Görülüyor ki Banguoğlu’ nun adlandırmaları oldukça farklıdır.

Sezai Güneş (2009: 236) diğer dilcilerden farklı olarak edilgen çatının anlatım bakımından “belirli edilgenlik” ve “belirsiz edilgenlik” türlerinin olduğunu ifade eder. Geçişli fiillerden türetilen fiilleri “belirli edilgen”, geçişsiz fiillerden türetilen fiilleri “belirsiz edilgen” olarak tanımlar.

Kaya Bilgegil (1963: 279) “Çekimleri esnasında meydana çıkan şahıs ekleri, öznelerine değil, nesnelere delalet eden fiiller, edilgen çatılıdır. Bu nesnelerin, “sözde özne” adını aldığı ...bildirilmiştir.” şeklinde edilgen çatıları açıklamıştır.

Bu açıklama ve yorumlardan hareketle edilgen fiilleri şöyle tanımlayabiliriz:

Yüklemi olduğu tümcelerde belirli bir kişi kavramına bağlanamayan fiillere edilgen fiil denir. Edilgen çatılı fiillerde işi yapan gerçek özne bilinmez. Geçişli tabandan edilgen yapılmış fiillerin yüklem olduğu bazı cümlelerde, yüklem bildirdiği eylemden etkilenen varlık ya da kavramın adı cümle çözümünde özne olarak gösterilir ve “sözde özne” ya da “anlatımca özne” olarak adlandırılır.

Ünsüzle biten fiiller, -İl ekiyle edilgen yapırlar: gidil-, yazıl-...gibi. Sonunda -l ünsüzü bulunan fiiller ve ünlüyle biten fiiller ise -n ekiyle edilgen yapırlar: gelin-, salın-, gülün-, den-, özlen-... gibi.

1.3.2.1.1. Katmerli Edilgenlik

Bazı fiillere birden çok edilgenlik eki üst üste eklenebilmektedir. Böyle fiillerin öznesine göre çatısal özelliğine katmerli edilgenlik adı verilmektedir.

Gencan (2001: 371) “katmerli edilgenlik” le ilgili: “Ünlülerle biten geçişli eylemlerde edilgenlik ekinin -nil: n+il biçiminde katmerleştiği de görülür.” açıklamasını yapmıştır.

“Katmerli edilgenlik” in oluşumunu Tahir Kahraman (2009: 115) şöyle yorumlamaktadır:

“-n’ nin birincil görevi dönüşlü fiiller türetmek olduğu için, bu ekle edilgenleştirilen fiillerin, -İl ekiyle ikinci kez edilgenleştirildiği de görülmektedir: başlanıl-, denil-...gibi. Bu uygulamaya katmerli edilgenlik adı verilebilir.”

Korkmaz (2003: 547) katmerli edilgenliği bir pekiştirme olarak açıklamış ve şöyle yorumlamıştır:

“Ünlü ya da -l ünsüzü ile biten fiillere getirilen $-(I)n-/-(U)n-$ çatı ekinin dönüşlülük çatısı ile karıştırılmaması için, bazen $-(I)n-/-(U)n-$ çatı eki artıca bir de $-(I)l-/-(U)l-$ çatı eki ile pekiştirilmiştir: *ara-n-/ara-n-ıl-...*”

Güneş (2009: 236-237) bu durumu “ikili çatı” adlandırmasıyla şöyle açıklamıştır:

“Edilgen çatıya dönüştürülecek fiil, ünlüyle veya “-l” ünsüzüyle bitiyorsa, “-l” eki yerine “-n” dönüşlülük eki kullanılır.

Bu ekler gerektiği zaman birbirinin yerine kullanıldığı için, bunlarla türeyen fiiller ikili çatı özelliğine sahiptir. İkili çatı ihtimalini zayıflatmak için, edilgenlik göreviyle kullanılan “-n” ekinden sonra -onun dönüşlülük ifadesini yok etmek amacıyla- asıl edilgenlik eki “-l” getirilir.”

Banguoğlu (2007: 414) “katmerli edilgenliğin” bir ek yığılması tehlikesini doğuracağı görüşündedir:

“Bir tek açık heceden ibaret bir iki fiil kökü edilen görünüşünde -in- ve -il- eklerini üst üste almış olarak da görülürler. Bu sesçe bir bütünleşme eğiliminde doğmuş sayılabilir. Ancak örnekleme ile bu eğilimi istenilmek, başlanılmak şeklinde yaymak ek yığılmasından başka bir şey olmaz.”

Bu açıklamalardan sonra “katmerli edilgenliği” şöyle açıklayabiliriz:

-n ekiyle edilgenleştirilen bir fiile, bir de -İl ekinin getirilmesiyle oluşan iki çatı ekin üst üste kullanılması olayına “katmerli edilgenlik” denir. “Katmerli edilgenliğin” amacı -n’ nin dönüşlü fiil türetme göreviyle değil, edilgen fiil türetme göreviyle kullanıldığını pekiştirmektir.

1.3.2.2.Dönüşlü Çatılı Fiiller:

Kahraman (2009: 116) dönüşlü çatıyı şöyle açıklar:

“Öznesinin üzerine dönen eylemleri- oluşları bildiren fiillere dönüşlü çatılı fiil denir. Böyle fiiller, öznenin kendine ve kendi kendine yaptığı eylemleri ya da kendisini doğrudan etkileyen oluşları karşılarlar: Allı bürüneceğim/Beyaz sürüneceğim... gibi.”

Ediskun’ un (1963: 220) tanımı ise şöyledir:

“Öznelerinin yaptıkları işten gene özneleri etkilenen fiiller, dönüşlü çatılı fiillerdir.”

Gencan (2001: 370) “öznelinin etkilerinin kendine döndüğü eylemler” olarak tanımladığı dönüşlü fiiller için şu bilgiyi eklemektedir:

“Eylemlere dönüşlülük anlamı -(i)n ekiyle katıldığı gibi; kendisi, kendine, kendi kendini adlarıyla da katılabilir:

Orhan övünüyor: Orhan kendini (kendi kendini) övüyor...”

Banguoğlu (2007: 414) dönüşlü çatıyı “dönüşlü görünüş” adlandırmasıyla “Söz içinde kimse olan kendisi üzerinde kılıcıysa fiil tabanı bir -in- eki alıp dönüşlü görünüşe (aspect reflechi) girer. Böylece fiilin etkisi kimse üzerine dönmüş olur.” şeklinde açıklar.

Fiiller -ş eki ile de dönüşlü yapılabilir. Bu durumu Kahraman (2009: 116-117) şöyle ifade etmektedir:

“Fiiller, genellikle -n ekiyle dönüşlü yapırlar. Ancak kimi fiiller -İl ya da -ş ekleriyle de dönüşlülük anlamı kazanabilirler... -ş ile türetilen dönüşlü fiiller, çoğunlukla, öznenin kendi kendine nitelik ya da durum değiştirdiğini anlatırlar.”

Korkmaz (2003: 551) ise “Yer yer -(I)ş-/(U)ş- ekinin de dönüşlü çatı kurmakta kullanıldığı görülmektedir.” demiştir.

Dönüşlü çatılı fiilleri yukarıdaki alıntılardan da yararlanarak şöyle açıklayabiliriz:

Öznenin kendi kendine yaptığı eylemleri ya da yapılan eylemin sonucunun doğrudan özneyi etkilediği eylemleri anlatmak oluşturulan fiillere dönüşlü çatılı fiiller denir.

1.3.2.3. İşteş Çatılı Fiiller:

Fiiller -ş eki ile işteş çatılı yapırlar: görüş-, gülüş-...gibi.

Tahir Kahraman (2009: 117) işteş çatılı fiiller için şu tanımı yapar: “Birden çok kişi tarafından karşılıklı ya da ortaklaşa yapılan eylemleri bildiren fiillere işteş çatılı fiil denir.”

Ediskun (1963: 220) “ İşin birden fazla özne tarafından karşılıklı, ortaklaşa veya birlikte yapıldığını gösteren fiiller, işteş çatılı fiillerdir.” demektedir.

Banguoğlu (2007: 416) “karşılıklı görünüş” adlandırmasıyla bu fiillerin yalnızca karşılıklı yapılan şekline değinmiş, ortaklaşa yapımı açıklamamıştır. İşteş çatının “birlikte yapılma” özelliğinin de göz önünde bulundurulması gerektiği kanısındayız.

Gencan (2001: 372) işteş eylemlerin anlamını şöyle açıklamıştır:

“-(i)ş yapılı eylem gövdelerinde başlıca şu anlamlar vardır:

1)Birlik: İşi, oluşu, kılışı iki veya daha çok öznel birlikte yapar: *Bülbüller ötüşüyor...*

2)Karşılık: Eylemi iki, ikiden çok özne karşılıklı yapar: *Dostlar sevişir, kucaklaşır...*

3)Nitelikte eşitlik: *Güneş altında yüzler esmerleşir; siyahlaşırda...* Ancak Kahraman nitelikte eşitliği dönüşlü fiillerden saymaktadır.

Korkmaz (2003: 555) açıklamalarına şu bilgiyi de eklemektedir:

“Dilimizde *alış-*, *alış-*...gibi özel birer sözlük anlamı kazanmış olan fiillerde her ne kadar şekilce birer *-(I)ş-/- (U)ş-* eki var ise de bu ekler de işteşlik değil dönüşlülük görevindedir.”

İşteş çatılı fiiller için yapılan açıklamalar doğrultusunda şöyle bir tanım yapılabilir:

Yüklemi olduğu tümcelerde *-ş* ekini alarak, fiile karşılıklı veya ortaklaşa yapılma anlamının kazandırıldığı fiillere işteş çatılı fiiller denir.

1.4. Fiil Çekimleri

Kahraman (2009: 134) fiil çekimleri için: “Fiiller, tek başlarına anlam taşıdıkları halde, yalın olarak kullanılmazlar; karşıladıkları eylemleri yapan kişiye, bu eylemin yapılaş zamanına ya da yapılma dileğinin niteliğine göre çeşitli biçimlere girip çekimlenerek kullanım alanına çıkarlar. Türkçede fiil çekimi, fiillerin sonlarına ulanan eklerle yapılır. Bunlar, kip ekleri, kişi ekleri ve soru ekidir.” demektedir.

Ergin (2004: 281) ise: “ Fiillerin çekimli şekilleri en az dört şey ifade eder. Bu dört şeyi çekimli fiili teşkil eden üç unsur meydana getirir. Bu unsurlardan birincisi fiil kök ve gövdesidir... İkinci unsur şekil ve zaman ekidir... üçüncü unsur ise şahıs ekidir... Şu halde bir çekimli fiilde fiil kök veya gövdesi, sonra şekil ve zaman eki, şahıs eki olmak üzere en az üç unsur vardır... Çekimli fiil bu üç unsuru ile hareket, şekil, zaman, şahıs olmak üzere dört şey ifade eder. Kısacası, çekimli fiil şekle, zamana, şahsa bağlanmış bir hareketi karşılayan kelimedir.” açıklamasını yapmaktadır.

Bu tanımlamalardan sonra “çekimli fiil” için bir fiile, en az bir kip ve bir kişi ekinin eklenmesiyle oluşan kullanım biçimidir, diyebiliriz. Soru ekinin de, bunların yanında fiil çekim eki olarak kullanılabildiğini ekleyebiliriz.

1.4.1. Fiilde Kişi:

Kahraman (2009: 134) “Bir fiilin bildirdiği eylemi yapan, yapacak olan, yapması tasarlanan varlığa – kavrama o fiilin kişisi denir.” demektedir.

Fiillerin kişileri; ben, sen, o, biz, siz, onlar zamirleridir. Fiilin kişisini belirleyen ona ulanan eklerdir. Kişi ekleri, kip ekleriyle çekimlenmiş fiillerin, kişi kavramlarına bağlanmalarını sağlayıp, bunların bildirdikleri eylemleri yapan veya oluşların içinde bulunan varlıkları – kavramları gösterirler.

Kişi ekleri fiillere kip eklerinden sonra ulanırlar. Genellikle vurgusuz eklerdir. Ayrıca fiillere ulanırken büyük ve küçük ünlü uyumlarına uyarlar.

Eserlerini incelediğimiz dilcilerin hepsi Türkçe fiil çekiminde yer alan fiil kişilerinin üç tip olduğu konusunda hemfikirlerdir. Yalnız bunlardan Korkmaz ve Banguoğlu' nun adlandırmaları farklıdır.⁷

Kişi eklerini 1. tip kişi ekleri, 2. tip kişi ekleri, 3. tip kişi ekleri adlandırmasıyla inceledik. Bu kişi eklerini şöyle listeleyebiliriz:

1.4.1.1.Birinci tip kişi ekleri:

- 1. tekil kişi: -İm
- 2. tekil kişi: -sİn
- 3. tekil kişi: —
- 1. çoğul kişi: -İz
- 2. çoğul kişi: -sİnİz
- 3. çoğul kişi: -lEr ekleridir.

Bu ekler, kişi zamirlerinin zamanla değişmesi sonucu oluşmuşlardır.

1.4.1.2.İkinci tip kişi ekleri:

- 1. tekil kişi: -m
- 2. tekil kişi: -n
- 3. tekil kişi: —
- 1. çoğul kişi: -k
- 2. çoğul kişi: -nİz
- 3. çoğul kişi: -lEr ekleridir.

Bu ekler, 1. çoğul kişi eki -k dışında, iyelik eki kaynaklı olup, görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekimlerinde kullanılmaktadırlar.⁸

⁷ Banguoğlu (2007: 445) fiillerde kişiyi üç bölüme ayırıp şöyle adlandırır:

“1. geçmiş ve dilek kipleri, 2. şimdiki zaman, gelecek, dolaylı geçmiş, geniş zaman, istek ve gereklilik kipleri, 3. buyuru kipi.”

Korkmaz (2003: 572) ise: “1. Zamir kökenli şahıs ekleri, 2. İyelik kökenli şahıs ekleri, 3. Emir kipindeki şahıs ekleri” adlandırmasını yapar.

1.4.1.3.Üçüncü tip kişi ekleri:

1. tekil kişi: Eki ve çekimi yoktur.
2. tekil kişi: Eki yok, çekimi vardır. (Ø ekli çekim)
3. tekil kişi: -sın
1. çoğul kişi: -Elİm
2. çoğul kişi: -İn, -İnİz
3. çoğul kişi: -sınlEr ekleridir.

Bunlar emir kipinin çekim ekleridir. Yani hem kip hem de kişi ekleridirler.

1.4.2. Fiilde Zaman ve Kip Kavramları

Kip ve zaman kavramı incelediğimiz kaynakların bazılarında ayrı, bazılarında ise birlikte ele alınmaktadır.

Kahraman (2009: 136) “Fiillerde Zaman” başlığıyla: “Fiillerin bildirdikleri eylemler dört ana zamanda yapılabilirler. Bunlar; geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve bu üçünü kapsayan geniş zamandır. Geçmiş zaman; içinde yapılan eylemin, “yapılırken görülmesi”, “yapılışının başkasından işitilmesi ya da sonradan farkına varılması” niteliklerine göre ikiye ayrılır.” demektedir. Kip kavramını ise “Fiilde Kip” (2009: 137) başlığıyla şöyle açıklar:

“Fiillerin ‘zaman’ ya da ‘dilek’ anlamı yüklenerek anlatımda kullanılabilecek kalıplara girmiş ve bir kişiye bağlanmış biçimlerine ‘kip’ denir.”

Korkmaz (2003: 570) ise “Fiilde Zaman” ı şöyle açıklar:

⁸ Kahraman (2009: 135) iyelik eklerinden gelmeyen -k ekinin kökenini şöyle açıklamaktadır: “Eski Türkçe döneminde, görülen geçmiş zaman çekimleri iyelik ekleriyle yapıldığı için, buradaki birinci çoğul kişi eki -mİz idi. Eski Türkçede ortaç eki olarak kullanılan -DÜk, Orta Türkçe döneminde görülen geçmiş zaman birinci çoğul kişi çekimine yerleşince, ekin sonundaki -k kişi eki gibi kabul edilmiştir.”

“Fiilde zaman, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın, başı ve sonu belli olmayan zaman çizgisinin neresinde gerçekleştiğini bildiren bir gramer kategorisidir.”

A. Dilaçar (1989: 196) kip için: “...fiilin gösterdiği süreç’in hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam.”demektedir.⁹

Kipler konusunda Tahsin Banguoğlu (2007: 442) farklı bir adlandırma yöntemi kullanmıştır. Bizim “bildirme kipleri” olarak incelediğimiz kiplere “asıl zaman kipleri”, “dilek kipleri” olarak incelediğimiz kiplere “uyarı kipleri” demektedir. Ayrıca niçin kiplerin bazılarında zaman kelimesini kullandığı, bazılarında da kullanmadığı anlaşılamamaktadır: dolaylı geçmiş kipleri, geniş **zaman** kipleri, şimdiki **zaman** kipleri, gelecek kipleri gibi...

İncelediğimiz öteki kaynaklarda değişik bir bilgiye rastlanmamıştır.

Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi “Fiillerde Zaman” kavramı, yalnızca eylemin içinde gerçekleşebildiği beş tane zaman kavramını kapsamakta; “kip” kavramı ise zaman, dilek ve kişi kavramlarının üçünü birden içermektedir.

“Kip” kavramı, fiillere ulanan eklerle kazandırılır.¹⁰

Türkçede, fiil kipleri iki bölüme ayrılırlar:

1.4.2.1. Bildirme Kipleri:

Fiillerin anlattıkları eylemlerin yapıldığı, yapılmakta olduğu ya da yapılacağı zamanları bildiren kiplere bildirme kipleri denir. Bildirme kipleri “zaman” kavramını içeren ve zaman adlarıyla anılan kiplerdir. Bunları tek tek incelediğimizde şu bilgileri verebiliriz:

⁹ A. Dilaçar (1989: 107) incelediğimiz diğer dilcilerden farklı olarak, kiplerin sayısının ruh durumlarının sayısınca olduğunu söyler. *Gitmek* fiilinin türlü kiplerini gösteren bir tablo yapmış, bu tabloda *gitmek* fiili üzerine 61 farklı kip göstermiştir: bildiri kipi, kesinlik kipi, tumturak kipi gibi...

¹⁰ Kip ekleri, şimdiki zaman eki -yor dışında, ses uyumlarına uyar ve vurguludur.

1.4.2.1.1. Görülen(belirli) geçmiş zaman kipi:

Bu kipin eki -Dİ’dir.

“Görülen geçmiş zamanda çekimlenmiş fiiller, geçmiş zamanda yapılmış olan, konuşanın yapılışını gördüğü, buna tanık olduğu ve yapıldığı kesin olarak bilinen eylemleri karşılar.”(Kahraman, 2009: 138).

Gencan (2001: 304) bu zamana “kesin geçmiş zaman kipi”, Banguoğlu (2007: 458) ise “belirli, salt geçmiş kipi” demiştir.

1.4.2.1.2. İştilen (belirsiz) geçmiş zaman kipi:

Bu kipin eki -mİş’ tir.

Banguoğlu (2007: 460) “dolaylı geçmişin bildirme kipi” olarak adlandırdığı bu kipi: “...kişinin başkasından duyduğu, sonradan gördüğü veya farkında olmadan işlediği bir kılışın ifadesine yarar.” şeklinde açıklamıştır. Bu kipi Gencan (2001: 305) ise “sanılı geçmiş” olarak adlandırmaktadır. Muharrem Ergin (2004: 300) de bu kip için “öğrenilen geçmiş zaman” terimini kullanmaktadır.¹¹

1.4.2.1.3. Şimdiki zaman kipi:

Bu kipin eki -İ(yor)’ dur. Bu ek diğerlerinden farklı olarak ünlü uyumlarına uğramaz. Bunun nedeni ise Ergin’ in (2004: 296) açıkladığı gibi ekin kökeninin “yori-” fiilinden gelmesi olmalıdır.

-mEktE ve -mEdE birleşik ekleri de -yor ekinin yanında şimdiki zaman ekleri olarak kullanılmaktadır. Hatta bunlar -yor ekine göre daha kesin şimdiki zaman bildirmektedirler.

1.4.2.1.4. Gelecek zaman kipi:

Gelecek zaman kipinin eki -EcEk’ tir.

¹¹ “Öğrenmek” terimi, beş duyu organını kapsar. Bunlar dokunma, koklama, tatma, işitme ve görmedir. Eğer öğrenme eyleminin içinde görmede varsa adlandırmada mantıksızlık bulunmaktadır. Bu nedenle Ergin’ in adlandırmasını doğru bulmamaktayız.

Bu ekin kökeninin, Uygurcada kullanılan -GEy eki olduğu dilcilerce vurgulanmaktadır. Türkçenin tarihsel süreci içerisinde başka gelecek zaman ekleri de kullanılmıştır.¹²

1.4.2.1.5. Geniş zaman kipi:

Geniş zaman kipinin eki -r'dir.

Kahraman (2009: 140) “Bu ek, ulandığı fiillerin bildirdikleri eylemlerin geniş zamanda yapıldığını ya da yapılacağını belirtir. Geniş zaman kipinde çekimlenmiş fiillerde, diğer bildirme kiplerinde çekimlenmiş fiillerdeki kadar kesin bir “yapılma” anlamı bulunmaz.” demektedir.

Gencan (2004: 328-329), geniş zaman kipinde olumsuzlukla ilgili: “Bütün eylemlerde olumsuzluk yüzünden kip eklerinde hiçbir değişiklik olmaz. Yalnız geniş zaman kiplerinde kip eki değişir... Kip eki -r'nin üçüncü, ikinci kişilerde -z'ye döndüğü, birinci kişilerde büsbütün düştüğü görülmektedir.” bilgisini vermektedir.

1.4.2.2. Dilek Kipleri:

Zamana bağlanmadan yapılması tasarlanan, istenen hareketleri, oluşları bildiren kiplere **dilek(tasarlama) kipleri** denir.

Dilek kiplerini tek tek incelediğimizde şu bilgileri verebiliriz:

1.4.2.2.1. Dilek- Şart kipi:

Bu kipi eki -sE' dir.

Bu ekle çekimlenen fiiller, kullanıldıkları cümlelerin temel yüklemine bir şarta bağlarlar. Yüklem yapılmaması, dilek-şart kipiyle çekimlenen fiilin bildirdiği eylemin yapılmasına bağlıdır.

¹² Göktürkçede “-dEçİ” eki, Uygurcada “-GEy” eki, Eski Anadolu Türkçesinde de “-İsEr” eki, gelecek zaman anlamında kullanılan eklerdir. Ayrıca günümüzde “-Esİ” eki de gelecek zaman anlamında kullanılan bir ortaç ekidir.

1.4.2.2.2. İstek kipi:

İstek kipinin eki -E’dir.

Bu kipi 1. kişi çekimleri yeteri kadar kullanılır. 2. ve 3. kişi çekimleri ise pek kullanılmamaktadır. Kahraman (2009: 141-142) ikinci ve üçüncü kişi çekimlerinin yerine, çoğu zaman, buyrum ya da dilek- koşul kiplerinden birinin yeğlendiğini söylemektedir.

1.4.2.2.3. Gereklilik kipi:

Gereklilik kipinin eki -mElİ’ dir. Bir eylemin yapılmasının gerekli olduğunu bildirir.

1.4.2.2.4. Emir kipi:

Bu kipte, eylemin yapılması dileği, emretme- buyurma biçiminde ortaya çıkar. Bu kipi ekleri, hem kip hem de kişi eki görevini birlikte yapmaktadır.

Emir kipinde 1. tekil kişinin eki ve çekimi yoktur. Çünkü, birinci tekil kişi kendi kendine emir veremez. 2. tekil kişinin emir kipi çekimi ise eksiz yapılr: bekle, ver... gibi. 3. tekil kişi çekimi -sİn ekiyle yapılr: beklesin, versin... gibi. 1. çoğul kişi çekimi -Elİm ekiyle yapılr: bekleyelim, verelim... gibi. 2. çoğul kişi çekimi -İn ya da -İnİz eklerinden biriyle yapılr: bekleyiniz, veriniz... gibi. 3. çoğul kişi çekimi -sİnler ekiyle yapılr: beklesinler, versinler... gibi.

Kahraman bu kipe “buyrum kipi” demiştir.

1.4.3. Ek fiil Çekimi

Mastar olarak bir anlamı olmayan, isim ve isim soylu sözcüklere gelerek onların cümlede yüklem olarak kullanılmasını sağlayan i- fiiline ek fiil denir. Türkiye Türkçesinde kullanılan ikinci ek fiil +DİR ek fiilidir.

Ek fiil çekimi dört kip ile yapılr: ek fiilin şimdiki zaman kipi, ek fiilin görülen geçmiş zaman kipi, ek fiilin işitilen geçmiş zaman kipi, ek fiilin koşul kipi.

Ergin(2004: 314) ek fiili “isim fiili” adlandırmasıyla açıklamaktadır. Banguoğlu ise i- ek fiiline “cevher fiili”, +Dİr ek fiiline “çevrik kip” adını kullanmaktadır.

1.4.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Bir kip ekiyle çekimlenmiş fiilin, bu haliyle ekfiil çekimine sokulmasına birleşik çekim denir. Bu yapılaş özelliği ile birleşik çekime sokulan fiiller iki tane kip eki almış olurlar.

Fiillerin birleşik çekimlerini anlatı (hikâye) birleşik çekimi, söylenti (rivayet) birleşik çekimi, koşul birleşik çekimi, durum birleşik çekimi olarak inceledik.

Fiillerin birleşik çekimlerini tek tek incelersek şu bilgileri verebiliriz:

1.4.4.1. Anlatı (hikaye) Birleşik Çekimi: “Emir kipi” dışında sekiz kipte çekimlenen fiiller bu çekimde birleşebilirler. Bu çekimde fiillere ulanan ikinci kip eki +Dİ (-ydİ)’ dir.

1.4.4.2. Söylenti (rivayet) Birleşik Çekimi: “Görülen geçmiş zaman kipi” ve “Emir kipi” dışında yedi kipte çekimlenen fiiller bu çekimde birleşebilirler. Bu çekimde fiillere ulanan ikinci kip eki +mİş (-ymİş)’ tir.

1.4.4.3. Koşul Birleşik Çekimi: Bildirme kipinin eklerini almış olan fiiller ile dilek kiplerinden gereklilik kipinde çekimlenmiş bazı fiiller, bu çekimde birleşebilirler.

Ayrıca ek fiille çekimlenmiş olan adlar, koşul birleşik çekimine girebilir. Ancak bu adlar, ikinci bir koşul eki almazlar.

1.4.4.4.Durum Birleşik Çekimi: İştilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, gereklilik ve geniş zaman kipinin bazı kullanımlarında çekimlenmiş fiillere, ek fiilin şimdiki zaman çekimlerinde kullanılan +Dİr ekinin ulanmasıyla meydana

gelmektedir. Ayrıca durum birleşik çekimi ek fiilin şimdiki zamanı 1. ve 2. kişi çekimlerinde ikinci kip eki olarak ulanmaktadır.

1.5. Fiilde Yapı

1.5.1. Sözcükte Yapı

Öncelikle bazı dil bilgisi kaynaklarından sözcüğün tanımıyla ilgili alıntı yapalım:

“Dil içinde tek başına kullanılabilen, genellikle tek başına anlam taşıyan yapıca bağımsız sese ya da sesler topluluğuna sözcük denir.” (Kahraman, 2009: 59).

“Kelime, anlamı ve cümlede bir dilbilgisi görevi bulunan bir yahut birkaç heceli ses işaretidir.” (Ediskun, 1963: 90).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi; sözcükler, genellikle tek başına anlam taşıyan, ses yapısı bakımından bağımsız olan dil birimleridir. Bir dilin sözcükleri kök biçiminde olabileceği gibi, birtakım eklerle genişletilmiş biçimde de olabilmektedir.

“Kök bir kelimenin manası ve yapısı bozulmadan parçalanamayan şeklidir. Demek ki kök manalı en küçük dil birliğidir.”(Ergin, 2004: 106).

Haydar Ediskun (1963: 103), köklerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

“1) Önceden var olan, sonradan uydurulmayan dil birlikleridir.(Onomatopeler yani yansımalarla ilgili kökler, her zaman için uydurulabilirler.)

2) Kelimelerin atomlarıdır.

3) Nesne veya hareketleri tek başlarına adlandırırılar.

4) Yeni kelimeler üretmeye yarayan tohumlardır, hammaddelerdir.”

Dilcilerimiz genellikle dilimizde iki çeşit kök olduğunu savunurlar: isim ve fiil kökleri. Bunlara ek olarak bir de edat kökleri bulunmaktadır. Nitekim N. Hacıeminoğlu (1992: V), “kök” terimini kullanmasa da; edatların adlardan ve fiillerden ayrı, üçüncü bir sözcük kümesi oluşturduğunu belirtmektedir:

“Dilin bütünü içinde mücerret bir unsur olarak ele alındığı taktirde edatlar çekime girmeyen ‘donmuş’ ve ‘kalıplaşmış’ sözlerdir... İşte bu hususiyetleri ile dilimizdeki *edatlar* isimler ve fiiller yanında fakat onlardan farklı mahiyette üçüncü bir kelime grubunu teşkil ederler.”

Dilimiz, yapısı bakımından Dünya dil gruplarından eklemeli dillerin sondan eklemeli diller grubunda yer almaktadır. Bu nedenle, dilimizde çok sayıda ek bulunmaktadır.¹³

Hengirmen (1999: 149), “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü” adlı kitabında, ek için: “Sözcüklerin görevlerini belirtmeye ya da sözcük türetmeye yarayan anlam değiştirici en küçük ses ya da ses birleşimi.” demektedir.

Ediskun’ un “morfemler” dediği ekler iki çeşittir: yapım ekleri ve çekim ekleri. İncelediğimiz dilcilerin birçoğu ekleri “yapım ekleri” ve “çekim ekleri” başlıkları altında incelemiştir. Ancak adlandırma farklılıkları da vardır: Tahsin Banguoğlu, “yapım ekleri” ne “üretim ekleri” adını vermiş ve çalışmasında bu adlandırmayı kullanmıştır. Ömer Demircan ise “yapım ekleri” ni “yapı ekleri” olarak adlandırmıştır. Zeynep Korkmaz, “çekim ekleri” ne “işletme ekleri” adını vermiştir. Muharrem Ergin de, çekim eklerine “çekim yahut işletme ekleri” demiştir.

¹³ Kahraman (2009: 45) , dilimizde yer alan eklerle ilgili şu bilgilere değinmektedir:

“Dünyadaki dil gruplarının içinde, *eklemeli diller* in *son ekli diller* bölümüne giren Türkçede ek sayısı çoktur. Bu ekler kelimelerin sonlarına ulanır. Türkçenin ekleri, genellikle tek heceden oluşurlar. Bir kökün sonuna getirilen eklerin sayısı en çok on dört olabilir: yer+li+le-ş-tir-e-me-dik+ler+(i)m+iz+den+mi+sin+iz örneğinde olduğu gibi.”

Çekim ekleri, eylemlerin, adların kök ya da gövdelerine gelerek, onlara kişi, zaman, soru, çoğul gibi kavramlar veren ve anlatım içerisinde onların başka sözcüklere ve ögelere bağlanmasını sağlayan eklerdir.

Yapım ekleri ise sözcüklerin kök ya da gövdelerine gelerek, sözcüğe yeni anlamlar kazandıran ve onlardan yeni sözcükler türeten eklerdir. Dilimizde yapım ekleri dört çeşide ayrılır:

1. Addan ad türeten ekler
2. Addan fiil türeten ekler
3. Fiilden ad türeten ekler
4. Fiilden fiil türeten ekler

1.5.2. Fiilde Yapı

Fiiller, yapı bakımından şu dört bölüme ayrılır:

- * Yalın (basit) fiiller
- * Türemiş fiiller
- * Birleşik fiiller
- * Öbek biçimindeki fiiller (fiil öbekleri)

Haydar Ediskun, Sezai Güneş, Zeynep Korkmaz “fiil öbekleri” ni “birleşik fiil” başlığı altında incelemiş ve örneklerini bu başlıkla vermişlerdir. Kahraman (2009: 122) ise ‘fiilde yapı’ konusunda diğer dilbilimcilerden farklı olarak fiil öbeklerinin, birleşik fiil sayılmasını doğru bulmamaktadır. Ona göre “birleşik fiil” ile “fiil öbeği”; tek anlam bildirme, tek görev yapma yönleriyle birbirine benzemektedir. Onları birbirinden ayıran, “birleşik yazım” ve “ayrı yazım” dır. Birleşik yazılanlara “birleşik fiil”, ayrı yazılanlara “fiil öbeği” adını vermek en tutarlı yaklaşımdır. Tüm sözcük türlerinin yapı bakımından çeşitleri, bu yaklaşımla belirlenmelidir. Çünkü birleşik sözcükler de, sözcük öbekleri de anlatım içinde, tek anlam bildirmekte ve tek görev yapmaktadır.

Tahsin Banguoğlu (2007: 488), bizim “fiil öbekleri” başlığı altında incelediğimiz konuyu ise ‘karmaşık fiiller’ başlıkları altında incelemiştir. Bunun dışında incelediğimiz eser ve yazarlardan ‘fiil öbekleri’ olarak isimlendirdiğimiz kavramları ayrıca ele alan olmamıştır.

1.5.2.1. Yalın(Basit) Fiiller

Hiçbir yapım ekiyle türetilmemiş, daha küçük anlamlı parçalara ayrılamayan, kök biçimindeki fiillerdir. Türkçenin fiil kökleri, genellikle tek hecelidir. Gencan (2001: 331) yalın fiilleri, “yalınç eylemler” olarak adlandırıp: “Bir eylemin yalınç olup olmadığı şöyle denir: Sonundaki ekler, takılar (eylemlilik, kip, kişi ekleri, takıları) atılır; geriye kalan kısım, başka bir sözcükten ekle türememiş ve bileşme yoluyla var olmamışsa köktür, yani asıl eylemdir.” şeklinde açıklamıştır.

1.5.2.2. Türemiş Fiiller

Ad ya da fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş, yeni anlama sahip olan fiillerdir. Türemiş fiiller iki çeşide ayrılır:

a)Adlardan ve ad görevli sözcüklerden türemiş fiiller

b)Fiillerden türemiş fiiller

Bizim hazırladığımız bu tezin konusu, adlardan ya da fiillerden türemiş fiillerin kendilerini türeten eklere göre kazandıkları anlam özelliklerinin belirlenmesi ve ortaya çıkan bulguların ilköğretim kitaplarına yansımaları araştırmaktır. Bu nedenle fiil türeten eklere bundan sonraki bölümde geniş olarak yer verilecektir.

1.5.2.3. Birleşik Fiiller

Birden çok sözcüğün, bir eylemi ya da oluşu bildirmek üzere birleşmesinden oluşan fiillere birleşik fiil denir.

Dilcilerimiz arasında birleşik fiillerin türleri konusunda önemli görüş farklılıkları bulunmaktadır. Kahraman (2009: 118), birleşik fiilleri “yeterlilik fiilleri”, “tezlik fiilleri”, “sürerlik fiilleri”, “yaklaşma fiilleri” adlandırmasıyla dört bölümde

incelemektedir. Sezai Güneş (2009: 229), birleşik fiilleri “deyim şeklindeki birleşik fiiller”, “hareket kavramı oluşturan birleşik fiiller”, “hareket kavramını değiştiren birleşik fiiller” olarak üçe ayırmıştır.¹⁴ Ediskun (1963: 227) birleşik fiillere: “I. Gurup: İki veya daha fazla fiilden meydana gelmiş bileşik fiiller”, “ II. Gurup: Bir ortağ ile ol- yardımcı fiilinden meydana gelmiş bileşik fiiller”, III. Gurup: İsim kök veya gövdesinden bir kelime ile et-, eyle-, kıl-, buyur-, ol- yardımcı fiillerinden biriyle meydana gelen bileşik fiiller”, IV. Gurup: Anlamca kaynaşmış bileşik fiiller” şeklinde yer vermiştir. Gencan (2001: 340) birleşik fiilleri “bileşik eylemler”, “öbekleşmiş eylemler”, „“yardımcı eylemlerle yapılan bileşik eylemler” olarak üçe ayırmıştır.

Birleşik fiiller ve fiil öbeklerini birbirinden ayıran en önemli özellik ‘birleşik yazım’ dır. Birleşik fiiller bitişik yazılır ve tek bir kavramı anlatırlar. Fiil öbeklerini oluşturan sözcükler ise birbirinden ayrı yazılır.

Ancak sonu iki ünsüzle biten Arapça köklerin ‘et-, eyle-, ol-, olun-’ yardımcı fiilleriyle oluşturduğu ‘ad+çekimli yardımcı fiil’ biçimindeki fiiller de birleşik yazılmaktadır: hisset-, kaybol-... gibi. Bunların birleşik yazılma nedeni, meydana gelen ses olaylarıdır.

Birleşik fiiller temel fiilin anlamına değişik birtakım görünüş özellikleri katan bir yardımcı fiilin eklenmesi ile oluşurlar. Asıl anlam temel fiilin anlamıdır.

Birleşik fiiller dört çeşittir:

1.5.2.3.1.Yeterlik fiilleri: Temel fiilin bildirdiği eyleme gücü yetme, başarma, becerme anlamları kazandıran birleşik fiillerdir. Bazı durumlarda yeterlilik fiilleri temel fiile olasılık anlamları da kazandırabilmektedir.

Yeterlilik fiilinin olumlusunun kökeni ulaş eki -E’ yi almış bir temel fiile bil-yardımcı fiilinin ulanmasıyla oluşmuştur. Olumsuzunun kökeni ise şöyledir: Türkçenin geçmiş dönemlerinde kullanılan, u- fiili “gücü yet-” anlamına geliyordu.

¹⁴ Güneş’ in “hareket kavramını değiştiren birleşik fiiller” olarak “yeterlilik fiilleri”, “tezlik fiilleri”, “sürerlilik fiilleri”, “yaklaşma fiilleri” ni incelediğini görmekteyiz. Kahraman ise birleşik fiiller olarak sadece bu dördünü ele almaktadır.

Bu fiil, zamanla ulaç eki -E ile kaynaşp, olumsuzluk eki -mE ile birleşerek -EmE biçiminde fiil tabanlarına eklenir olmuş ve olumsuz yeterlik fiilleri oluşmuştur.

1.5.2.3.2.Tezlik fiilleri: Bir temel fiil ile onun anlamına “kolaylık, tezlik” anlamları katan yardımcı fiillerin birleşmesinden oluşurlar. Tezlik fiillerinde “beklenmezlik, apansızlık” ya da “önemsemezlik, savsaklama” anlamları da bulunabilir.

Tezlik fiilinin örnekleri Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde de görülmektedir.

1.5.2.3.3.Sürerlik fiilleri: Bir temel fiille, onun anlamına “sürüp gelme, sürecekle olma” anlamları katan yardımcı fiillerin birleşmesinden oluşurlar.

Sürerlik fiilleri, temel fiile “dur-, gel-, git-, gör-, koy- (ko-), kal-” yardımcı fiillerinden herhangi birinin ulanmasıyla oluşurlar.¹⁵

Temel fiil bazen ulaç eklerinden -E’ yi bazen de -İp ekini alır. -İp ekini alan sürerlilik fiilleri ise birleşik fiil değil, fiil öbeği özelliği gösterirler.

1.5.2.3.4.Yaklaşma fiilleri: -E ulaç eki almış bir temel fiilin, onun bildirdiği eylemin yapılışına “az kalma, yaklaşma” anlamları katan “yaz-“ yardımcı fiiliyle birleşmesinden oluşurlar.

Yaklaşma fiillerinin olumsuz ve soru biçimleri yoktur.

1.5.2.4. Öbek Biçiminde Fiiller (Fiil Öbekleri)

Birden çok sözcüğün, bir eylemi veya bir oluşu bildirmek amacıyla öbekleşmesinden oluşan fiilleri “fiil öbeği” olarak adlandırmaktayız.

¹⁵ Kahraman (2009: 122), sürerlik fiilleri ile ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:

“Çağdaş Türkiye Türkçesinde, yukarıda belirttiğimiz sürerlik fiillerinin dışında, sürerlik anlamı taşıyan fiil çekimleri de vardır. Bunlar; tıpkı -İp ekli sürerlik fiilleri gibi “sürerlik” anlamı taşımakla birlikte, yazım bakımında birer fiil öbeğidir:

1. Aynı fiilin görülen geçmiş zamanın 3. tekil kişisiyle ve geniş zamanın 3. tekil kişisiyle çekimlenerek ard arda söylenen biçimleri sürerlik anlamı taşırlar: *gitti gider, kaçtı kaçır...* gibi.
2. Ulaç eki almamış çekimli fiillerin; dur-, git-, kal- yardımcı fiilleriyle birlikte söylenen biçimleri de sürerlik anlamı taşırlar: *aldı gitti, bayılmış kalmışım...*”

Fiil öbeklerini oluşturan sözcükler birbirinden ayrı yazılır. Bu yazım biçimi, birleşik fiillerle fiil öbeklerini birbirinden ayırmamızı sağlayan bir görüntü oluşturur.

Dört çeşit fiil öbeği vardır:

1.5.2.4.1.-İp Ekiyle Oluşturulan Sürerlik Fiilleri: -İp eki almış bir temel fiiller, yalnızca dur-, git-, kal- yardımcı fiilleriyle sürerlik fiili oluşturmaktadırlar: şaşkınlıktan donup kalmışım, yazıp duruyorum...gibi.

1.5.2.4.2.Ortaç + Çekimli Yardımcı Fiil Biçimindeki Fiil Öbekleri: Bu tür fiillerin birinci ögeleri, bir ortaç ekini ya da bu ekin bir iyelik ekiyle birleşmiş biçimini alarak ortaçlaşmış bir fiildir. Bu fiil öbeklerinin ikinci ögeleri ise “bulun-, gel-, görün-, ol-, tut-” gibi bir çekimli fiilden oluşur: girmiş (bulun-), anlamazlıktan (gel)...gibi.

Gösterdikleri anlam özelliklerine göre bu tür fiiller; beklenmezlik fiilleri, gerekseme fiilleri, başlama fiilleri, bitirme fiilleri gibi adlar almaktadır.

1.5.2.4.3.Ad + Çekimli Yardımcı Fiil Biçimindeki Fiil Öbekleri: Bir adla, ad görevli bir sözcük ya da sözcük öbeğinin “et-, eyle-, kıl-, ol-, yap-, bulun-, çek-,al-, gel-, ver-” yardımcı fiillerinden biriyle kalıplaşmasından oluşmuş fiillerdir.

1.5.2.4.4.Deyim Biçiminde Kalıplaşmış Fiil Öbekleri: Sözlük anlamından farklı anlamlar verebilecek biçimde kalıplaşmış olarak kullanılan fiil öbekleridir: gözden düş-, tası tarağı topla-... gibi.

1.6. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dil, kültürel yönden zengin, gelişmiş bir toplum yaratmak için kullanılabilen en önemli araçlardandır. Türkçe, kök ve eklerin sayısının çok olduğu, bireyin duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullanacağı sözcükleri yaratmaya elverişli, gelişmiş toplumların ihtiyaç duyacağı her türlü sözcüğü oluşturabilecek, yeni sözcük türetme olanakları sınırsız bir dildir.

İncelemelerimiz sonucunda gördük ki Türkçedeki bazı fiil yapım ekleri oldukça işlek şekilde kullanılırken, bazıları ise neredeyse unutulmaya yüz tutmuştur.

Dilimizin üretme kapasitesi ve ek çeşitliliği bu kadar fazlayken, yabancı dillerden yeni sözcükler alarak kolaycılığa kaçmak pek doğru bir yaklaşım değildir.

Türk dilinin yabancı sözcüklerden arınması, dilin bozulmasının önlenmesi büyük ölçüde dilin doğru eklerle türemesini sağlayarak olacaktır.

İncelediğimiz Türkçe dil bilgisi kaynaklarında eklerin çeşitleri ve sayısı konusunda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Son yıllarda türemiş sözcüklerle ilgili bilimsel çalışmaların sayısında artış olsa da bu konuda çalışmalar henüz istenen düzeyde değildir. Bu durum, konu ile ilgili yeterli ve doğru bilgiye ulaşmayı güçleştirmektedir. Aynı zamanda gelecek nesillere dilimizin türetme kapasitesinin öğretilmesinde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

İşte bu tez, Çağdaş Türkiye Türkçesinde bulunan fiil türeten yapım eklerini açıklamak, bu eklerle türemiş fiiller hakkında bilgi vermek ve bunların ilköğretimin özellikle ikinci kademesinde dil bilgisi öğretiminde kullanılması için önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

1.6.1. Sorun Cümlesi

Çağdaş Türkiye Türkçesindeki fiil yapım ekleri nelerdir? Bu eklerle türemiş fiiller hangileridir ve hangi anlam özelliklerine sahiptirler? Bunların ilköğretim dil bilgisi öğretimine yansımaları nasıldır?

1.6.2. Alt Sorunlar

1.Çağdaş Türkiye Türkçesinde bulunan fiil yapım ekleri nelerdir? Sayıları kaçtır?

2.Addan fiil türeten ekler nelerdir? Bu eklerin sayısı kaçtır? Sahip oldukları anlam özellikleri olarak neler belirlenmiştir?

3.Fiilden fiil türeten ekler nelerdir? Bu eklerin sayısı kaçtır? Sahip oldukları anlam özellikleri olarak neler belirlenmiştir?

4.İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde bu konu ne şekilde ve hangi kapsamda ele alınmaktadır?

5.Bu konunun ilköğretim 2. Kademe Türkçe dilbilgisi öğretiminde daha etkili olabilmesi için neler yapılabilir?

1.7.Araştırmanın Sayıtları

Bu çalışmada “Türkçe Sözlük” (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005), “Türkçe Sözlük” (Dil Derneği, Ankara, 2005), “Yazım Kılavuzu” (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008) ve kaynakçada belirtilen eserler kullanılmıştır.

Çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan bütün türemiş fiillerin bu kaynaklarda yer aldığı varsayılmıştır.

1.8.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma “Türkçe Sözlük” (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,2005), “Türkçe Sözlük” (Dil Derneği, Ankara, 2005), “Yazım Kılavuzu” (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008) ve kaynakçada belirtilen eserlerde yer alan türemiş fiiller ile sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

Ad (geniş anlam): Anlatımda ad, ön ad, adıl, belirteç görevi yapan sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin ortak tür ismi. (Ad bu incelemede geniş anlamda kullanılmıştır ve belirteçleri, sıfatları ve adıları da kapsamaktadır.)

Ad (dar anlam): Varlıkların ve kavramların dildeki karşılığı olan sözcük ve sözcük öbekleri.

Addan Fiil Türeten Ek: Ad kök ve gövdelerinden yeni fiiller yapan ek.

Çatı: Fiillerin yüklem olduğu cümlelerde nesneyle ve özneye ilişkilerini belirleyen ve onlara getirilen çeşitli eklerle sağlanan anlam özellikleri.

Çekim Eki: Eylemlerin, adların kök ve gövdelerine gelerek, anlatım içerisinde onların; kişi, zaman, soru, çoğul gibi kavramlara ve başka sözcüklere bağlanmalarını sağlayan ekler.

Edeleme fiilleri: Eylemin kısa aralıklarla tekrarlanarak, sürekli yapıldığını bildiren fiiller.

Ek: Tek başına anlamları olmayan, sözcüklere ulanarak çeşitli görevler yapan ses ya da sesler topluluğu.

Fiil(Eylem): Anlatımda “zaman” ya da “dilek” anlamı yüklenerek ve bir yapıcuya bağlanarak kullanılabilen, yapılaşların ve oluşların karşılığı olan sözcük ve sözcük öbekleri.

Fiilden fiil türeten ek: Fiil kök ve gövdelerinden yeni fiiller yapan ek.

Görünüş: Çekimli fiillerin zamanının, konuşan kişinin anlatımında kişisel değişikliğe uğraması.

Gövde: Bir ya da daha çok yapım eki olarak türemiş sözcük.

Katmerli Edilgenlik: Fiillere birden çok edilgenlik ekinin üst üste eklenmesiyle oluşan çatısal özellik.

Kılınış: Fiil tabanlarında bulunan nesnel anlam özellikleri.

Kök: Kendi başına anlamı olan ve anlamlı daha küçük parçalara ayrılamayan dil birimi.

Oluş: Öznesinin bizzat yapmayıp içinde bulunduğu, uzun zamanda gerçekleşen olgulara verilen ad.

Sözcük: Genellikle tek başına anlam taşıyan, ses yapısı bakımından bağımsız olan dil birimleri.

Sözcük Tabanı: Çekimlenmeye, yeni sözcük türetmeye hazır ad ya da fiil kökü, gövdesi ve öbeği.

Türemiş fiil: Ad veya fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş fiiller.

Yapım Eki: Sözcüklerin kök ve gövdelerine gelerek, sözcüğe yeni anlamlar kazandıran ve onlardan yeni sözcükler türeten eklerdir.

2. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. Sözcüğün Yapısı ve Yapım Ekleri Konulu Çalışmalar

Yapım ekleri, sözcüklerin kök ve gövdelerine gelerek, sözcüğe yeni anlamlar kazandıran ve onlardan yeni sözcükler türeten eklerdir. Türkçede bulunan yapım eklerinin tanınması ve işlevlerinin arttırılması, dil gelişimimiz açısından oldukça önemlidir.

Üniversitelerde yapım ekleri alanında yapılan bazı çalışmalar şunlardır:¹⁶

* Sunay Dilek (2005), “Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları” (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışma, Eski Anadolu Türkçesi döneminin özelliklerini taşıyan bazı eserlerdeki isimden fiil ve fiilden fiil yapma eklerinin fonksiyonlarını ilgili metinlere dayalı olarak belirlemektedir.

* Öner, M. (2006), “Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar” (Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı 1 (Mart 2006)

Bu çalışmada söz yapımının esasını oluşturan ekleme ve yardımcı fiil kullanma yolları, Türkçenin on üç dil anıtı ve Türkçe Sözlüğün söz varlığının incelenmesiyle aranmaktadır.

* Mutlu Bozel (2008), “Türkiye Türkçesindeki Türemiş Adların Aldıkları Yapım Eklerine Göre Anlam ve Görev Özellikleri, Bu Konudaki Bilgi ve Bulguların İlköğretim 2. Kademe Türkçe (Dilbilgisi) Derslerinde Kullanılışı” (Dokuz Eylül

¹⁶ Bu bölümde yer alan tezlerden “yayınlanmış” dediklerimize internet üzerinden YÖK Tez Veri Tabanından ulaşılmış ve bu tezler indirilerek incelenmiştir.

Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Programı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesindeki türemiş adların aldıkları yapım eklerine göre anlam ve görev özellikleri incelenmektedir.

* Zekiye Gül Elbir(1994), “Anadolu Ağızlarında Fiil Yapım Ekleri” (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Erhan Yeşilyurt (2011), “6. Sınıflarda Yapım Eklerinin Öğretimine Yaratıcı Drama Yönteminin Etkisi” (Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Gürer Gülsevin (1997), “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler” (Ankara: TDK Yayınları 673)

Bu eser, belirtilen tarihte kitap olarak yayınlanmıştır. Eserde Eski Anadolu Türkçesinin ekleri, özellikle eklerin fonksiyonları ve kullanılışları yönünden incelenmektedir.

2.2. Fiillerle İlgili Çalışmalar

Fiiller, yapılaşların ve oluşların karşılığı olan sözcük ve sözcük öbekleridir. Üniversitelerde fiillerle ilgili bazı çalışmalar şunlardır:

* Tahir Kahraman (1993), “Çağdaş Türkiye Türkçesi’ ndeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları” (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı İnternette Yayınlanmış Doktora Tezi)

Bu çalışmada, Çağdaş Türkiye Türkçesindeki fiillerin alabildikleri durum ekli tamlayıcılar belirlenmekte, Çağdaş Türkiye Türkçesiyle yazılmış çok sayıda eser

incelenip, konuyla ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Bu tez, Tahir Kahraman tarafından kitap haline getirilmiş, Türk Dil Kurumu tarafından 1996 yılında, Ankara’ da “Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları” adıyla basımı yapılmıştır.

* Nesrin Akıncı (2007), “Türkçe Sözlük’ teki Fiillerin Sınıflandırılması ve Gövde Eklerinin işlevsel tasnifi” (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada Türkçe Sözlükteki madde başı fiillerin yapısal sınıflandırması ve gövde eklerinin işlevsel tasnifi yapılmaktadır.

* Ahmet Benzer (2008), “Fiilde Zaman görünüş kip/ kiplik” (Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi)

* Meral Topuz (1990), “Anadolu Ağzlarında Fiil Çekimi” (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Ayşe İlker (1992), “ Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil” (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı İnternette Yayınlanmış Doktora Tezi)

Bu tez, kitap haline getirilmiş, Türk Dil Kurumu tarafından 1997 yılında Ankara’ da “Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil” adıyla basımı yapılmıştır.

* Sebine Abit (2006), “Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinde Fiillerin Anlam Açısından Çeşitlenmesi” (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Dili Bilim Dalı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada birbirine birçok bakımdan yakın olan ve aynı kaynaktan beslenen Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki fiiller ele alınmakta, iki Türkçe arasındaki fiillerin anlamları kıyaslanarak, kullanılış örnekleri verilmektedir.

* Süleyman Aydeniz (1995), “Türkiye Türkçesinde Tasviri Fiiller ve Fonksiyonları” (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Ümit Özgür Demirci (2010) Eski Türkçede Fiiller” (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı İnternette Yayınlanmış Doktora Tezi)

Bu çalışma 8. yüzyıldan 10. yüzyılın sonuna kadarki dönemde kullanılan Türkçenin fiillerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, altı bölümden oluşmaktadır.

* Nicolai Tufar (2003), “Tek ve Çift Heceli Fiillerin Türeme Gücü” (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Özgür Ay (2001), “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Fiil Çekimi” (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Zafer Yeşilöz (1998), “Türkiye Türkçesinde Fiil Çekim Ekleri, Görevleri ve Kiplerle Bağlantısı” (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi)

* Güler Mungan (2002), “Türkçede Fiillerden Türetilmiş İsimlerin Morfolojik ve Semantik Yönden İncelenmesi” (İstanbul: Simurg Kitapçılık- Yayıncılık)

Bu çalışma Mungan tarafından belirtilen tarihte kitap halinde yayınlanmış bir eserdir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde konuyla ilgili geniş kapsamlı kaynaklar tarih sırasıyla ve özetlenerek değerlendirilmiştir. 2. bölümde Türkçe Sözlükte mevcut isimler her ek için ayrı ayrı saptanarak morfolojik ve semantik yönden incelenmiştir. 3. bölümde ise elde edilen sonuçlar sayısal olarak tablolarda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

*Ayşen Kılıç (1996), “Anadolu Ağzlarında Fiil Kökleri” (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

*Meral Çiloğlu (2008) “Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Tasviri Fiiller” (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi yazı dilinde her geçen gün kullanım sıklığının düştüğüne tanık olunan tasvir fiilleri konusunun, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki durumu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

*Serap Ağlanmaz (2006), “Türk Lehçelerinde Fiilimsiler ve Fiilimsi Yapılar” (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada fiilimsi yapılarından sıfat-fiiller, genel Türk dilinin lehçeleri durumunda olan Türkiye, Türkmen, Özbek ve Kazak Türkçelerinde, yapı ve fiil kök ya da gövdelerine ulanış hususiyetleri, lehçelere göre geçirdikleri ses değişiklikleri, talep ettikleri ekler, kelime grubu ve cümle içerisindeki görevleri, iletişimde üstlendikleri fonksiyonlar bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

2.3.Türkçe Öğretimi İle İlgili Çalışmalar

Türkçe öğretimi, çocukların dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dil becerilerinin gelişigüzelikten kurtulup yapılandırıldığı, çocuğun duygu ve düşünce eğitimini amaçlayan bir süreçtir.

Bahçeşehir Üniversitesi tarafından düzenlenen “Türkçe Öğretimi Kongresi” nde sunulan bildiriler, Türkçe öğretiminde var olan eksikliklerin giderilmesi ve programın daha etkili olabilmesi için gerekli disiplinlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar içermektedir. Bu kongrede sunulan bildirilerden bazıları şunlardır:

*Türkçe Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Niteliği Üzerine Eleştirel Bir Bakış (Yusuf Çotuksöken)

*İlköğretim 2. Kademe Yeni Türkçe Öğretim Programının Öğretmen Adaylarınca Değerlendirilmesi (Behsat Savaş, Sibel Karakelle)

*İlköğretim 2. Kademedeki Türkçe Öğretimindeki Başlıca Sorunlar (Erhan Şimşek)

*Türkçenin Kullanımı ve Korunması Yasası (Sakin Öner)

Üniversitelerde “Türkçe Öğretimi” alanında yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

* Hülya Uşaklı (2005), “İzmir İlinde Göç Alan Bölgelerdeki İlköğretim Okullarında (II) Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Programı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, İzmir ilinde göç alan bölgelerdeki ilköğretim ikinci kademedeki okuyan çocukların Türkçe öğretiminde öğretmenler tarafından belirtilen sorunlar araştırılmaktadır.

* Esin Duman Erenler (2009), “Gazete Dilinin Son 60 Yılda Geldiği Yer ve Bunun Türkçe Ders Kitaplarının Diliyle Karşılaştırılması” (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Programı İnternette Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışma, gazete dilinin geldiği yeri tespit edip, gazete dilini Türkçe ders kitaplarının diliyle karşılaştırmayı amaçlamakta, benzerlik ve farklılıkları tespit etmektedir.

* Gülşah Yalçın (2009), “İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yer alan cümleler üzerine bir değerlendirme” (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Oğuzhan Fil (2006), “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türlerinin Öğretimi” (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

* Hüseyin Bayansar (1992), “Türkçe Öğretiminde Yönveren- Fiil Münasebetinin Yeri” (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan araştırma modeli, çalışmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

Çağdaş Türkiye Türkçesindeki fiil yapım ekleri, bunlarla türemiş fiiller, bu fiillerin anlam özellikleri ve bunların ilköğretim dil bilgisi öğretimine yansımaları açıklamak amacıyla çalışmamızda tarama yöntemi ve fişleme yöntemi kullanılmıştır.

Tarama modeli, geçmişte var olan ve hâlâ süren bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaç edinen bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.

Fişleme yöntemi, eşit boyda kesilmiş not kağıtlarına belirli bir çalışma konusuyla ilgili bilgi, belge, gözlem, düşünce ve alıntılarının not edildiği akademik çalışmada kullanılır.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türk Dil Kurumu ve Dil Derneğinin 2005 basımı Türkçe Sözlükleri, Türk Dil Kurumunun 2008 basımı “Yazım Kılavuzu”, ayrıca fiil ve yapım ekleri hakkında bilgi veren dil bilgisi kaynakları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükteki ve Türk Edebiyatının belirlenen ve kaynakçada yer alan yapıtlarındaki türemiş fiiller meydana getirmektedir.

3.3.Verİ Toplama Araçları

Bu çalışmada yer alan verilere kaynak taraması yoluyla ulaşılmıştır. Fiil yapım ekleri, türemiş fiiller, bu fiillerin anlam özellikleri ile ilgili kaynaklar için kütüphanelerden ve kitabevlerinden yararlanılmıştır. Konunun ilköğretim dil bilgisi öğretimine yansması ile ilgili İlköğretim 2. Kademe Türkçe Dersi Müfredat Programı ve ilgili ders kitapları incelenmiş, kaynak olarak bunlardan yararlanılmıştır.

Konuyla ilgili kaynaklar incelenmiş, değerlendirme yapılmış ve elde edilen bulgular çalışma planına uygun olarak sunulmuştur.

3.4.Verİ Çözümleme Teknikleri

Çalışmamızda ilk olarak fiilin genel özellikleri üzerinde durulmuş; fiilin anlam özellikleri, çatısı, çekimi ve yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Daha sonra çalışmamıza esas teşkil eden fiil türeten yapım ekleri açıklanmış, bu eklerle türemiş fiiller ve kullanım örnekleri sunulmuştur. Çalışmamız sırasında izlenen yol ve gözetilen ilkeleri şöyle açıklayabiliriz:

3.4.1.Çalışma Sırasında İzlenen Yol ve Gözetilen İlkeler:

1. Bu çalışmaya başlamadan, öncelikle YÖK tez arşivi tarandı. Araştırmanın sonucunda, daha önce bu konunun üzerinde çalışılmadığı saptandı.
2. Çağdaş Türkiye Türkçesindeki türemiş fiillerin anlam ve görev özellikleri açıklanmadan önce, fiilin anlam özellikleri, tanımı, çatısı, çekimi ve yapısı dilcilerin görüşlerine de yer verilerek, ayrıntılarıyla açıklandı.

3. Çeşitli dil bilgisi kaynaklarında yer alan fiil yapım ekleri belirlenip, ekler hakkında verilen bilgiler ve tespit edilen bulgular derlendi.
4. Ek adları yazılırken, alıntılarda, yazarın yazımı esas alındı. Bunun nedeni dilcilerimizin inceledikleri ek sayısında karışıklık olmasını engellemek ve inceleme yapan dilcilerin eklerin sınıflandırılması hakkında düşüncelerini olduğu gibi aktarmak amacıyla böyle bir uygulama yapıldı.
5. Fiil yapım eklerinin genel listesi belirlendikten sonra onlarla türemiş fiiller Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünden tespit edilip harf sırasına göre fişlenerek listelendi.
6. TDK Türkçe Sözlüğünden sonra Dil Derneği Türkçe Sözlüğünde incelemeler yapıldı. Temel olarak incelenen sözlük TDK Türkçe Sözlüktür. Ancak tereddüte düşülen yerlerde diğer sözlükler de incelenmiştir.
7. Belirlenen sözcükler aldıkları addan fiil türeten yapım ekine veya fiilden fiil türeten yapım ekine göre kümelenendirilerek, alfabetik harf sırasına göre dizelgeler halinde listelendi.
8. Sözlüklerde tespit edilen türettiği sözcük sayısı on beşten fazla olan ekler, alfabetik sıraya konarak “İşlek Olan Ekler” başlığıyla açıklandı. Tespit edilen türemiş sözcük sayısı on beşten az olan ekler, “İşlek Olmayan Ekler” başlığıyla ayrıca listelenip açıklandı.
9. Bir ekin türettiği sözcükler harf sırasına göre dizilirken; addan, sıfattan veya yansıma sözcüklerden türeyen sözcükler ayrılmayıp, listeler bütün halinde aktarıldı.
10. İncelenen sözlüklerde yer almayıp, tek ya da birkaç kaynaktan rastlanan ve kullanım yaygınlığı olmayan fiillerle, sözlüklerde bulunmasına rağmen kökü Çağdaş

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan, kökeni tam olarak tespit edilemeyen örnekler ekle türeyen sözcüklerin genel dizelgesinden sonra ayrı bir dizelge olarak verildi. Bunların alındığı kaynaklar ise o bölümde özel olarak yazılmayıp, kaynakça bölümünde belirtildi.

11. Kaynakçada belirtilen Türk edebiyatı yapıtları taranarak, belirlenen yapım eklerini almış sözcüklerin kullanıldıkları örnek cümleler fişleme yöntemiyle tespit edildi.

12. Kullanım örnekleri her kaynaktan, her ek için ayrı ayrı tespit edilip fişlenerek, en fazla beş örnekle sınırlandırıldı.

13. İlköğretim 2. Kademe Türkçe Dersi Müfredat programı ve ders kitapları incelenerek, türemiş fiiller konusunun nasıl işlendiği incelendi. Tespit edilen bilgi ve bulgular açıklandı.

14. Araştırma sırasında edinilen bilgi ve bulguların ilköğretim Türkçe Dil Bilgisi derslerinde daha verimli kullanılabilmesi ve öğretilebilmesi için önerilerde bulunuldu.

15. Dipnotlar sayılarla verilerek, birden başlayıp, tezin sonuna kadar, birbirini izleyen sayılarla sıralandı.

3.4.2.Eklerin Adlandırılması ve Yazımı:

Çalışmamızda kullandığımız eklerin adlandırılması ve yazım ilkeleri şöyledir:

* Ekleri, sözcüklere ulamadan, tek başlarına yazarken, fiillere ulanabilen eklerden önce birer kısa çizgi çekilmiş, adlara ulanabilen eklerin öncesinde ise birer artı(+) işareti kullanılmıştır.

* Sözcüklere ulanırken, içindeki ünlü ses ya da sesler, ünlü uyumları gereğince ı,i,u,ü seslerinden biri olabilen dar ünlülü ekler, i' li biçimleriyle adlandırılmış ve tek başlarına yazılırlarken büyük i (İ) harfiyle yazılmışlardır.

* Sözcüklere ulanırken, içindeki ünlü ses ya da sesler, ünlü uyumları gereğince a, e seslerinden biri olabilen düz geniş ünlülü ekler, e'li biçimleriyle adlandırılmış ve tek başlarına yazılırlarken büyük e (E) harfiyle yazılmışlardır.

* Sözcüklere ulanırken, başındaki ünsüzün yumuşağı ve serti kullanılabilen ekler, yumuşak ünsüzlü biçimleriyle adlandırılmış ve tek başlarına yazılırlarken bu yumuşak ünsüzün karşılığı olan büyük harfle yazılmışlardır.

* Yukarıda bahsettiğimiz değişimlere uğramayan ve hangi sözcüğe ulanırsa ulansın aynı kalan ekler, küçük harfle yazılmıştır.

* Sözcük tabanıyla aldığı ek arasında türeyen ünlü ya da ünsüzler ayraç içinde yazılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1.Yapım Ekleri

Yapım ekleri, sözcüklerin kök ve gövdelerine gelerek, değişik anlamlı yeni sözcükler türetmemizi sağlayan eklerdir.¹⁷

Yapım eklerinin adlandırılması konusunda dilcilerimizin farklı görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Tahsin Banguoğlu yapım ekleri için “üretim ekleri” adını kullanmaktadır. Ancak, adlandırmada ufak farklılıklar görölse de tüm dilcilerimiz yapım eklerini aynı çeşitlere ayırmışlardır.

Addan fiil türeten ve fiilden fiil türeten ekler, fiil yapım ekleri olarak adlandırılır. Çalışmamızda bu ekleri inceleyeceğiz.

4.2.Addan Fiil Türeten Ekler Ve Bunlarla Türemiş Fiiller:

Ad ve ad soylu kök ve gövdelerinden, fiiller türeten eklerdir. Dilimizde çok sayıda addan fiil türeten ek bulunmaktadır. Biz bu ekleri incelerken, eklerin işlek olup olmama özelliklerini göz önüne aldık. İşlek olanlarla, daha az işlek olanları ayrı kümeler halinde verdik.

¹⁷ Muharrem Ergin, yapım ekleri için şunları dile getirmektedir:

“Yapım ekleri kök morfemlerini destekleyen morfemlerdir. Bu bakımdan onlara kelime içinde asıl kök morfemlerinden sonra ikinci derecede bir kök morfemi gözü ile bakılabilir. Şüphesiz yapım ekleri ne de olsa yine ek morfemleridir. Fakat köklerle olan ilgisi çekim eklerinden çok fazladır. Onun için bu ekler hiç değilse kök yardımcıları, kökün yardımcı morfemleri diyebiliriz. Yapım eklerinin bu hususiyeti onların kelime içindeki görünüşünü çekim eklerinden çok farklı yapmaktadır. Yapım ekleri ile kökler arasındaki bağlantı daimi, çekim ekleri ile kökler ve gövdeler arasındaki bağlantı ise geçicidir. Çekim ekleri kelime yapısının oynayan parçaları, yapım ekleri ise kökler gibi kelime yapısının sabit parçalarıdır.” (Ergin, 2004: 123)

Çalışmamızda yer alan ekleri belirlerken başvurduğumuz kaynakların hangisinde, hangi fiil yapım ekinin olduğunu şöyle özetleyebiliriz:

Tahir Kahraman (2009: 51), “Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi” isimli eserinde addan fiil türeten eklerden on dört tanesini incelemiştir. İncelediği addan fiil türeten ekler şunlardır: “+lE, +lEn, +lEş, +lEt, +E, +(E)l, +Er, +İr, +DE, +kİr, +İ, +sE, +(İ)msE, +k.”

Mehmet Hengirmen (1999: 417), incelediğimiz kitabında addan fiil türeten eklerden on iki tanesini ele almış ve ele aldığı eklerle ilgili örnek türetmelere yer vermiştir. Bu ekler şunlardır: “-a (-e), -da (-de), -ımsa (-imse, -umsa, -ümse), -k (-ık, -ik, -uk, -ük), -kır (-kir, -kur, -kür), -l (-al, -el), -la (-le), -lan (-len), -laş (-leş), -r (-ar, -er), -sa (-se), -sı (-si, -su, -sü).”

Tahsin Banguoğlu (2007: 204), “Türkçenin Grameri” kitabında “isimden üreme fiiller” başlığı altında on dokuz eki incelemiştir. İncelediği ekler şunlardır: “-de-, -e-, -el-, -en-, -er-, -eş-, -et-, -i-, -ik-, -imse-, -ir-, -irge-, -kir-, -le-, -len-, -leş-, -re-, -se-, -si-.”

Zeynep Korkmaz (2003: 110), incelediğimiz eserinde addan fiil türeten eklerden yirmi bir tane eki incelemiştir. Korkmaz’ ın incelediği ekler şunlardır: “+A-, +Al-, +An-, +Ar- (<+A-r-), +Ar- (<er-), +(A)ş-, +(A)t-, +dA-, +I-, +(I)k-, +kIr-, +l-, +lA-, +lAn-, +lAş-, +ImsA-, +(I)r-, +(I)rgA-, +rA-, +sA-, +sI-.”

Muharrem Ergin (2004: 179), “Türk Dil Bilgisi” isimli eserinde on iki addan fiil yapma ekini incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-la-/ -le-, -al-/ -el-, -l-, -a-/ -e-, -ı-/ -i-/ -u-/ -ü-, -ar-/ -er-, -da-/ -de-/ -ta-/ -te-, -kır-/ -kir-/ -kur-/ -kür-, -k-, -r-, -sa-/ -se-, -msa-/ -mse-.”

Sezai Güneş (2009: 142) “Türk Dili Bilgisi” kitabında ‘İsimden Fiil Türetme Ekleri’ başlığı altında on iki ek incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-a-/ -e-, -al-/ -el-, -at-

/-et-, -ar-/er-, -da-/de-, -k(a)/k(e), -kır-/kir-, -kur-/kür-, -l-, -la-/le-, -msa-/mse-, -r-, -sa-/se-.

Gürer Gülsevin (1997: 119) ise “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler” isimli kitabında on üç isimden fiil yapan ek üzerinde durmuştur. Bu ekler şöyledir: +A-, +(A)l-, +(A)r-, +dA-, +eT-, +ı-, +Ik-, +irge-, +lA-, +lAn-, +ra-, +sA-, +ü-.

Necmettin Hacıeminoğlu (1991: 172), “Türk Dilinde Fiiller” adlı kitabında Türkçenin değişik dönemlerindeki fiil yapan ekleri üzerinde durmuştur. Eski Türkçede isimden fiil türeten on yedi eki incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-a-/e-, -ad-/ed-, -ar-/er-/a-r-/e-r-, -da-/de-, -ı-/i-, -k-, -ırka-/ -irke-/ -urka-/ -ürke- -ka/-ke-, -kır-/ -kir-/ -kur-/ -kür-, -la-/ -le-, -r-, -sa-/se-, -sı-/si-, -sın-/sin-, -sıra-/sire-, -ta-/te-, -u-/ü-.

Çalışmamızda belirlediğimiz sözcüklerde yer alan addan fiil türeten ekler, bu eklerin sahip olduğu özellikler ve bu eklerin belirlediğimiz kitaplardaki kullanım örnekleri şöyledir:

4.2.1.+DE Eki:

Kahraman (2009: 52) eki: “Daha çok yansıma sesleri karşılayan sözcüklerden fiil türetmede işlektir.” şeklinde açıklamaktadır.

Korkmaz (2003: 114) ekle ilgili olarak: “ Ek, ses yansımali fiillerde –*Il/-Ul*, -*Ir/-Ur* kökleri üzerine geldiği için hep tonlu +*dA*- biçimindedir.” bilgisini vermektedir.

Banguoğlu (2007: 204) ekle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

“-de- fiilleri -le- fiillerine benzer donatma anlatımında Eski Türkçede ve Doğu Türkçesinde oldukça geniş bir üreme alanına sahip olmuşlardır... yansılama adları yapan -ti ekine paralel olarak her tabandan *yansılama fiilleri* (verbe- onomatopee) yapmaktadır.”

Ergin ise (2004: 182-183) “ Türk Dil Bilgisi” kitabında: “Eski Türkçede ekin hem d’li, hem t’li şekilleri vardı. t’li şekil Batı Türkçesinde yalnız *iste-* fiilinde kalmıştır. İşlek olarak kullanıldığı ses taklidi kelimelerin sonu hep l,r,y gibi sedalı konsonantlarla bittiği için ekin bugün yalnız d’li şekilleri kullanılmaktadır diyebiliriz.” bilgisini verir.

Necmettin Hacıeminoğlu (1991: 174), Eski Türkçede bu ekin nadir kullanılan, geçişli fiiller türeten bir ek olduğunu dile getirmektedir. Günümüzde *iste-* şeklinde kullanılan fiilin, Eski Türkçede “iz” (yol, iz) kökünden gelip *izde-* şeklinde kullanıldığını belirtir. Bu sözcük zamanla ses değişimine uğrayıp, günümüzde kullanılan şekline gelmiştir. Günümüzde kullanılmayan, bu ekle türeyen ‘küde-, yinde-, irde-, tılda-, ünde-’ fiillerinin olduğunu söyler. Ayrıca Hacıeminoğlu ‘bağda-’ fiilinin Karahanlı Türkçesi döneminde türetildiğini, ‘bag’ (bağ, düğüm) kökünden geldiğini ve ‘güreşte sarmaya almak’ anlamına geldiğini söyler.

Sezai Güneş (2009: 143) ise ekle ilgili olarak: “Eskiden çok işlek olan, hem normal, hem yansımadan doğan kelimelerden fiil türeten bir ekti. Günümüzde kullanılış alanı tamamen daralmıştır.” demektedir. İsimden fiil türeten +DE ekini anlatırken, Sezai Güneş (2009: 143) şuna değinmiştir. “sapta-” sözcüğü bu ekle yeni türetilen ve “tespit etmek/belirlemek” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Ancak kök durumundaki “sap” ismiyle, türetilen fiil arasında hiçbir anlam ilişkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Güneş, bu sözcüğün yanlış türetilen bir sözcük olduğunu söylemektedir.

Doğadan duyulan sesleri ifade etmek için kullanılan, bu ekle türeyen sözcüklerin kökleri, ek çıkarıldıktan sonra çoğunlukla kullanılmaz. Kökler, bu eki aldıkları zaman daha belirgin bir anlama sahip olurlar.

Bu ekle türetilen fiiller, doğal seslerin taklit edilerek söylenilmesi anlamında fiiller türetmektedir. Bu ek, az sayıda devam eden eylemleri anlatan, süreklilik anlamı taşıyan fiiller türetmiştir: *iste-, küngülde-, ipilde-...* gibi.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 92 adet fiil belirlenmiştir.

+DE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	bangırda-	26	fişırda-	51	kıkırda-
2	bingırda-	27	fişırda-	52	kımırda-
3	büngülde-	28	fingırda-	53	kıpırda-
4	cayırda-	29	fokırda-	54	kıtırda-
5	cazırda-	30	fosırda-	55	küngülde-
6	cırırda-	31	foşırda-	56	küngürde-
7	cıvırda-	32	gacırda-	57	kütürde-
8	cıyırda-	33	gıcırda-	58	lıkırda-
9	cızırda-	34	gurırda-	59	mırırda-
10	cızırda-	35	gümbürde-	60	mışırda-
11	cumbulda-	36	gürülde-	61	parırda-
12	cumburda-	37	harırda-	62	patırda-
13	çağırda-	38	haşırda-	63	pırırda-
14	çakırda-	39	hayda-	64	pıtırda-
15	çangırda-	40	hırırda-	65	pofırda-
16	çatırda-	41	hışırda-	66	sakırda-
17	çatırda-	42	hışırda-	67	şakırda-
18	çingırda-	43	horırda-	68	şangırda-
19	çıtırda-	44	hüngürde-	69	şapırda-
20	dangırda-	45	ışırda-	70	şarırda-
21	dangırda-	46	ifilde-	71	şıkırda-
22	dingilde-	47	inilde-	72	şingırda-
23	efilde-	48	ipilde-	73	şıpırda-
24	fıkırda-	49	iste-	74	şırırda-
25	fısılda-	50	kakırda-	75	takırda-

76	tangırda-	82	tirilde-	88	yelpirde-
77	tapırda-	83	tokurda-	89	zangırda-
78	tıkırda-	84	uğulda-	90	zingılda-
79	tingılda-	85	vıcıl-da-	91	zingırda-
80	tıngırda-	86	vırıl-da-	92	zırıl-da-
81	tıpırda-	87	vızıl-da-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	ağda-	7	hayda-	13	kurda-
2	alda-	8	homurda-	14	küde-
3	bağda-	9	höpürde-	15	sapta-
4	benilde-	10	irde-	16	ünde-
5	fırıl-da-	11	izde-	17	yasta-
6	günde-	12	kolda-	18	yinde-

+DE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...hoşuma gitti, incirin yaprakları da hışırıyor.” O. Pamuk

“Ekin sapları çatırıyor.” Y. Kemal

“Eliyle yüreği arasında hiç kıpırdamadan nefes aldığım ilk ve son geceydi.” İ. Pala

“...sade ihtiyat ve dikkat kesilir, fısıldadı. A. H. Tanpınar

4.2.2. +E Eki:

Kahraman (2009: 51) ekle ilgili olarak “Adlara ulanarak süreklilik anlamı taşıyan fiiller yapar: benze-, boşa-, kana-, kapa-, oyna-, tüne-, yaşa-...örneklerindeki gibi.” demektedir.

Korkmaz (2003: 112) ise şu bilgileri aktarır:

“+A- eki, *cıbil*, *çağıl*, *hışıl*, *inil* gibi iki heceli ses yansımali köklerden *cıbila-* (<*cıbil+a*)‘sulanmak’, *çağıl+a* ‘çağlamak’, *benil+e* ‘korkudan irkilmek’ *tısil+a-* ‘yük altında inlemek’, *vızıl+a-* ‘vızıltılı ses çıkarmak’(Zülfikar, age.,s.126) gibi bazı türetmeler de yapmıştır.”

Banguoğlu (2007: 205): “...-e- fiil yapma eki En Eski Türkçede çok verimli olmuş olmalıdır. Çünkü kelime dağarcığımızda -e- fiillerinin ve yarattığı birleşik eklerin sayısı hatırı sayılır ölçüdedir... -e- fiil yapma ekinin Eski Türkçeden bu yana işlek olmadığı anlaşıyor... Buna karşılık -e- ekinin fiil çatı ekleriyle uzatılmış şekilleri uzunca bir süre doğrudan doğruya kelime yaratma gücünü korumuşturlar (-el- -en- -eş- -et- -er- fiilleri).” sözleriyle bu ekin kökeni hakkında bilgi verir.

Necmettin Hacıeminoğlu (1991: 209), bu ekin Eski Türkçe döneminde fazla işlek olmayan bir ek olduğunu söylemektedir. Bu ekin Batı Türkçesinin gerek Osmanlı, gerek Türkiye Türkçesi dönemlerinde kullanıldığını söyler.

Ergin (2004: 181) bu ekin isimlerden “olma ve yapma bildiren fiiller” türettiğini bilgisini verir.

+E ekiyle türetilen fiillerden bazıları anlamlı köklerden, bazıları ses yansımali köklerden türemiştir. Anlamlı köklerden türeyenler, devam eden, süreklilik anlamlı fiiller türetir. Ses yansımali köklerden türeyenler, doğadaki seslerin taklit edilerek söylenilmesi anlamında fiiller türetmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 26 adet fiil belirlenmiştir.

+E Ekli Fiil Dizelgesi:

1	ada-	10	efile-	19	öze-
2	bele-	11	gevşe-	20	sıva-
3	benze-	12	göze-	21	tüne-
4	boşa-	13	harca-	22	türe-
5	çalka-	14	kana-	23	uğra-
6	dene-	15	kapa-	24	yarlıga-
7	dile-	16	koca-	25	yaşa-
8	dişe-	17	ota-	26	yumuşa-
9	dona-	18	oyna-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	ağza-	12	esne-	23	sana-
2	benile-	13	genşe-	24	sına-
3	beze-	14	gize-	25	terke-
4	buda-	15	güçe-	26	tısıla-
5	buna-	16	ile-	27	toza-
6	cıbıla-	17	karta-	28	usa-
7	çağıla-	18	kına-	29	vızıla-
8	çalka-	19	köhne-	30	yana-
9	döle-	20	orna-	31	yara-
10	düne-	21	öde-	32	yıldıra-
11	ele-	22	öne-	33	yöre-

+E ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“... o topraklarda oyunarak büyüyen Leylâ’ ma vuslat şansını tamamen yitirdiğimi düşünmeden edemedim.” İ. Pala

“Bahçe kapısını kapadım.” O. Pamuk

“...fakat Sekine Hanım, hiçbir cihetten annesine benzemiyordu.” Y. K. Karaosmanoğlu

“... günlük, hatta bir haftalık, bir aylık kazancını bir gecede harcamaktan çekinmezdi.” A. H. Tanpınar

“Yalnız çenesi oynuyordu.” Y. Kemal

4.2.3. +(E)l Eki:

Kahraman (2009: 51) +(E)l ekini: “Sıfatlara ulanarak dönüşlü fiiller türetir: azal-, çoğal-, doğrul-, kısal-, sertel-, sivril-... gibi.” şeklinde açıklamıştır.

Korkmaz (2003: 112) ekle ilgili şunları dile getirir:

“+A- ekiyle edilgenlik bildiren -l- çatı ekinin kaynaşmasından oluşan +Al- eki, ünsüzle sonuçlanan sıfatlardan ‘olma’ bildiren fiiller türeten bir birleşik ektir. Bu türetmelerde -l- ekinin işlevi etkin durumdadır: *azal-*, *bolal-*...+Al- eki ünlü ile sonuçlanan sıfatlara geldiğinde, ünlü çarpışması dolayısıyla ekin +A- ögesi eridiği için köke yalnız +l- eki eklenmiştir...: *diril-*, *karal-*..”.

Güneş’ in günümüzde işlekliliğini kaybettiğini söylediği bu ek için Banguoğlu (2007: 206) “Bugün sesliyle biten fiil tabanlarının edilen çatılarını -in- ekiyle yapıyoruz (denenmek başlanmak). Eski Türkçede bunlar da -il- eki aldığı içindir ki bu birleşik meydana gelebilmiş ve -e- fiillerinin -e-l edilen çatılarına paralel olarak doğrudan doğruya isimden -el- fiilleri yapar olmuştur.” demektedir.

Ayrıca Banguoğlu (2007: 207) ekin anlamıyla ilgili “-el- fiillerinin genç rakipleri ve kullanım farklarıyla aşağı yukarı anlamdaşları -len- ve -leş- fiilleridir (düzelmek düzlenmek düzleşmek).” bilgisini eklemektedir.

Muharrem Ergin (2004: 181) bu ekte başlangıçtan beri hiçbir değişiklik olmadığını söylemekte, ayrıca ekin genelde sıfatlardan fiil yaptığına da değinmektedir.

Bu ekle türetilen fiiller, yapılan eylemin öznenin kendisini etkilediği anlamında fiiller türetir. Yani bu ekle türetilen fiillerin sonucu gene yapıcıyı etkiler. Ayrıca +(E)l ekiyle türetilen fiiller, biçim olarak bahsedilen hale dönüşmektedir: doğrul-, genel-, körel-... gibi.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 39 adet fiil belirlenmiştir.

+(E)l Ekli Fiil Dizelgesi:

1	alçal-	14	eğril-	27	sivril-
2	ardıl-	15	eksil-	28	şenel-
3	azal-	16	gencil-	29	tümsel-
4	bolal-	17	genel-	30	ufal-
5	boşal-	18	incel-	31	yamal-
6	bunal-	19	kartal-	32	yamrul-
7	çoğal-	20	kısal-	33	yassıl-
8	daral-	21	körel-	34	yeğnil-
9	dincel-	22	kösnül-	35	yoğal-
10	dikel-	23	küçül-	36	yönel-
11	doğrul-	24	sağal-	37	yumrul-
12	durul-	25	sertel-	38	yücel-
13	düzel-	26	seyrel-	39	yüksel-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	dinel-	3	domal-	5	yamul-
2	diril-	4	pirel-		

+(E)l ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...uzak bir ihtimal de olsa resimlerim arasında yeni şifreler aramaya yönelmiştir.” İ. Pala

“Kışın konaklarda, yazın yalılarda oturan aileler gittikçe azalmaktadır.” Y. K. Karaosmanoğlu

“...uyku bir su gibi dört bir yanını sarmış, boyuna yükseliyor.” Y. Kemal

“... bazı küçük fırlayışların dışında hiçbir iz göstermeden çoğalan, biriken büyük kin tekrar coştı.” A. H. Tanpınar

“Çenesi sivrildi.” Y. Kemal

4.2.4. +(E)r Eki:

İsimden fiil yapan +(E)r ekini, kitaplarını incelediğimiz dilciler farklı kümelerde incelemişlerdir. Ekin +(İ)r biçimini Korkmaz, Ergin, Güneş ayrı bir başlık altında ele alırken, Kahraman iki eki tek başlık altında incelemiştir. Gürer Gülsevin, Mehmet Hengirmen gibi bazı dilcilerimiz ise +(İ)r ekini hiç ele almamışlardır. Necmettin Hacıeminoğlu, +(E)r ekinin yanı sıra tüm lehçe ve şivelerde -r ekini incelemiştir. Biz eki +(E)r ve +(İ)r biçiminde iki ayrı ek olarak ele almayı daha doğru bulduk. Çünkü

eklerin türettiği sözcükler farklı anlam özelliklerine sahiptir. +(E)r eki daha çok renk adlarından fiiller türetmektedir. +(İ)r ek ise yansıma sözcüklerden fiil türetmekte kullanılmaktadır.

Bu eki Tahir Kahraman (2009:51-52): “Adlara ve sıfatlara ulanarak fiiller türetir. Adlara ulanınca onlardan geçişli fiiller yapar: baş-ar-, ever-, suvar-...gibi. Sıfatlara ulanınca onlardan geçişsiz fiiller yapar: ağ-ar-, bozar-...” şeklinde açıklamaktadır.

Gürer Gülsevin de (1997: 120) +Er ekinin hem geçişli, hem geçişsiz fiiller türettiğine değinmektedir.

Zeynep Korkmaz (2003: 113) bu eki +Ar< +A-r- ve +Ar< er- biçiminde ikiye ayırıp incelemiştir. +Ar< er- eki içinse: “Bazı sıfatlara ve renk adlarına gelerek ‘olma’ bildiren geçişsiz fiiller kuran +Ar eki, Eski Türkçedeki *er-* fiilinin bir süre sonra birleştiği sözlerle kaynaşarak ekleşmesinden oluşmuştur. Türkiye Türkçesinde daha çok renk adlarında oluş bildiren fiiller bırakmıştır: *göler-*, *gözer-...*” açıklamasını yapmaktadır.

Muharrem Ergin (2004: 182) incelediğimiz kitabında -ar-, -er- ekiyle ilgili: “Eski Türkçede bu ekin yanında bir de -gar-, -ger- eki vardı: *suv-gar-<suvarmak>* misalinde olduğu gibi. Bu ek Batı Türkçesinde g ve g’ sı düşerek -ar-, -er- haline geçmiş olacağı için asıl -ar-, -er- ile karışmış olabilir. Daha Eski Türkçe devresinde iken bu iki ekin aynı misalde yan yana kullanılmış olduğunu görüyoruz: *suv-ar-*, *suv-gar-* gibi. Batı Türkçesinde g ve ğ düştüğü için birbirine karışarak tek ek haline gelmiş olmaları tabiidir.” demektedir.

Necmettin Hacıeminoğlu (1991: 174) ise Eski Türkçede var olan bir -Er eki olduğunu dile getirmekte, ancak Ergin ve Güneş’ in aksine bir -gEr ekinden bahsetmemektedir. -Er eki için: “Türk dilinin daha sonra gelişen şivelerine nisbetle ilk devirlerde bu ek az kullanılmıştır. Umumiyetle sıfatlardan oluş bildiren geçişsiz fiiller türetmiştir.” açıklamasını yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 208) bu ekin -e- fiillerine *ettiren görünüşü* yapan -ir- ekinin gelip kaynaşmasıyla meydana gelmiş bir birleşik olduğunu dile getirmekte ve: "... -er- eki oluşmasındaki ettiren anlamına uymayan bir kullanışta daha canlı görünür. O da renk sıfatlarından ve düşmeli olarak <o renge dönme> anlatımında geçişsiz fiiller yapmasıdır: ağarmak, kararmak" demektedir.

Bu ekle türeyen fiillerin anlam özellikleri incelendiğinde genellikle renk adlarından türediği görülmektedir. O rengin oluştuğunu anlatan fiiller türettiği görülmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 23 adet fiil belirlenmiştir.

+(E)r Ekli Fiil Dizelgesi:

1	ağar-	9	göler-	17	öner-
2	alar-	10	göver-	18	pusar-
3	başar-	11	içer-	19	sarar-
4	bolar-	12	kabar-	20	suvar-
5	bozar-	13	karar-	21	tozar-
6	delir-	14	kızır-	22	yaşar-
7	ever-	15	morar-	23	yeşer-
8	göğer-	16	otar-		

Kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	apar-	3	gözer-	5	yangar-
2	beler-	4	kubar-		

+(E)r ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“İsmailin uzun yüzü az daha uzamış, kararmıştı.” Y. Kemal

“Kızarak başımı çevirdim.” R. N. Güntekin

“Bu iri eller üzerindeki kılların, âvizenin sarı turuncu kırmızı, yeşil ışığı altında küçük dikenler gibi kabardığını görüyordu.” A. H. Tanpınar

“Sonra Cafer ile Ahmet’ e savaşta başarıları yüzünden gelir olarak verilen Gebze köylerinin adlarını yazdım” O. Pamuk

4.2.5. +lE Eki:

Kahraman (2009: 51) bu eki: “Çok işlek bir ektir. Adlara, yansıma sesleri karşılayan sözcüklere ve kimi ilgeçlere ulanarak bunlardan fiiller türetir.” şeklinde açıklamaktadır.

Banguoğlu (2007: 214-215): “-le- fiillerini farklı bakımlardan öbekleyebiliriz:

a. Bir takımının tabanları dilimizde bırakılmış veya değişmiştir:

anlamak dinlemek söylemek eylemek...

b. Her zaman canlı kalmış bu ekle baştan beri Türkçeye yabancı dillerden gelmiş kelimelerden fiiller yapılmıştır ve yapılmaktadır:

nomlamak banlamak muştulamak paralamak...

c. Dar seslilerle biten iki heceli tabanlardan -le- fiilleri bazen orta hece düşmesine uğramış olurlar ve ek tek heceli bir köke gelmiş görünür:

sızılmak> sızlamak yasılmak> yaslamak...

d. -le- eki çoğu kapalı tek heceli yansımalarla gelerek bir sıra *yansılama fiilleri* yapar: çatlamak patlamak fırlamak hoplamak...

e. Bir de kökün anlamından uzaklaşmış -le- fiilleri dikkati çeker:

atlamak (ata binmek) yoklamak ıslamak< ısılamak...

f. Aslında -le- eki doğrudan doğruya *mecazlı anlamda*(sens figure) fiiller yaratmaya çok elverişlidir:

iplemek sepetlemek çuvallamak kalaylamak...” şeklinde açıklamaktadır.

Korkmaz (2003: 118) “+IA eki, dilimize girmiş bir kısım yabancı ve özellikle Arapça sözlerin Türkçeleştirilmesinde de çok işe yaramıştır. Ar. ad ve sıfatlardan *et-*, *eyle-*, *ol-*, *ver-* gibi yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, +IA- ekindeki ‘yapmak, etmek, olmak’ bildiren işlev genişliği dolayısıyla kolayca karşılık bulabilmiştir... ..” demektedir.

Necmettin Hacıeminoğlu (1991: 216), “Türk Dilinde Fiiller” isimli eserinde eki: “Eski Türkçe devresinden beri bütün Türk şivelerinde kullanılmış olan en işlek ve yaygın bir ektir. Her çeşit isme gelebilmektedir... Bu ek ile yapılan fiiller mana, mahiyet ve yön bakımından da çok çeşitlidir.” demektedir.

Tahir Kahraman (2009: 51) ise: “Bu ek, bazen, bir fiilden fiil yapma ekiyle birleşerek +IEn, +IEş, +IEt biçimlerine girer: evlen-, küflen-...+IEn, +IEş, +IEt birleşik ekleriyle türetilen fiillerin +IE’li biçimleri dilde kullanılmamaktadır.” açıklamasını yapmaktadır.

Bu ekle türeyen sözcük sayısı oldukça fazladır. Türkçenin en işlek eklerinden biri olan +IE eki çeşitli anlamlarda fiiller türetmiştir. Doğadaki seslerin taklidi köklere geldiğinde, doğadaki seslerin söylenmesi anlamında fiiller türetmiştir. Alet adlarına eklendiğinde, o aletin kullanılmasıyla yapılan hareketi anlatan fiiller türetmiştir. Zaman adlarına geldiğinde o zamanda yapılan eylemi anlatmıştır. Renk adlarına geldiğinde o renge dönüşmeyi anlatan fiiller türetmiştir. Ayrıca +IE eki yabancı dillerden dilimize giren sözcüklerin Türkçeleştirilmesinde kullanılmıştır. Bu ek mecaz anlamlı fiiller türetmede de çok elverişlidir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1116 adet fiil belirlenmiştir.

+IE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	açıkla-	29	algıla-	57	avla-
2	açımıla-	30	alkışla-	58	avuçla-
3	açkıla-	31	alla-	59	avurtla-
4	adakla-	32	altla-	60	ayakla-
5	adımla-	33	amaçla-	61	ayarla-
6	afalla-	34	ambalajla-	62	ayazla-
7	afişle-	35	ambarla-	63	ayıpla-
8	aforozla-	36	amonyakla-	64	aykırıla-
9	afsunla-	37	anaforla-	65	ayla-
10	afyonla-	38	anıkla-	66	ayrımıla-
11	agula-	39	anla-	67	azarla-
12	ağaçla-	40	apazla-	68	azotla-
13	ağıla-	41	aprele-	69	badanala-
14	ağırla-	42	arala-	70	badikle-
15	ağızla-	43	argaçla-	71	bağdala-
16	aharla-	44	arıkla-	72	bağımıla-
17	ahırla-	45	arıla-	73	bağışla-
18	ahla-	46	arkala-	74	bağla-
19	akaçla-	47	arşınla-	75	balıkla-
20	akla-	48	arşivle-	76	balla-
21	akortla-	49	artıkla-	77	baltala-
22	akşamla-	50	arzula-	78	balyala-
23	alacala-	51	asfaltla-	79	balyozla-
24	alala-	52	astarla-	80	bandajla-
25	alaşımıla-	53	aşağıla-	81	banla-
26	alazla-	54	aşıla-	82	bantla-
27	alçıla-	55	ateşle-	83	barikatla-
28	alevle-	56	atkıla-	84	basınçla-

85	başakla-	116	bokla-	147	cırta-
86	başla-	117	bombala-	148	cırnakla-
87	bayatla-	118	bordala-	149	cırmala-
88	belgegeçerle-	119	boşla-	150	cırtla-
89	belgele-	120	boyala-	151	cıvatala-
90	belgile-	121	boyla-	152	cıyakla-
91	belikle-	122	boynuzla-	153	cızla-
92	belitle-	123	boyutla-	154	cicozla-
93	belle-	124	bozla-	155	cilala-
94	benzinle-	125	bölgele-	156	ciltle-
95	berele-	126	bölümle-	157	ciyakla-
96	besle-	127	briketle-	158	contala-
97	beste-	128	buğula-	159	copla-
98	beşle-	129	bukağıla-	160	cumbala-
99	betimle-	130	bulgula-	161	çabala-
100	bezekle-	131	bulgurla-	162	çağla-
101	bezele-	132	bumla-	163	çakozla-
102	bezirle-	133	burgula-	164	çalımla-
103	bezle-	134	burunla-	165	çamurla-
104	bıçakla-	135	buzacağıla-	166	çapala-
105	biberle-	136	bütçe-	167	çapla-
106	bileyle-	137	bütünle-	168	çaprazla-
107	bilmezle-	138	büyüle-	169	çapulla-
108	birle-	139	büzgüle-	170	çarşafıla-
109	bitümle-	140	camla-	171	çaşıtlı-
110	bizle-	141	carla-	172	çatla-
111	bocala-	142	cavla-	173	çayırta-
112	bodosla-	143	ceple-	174	çekiçle-
113	boğazla-	144	cevapla-	175	çekimle-
114	boğumla-	145	cımbarla-	176	çelikle-
115	bohçala-	146	cımbızla-	177	çelmele-

178	çemberle-	209	çomakla-	240	dikizle-
179	çemenle-	210	çözümle-	241	dilimle-
180	çengelle-	211	çubukla-	242	dinamitle-
181	çentikle-	212	çulla-	243	dinle-
182	çepelle-	213	çuvalla-	244	dipçikle-
183	çerçevele-	214	dağla-	245	diple-
184	çeşnile-	215	dalla-	246	direnle-
185	çetele-	216	damgala-	247	dirgenle-
186	çevrile-	217	darbele-	248	dirsekle-
187	çeyrekle-	218	dayakla-	249	dişegile-
188	çıkıla-	219	dazla-	250	dişle-
189	çıkınla-	220	defle-	251	dizele-
190	çınla-	221	değerle-	252	dizginle-
191	çırçırila-	222	değirmile-	253	dizile-
192	çitçitla-	223	değnekle-	254	dizle-
193	çitla-	224	dehle	255	doğaçla-
194	çiçekle-	225	demetle-	256	doğrula-
195	çiftele-	226	demirle-	257	dopingle-
196	çiftle-	227	demle-	258	dorukla-
197	çimdikle-	228	denetle-	259	dosyala-
198	çimentola-	229	deneyle-	260	dökümle-
199	çimle-	230	dengele-	261	dölle-
200	çirişle-	231	denkle-	262	dörtle-
201	çisele-	232	depola-	263	duldala-
202	çitle-	233	derecele-	264	dumanla-
203	çivile-	234	desenle-	265	durula-
204	çivitle-	235	destekle-	266	duşakla-
205	çiyle-	236	destele-	267	duvakla-
206	çizgile-	237	dışla-	268	düdükle-
207	çocukla-	238	dızla-	269	düğmele-
208	çoğulla-	239	didikle-	270	düğümle

271	dürümle-	302	evetle-	333	fosla-
272	düşle-	303	evlekle-	334	fotoğrafla-
273	düzenle-	304	eyerle-	335	frenle-
274	düzle-	305	eyle-	336	frezele-
275	ebele-	306	ezberle-	337	fulle-
276	ebrula-	307	faksla-	338	gagala-
277	efsunla-	308	faturala-	339	gakla-
278	eğele-	309	felfelle-	340	galvanizle-
279	ekle-	310	ferahla-	341	gammazla-
280	eklemle-	311	fiçıla-	342	garantile-
281	elekle-	312	fırçala-	343	gazla-
282	elektrikle-	313	fırınla-	344	gebrele-
283	elle-	314	fırıla-	345	gecele-
284	emayla-	315	fisfisla-	346	geçerle-
285	emle-	316	fisla-	347	geçgeçle-
286	endazele-	317	fistıkla-	348	gemle-
287	endeksle-	318	fişkıla-	349	genelle-
288	engelle-	319	fişla-	350	genişle-
289	enikle-	320	fidele-	351	gerçekle-
290	ensele-	321	fihristle-	352	gerile-
291	erginle-	322	filarizle-	353	gezle-
292	ertele-	323	filizle-	354	gıcıkla-
293	esenle-	324	firketele-	355	gıdakla-
294	esinle-	325	fiskele-	356	gıdıkla-
295	esle-	326	fişle-	357	gırgırla-
296	eşitle-	327	fitille-	358	gırtlakla-
297	eşle-	328	fitle-	359	gırtlakla-
298	etekle-	329	fitnele-	360	girenle-
299	eterle-	330	flitle-	361	gizle-
300	etiketle-	331	formatla-	362	göğüsle-
301	etkile-	332	fosfatla-	363	gölgele-

364	gölle-	395	harfle-	426	ırala-
365	gönye-	396	harla-	427	ırla-
366	görüntüle-	397	harmanla-	428	iskala-
367	gözle-	398	hasırla-	429	ıslıkla-
368	gözlemle-	399	haşılla-	430	ısmarla-
369	gurkla-	400	haşla-	431	ıstampala-
370	gurla-	401	hatılla-	432	ışınla-
371	gübrele-	402	hatırla-	433	içerle-
372	güderile-	403	havla-	434	iğnele-
373	güdümle-	404	havuzla-	435	ihbarla-
374	gümle-	405	haydala-	436	ihtiyarla-
375	gümrükle-	406	hayla-	437	ikile-
376	gümüşle-	407	hazırla-	438	ilaçla-
377	güncelle-	408	hecele-	439	ilerle-
378	güneşle-	409	hedefle-	440	ilgile-
379	günle-	410	herekle-	441	ilikle-
380	günüle-	411	hesapla-	442	ilintile-
381	gürle-	412	hırla-	443	ilmekle-
382	güzle-	413	hışla-	444	imgele-
383	hacamatla-	414	hiçle-	445	imle-
384	haçla-	415	hidrojenle-	446	imzala-
385	haddele-	416	hikaye-	447	incele-
386	hafızla-	417	hızla-	448	indükle-
387	hafifle-	418	hohla-	449	inekle-
388	hakla-	419	hopla-	450	inile-
389	halkala-	420	horla-	451	inle-
390	hamla-	421	hortla-	452	ipile-
391	hamurla-	422	hortumla-	453	iple-
392	hançerle-	423	ıhla-	454	isle-
393	hapazla-	424	ıkla-	455	ispatla-
394	harekele-	425	ılgarla-	456	ispiyonla-

457	istifle-	488	kargıla-	519	keleple-
458	işaretle-	489	kargışla-	520	kementle-
459	işle-	490	karıkla-	521	kemerle-
460	izle-	491	karınla-	522	kemrele-
461	jelatinle-	492	karişla-	523	kenetle-
462	jiletle-	493	karla-	524	kepçele-
463	jurnalle-	494	karşıla-	525	kertikle-
464	kabakla-	495	karşıtla-	526	kesele-
465	kaballa-	496	kartonla-	527	keşle-
466	kadaströla-	497	kasala-	528	kığıla-
467	kademele-	498	kaskola-	529	kılağıla-
468	kafesle-	499	kasnakla-	530	kılavuzla-
469	kağıtla-	500	kastarla-	531	kılıçla-
470	kalafatla-	501	kaşağıla-	532	kılıfla-
471	kalayla-	502	kaşele-	533	kınala-
472	kalburla-	503	kaşıkla-	534	kınla-
473	kalıpla-	504	kaşla-	535	kırbaçla-
474	kamala-	505	katalogla-	536	kırıkla-
475	kamçıla-	506	katarla-	537	kırkla-
476	kancala-	507	katıkla-	538	kısımla-
477	kangalla-	508	katla-	539	kısıtla-
478	kanıtla-	509	katranla-	540	kıskaçla-
479	kanla-	510	kavla-	541	kışkışla-
480	kantarla-	511	kayarla-	542	kışla-
481	kaparozla-	512	kayıtla-	543	kıtıkla-
482	kapla-	513	kazıkla-	544	kıtla-
483	karala-	514	keçele-	545	kıyasla-
484	kararla-	515	kefele-	546	kıyıla-
485	karbonatla-	516	kefenle-	547	kızakla-
486	karbonla-	517	kekele-	548	kilitle-
487	karele-	518	kelepçele-	549	kille-

550	kirala-	581	köşele-	612	lığla-
551	kireçle-	582	kötüle-	613	lifle-
552	kireçsile-	583	közle-	614	limanla-
553	kirişle-	584	kredile-	615	limonla-
554	krizmala-	585	kremle-	616	listele-
555	kitle-	586	kucakla-	617	loğla-
556	klonla-	587	kulaçla-	618	lodosla-
557	klorla-	588	kulunla-	619	lökle-
558	kodla-	589	kumla-	620	macunla-
559	kokla-	590	kundakla-	621	maddele-
560	kolala-	591	kurcala-	622	madikle-
561	kolayla-	592	kurgula-	623	mahmuzla-
562	kolla-	593	kurşunla-	624	makadamlı-
563	kolonyala-	594	kurula-	625	makasla-
564	koltukla-	595	kuşakla-	626	makyajla-
565	konakla-	596	kutla-	627	malakla-
566	konukla-	597	kutlula-	628	malala-
567	konumla-	598	kutula-	629	mandalla-
568	kopçala-	599	kuzula-	630	mantarla-
569	kopyala-	600	kükürtle-	631	marizle-
570	koşulla-	601	külle-	632	markala-
571	koşamla-	602	kümele-	633	marnla-
572	koşumla-	603	künde le-	634	masajla-
573	kotla-	604	kürele-	635	maskele-
574	kovla-	605	küt le-	636	maşala-
575	kök le-	606	lafla-	637	mayala-
576	köpekle-	607	lakla-	638	mayınla-
577	köpüle-	608	lambala-	639	mazotla-
578	körük le-	609	lanetle-	640	mele-
579	köstekle-	610	lehimle-	641	melezle-
580	köşek le-	611	lekele-	642	menevişle-

643	merdanele-	674	nitele-	705	öğütle-
644	merhemle-	675	nodulla-	706	öksele-
645	merkezle-	676	noktala-	707	ölçümle-
646	mıhla-	677	notala-	708	öncele-
647	mıknatısla-	678	nötrle-	709	önle-
648	mıncıkla-	679	numarala-	710	örgüle-
649	mırıla-	680	odakla-	711	örgütle-
650	mimle-	681	ofla-	712	örkle-
651	minele-	682	oğlakla-	713	örnekle-
652	miyavla-	683	ohla-	714	örsele-
653	montajla-	684	okeyle-	715	örükle-
654	mortla-	685	okkala-	716	ötele-
655	mumla-	686	okla-	717	öyküle-
656	mumyala-	687	oksijenle-	718	özdeşle-
657	muştala-	688	oksitle-	719	özetle-
658	muştula-	689	omuzla-	720	özgüle-
659	mührele-	690	onayla-	721	özle-
660	mühürle-	691	oranla-	722	özümle-
661	müjdele-	692	orantıla-	723	pahla-
662	mürekkeple-	693	orsala-	724	paketle-
663	müvezirle-	694	ortala-	725	pakla-
664	naftalinle-	695	otala-	726	palamutla-
665	nakışla-	696	otla-	727	palazla-
666	nalla-	697	oyla-	728	panikle-
667	nanikle-	698	oylumla-	729	parafele-
668	nefesle-	699	oyulgala-	730	parafla-
669	neşterle-	700	oyumla-	731	parala-
670	nicele-	701	ozonla-	732	parametrele-
671	nikahla-	702	ödünçle-	733	parçala-
672	nikelle-	703	ödünle-	734	parkele-
673	nişanla-	704	öğürtle-	735	parla-

736	parmakla-	767	postala-	798	sağla-
737	parselle-	768	poşetle-	799	sağlamla-
738	paspasla-	769	poyrazla-	800	sahnele-
739	patakla-	770	pörtle-	801	sakatla-
740	patla-	771	presle-	802	sakinle-
741	payandala-	772	programla-	803	sakla-
742	payla-	773	puanla-	804	salçala-
743	pazarla-	774	pudrala-	805	salgıla-
744	peçele-	775	pufla-	806	sandıkla-
745	pehpehle-	776	pulla-	807	sangıla-
746	pençele-	777	pusula-	808	sanrıla-
747	pepele-	778	püfle-	809	sansürle-
748	perçinle-	779	rahatla-	810	sapla-
749	perdahla-	780	rakamla-	811	sargıla-
750	perdele-	781	rampala-	812	sarımsakla-
751	peydahla-	782	raporla-	813	sarkaçla-
752	peyle-	783	raptiyele-	814	savakla-
753	pıhla-	784	raspala-	815	savatla-
754	pırla-	785	rastla-	816	savla-
755	pırpırla-	786	rende le-	817	sayfala-
756	pırtla-	787	renkle-	818	sayıla-
757	pışpışla-	788	resimle-	819	sayımla-
758	pinekle-	789	rezele-	820	saykalla-
759	pisle-	790	rimelle-	821	sekile-
760	piyazla-	791	röntgenle-	822	selametle-
761	planla-	792	rötuşla-	823	selamla-
762	planyala-	793	rujla-	824	semerle-
763	plasele-	794	rüzgarla-	825	semizle-
764	pohpohla-	795	sabahla-	826	sendele-
765	pompala-	796	sabunla-	827	sepetle-
766	ponzala-	797	saçmala-	828	sepile-

829	serbestle-	860	solla-	891	şavulla-
830	sergile-	861	solukla-	892	şekerle-
831	serinle-	862	sondala-	893	şerbetle-
832	sersemle-	863	sonla-	894	şeritle-
833	sesle-	864	sonuçla-	895	şırıngala-
834	sıcakla-	865	sopala-	896	şırla-
835	sıfırla-	866	sorgula-	897	şifle-
836	sıkıla-	867	soyla-	898	şifrele-
837	sınıfla-	868	soyutla-	899	şinikle-
838	sınırla-	869	sönümle-	900	şişele-
839	sırala-	870	söyle-	901	şişle-
840	sırıkla-	871	stokla-	902	şişmanla-
841	sırla-	872	suçla-	903	şorla-
842	sırtla-	873	sula-	904	şutla-
843	sıvala-	874	sumsukla-	905	tabakala-
844	sıvazla-	875	sülfürle-	906	tabakla-
845	sızla-	876	süngüle-	907	takozla-
846	sifonla-	877	sünnetle-	908	talánla-
847	siftahla-	878	sürgüle-	909	talaşla-
848	sigortala-	879	süsle-	910	tamamla-
849	sikkele-	880	sütrele-	911	tamla-
850	silahla-	881	süzgeçle-	912	tamponla-
851	silikatla-	882	şakla-	913	tanele-
852	silola-	883	şakulle-	914	tanıkla-
853	simgele-	884	şamandırala-	915	tanıla-
854	sinirle-	885	şamarla-	916	tanımla-
855	sistirele-	886	şampuanla-	917	tanıtla-
856	siyanürle-	887	şandelle-	918	tanla-
857	sobele-	888	şapla-	919	tapala-
858	soğanla-	889	şarla-	920	tapanla-
859	soğukla-	890	şartla-	921	tapıkla-

922	tapula-	953	tertiple-	984	toprakla-
923	tarakla-	954	testerele-	985	torbala-
924	taraşla-	955	tevikle-	986	tornala-
925	tarazla-	956	tevekle-	987	torpille-
926	tasarımla-	957	teyelle-	988	tosla-
927	tasarla-	958	tezgahla-	989	törpüle-
928	tasımla-	959	tezle-	990	tunçla-
929	tasla-	960	tıkaçla-	991	turala-
930	tasnifle-	961	tıkla-	992	turfala-
931	taşla-	962	tımarla-	993	turla-
932	tavla-	963	tıpala-	994	tuşla-
933	tayla-	964	tıraşla-	995	tutamla-
934	tazele-	965	tırılla-	996	tutkalla-
935	tebeşirle-	966	tırkazla-	997	tutukla-
936	tedarikle-	967	tırmıkla-	998	tuzakla-
937	tekle-	968	tırnakla-	999	tuzla-
938	tekmele-	969	tırpanla-	1000	tükürükle-
939	tekmille-	970	tırtıkla-	1001	tümle-
940	tekrarla-	971	tısla-	1002	tünekle-
941	telala-	972	tipile-	1003	tüple-
942	telle-	973	tiple-	1004	türküle-
943	tembihle-	974	tirele-	1005	tütsüle-
944	temizle-	975	titremle-	1006	ucuzla-
945	tenekele-	976	tohumla-	1007	uçukla-
946	tepikle-	977	tokaçla-	1008	ufala-
947	tepirle-	978	tokatla-	1009	ufla-
948	terasla-	979	tokmakla-	1010	uğrala-
949	terazile-	980	tomrukla-	1011	uğurla-
950	terbiyele-	981	topakla-	1012	ulula-
951	terle-	982	topalla-	1013	unla-
952	tersle-	983	topla-	1014	uslamla-

1015	üçle-	1046	yaldızla-	1077	yırla-
1016	üfle-	1047	yalpala-	1078	yinele-
1017	ünle-	1048	yamala-	1079	yivle-
1018	üstüpüle-	1049	yanıtla-	1080	yoğurtla-
1019	ütüle-	1050	yankıla-	1081	yokla-
1020	üzengile-	1051	yanla-	1082	yolla-
1021	vakla-	1052	yansıla-	1083	yongala-
1022	vakumla-	1053	yarala-	1084	yorgala-
1023	vakvakla-	1054	yargıla-	1085	yorumla-
1024	varakla-	1055	yarıla-	1086	yudumla-
1025	vazelinle-	1056	yarımla-	1087	yuhala-
1026	vergile-	1057	yasakla-	1088	yumakla-
1027	vernikle-	1058	yassıla-	1089	yumrukla-
1028	vıcıkla-	1059	yaşmakla-	1090	yumurtla-
1029	vınla-	1060	yavaşla-	1091	yuvala-
1030	vırla-	1061	yavrula-	1092	yuvgula-
1031	vızla-	1062	yavukla-	1093	yükle-
1032	vidala-	1063	yayımla-	1094	yüzle-
1033	vitrinle-	1064	yayla-	1095	zağla-
1034	viyakla-	1065	yazla-	1096	zamanla-
1035	vurgula-	1066	yedekle-	1097	zamkla-
1036	yabala-	1067	yeğnile-	1098	zarfla-
1037	yabancıla-	1068	yeğle-	1099	zayıfla-
1038	yadımla-	1069	yelekle-	1100	zedele-
1039	yaftala-	1070	yelkenle-	1101	zehirle-
1040	yağla-	1071	yelle-	1102	zenginle-
1041	yağmala-	1072	yelpazele-	1103	zıhla-
1042	yağmurla-	1073	yemle-	1104	zımbala-
1043	yakala-	1074	yenile-	1105	zımparala-
1044	yalanla-	1075	yıldızla-	1106	zıpkınla-
1045	yalazla-	1076	yılla-	1107	zıpla-

1108	zırla-	1111	zimmetle-	1114	zorla-
1109	zırvala-	1112	zincirle-	1115	zumla-
1110	ziftle-	1113	zonkla-	1116	züğürtle-

+IE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir¹⁸:

“Boşnak bahçıvanlarıyla büyük ev hayatı asıl bu devirden başlar.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Gelişimini tamamlayamamış organizmalar, küveze konulmuş bebekler gibiydim.” İ. Pala

“Mesela, daha on iki yaşında kitap ciltlemeyi öğrenmişti.” A. H. Tanpınar

“Fakat öyle bir şey işitmeyince yavaşladım.” R. N. Güntekin

“...beni görünce hatırladı, sevindi.” O. Pamuk

4.2.6. +IEn Eki:

Bu ek isimden fiil yapma eki +IE ile fiilden fiil yapma eki -n’ nin birleşmesiyle oluşmuş bir birleşik ektir. Ekin bu şekilde kullanılmasının sebebi, -n eki kaldırıldığında kalan sözcüğün -çoğunlukla anlamlı bir bütün olmasına rağmen- Türkçede kullanılmamasıdır.

¹⁸ Kahraman ‘yadımla-‘ ve ‘özümle’ fiilleriyle ilgili şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:

“... “öz” adından türetilmiş olan özümle- fiili ile yad- fiilinden türetilmiş olan yadımla- fiili; ‘açımla-, bölümle-, çekimle-, çözümle-, dürümle-, ölçümle-, sönümle-, tanımla-, yorumla-‘ fiilleri örneksenerek türetilmiş olmalıdır. Çünkü, ‘özümle-‘ fiilinin anlamına uygun bir özüm adı ve ‘yadımla-‘ fiilinin anlamına uygun bir yadım adı sözlüklerde yoktur. Kaldı ki, ‘öz’ adından ‘özüm’ adını türeten +üm ekinin açıklaması da, ancak ‘az, çok, küçük...’ gibi sıfatlardan ve ‘ben’ zamirinden fiiller türeten +imse ekindeki +im parçasına benzetilerek yapılabilir.”(Kahraman, 1996, s.68) ,

Korkmaz' ın (2003: 119) ekle ilgili görüşleri: “+lA- ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek +lAn- biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuştur.

Banguoğlu (2007: 218-219), ekin anlamıyla ilgili: “-len- fiilleri ile aynı kökte -le- fiilleri çoğu zaman bulunmaz, yahut bırakılmış olabilir. -len- fiilin yaygın anlatımı <ile donanmak> dır. Bunlara *donatım fiilleri* (verbe munitif) diyeceğiz.” yorumunda bulunup, ekin “bir nesne edinmek” ve “gibi davranmak, gibi görünmek” anlamlarına sahip fiiller ürettiğini söylemektedir.

“a. Bu ek <biri nesne edinmek> anlatımı ile uygun düştükçe pek çok adlara getirilebilmektedir: arabalanmak geyimlenmek pabuçlanmak...

b. -len- fiillerinden bir takımı da <gibi davranmak, gibi görünmek> anlatımıyla bir türlü dönüşlü benzerlik fiilleri olurlar: yeğitlenmek dişilenmek horozlanmak” demektedir.

Kahraman (2009: 51), bu ekle ilgili: “+lEn, +lEş, +lEt birleşik ekleriyle türetilen fiillerin +lE’ li biçimleri dilde kullanılmamaktadır.” bilgisini eklemektedir.

Ergin (1994: 180) ise: “-la-, -le- eki ile yapılan bazı fiiller bu şekilleri ile kullanılmayıp veya kullanıştan düşüp sonlarına bir fiilden fiil yapma eki olarak o şekilleri ile kullanış sahasında görünürler. Böyle fiillerde -la-, -le- ile fiilden fiil yapma eki birleşerek tek bir ek haline gelmiş hissini verirler: can-la-n-, hoş-la-n-...” ifadeleriyle eki açıklamaktadır.

+lEn ekiyle türetilen fiiller, “bir şey ya da bir duyguyla kaplanmak” anlamına sahiplerdir. Bu ekle türetilen fiillerde bir de “bir şey gibi davranmak, bir şey gibi olmak” anlamı bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 327 adet fiil belirlenmiştir.

+IEn Ekli Fiil Dizelgesi:

1	acılan-	30	bitlen-	59	çerezlen-
2	adlan-	31	bollan-	60	çığalan-
3	ağalan-	32	boncuklan-	61	çillen-
4	ağdalan-	33	borçlan-	62	çöplen-
5	ağıllan-	34	böbürlen-	63	çöreklen-
6	akçıllan-	35	böceklen-	64	çukurlan-
7	akıllan-	36	budaklan-	65	dalgalan-
8	aksilen-	37	buğulan-	66	dayılan-
9	alakalan-	38	bulutlan-	67	debelen-
10	alevlen-	39	buzlan-	68	dehşetlen-
11	ardaklan-	40	büyüklen-	69	delilen-
12	arızalan-	41	cakalan-	70	densizlen-
13	arlan-	42	canlan-	71	dertlen-
14	arsızlan-	43	celallen-	72	dırdırlan-
15	asılan-	44	cephelen-	73	dırlan-
16	ayaklan-	45	cerahatlan-	74	diklen-
17	aydınlan-	46	cesaretlen-	75	dillen-
18	ayrılan-	47	cezalan-	76	dinçlen-
19	babalan-	48	cezbelen-	77	duygulan-
20	bağıtlan-	49	cilvelen-	78	edeplen-
21	baylan-	50	cinlen-	79	efelen-
22	bedirlen-	51	cisimlen-	80	efkarlan-
23	beneklen-	52	coşkulan-	81	eksiklen-
24	bereketlen-	53	cücüklen-	82	endişelen-
25	beyazlan-	54	cüretlen-	83	erkeklen-
26	bıyıklan-	55	çapaklan-	84	esaslan-
27	biçimlen-	56	çatallan-	85	eseflen-
28	bilgilen-	57	çavlan-	86	etenelen-
29	bilinçlen-	58	çekirdeklen-	87	etlen-

88	evhamlan-	119	heyecanlan-	150	kardeşlen-
89	evinlen-	120	hırslan-	151	karıncalan-
90	evlen-	121	hışımlan-	152	kasavetlen-
91	ezgilen-	122	hızlan-	153	katkılan-
92	faydalan-	123	hiddetlen-	154	kaygılan-
93	fenlen-	124	hislen-	155	kaynaklan-
94	fiyatlan-	125	horozlan-	156	kederlen-
95	gamlan-	126	hoşlan-	157	kepeklen-
96	gayretlen-	127	huylan-	158	keseklen-
97	gazaplan-	128	huysuzlan-	159	keyiflen-
98	göbeklen-	129	hüzünlen-	160	kıllan-
99	gönüllenen-	130	ışıklan-	161	kımlan-
100	görevlen-	131	içlen-	162	kırçılın-
101	görgülen-	132	ikirciklen-	163	kıvamlan-
102	gövdelen-	133	ilişkilan-	164	kıvançlan-
103	gruplan-	134	iltihaplan-	165	kıvılcımlan-
104	gururlan-	135	ipliklen-	166	kıvrımlan-
105	güçlen-	136	irinlen-	167	kıymetlen-
106	güvelen-	137	isteklen-	168	kibirlen-
107	halelen-	138	işkillen-	169	kifaflan-
108	hallen-	139	iştahlan-	170	kinlen-
109	hareketlen-	140	itlen-	171	kirlen-
110	harelen-	141	ivedilen-	172	koçlan-
111	harılan-	142	kabadayılan-	173	kokorazlan-
112	hasetlen-	143	kabuklan-	174	kokulan-
113	hastalan-	144	kabullen-	175	konuşlan-
114	havalan-	145	kahırlan-	176	konutlan-
115	havlan-	146	kanatlan-	177	korlan-
116	hayıflan-	147	kanıklan-	178	kostaklan-
117	helmelen-	148	kapaklan-	179	kökenlen-
118	heveslen-	149	kapılan-	180	köprülen-

181	köpüklen-	212	nemalan-	243	saçaklan-
182	körlen-	213	nemlen-	244	sahiplen-
183	kristallen-	214	neşelen-	245	sakallan-
184	kurtlan-	215	neticelen-	246	sancılan-
185	kuşkulan-	216	nihayetlen-	247	savsaklan-
186	kutuplan-	217	nişastalan-	248	sebeplen-
187	kuvvetlen-	218	niyetlen-	249	sevdalan-
188	küflen-	219	nurlan-	250	sığazlan-
189	kültürülen-	220	oğullan-	251	sıtmalan-
190	kümbetlen-	221	onurlan-	252	sihirlen-
191	küşümlen-	222	öbeklen-	253	silahsızlan-
192	lezzetlen-	223	öfkelen-	254	sineklen-
193	mağrurlan-	224	pahalan-	255	siperlen-
194	mallan-	225	pamuklan-	256	sirkelen-
195	maltlan-	226	parazitlen-	257	sislen-
196	marazlan-	227	paslan-	258	siyahlan-
197	maskaralan-	228	peltelen-	259	somutlan-
198	meraklan-	229	pıhtılan-	260	sözlen-
199	mevzilen-	230	pimpirpiklen-	261	sporlan-
200	meyvelen-	231	pipiriklen-	262	streslen-
201	mızıklan-	232	pirelen-	263	süratlen-
202	mızımızlan-	233	posalan-	264	sürmelen-
203	mikroplan-	234	potlan-	265	sütlen-
204	millen-	235	puslan-	266	şahlan-
205	morfinlen-	236	pürçeklen-	267	şekillen-
206	mutlan-	237	pürtüklen-	268	şenlen-
207	mutlulan-	238	pürüzlen-	269	şerefien-
208	nafakalan-	239	pütürülen-	270	şiddetlen-
209	nasırlan-	240	rahatsızlan-	271	şimşeklen-
210	nasiplen-	241	rutubetlen-	272	şuurlan-
211	nazlan-	242	sabırsızlan-	273	şüphelen-

274	taçlan-	292	tüllen-	310	yavuzlan-
275	taharetlen-	293	tümörlen-	311	yazıklan-
276	talazlan-	294	tüylen-	312	yelesen-
277	tasalan-	295	ufunetlen-	313	yemişlen-
278	tatlan-	296	umutlan-	314	yeşillen-
279	telaşlan-	297	uslan-	315	yiğitlen-
280	temellen-	298	uzaklan-	316	yosunlan-
281	teşkilatlan-	299	ümitlen-	317	yumrulan-
282	tıkımlan-	300	üstelen-	318	yurtlan-
283	tırtıllan-	301	üstlen-	319	yükümlen-
284	tiftiklen-	302	vahvahlan-	320	zamlan-
285	tirfillen-	303	vasıflan-	321	zevklen-
286	tiritlen-	304	yakamozlan-	322	zevzeklen-
287	titizlen-	305	yaltaklan-	323	zıkkımlan-
288	tomurcuklan-	306	yangılan-	324	zılgıtlan-
289	tortulan-	307	yapılan-	325	zırhlan-
290	tozlan-	308	yapraklan-	326	zıtlan-
291	tökezlen-	309	yararlan-	327	zümrütlen-

Kimisi Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	adamcıllan-	5	gülerlen-	9	içmezlen-
2	anlarlan-	6	güzellen-	10	kaçarlan-
3	dinlen- ¹⁹	7	hizmetlen-	11	kızlan-
4	görmezlen-	8	ıraklan-	12	sarplan-

¹⁹ Bu fiilin kökeni araştırıldığında Divanı Lügat-it Türk' te iki tane "tın" sözcüğünün var olduğu tespit edilmiştir. Birincisinin anlamı "ruh, nefes, soluk"; ikincisinin anlamı "haylaz, işsiz, tembelleşmiş" şeklinde açıklanmıştır. "Dinlen-" fiilinin bu köklerden türemiş olduğu düşünüldüğü için, fiile bu dizelgede yer verilmiştir.

+IEn ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Satılma düşüncesini kabullenemiyordum.” İ. Pala

“Koca huysuzlandı.” Y. Kemal

“...ağlamaya başlar başlamaz, adeta öfkelendi.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Büyüdükçe de elbette ağırlaşacaksın, akıllanacaksın.” R. N. Güntekin

“...uyandım ve gördüklerimin rüya olduğunu anlayınca kederlendim.” O. Pamuk

4.3.7. +IEndİr Eki

Tahir Kahraman (1996: 58-59), ‘-IEndİr-’ ekini ‘-IEştİr-’ ekiyle beraber, ‘Çatı Ekiyle Türediği Halde Daha Küçük Gövdeleri Türkçe Sözlükte Bulunmayan Genişlemiş Fiil Gövdeleri’ başlığıyla inceleyerek: “Bu kümedeki fiiller, bir ad ya da sıfattan +len-, +leş-, birleşik eklerinden biriyle türemiş fiillere, ikinci bir yapım eki olan -dir’in ulanmasıyla oluşturulmuşlardır.” demektedir.

Bu ek addan fiil türeten +IEn ekiyle, fiilden fiil türeten +dİr ekinin birleşmesiyle oluşan bir birleşik ektir. Ancak bu fiillerin +IEn’ li biçimleri -bazıları ölçünlü dilde kullanılmasına rağmen- incelediğimiz sözlüklerde bulunmamaktadır. Bu nedenle ayrı bir kümelenmeye gidilmiştir.

+IEndİr ekinin türettiği fiillerin anlam özellikleri de oldukça çeşitlidir. Ancak fiillere kazandırdığı asıl anlam özelliği “ettirgenlik, sebep ve aracı olma, yaptırma” dır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde +IEndİr eki ile türetilmiş 44 adet fiil belirlenmiştir.

+lEndİr Ekli Fiil Dizelgesi:

1	alacaklandır-	16	isimlendir-	31	ruhsatlandır-
2	anlamlandır-	17	kadrolandır-	32	sayfalandır-
3	baharatlandır-	18	klorürlendir-	33	sıfatlandır-
4	balıklandır-	19	kredilendir-	34	şümullendir-
5	boyunlandır-	20	kuruşlandır-	35	taksitlendir-
6	çeşitlendir-	21	manalandır-	36	tariflendir-
7	çimlendir-	22	müziklendir-	37	tarihlendir-
8	çullandır-	23	notlandır-	38	topraklandır-
9	derecelendir-	24	ödevlendir-	39	töhmetsendir-
10	detaylandır-	25	ödüllendir-	40	ücretlendir-
11	faizlendir-	26	ölçülendir-	41	vazifelendir-
12	gerekçelendir-	27	payelendir-	42	vergilendir-
13	hararetlendir-	28	projelendir-	43	yetkilendir-
14	hudutlandır-	29	puanlandır-	44	yönlendir-
15	ifadelendir-	30	resimlendir-		

4.2.8. +lEş Eki:

Zeynep Korkmaz (2003: 119) +lEş- ekini: “...+lAn- eki için söz konusu olan durum, aynı biçimde +lAş- birleşik eki için de söz konusudur. Bu ekle türetilen fiillerin bir kısmında +lA- eki yine kökten ayrılarak -ş- dönüşlülük veya işteşlik ekiyle kaynaşıp addan fiil türeten bir +lAş eki oluşturmuştur.” açıklamasını yapmaktadır. Tahir Kahraman (1996: 74) ise ekle ilgili: “+leş eki sıfattan fiil türetmede çok işletilmiştir. Addan fiil türetmede işleklik dereceleri birbirine yakın olan +len, +leş birleşik eklerinin, aralarındaki denge sıfattan fiil türetmede bozulmuştur.” demektedir.

+lEş eki ile türetilen fiillerin sahip oldukları anlam özelliği genellikle dönüşlülüktür. Ayrıca “gibi davranmak” anlamına sahip fiiller de türetmiştir. Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 727 adet fiil belirlenmiştir.

+İEş Ekli Fiil Dizelgesi:

1	abanozlaş-	30	anlamsızlaş-	59	balçıklaş-
2	abideleş-	31	anormalleş-	60	barbarlaş-
3	acarlaş-	32	antlaş-	61	barizleş-
4	acayıpleş-	33	aptallaş-	62	basitleş-
5	acemleş-	34	Arapçalaş-	63	basmakalıplaş-
6	acılaş-	35	Araplaş-	64	başkalaş-
7	adileş-	36	argolaş-	65	Batılılaş-
8	adlaş-	37	Arnavutlaş-	66	battallaş-
9	afacanlaş-	38	asabileş-	67	bayağılaş-
10	ağdalaş-	39	asalaklaş-	68	baygınlaş-
11	ahitleş-	40	asileş-	69	bayındırlaş-
12	ahmaklaş-	41	askerileş-	70	bayırlaş-
13	akçıllaş-	42	asrileş-	71	bayraklaş-
14	akışkanlaş-	43	avareleş-	72	bayramlaş-
15	akortsuzlaş-	44	Avrupahılaş-	73	bebekleş-
16	aksileş-	45	aymazlaş-	74	becelleş-
17	aktifleş-	46	aynılaş-	75	bedavalaş-
18	aktüelleş-	47	ayranlaş-	76	bedbinleş-
19	alafrangalaş-	48	ayrılaş-	77	bediileş-
20	alaturkalaş-	49	azgınlaş-	78	belirginleş-
21	alçaklaş-	50	babacanlaş-	79	bencilleş-
22	alenileş-	51	bağdaşıklaş-	80	benekleş-
23	alıklaş-	52	bağımlaş-	81	bengileş-
24	Almanlaş-	53	bağımsızlaş-	82	berraklaş-
25	altınlaş-	54	bağıtlaş-	83	beterleş-
26	Amerikalılaş-	55	bağlılaş-	84	betonlaş-
27	anarşistleş-	56	bağnazlaş-	85	beyazlaş-
28	anılaş-	57	bakırlaş-	86	bezginleş-
29	anıtlaş-	58	balabanlaş-	87	bıçkınlaş-

88	biçimsizleş-	119	cılızlaş-	150	çılgınlaş-
89	billurlaş-	120	cııklaş-	151	çıplaklaş-
90	bitkileş-	121	cıvıklaş-	152	çiğleş-
91	bloklaş-	122	ciddileş-	153	çingeneleş-
92	bodurlaş-	123	cimrileş-	154	çipilleş-
93	boğuklaş-	124	cinleş-	155	çirkefleş-
94	bollaş-	125	cisimleş-	156	çirkinleş-
95	boncuklaş-	126	cilveleş-	157	çirozlaş-
96	bozulaş-	127	coşkulaş-	158	çocuklaş-
97	bönleş-	128	cömertleş-	159	çopurlaş-
98	bronzlaş-	129	cüceleş-	160	çoraklaş-
99	budalalaş-	130	çabuklaş-	161	çökkünleş-
100	buğulaş-	131	çağcıllaş-	162	çölleş-
101	buharlaş-	132	çağdaşlaş-	163	çukurlaş-
102	bulanıklaş-	133	çakırlaş-	164	dalgınlaş-
103	bungunlaş-	134	çakmaklaş-	165	dalkavuklaş-
104	buzlaş-	135	çapkınlaş-	166	damaksıllaş-
105	buzullaş-	136	çapraşıklaş-	167	dargınlaş-
106	bülbülleş-	137	çaprazlaş-	168	darlaş-
107	cadalozlaş-	138	çarpıklaş-	169	davalaş-
108	cadılaş-	139	çatallaş-	170	dazkırılş-
109	camlaş-	140	çatıklaş-	171	dazlaklaş-
110	canavarlaş-	141	çekingenleş-	172	dejenereleş-
111	cansızlaş-	142	çelikleş-	173	delikanlılaş-
112	cazibeleş-	143	çeneleş-	174	delikleş-
113	cazipleş-	144	çeteleş-	175	demokratikleş-
114	cemalleş-	145	çetinleş-	176	demokratlaş-
115	cendereleş-	146	çetrefilleş-	177	densizleş-
116	cenkleş-	147	çevikleş-	178	derinleş-
117	cennetleş-	148	çıbanlaş-	179	dermansızlaş-
118	cepheleş-	149	çıkkınlaş-	180	dernekleş-

181	dertleş-	212	edepsizleş-	243	fikirleş-
182	destanlaş-	213	edilgenleş-	244	filozoflaş-
183	devleş-	214	efeleş-	245	fıravunlaş-
184	deyimleş-	215	efsaneleş-	246	formülleş-
185	dırılaş-	216	ehlileş-	247	Fransızlaş-
186	diftonglaş-	217	ekleş-	248	Frenkleş-
187	dikenleş-	218	enayileş-	249	garipleş-
188	dikleş-	219	endüstrileş-	250	garplılaş-
189	dilleş-	220	enginleş-	251	gavurlaş-
190	dinamikleş-	221	ergenleş-	252	gecekondulaş-
191	dinçleş-	222	erinleş-	253	geçersizleş-
192	dinginleş-	223	erkekleş-	254	geçimsizleş-
193	dinazorlaş-	224	esmerleş-	255	gelenekleş-
194	dirileş-	225	esnekleş-	256	gelenekselleş-
195	dişileş-	226	eşekleş-	257	gençleş-
196	divaneleş-	227	etkinleş-	258	genleş-
197	doğallaş-	228	etkisizleş-	259	gerginleş-
198	Doğululaş-	229	evcilleş-	260	gerillalaş-
199	doğurganlaş-	230	evrenselleş-	261	globalleş-
200	dolgunlaş-	231	ezgileş-	262	göçmenleş-
201	domuzlaş-	232	facialaş-	263	gruplaş-
202	donuklaş-	233	fakirleş-	264	güçleş-
203	dostlaş-	234	fanatikleş-	265	güdükleş-
204	doygunlaş-	235	farklılaş-	266	gülünçleş-
205	dramatikleş-	236	farksızlaş-	267	gümrahlaş-
206	durağanlaş-	237	faşistleş-	268	gürbüzleş-
207	durgunlaş-	238	fazlalaş-	269	gürleş-
208	duyarsızlaş-	239	fedaralleş-	270	güzelleş-
209	düşkünleş-	240	fenalaş-	271	haberleş-
210	ebedileş-	241	fersizleş-	272	hainleş-
211	eblehleş-	242	fettanlaş-	273	halleş-

274	halsizleş-	305	iddialaş-	336	kamusallaş-
275	hantallaş-	306	ifritleş-	337	kandilleş-
276	haraplaş-	307	ihtisaslaş-	338	kangrenleş-
277	haşarılaş-	308	iktidarsızlaş-	339	kanserleş-
278	haşınleş-	309	ilahlaş-	340	kansızlaş-
279	hayırlaş-	310	ilginçleş-	341	kanunlaş-
280	haylazlaş-	311	ilkeleş-	342	kapitalistleş-
281	hayvanlaş-	312	ilsizleş-	343	karamsarlaş-
282	helalles-	313	imkansızlaş-	344	kararlaş-
283	helezonlaş-	314	insancıllaş-	345	karbonlaş-
284	helmeleş-	315	insallaş-	346	karılaş-
285	helvalaş-	316	İslamlaş-	347	karikatürleş-
286	hımbıllaş-	317	itibarsızlaş-	348	karmaşıklıaş-
287	hınzırlaş-	318	itleş-	349	karşıtlaş-
288	hırçınlaş-	319	ivedileş-	350	kartelleş-
289	hıyarlaş-	320	iyileş-	351	kartlaş-
290	hinleş-	321	kabadayılaş-	352	kaslaş-
291	hizipleş-	322	kabalaş-	353	katılaş-
292	holdingleş-	323	kabuklaş-	354	katarlaş-
293	homojenleş-	324	kadınlaş-	355	katileş-
294	horozlaş-	325	kadınsılaş-	356	katmanlaş-
295	hoşlaş-	326	kadifeleş-	357	katmerleş-
296	hovardalaş-	327	kadrolaş-	358	kavgalaş-
297	hödükleş-	328	kafirleş-	359	kavileş-
298	Hristiyanlaş-	329	kahpeleş-	360	kavramlaş-
299	huysuzlaş-	330	kalabalıklaş-	361	keçileş-
300	hülyalaş-	331	kalenderleş-	362	kekemeleş-
301	hümanistleş-	332	kalınlaş-	363	kelimeleş-
302	ılıklaş-	333	kalplaş-	364	kemikleş-
303	ıraklaş-	334	kamburlaş-	365	kentleş-
304	ıssızlaş-	335	kamplaş-	366	kentlileş-

367	keratinleş-	398	korlaş-	429	laubalileş-
368	kerpiçleş-	399	koyulaş-	430	legalleş-
369	kesatlaş-	400	köhneleş-	431	liberalleş-
370	kesinleş-	401	köleleş-	432	loşlaş-
371	keskinleş-	402	kömürleş-	433	madaralaş-
372	keşikleş-	403	körleş-	434	maddeleş-
373	kılıbıklaş-	404	kötümserleş-	435	maddileş-
374	kılıksızlaş-	405	kötürümleş-	436	madenselleş-
375	kıraçlaş-	406	köyleş-	437	mafyalaş-
376	kırçılış-	407	kristalleş-	438	magazinleş-
377	kırlaş-	408	kronikleş-	439	mahallileş-
378	kırmızılaş-	409	kullaş-	440	mahkemeleş-
379	kırtıpileş-	410	kurallaş-	441	mahmurlaş-
380	kısırlaş-	411	kurnazlaş-	442	mahzunlaş-
381	kıvrıcıklaş-	412	kurşunileş-	443	makineleş-
382	kıvraklaş-	413	kurtlaş-	444	mankurtlaş-
383	kıyaklaş-	414	kurumlaş-	445	manyaklaş-
384	kıymetleş-	415	kurumsallaş-	446	marjinalleş-
385	kızgınlaş-	416	kutsallaş-	447	maskaralaş-
386	kızıllaş-	417	kutsileş-	448	matlaş-
387	kibarlaş-	418	kutuplaş-	449	mavileş-
388	kistleş-	419	kuzulaş-	450	maymunlaş-
389	kişileş-	420	küçükleş-	451	medenileş-
390	klasikleş-	421	küfürleş-	452	mektuplaş-
391	klikleş-	422	külçeleş-	453	melezleş-
392	klişeleş-	423	küreselleş-	454	merhabalaş-
393	koflaş-	424	küskünleş-	455	merkezileş-
394	kolektifleş-	425	küstahlaş-	456	mermerleş-
395	komikleş-	426	kütükleş-	457	meşrulaş-
396	kooperatifleş-	427	laçkalaş-	458	mızımızlaş-
397	korkunçlaş-	428	laikleş-	459	mikroplaş-

460	militanlaş-	491	nöbetleş-	522	peltekleş-
461	milletleş-	492	oburlaş-	523	pelteleş-
462	millileş-	493	odunlaş-	524	pembeleş-
463	minyatürleş-	494	okullaş-	525	pesleş-
464	miskinleş-	495	olağanlaş-	526	peynirleş-
465	mitleş-	496	olanaksızlaş-	527	pihtılaş-
466	modalaş-	497	olgunlaş-	528	pısırıklaş-
467	modernleş-	498	oluklaş-	529	piçleş-
468	monotonlaş-	499	operatörleş-	530	pintileş-
469	morlaş-	500	oraklaş-	531	polimerleş-
470	muasırlaş-	501	organlaş-	532	pratikleş-
471	muşambalaş-	502	ormanlaş-	533	profesyonelleş-
472	mutaassıplaş-	503	ormansızlaş-	534	proleterleş-
473	mutusuzlaş-	504	ortaklaş-	535	putlaş-
474	muzırlaş-	505	otomatikleş-	536	radikalleş-
475	muzipleş-	506	öbekleş-	537	randevulaş-
476	müesseseleş-	507	öğürleş-	538	rasyonelleş-
477	mükemmelleş-	508	ölümsüzleş-	539	resmiles-
478	müstehcenleş-	509	ötümlüleş-	540	restleş-
479	müşkülleş-	510	ötümsüzleş-	541	revanlaş-
480	müzminleş-	511	özelleş-	542	robotlaş-
481	nankörleş-	512	özerkleş-	543	romanlaş-
482	nasırlaş-	513	özgünleş-	544	ruhsuzlaş-
483	nazikleş-	514	özgürleş-	545	Rumlaş-
484	nazlaş-	515	paçavralaş-	546	Ruslaş-
485	neftileş-	516	parlaklaş-	547	sabitleş-
486	nemrutlaş-	517	partileş-	548	sadeleş-
487	nesnelleş-	518	pasifleş-	549	saflaş-
488	neticeleş-	519	paslaş-	550	sağırlaş-
489	netleş-	520	paylaş-	551	sahileş-
490	normalleş-	521	pekleş-	552	sakarlaş-

553	sakızlaş-	584	sistemleş-	615	şarlatanlaş-
554	salaklaş-	585	sivilleş-	616	şaşılaş-
555	saldırganlaş-	586	sivrileş-	617	şaşkınlaş-
556	salgınlaş-	587	siyahlaş-	618	şebekleş-
557	salozlaş-	588	Slavlaş-	619	şeffaflaş-
558	samimileş-	589	sloganlaş-	620	şehirleş-
559	sanayileş-	590	softalaş-	621	şekilleş-
560	sapıklaş-	591	solgunlaş-	622	şirketleş-
561	sarhoşlaş-	592	somutlaş-	623	şirretleş-
562	sarılaş-	593	sonsuzlaş-	624	şuurlaş-
563	sarplaş-	594	sorumsuzlaş-	625	tabiileş-
564	sathileş-	595	sosyalleş-	626	tabulaş-
565	saydamlaş-	596	soysuzlaş-	627	tahtalaş-
566	seçkinleş-	597	sömürgeleş-	628	tanrılaş-
567	sembolleş-	598	sözleş-	629	taşıllaş-
568	semeleş-	599	standartlaş-	630	taşlaş-
569	semizleş-	600	sterilleş-	631	Tatarlaş-
570	sendikalaş-	601	sucuklaş-	632	tatlılaş-
571	senetleş-	602	sululaş-	633	tatsızlaş-
572	serinleş-	603	suskunlaş-	634	tazılaş-
573	serserileş-	604	süblimleş-	635	tedirginleş-
574	sertleş-	605	süftileş-	636	tekdüzeleş-
575	sessizleş-	606	sümsükleş-	637	tekelleş-
576	sevimplileş-	607	süngerleş-	638	telefonlaş-
577	sevimsizleş-	608	süreğenleş-	639	tembelleş-
578	seyrekleş-	609	sürtükleş-	640	temelleş-
579	sıklaş-	610	süzgünleş-	641	tenhalaş-
580	sıradanlaş-	611	şabanlaş-	642	terbiyesizleş-
581	sıskalaş-	612	şakalaş-	643	tıkızlaş-
582	silikleş-	613	şapşallaş-	644	ticarileş-
583	sirkeleş-	614	şarkılılaş-	645	tilkileş-

646	tipleş-	674	uzaklaş-	702	yayvanlaş-
647	tiritleş-	675	uzlaş-	703	yeğınleş-
648	tırşeleş-	676	uzmanlaş-	704	yerelleş-
649	titizleş-	677	ürkekleş-	705	yerleş-
650	titrekleş-	678	üstünleş-	706	yerlileş-
651	tokalaş-	679	vahşileş-	707	yetkinleş-
652	tombullaş-	680	varsıllaş-	708	yiğitleş-
653	toplumlaş-	681	vedalaş-	709	yobazlaş-
654	tortulaş-	682	verimsizleş-	710	yoğunlaş-
655	tortullaş-	683	viranlaş-	711	yosunlaş-
656	tozlaş-	684	yabanıllaş-	712	yozlaş-
657	tuhaflaş-	685	yabanileş-	713	yöreselleş-
658	turşulaş-	686	yağılaş-	714	yumuklaş-
659	turunculaş-	687	yakınlaş-	715	yumuşaklaş-
660	tutkulaş-	688	yalçınlaş-	716	yuvarlaklaş-
661	tutuculaş-	689	yalınlaş-	717	yüzeyleş-
662	tümörleş-	690	yalnızlaş-	718	yüzeyselleş-
663	tümsekleş-	691	yapaylaş-	719	yüzsüzleş-
664	Türkçeleş-	692	yapılaş-	720	zakkumlaş-
665	Türkleş-	693	yapısallaş-	721	zebunlaş-
666	türküleş-	694	yaramazlaş-	722	zıtlaş-
667	uçurumlaş-	695	yardımlaş-	723	zindeleş-
668	uluslaş-	696	yasalaş-	724	zirzoplaş-
669	urlaş-	697	yasallaş-	725	ziyadeleş-
670	ustalaş-	698	yatkınlaş-	726	züğürtleş-
671	uyanıklaş-	699	yavanlaş-	727	zuppeleş-
672	uydulaş-	700	yavuzlaş-		
673	uysallaş-	701	yaygınlaş-		

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiiller dizelgesi:

1	cebelleş-	2	uylaş-	3	yaklaş-
---	-----------	---	--------	---	---------

+IEş ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Sonra bir mahalle çocuğu tavrıyla ıslık çalarak uzaklaştı.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Kütüphaneci iyice başkalaşmış, garip tavırlarla çevresindeki eşyaları elleriyle yoklamaya başlamıştı.” İ. Pala

“Sabahtan beri o kadar değildi ya, şimdi keskinleşti.” Y. Kemal

“Bir kotra lodostan kaçmak için ağır ağır mendireğe yaklaşıyor.” O. Pamuk

“Arada bir şakalaşmaya kalkanlar olursa benden, ağızlarının payını alıyorlar.” R. N. Güntekin

4.3.9. +IEştîr Eki

Bu ek de “+IEndîr” ekine benzer şekilde oluşmuştur. Ancak bu ekin “+IEndîr” ekinden farkı, daha çok kullanılmasıdır. Bu ekle türemiş sözcüklerin de daha küçük gövdeleri Türkçe Sözlükte bulunmamaktadır.

+IEştîr ekinin türettiği fiillerin anlam özellikleri de +IEndîr ekine benzer şekildedir. Aynı şekilde fiillere kazandırdığı asıl anlam özelliği “ettirgenlik, sebep ve aracı olma, yaptırma” dır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde +IEştîr eki ile türetilmiş 57 adet fiil belirlenmiştir.

+İEşTır Ekli Fiil Dizelgesi

1	aceleleştir-	20	idealleştir-	39	paralelleştir-
2	ahenkleştir-	21	iyonlaştır-	40	pekiştir-
3	akılsallaştır-	22	kamulaştır-	41	plazmalaştır-
4	analaştır-	23	kepçeleştir-	42	programlaştır-
5	basıklaştır-	24	kıvamladır-	43	sıfatlaştır-
6	biçimselleştir-	25	kireçsizleştir-	44	sıkılaştır-
7	bilimselleştir-	26	kişiselleştir-	45	sıvılaştır-
8	bireyleştir-	27	kitaplaştır-	46	sıvılaştır-
9	çapaçullaştır-	28	klorürleştir-	47	sinemalaştır-
10	çoğullaştır-	29	kumlaştır	48	şıklaştır-
11	dengesizleştir-	30	kuramlaştır-	49	şiiirleştir-
12	dışlaştır-	31	masallaştır-	50	tarafsızlaştır-
13	dizeleştir-	32	mineralleştir-	51	tiyatrolaştır-
14	dogmalaştır-	33	Müslümanlaştır-	52	toplumsallaştır-
15	filmleştir-	34	Nazileştir-	53	ulusallaştır-
16	hadımlaştır-	35	olaylaştır-	54	ülküleştir-
17	heykelleştir-	36	oyunlaştır-	55	üsluplaştır-
18	hiçleştir-	37	ölmezleştir-	56	vatanlaştır-
19	içselleştir-	38	öyküleştir-	57	yansızlaştır-

4.2.10. +İEt Eki:

Kahraman (1996: 72-76) bu ekle ilgili: “+let- eki, adlardan fiil türetmede +len, +leş ekleri kadar işlek değildir...+let eki, adlardan fiil türetmede olduğu gibi, sıfatlardan fiil türetmede de çok az kullanılmıştır.” bilgisini vermiştir.

Bu ek, +İEn ve +İEş eklerindeki gibi, isimden fiil türeten +İE yapım ekinin, fiilden fiil türeten -t ekiyle zamanla birleşip kaynaşmasıyla oluşmuş bir birleşik ektir.

+IEt ekiyle türeyen sözcüklerin de +IE' li biçimleri, dilde kullanılmamakta, sözlükte bulunmamaktadır.

Bu ekle türetilen fiiller, bir şeye dönüşme, bir şeyle kaplanma anlamına sahip olmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 17 adet fiil belirlenmiştir.

+IEt Ekli Fiil Dizelgesi:

1	aydınlat-	7	güreşlet-	13	küflet-
2	beyazlat-	8	kalınlat-	14	lüplet-
3	bollat-	9	kaselet-	15	nemlet-
4	çinçinlat-	10	keskinlet-	16	paslat-
5	çukurlat-	11	kirlet-	17	siyahlat-
6	derinlet-	12	körlet-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	çurlat-
---	---------

+IEt ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Bu kelimeler konağın içindeki yeni vaziyeti onun nazarında kafi derecede aydınlatamıyordu.” Y. K. Karaosmanoğlu

4.2.11. +sE Eki:

Kahraman (2009: 52) eki: “Adlardan, çeşitli anlamda fiiller yapar: duraksa-, kanıkça-...” şeklinde açıklamıştır.

Ergin de (2004: 184) ekle ilgili: “Bu ek de Türkçede eskiden beri kullanılan fakat işleklik sahası geniş olmayan eklerden biridir...Eski Anadolu Türkçesindeki *buğa-sa*, <*ineğin boğa istemesi*>, *aygır-sa* <*kısrığın aygır istemesi*>...gibi fiillerde, bugün *su-sa*-, *garip-se*-, *umur-sa*-, *mühim-se*- misallerinde bu ek vardır.” demiştir.

Banguoğlu (2007: 222-223) ise ekin anlamıyla ilgili: “...Eski Türkçede *istek fiilleri* anlamında canlı olan -se- fiilleri dilimizde de özellikle cinsi istek anlamında oldukça canlı kalmıştır... -se- fiilleri Yeni Türkçede artık benzerlik anlamında <*öyle bulmak*, *saymak*> anlatımında fiiller yaratmak istidadını göstermektedir.” Açıklamasını yapmaktadır.

Gülsevin (1997: 121) ise incelediğimiz eserinde eki: “ ‘bir şeye ihtiyacı olmak, istemek’ anlamı taşıyan geçişsiz fiiller yapar.” sözleriyle açıklar.

Korkmaz (2003: 122) ekin anlamıyla ilgili: “+sA- eklendiği adın ve genellikle sıfatlardan “gibi görmek, gibi saymak” anlamında fiiller türetir.” bilgisini vermektedir.

Hacıeminoğlu (1991: 177) ekin Eski Türkçedeki kullanımını: “Bu ek, isimlerden, bir arzu veya niyet ifade eden fiiller yapmaktadır. Mevcut örneklerde bu çeşit fiiller fiil köklerinden türemiş isimlere dayanmaktadır. Böylece yeni kurulan fiil ilk fiildeki manayı devam ettirmektedir. Halbuki daha sonraki devirlerde -sa-/ -se- eki, fiilden türeyenlere değil, daha çok isimlere gelerek o yönde fiiller yapacaktır.” şeklinde açıklamaktadır.

Bu ekle türetilen fiiller genellikle iki anlam özelliğinde yoğunlaşırlar. Bir kısmı bir isteği, bir dileği ifade eden bir anlam kazanırken, bir kısmı da “öyle saymak, öyle kabul etmek” anlamına sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 33 adet fiil belirlenmiştir.

+sE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	ağırsa-	12	hafifse-	23	susa-
2	aşağısa-	13	ıraksa-	24	tavsa-
3	ayırımsa-	14	kanıksa-	25	tekese-
4	boğasa-	15	kanıtsa-	26	uğursa-
5	büyükse-	16	kapsa-	27	umursa-
6	çirkinse-	17	koçsa-	28	uzaksa-
7	çoksa-	18	kutsa-	29	üstünse-
8	erse-	19	küçükse-	30	yakınsa-
9	evse-	20	mühimse-	31	yeğnise-
10	garipse-	21	önemse-	32	yelse-
11	gerekse-	22	örnekse-	33	yurtsa-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	çise-	3	işidigse-
2	ökse-	4	yalunuzsa-

4.2.12. +dEn Eki:

Bu ek, bir yapım ekiyle bir çatı ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş birleşik bir ektir. Diğer birleşik eklerde de olduğu gibi bu ekle türeyen fiillerin +dE’ li biçimleri dilde kullanılmamaktadır.

Bu ek, doğada bulunan seslerin ve görüntülerin söylenmesi anlamında fiiller türetmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

+dEn Ekli Fiil Dizelgesi:

1	fırıldan-	3	mızıldan-	5	sızıldan-
2	homurdan-	4	mızırdan-	6	somurdan-

4.2.13. +dEt Eki:

Bu ek de +dEn eki gibi, bir yapım ekiyle bir çatı ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş birleşik bir ektir.

Bu ekle türeyen fiiller de, “+dEn” ekine benzer şekilde doğadaki ses ve görüntülerin söylenmesi anlamına sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

+dEt Ekli Fiil Dizelgesi:

1	dımbırdat-	3	fosurdat-	5	höpürdet-
2	fırıldat-	4	hopurdatt-	6	zımbırdat-

4.2.14. +(E)n Eki:

Korkmaz (2003: 112) ekle ilgili: “+A- ekinin, dönüşlülük eki -n- ile birleşmesinden oluşmuş bir birleşik ektir. Ekin işlevinde ‘olma’ bildirme yanında -n- ekinin ‘yapılan işin yapana dönüşünü gösterme’ işlevi de belirgindir” açıklamasını yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 207): “Çok eski üremeler olduğu anlaşılan bu kelimelerde ekin anlatımı tutarlı, fakat kimi köklerin belgelenmesi güçtür. Bunlardan doğrudan doğruya -e- fiilleri, ya da onların başka üremeleri dilde yaşayanları — -el- fiillerinde olduğu gibi— -e-n- eklerinden mi, yoksa -en- birleşik ekinden mi geliyor, kesin olarak bilemeyiz.” demektedir.

Bu ekle türeyen fiiller görev üstlenmek, bir duyguya kapılmak anlamlarına sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 7 adet fiil belirlenmiştir.

+(E)n Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çizgin-	4	özen-	7	üsten-
2	gücen-	5	uğun- ²⁰		
3	öykün-	6	uvun-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin

²⁰ Bu dizelgedeki “uğun-, uvun-“ sözcüklerinin -n eki ile türemeden önceki tabanlarının “uğu, uvu” şeklinde olduğu düşünülmektedir.

olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	düşün-	4	kaşan-	7	üşen-
2	emen-	5	usan-		
3	gönen-	6	utan-		

4.2.15. +Eş Eki:

Korkmaz (2003: 113) ekle ilgili: “Addan fiil türeten +A ekinin işteşlik eki -ş- ile kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Genellikle olma bildiren bazı geçişsiz fiiller türetmiştir.” açıklamasını yapar.

Banguoğlu (2007: 208-209) eki: “...-e- fiillerinin *edişen, karşılıklı görünüş* eki almış tabanlarında birleşmiş ve edişenlik anlatımı alıp gelmiş bir ek bu -eş- eki olmalıdır. Çoğu karşılıklılık, bir takımı da edilenlik anlamında kelimeler bırakmıştır: *güreşmek savaşmak...*” şeklinde açıklamıştır.

Bu ekle türeyen dilimizde tespit edilen tek sözcük “yanaş-” fiilidir. Bu fiil, “bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek” anlamına sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

+Eş Ekli Fiil Dizelgesi:

1	yanaş-
---	--------

+Eş ekiyle tespit edilen kullanım örneği ise şöyledir:

“Tuzla’ya ve Eskihisar’a yanaşmadan doğru İstanbul’ a gelmesi emrediliyordu.”

O. Pamuk

4.2.16. +Et Eki:

Korkmaz (2003: 113-114) ekle ilgili “ +Aş- eki gibi +At- eki de addan fiil yapan +A- ekiyle fiilden ettirgen fiiller türeten -t- ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Kaynaşma dolayısıyla -t- ekinin işlevi körelmiştir. Bu ek ‘yapma’ bildiren geçişli fiiller türetir.” açıklamasını yapar.

Banguoğlu (2007: 209) ise +Et eki için: “-e- fiillerinden doğmuş birleşik eklerden biri de -et- olmuştur. -el- ve -en- eklerinin dilde birçok geçişsiz filer bırakmış olmalarına karşılık -et- eki de taşıdığı *ettiren* anlatımına uygun olarak isimlerden bir hayli geçişli fiiller meydana getirmiştir.” demektedir.

Güneş (2009: 143) ekin Eski Türkçede çok işlek bir ek olduğuna değinir.

Eski Türkçede çok işlek olduğunu söylediğimiz bu ek, Çağdaş Türkiye Türkçesinde pek kullanılmamaktadır, unutulmaya yüz tutmuştur. Birini yönlendirmek, korumak, bir nesnenin güç kullanarak şeklini değiştirmek anlamlarında fiiller türetir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 3 adet fiil belirlenmiştir.

+Et Ekli Fiil Dizelgesi:

1	eğrit- ²¹	2	gözet-	3	yönet-
---	----------------------	---	--------	---	--------

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

²¹ Bu sözcük +i eki ile ad türemeden önce, eğir- fiilinden türemiş de olabilir. Ama bugünkü kullanımına addan türemiş hali daha yakın görünmektedir.

1	düzet-	2	pekit-
---	--------	---	--------

+Et ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“... bir köşeye çekilerek etrafı gözetmeyi tercih etmişti.” A. H. Tanpınar

4.2.17. +İ Eki:

Banguoğlu (2007: 210-211) ekin kökeniyle ilgili: “İsimden -i- fiilleri dilimizde daha az sayıda, fakat herhalde çok eski dil yadigarlarıdır. Bunları Eski Türkçede canlı -e- fiillerinin bir değişimi farz etmemiz mümkünse de anlatımları bakımından aralarında belirli bir fark tespit etmemiz mümkün olmadığından bu sesli daralmasını da köklerde olduğu gibi (taş/dış ağaç/yığaç) bu eklerde de (kanamak / kanımak küremek / kürümek) eski bir büküm izi saymak yerinde olmaz.” açıklamasını yapmaktadır.

Zeynep Korkmaz (2003: 114-115), ekle ilgili: “... M. Erdal +A- fiiline başlı başına bir bölüm ayırdığı gibi, +I- ve +U- fiillerini de birer gerekçeye bağlayarak iki ayrı bölümde ele almıştır. Dayandığı gerekçe, her iki ekin de *d,r,n* gibi ünsüzler ile biten köklere gelip geçişsiz fiiller türetmesine karşılık, +I-/ +U- eklerinin köke katmış oldukları anlam özellikleri ve bu bakımdan taşıdıkları ayrılıktır. Durumu Türkiye Türkçesi açısından ele aldığımızda +A-‘nın ayrı bir ek olarak değerlendirilmesi doğaldır. Ancak, +I- ve +U- eklerinde işlev bakımından bir ayrılık da söz konusu değildir. Bunlar yalnızca dil ve dudak benzeşmelerine bağlı ses değişmelerinden ibarettir.” demektedir.

Ergin bu ekin günümüzde unutulduğunu, sadece klişeleşmiş birtakım sözlerde kaldığını söylemiştir.

Bu ekle türeyen fiillerde “bulunulan ortamın bahsedilen nesneyle kaplanması” anlamı vardır. +İ ekiyle türeyen fiillerde doğadaki ses ve görüntülerin söylenmesi

anlamına sahip olanlar da bulunmaktadır. Bu ekle türediği tespit edilen, ancak kökeni Çağdaş Türkiye Türkçesinde artık kullanılmayan örneklerin sayısı oldukça fazladır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

+İ Ekli Fiil Dizelgesi:

1	ağrı-	3	şakı-	5	telesi-
2	berki-	4	şavkı-	6	tozu-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	ataki-	8	ışı-	15	sakı-
2	bayı-	9	idi-	16	semizi-
3	çürü-	10	kakı-	17	taşı-
4	doku-	11	kaşı-	18	tokı-
5	farı-	12	koru-	19	udı-
6	gengi-	13	kuru-	20	uyu-
7	gereki-	14	öli-	21	uzu-

4.2.18. +(İ)k Eki:

Eklendiği sözcüğün anlamını pekiştiren, çok işlek olmayan bir ektir.

Zeynep Korkmaz (2003: 115) bu ekle ilgili:“+(I)k- /+(U)k-, Eski Türkçeden uzanagelen ve ‘oluş’ bildirme özelliği ile geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Eski Türkçede otuzun üstünde örnek verdiği halde Türkiye Türkçesinde işlek olmadığı

için altı yedi örnekle sınırlanmıştır. Yalnız türettiği fiillerin kullanılış alanı canlı ve geniştir.” demektedir.

Banguoğlu da (2007: 211) eki: “Eski Türkçede isimden geçişsiz fiiller yapan bir ek olarak görülür... Dilimizde az sayıda örnekleri kalmıştır.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Ergin (2004: 183) ekin bugün ancak birkaç örnekte görülen, işleklik sahası geniş olmayan bir ek olduğunu dile getirir.

Güneş (2009: 143) eki “-k(a)-/ -k(e)-” başlığıyla inceleyip, ekin Eski Türkçede çok sık kullanılan bir ek olduğuna değinmiş, şu örneği vermiştir:

“Kangım kağan yiti yigirmi erin taşıkmiş... Kara Türgiş budun kop ıçikti.”

+(İ)k eki, dilimizde az sayıda örneği bulunan, işlek olmayan eklerdendir. Eklendiği fiillerde, “herhangi bir duyguyu fazlaca hissetmek” anlamı bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 4 adet fiil belirlenmiştir.

+(İ)k Ekli Fiil Dizelgesi:

1	acık-	3	gecik-
2	birik-	4	gözük-

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	darık-	3	kanık-	5	tüpük-
2	dümük-	4	taşık-	6	yerik-

+(İ)k ekiyle tespit edilen kullanım örneği ise şöyledir:

“Fakat, için için bir gizli endişeyle meşgul ve dalgın gözüküyordu.” Y. K. Karaosmanoğlu

4.2.19. +(İ)msE Eki:

Kahraman (2009: 52) +(İ)msE ekini: “Birleşik ek özelliği gösteren bu ek pek işlek değildir.” şeklinde açıklamıştır.

Ergin (2004: 184): “Son zamanlarda ortaya çıkan bu ek bundan önce gördüğümüz *-sa-*, *-se-* ekinin, başına bir *m* alması ile teşekkül etmiştir. *-sa-*, *-se-* başına *m* sesini ya *m* ile biten bir ismin sonundan alarak eke dahil bir ses gibi diğer misallere de geçirmiş veya *m* buraya benzetme yolu ile girmiştir.” demektedir.

Korkmaz (2003: 120) ekin kökeni ile ilgili: “Eski Türkçede addan fiil türeten bir *+sA-* eki bulunduğu halde, *+(İ)msA-* biçiminde bir ek yoktur. Bu nedenle ekin daha sonraki bir gelişmenin ürünü olduğu anlaşılıyor. İstek bildiren ve addan fiil türeten *+sA-* ekinin başına, *-m* ünsüzü ile sonuçlanan bir adın sonundaki bu *m* sesinin aktarılmasıyla oluşmuş bir birleşik ek olma olasılığı üzerinde duruluyor. Bu gelişme bugün için daha kesin bir açıklamaya bağlanabilmiş değildir.” yorumunda bulunmaktadır.

Banguoğlu (2007: 212), *+(İ)msE* ekinin “benzerlik, öyle saymak” anlamlarında fiiller türettiğini dile getirir.

Güneş (2009: 145) de ekin özellikle sıfatlardan, olma ifadeli fiiller türettiğini söylemektedir.

Bu ekle türeyen fiillerde, “öyle görmek, öyle saymak, öyleye benzemek” anlamı bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 9 adet fiil belirlenmiştir.

+(İ)msE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	azımsa-	4	gücümse-	7	özümse-
2	benimse-	5	kötümse-	8	sayırımsa-
3	çoğumsa-	6	küçümse-	9	yokumsa-

Kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	iyimse-	2	kurumsa-
---	---------	---	----------

+(İ)msE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...babasının hoşuna gittiğini sanarak onların sönük ve biçare görüşlerini olduğu gibi benimsemişti” A. H. Tanpınar

4.2.20. +(İ)r Eki:

Tahir Kahraman (2009: 52) +(E)r ekini açıklarken, +(İ)r ekiyle ilgili: “Bu ekin; yansıma sesleri karşılayan sözcüklerden ve bazı sıfatlardan fiil yapmakta kullanılmış olan ve pek işlek olmayan +(İ)r biçimi de vardır: anır-, böğür-...” demiştir.

Korkmaz (2003: 120) eki +(I)r-/+(U)r- başlığı altında inceleyerek, ekle ilgili: “Dilimizdeki bazı örnekler ses yansıtan tek heceli köklerden +(I)r-/+(U)r- ekiyle türetilmiş ‘yapma’ bildiren fiiller görünümündedir.” demektedir.

Ergin (1996: 183) eki -r- eki olarak ele almış ve: “Ekin üf-ür- misaline benzer şekilde başka ses taklitlerinden de fiil yaptığı ve bu sahada çokça kullanıldığı

anlaşılmaktadır. Bağ-ı-r-, çağ-ı-r-... gibi fiiller bu ekle yapılmış görünüyor.” demiştir.

Banguoğlu da (2007: 213) eki -ir- eki olarak Ergin’e benzer bir şekilde: “Dilimizde bir alanda işlek olarak görülen -ir- eki sesli bazı fizyolojik işleyişleri andıran yansımalarla gelerek onların kılınışı anlamında fiiller yapar.” şeklinde açıklamıştır.

Hatiboğlu (1974: 136), ekin ses yansıtan eylemler kurmasının yanı sıra ses yansıtan ikilemelerde de yer aldığını belirtmektedir.

Bu ek dilcilerimizin bazıları tarafından +Er ekine dahil edilerek incelenmiş, bazılarınca da ayrı ele alınmıştır. Biz de bu eki anlam farklılığı nedeniyle ayrı ele almayı daha doğru bulduk. +(E)r eki genellikle renk adlarından fiiller türetmektedir. Türettiği fiiller, “o renge dönme” anlamına sahiptirler. +(İ)r eki ise genellikle yansıma köklerden fiiller türetmektedir. Türettiği fiiller doğadaki seslerin taklit edilip söylenmesi anlamına sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 10 adet fiil belirlenmiştir.

+(İ)r Ekli Fiil Dizelgesi:

1	anır-	5	çığır-	9	öğür-
2	bağır-	6	geğir-	10	üfür-
3	böğür-	7	hapşır-		
4	çağır-	8	köpür-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	çaşır-	3	kayır-
2	kavur-	4	kuğur-

+(İ)r ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Beni, çağırdığı bir adamın peşine taktı.” O. Pamuk

“ Üstelik, altından her söz açışında, cin çarpmış gibi Hasan’ ın ağzı köpürüyor.”

A. H. Tanpınar

4.2.21. +İrgE Eki:

Banguoğlu (2007: 213) ekle ilgili: “ Eskiden beri çok yaygın olmayan ve bir türlü benzerlik anlamı (gibi saymak, gibi davranmak) taşıyan fiillerdir... Dilimizde de sayılı yadigârları kalmıştır. -imse- eki ile aynı kökten anlamdaşı vardır.(azırganmak=azımsamak).” demektedir.

Gürer Gülsevin, “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler” kitabında +İrgE ekiyle ilgili: “Bir kelimede geçişli fiil yapar. *esirge*-...” (Gülsevin, 1997, s. 120) bilgisini verir.

Korkmaz da (2003: 121) eki Banguoğlu’ na benzer şekilde: “+(*I*)rgA- eki bir birleşik ek görünümündedir. Eski Türkçeden beri hemen bütün lehçelerde pek az sayıda örnek vermiştir. Türkiye Türkçesinde de -(*I*)msA- ekine koşut, “gibi saymak, öyle saymak” anlamında geçişli birkaç fiil bırakmıştır.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Hacıeminoğlu (1991: 214) bu ekle ilgili: “Türk dilinin yeni Türkçe döneminden itibaren daha fazla görülen bu ek birkaç ekin kaynaşması neticesinde meydana gelmiş olmalıdır. Muhtemeldir ki isimden -ı- / -i- / -u- / -ü- ile yapılan fiil üzerine önce -r- sim fiil eki gelmiş, sonra da bundan -k-a- / -k-e- isim ve fiil ekleri ile tekrar fiil türetilmiştir. Tarihi gelişme içinde k seslerinin inkişafı sonunda da değişik şekilleri teşekkül etmiştir.” açıklamasını yapmıştır.

Bu ekle türeyen fiiller anlam özellikleri yönünden, “+İmsE” ekinin türettiği fiillere benzer özellik gösterirler. “Öyle görmek, öyle saymak” anlamına sahiptirler. Bu ekle türediği tespit edilip, kökü günümüzde kullanılan, sözlükte yer alan tek fiil “yadırğa-“ fiilidir. Bu fiil “yad (yabancı)” kökünden türemiş olup, “kendine yabancı gelen bir kimseye, duruma veya şeye alışamamak, ısınamamak” anlamında kullanılmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

+İrgE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	yadırğa-
---	----------

Kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	azırğa-	3	taşırğa-
2	esirge-	4	yedirge-

4.2.22. +kİr Eki:

Kahraman (2009: 52) eki: “Bu ek de, yansıma sesleri karşılayan sözcüklerden fiiller yapar.” sözleriyle açıklar.

Ergin (2004: 183) ve Korkmaz (2003: 115) da bu ekin ses yansımali köklerden, olma veya yapma ifade eden ses taklidi fiiller yaptığını söyler.

Sezai Güneş (2009: 144), bu ekle ilgili: “İkili söylenen yansımalarından biri düşürülür, kalanına bu ek getirilir: Kış-**kır**-(kışkır-t), fiş-**kır**-, püs-**kür**-...” açıklamasını yapar.

Banguoğlu (2007: 213), ekin yapısıyla ilgili: “Bu ek... -ir- isme fiil ekinin -k ile kapanan iki heceli bir isme gelmesinden (*sümük gibi*) birleşme yoluyla doğmuş olmalıdır(*sümük-ür->süm-kür*-).” demiştir.

Hacıeminoğlu (1991: 216): “Bu ek, umumiyetle tabiat seslerini taklit yolu ile ifadeye yarayan fiiller teşkil etmektedir.” bilgisini vermektedir.

Bu ek doğadaki sesleri karşılayan sözcülerden, “o sesi çıkarmak” anlamına sahip fiiller türetmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 12 adet fiil belirlenmiştir.

+ kîr Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çemkir-	5	hıçkır-	9	püskür-
2	çımkir-	6	höykür-	10	sümkür-
3	fişkır-	7	pavkır-	11	töskür-
4	haykır-	8	püfkür-	12	tükür-

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	çavkır-	3	hünkür-	5	kışkır-
2	hınçkır-	4	kıkır-		püfkür-

+kîr ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir

“ ‘Söyle ona eve dönsün; bugün, şimdi, mutlaka, mutlaka!..’ diye adeta haykırıyordu.” Y. K. Karaosmanoğlu

“ ... hala ikide bir içimi çekiyor ve hıçkırıyorum.” R. N. Güntekin

“...ateş püskürten oklarını savuşturmaya çalışmaktan yorgun ve çaresiz düştük.”
İ. Pala

“...geceleyen hiç beklenmedik bir anda fıskıran...” A. H. Tanpınar

4.2.23. +nE Eki:

Banguoğlu ekle ilgili: “Eski Türkçede oldukça yaygın olan ve fiilden -in adlarına isme ek -e- gelmesi ile oluşmuş olduğu anlaşılan bir birleşik ektir.” demektedir. Ancak ekle türeyen fiiller incelendiğinde ekin addan fiil türettiği görülmektedir. Bu nedenle +nE ekine, addan fiil türeten ekler arasında yer verilmiştir.

Bu ekle türeyen fiillerin hiçbiri, kökü günümüz Türkçesinde kullanılan fiiller değildir. Bu ekle türeyen fiiller doğadaki seslerin söylenmesini sağlamaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

+nE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çiğne-
2	kişne-

+nE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...kesif Yeniçerilerin demir çarıklarının çiğnediği bu toprakta hangi tohum, hangi hava bu çiçeği veriyordu?” Y. K. Karaosmanoğlu

4.2.24. +rE Eki:

Kahraman (1996: 78) ekle ilgili: “Bu ekle türemiş fiillerin köklerinde ‘yansıma kelime’ özelliği belirsizdir. Geçmişte, çeşitli bakımlardan ‘yansıma’ olarak kabul edilmiş, ancak günümüzde neyle ilişkili oldukları unutulmuş ses parçaları halindeki bu köklerin, yalnız bu türevleri yaşamaktadır. Özellikle, bunlardan ‘çemre-, sıçra-, yıpra-‘ fiillerinin köklerinin yansımalarla ilgileri hiç anlaşılamamaktadır.”

Gürer Gülsevin (1997: 121) Eski Anadolu Türkçesinde +rE eki için: “ Tek örnekte rastlanmaktadır. Çınra- ” demektedir.

Hacıeminoğlu (1991: 223) eki: “ Taklidi fiiller teşkil eden az işlek bir ektir. t-Tabii olarak, bu şekilde türetilen fiillerin de isim tabanları, tek başına manası bulunmayan bir ses parçasından ibarettir.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 221-222) ise ekle ilgili: “Bu ek çok eskiden verimli olmuş olmalıdır. Eski Türkçede sayılı ve bazı uzatılmış örneklerine rastlanır... Dilimizde kalan -re- fiilleri de çözümleri güç ve şüpheli yadigârlardır.” açıklamasını yapar.

Korkmaz (2003: 121) ise eki: “+rA- eki, Eski Türkçede de sayılı birkaç örnek vermiş bir ektir. Türkiye Türkçesinde de daha çok konuşma dilinde olmak üzere genellikle ses yansımali tek heceli köklerden, o sesi çıkarmaya dönüşen fiiller türetmiştir.” şeklinde açıklamıştır.

+rE ekiyle türeyen fiiller, doğadaki seslerden, “o sesin söylenmesi” anlamında fiiller türetmiştir. Ancak kökenleri Çağdaş Türkiye Türkçesi için anlaşılır değildir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 11 adet fiil belirlenmiştir.

+rE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çemre-	5	kıpra-	9	şakra-
2	çokra-	6	kükre-	10	titre-
3	doğra-	7	okra-	11	yıpra-
4	fıkra-	8	sıçra-		

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	anra-	5	gümre-	9	kıpra-
2	çınra-	6	ınra-	10	kıvra-
3	gevre-	7	kekre-	11	kökre-
4	gökre-	8	kewre-	12	tepre-

+rE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“... genç adama selam bile vermeksizin tek sıçrayışta yatağa girdi.” Y. K. Karaosmanoğlu

“...yakalanıp umutsuzca kanat çırpın bir güvercin gibi titriyor.” O. Pamuk

“...kale duvarlarına çarparak parçalanmış ve sıçrayan buz parçalarından biri kalenin bedenlerini aşp...” İ. Pala

4.2.25. +sİ Eki:

Korkmaz (2003: 122) eki: “+sI- eki +sA- ile görevdeş sayılabilecek bir ektir. Bu özelliği dolayısıyla ekin +sA- >+sI- biçiminde bir ünlü daralmasıyla oluştuğu

söylenebilir: *boğursa-/ boğursu-*, *çiğse-/çiğsi-*, *erse-/ersi-* gibi örneklerde eklerin aynı işlevle, aynı anlamda fiiller türetmiş olması böyle bir yargıya ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.” demektedir.

Banguoğlu (2007: 223-224) ekin anlamıyla ilgili: “...Benzerlik anlamında olup pek çoğunun... dilimizde -se- değişikleri de bulunan fiiller: darsımak yansımak... gibi...-se- fiillerinin değişimi olarak, veya başkaca bir takım -si- fiilleri de istek anlamındadırlar, çoğu <dişi istemek> manasına gelir: öksümek, ersimek...” açıklamasını yapmaktadır.

Hacıeminoğlu (1991: 224) ek için: “Oluş ve niyet bildiren geçişsiz fiiller teşkil eden az işlek bir ektir.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

+sİ ekiyle türeyen fiillerde, işlek ekler arasında yer verdiğimiz “+sE” ekinin kattığı anlam özelliklerine yakın şekilde “benzerlik” anlamı bulunmaktadır. Bu ekle türeyen fiillerin bazılarında ise “bir şey istemek” anlamı bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

+sİ Ekli Fiil Dizelgesi:

1	bayatsı-	3	düvesi-	5	yadsı-
2	çiçeksi-	4	yabansı-	6	yansı-

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	darsı-	2	öksü-	3	ersi-
---	--------	---	-------	---	-------

4.2.26. +sİn Eki:

Bu ek, isimden fiil yapma eki +sİ' nin fiilden fiil yapma eki -n ile birleşmesinden oluşmuş bir birleşik ektir.

Bu ekle ilgili Korkmaz (2003: 122): “ Benzerlik, gibilik gösteren +sİ' li fiillerin bir kısmı da ekteki, kişinin kendi değerlendirmesinden kaynaklanan ‘gibi görme, gibi sayma’ işlevini pekiştirmek için birer -n- dönüşlülük ekiyle de genişletilmiş bulunmaktadır.” açıklamasını yapar.

Hacıeminoğlu (1991: 225) ekin türettiği kelimelerin anlamıyla ilgili: “ Duygu, niyet ve tavır bildiren kelimeler türetmektedir.” demektedir.

Dilcilerimizin de değindikleri gibi +sİn eki, duygu bildiren, duygu ifade eden fiiller türetmektedir. Türettiği fiillerde “öyle görmek” anlamı vardır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 7 adet fiil belirlenmiştir.

+sİn Ekli Fiil Dizelgesi:

1	gereksin-	4	tersin- ²²	7	zorsun-
2	güçsün-	5	tiksin-		
3	ıraksın-	6	yüksün-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

²² Bu fiilin “ters” kökünden türeyip, +sİn ekinin s’ sinin düşmesi ile bu şekle dönüştüğü düşünülmektedir.

1	ağlamsın-	4	horsun-	7	sarpsın-
2	arsın-	5	kişisin-	8	yoksun-
3	hayfsın-	6	kolaysın-		

+sİn ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...günden güne bulanık bulanık hükümet işlerine tiksinerek bir köşeye çekildi.” Y K. Karaosmanoğlu

4.2.27. +sİr Eki:

Tahir Kahraman (1996: 78) ekle ilgili: “...+kir ekinin +k+ır> +kir biçiminde, +sir ekinin de +si-r>+sir biçiminde oluşmuş birleşik ekler oldukları düşünülebilir. Ancak, bu düşünce açık ve güvenilir bir belirlemeden çok, bir ‘varsayım, tahmin’ değeri taşır. Çünkü bu eklerin getirildikleri kökler de kesin biçimleri belirlenemeyen, anlamsız morfeimlerdir.” açıklamasını yapmaktadır.

Benzer şekilde Hacıeminoğlu da (1991: 225): “Taklidi fiiller teşkil eden bir ektir, oluş bildiren geçişsiz fiiller yapmaktadır. Bu ek ile yapılan fiillerin de isim tabanları tek başlarına kullanılmaz ve hiç mana taşımaz.” demektedir.

Az örneği bulunan bu eki, bazı Muharrem Ergin(2004: 183) +(E)r ekine dahil ederek incelemektedir. Ancak bu sözcüklerin kökenleri incelendiğinde görülüyor ki bu sözcükler +(E)r ekiyle türememiş, +kir ekiyle türeyip zamanla ses değişimine uğrayarak şimdiki hallerini almışlardır. Bu nedenle biz bu eki ayrı bir başlık altında incelemeyi daha doğru bulduk.

Doğadaki seslerden türeyen ve “o sesin söylenmesi” anlamında fiiller türeten +sİr ekinin Çağdaş Türkiye Türkçesinde az sayıda örneği bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 3 adet fiil belirlenmiştir.

+sİr Ekli Fiil Dizelgesi:

1	aksır-	2	öksür-	3	tıksır-
---	--------	---	--------	---	---------

Yukarıda incelediğimiz isimden fiil yapma ekleri yirmi dört ek ve bunlarla türemiş fiillerdir. Fiiller üzerinde yapılan araştırmalara yardımcı olmak amacıyla isimden fiil türetme eklerini; aşağıda “işlek olan ekler” ve “az işlek olan ekler” olarak ikiye ayırıp listeledik. Yanlarındaki sütunlarda da o ekle türediği tespit edilen sözcük sayısını belirttik²³:

²³ İncelenen sözlüklerde yalnızca bir örneğine rastlanan +kl eki, sözcüğe “-IE” ekinin kazandırdığı anlam özelliklerine benzer anlamlar kattığı görülmektedir. Bu ekle türeyen “çapkı-“ sözcüğü, “enini boyunu ölçmek, çaplamak” anlamına sahiptir.

4.2.28. Addan Fiil Türeten Ekler ve Bunlarla Türeyen Fiil Sayıları Tablosu

Addan Fiil Türeten İşlek Olan Ekler	Türettiği Fiil sayısı	Addan Fiil Türeten Az İşlek Olan Ekler	Türettiği Fiil sayısı
+DE	92	+dEn	6
+E	26	+dEt	6
+(E)l	39	+(E)n	7
+Er	23	+Eş	1
+lE	1116	+Et	3
+lEn	327	+(İ)k	4
+lEndİr	44	+İ	5
+lEş	727	+(İ)msE	9
+lEştİr	57	+(İ)r	10
+lEt	17	+İrgE	1
+sE	33	+kİr	12
		+nE	2
		+rE	11
		+sİ	6
		+sİn	7
		+sİr	3

4.3. Fiilden Fiil Türeten Ekler Ve Bunlarla Türemiş Fiiller:

Fiil kök ve gövdelerinden yeni fiiller türeten eklerdir. Dilimizde addan fiil türeten ekler gibi fiilden fiil türeten eklerin sayısı da oldukça fazladır.

Öncelikle fiilden fiil türeten eklerle ilgili kimi dilcilerin verdikleri bilgileri inceleyelim:

Tahir Kahraman, “Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi” adlı eserinde fiilden fiil türeten eklerden en işlek olan dokuz tanesini incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-mE, -n, -İl, -ş, -r, -t, -Dİr, -(E)İE, -(İ)ştİr”. Ayrıca Kahraman (2009: 57-58) fiilden fiil türeten eklerle ilgili: “...fiilden fiil yapma ekleri, diğer yapım ekleri gibi yeni anlamda kelimeler türetmekten çok, kök durumundaki fiillerin bildirdikleri eylemlerin bağlandıkları kişi kavramlarında değişiklikler yapmakta ya da ulandıkları fiil köklerine değişik “görünüş” özellikleri kazandırmaktadır. Yoksa, bunlar eklenince ilgili fiil kökünün bildirdiği eylemin özünde bir değişiklik olmamaktadır... Kısacası, fiilden fiil yapan ekler, tam anlamıyla birer yapım eki özelliği göstermezler. Bunlar için, *çekim ekine benzeyen birer yapım ekidir* diyebiliriz.” açıklamasını yapmaktadır.

Mehmet Hengirmen’ in (1999: 418), “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü” adlı eserinde “Eylemden Eylem Yapan Ekler” başlığıyla konu hakkında: “Eylemlere gelerek yeni eylemler yapan eklerdir. Bu eklerin çoğunluğunu çatı ekleri oluşturur.” açıklaması yapılmaktadır. Hengirmen’ in incelediği dokuz fiilden fiil türeten ek şunlardır: “-akla (-ekle, -ıkla, ikle, -ukla, -ükle), -ala (-ele), -ımsa (-imse, -umsa, -ümse), -l (-ıl, -il, -ul, -ül), -n (-ın, in, un, -ün), -r (- ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür), -ş (-ış, -iş, -uş, -üş), -t, -tır (-tir, -tur, -tür, -dır, -dür, -dir, -dur), -zir”.

Tahsin Banguoğlu, incelediğimiz kitabında “fiilden üreme fiiller” başlığı altında yirmi altı ekin türettiği fiilleri incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-der-, -dir-, -e-, -ekle-, -ele-, -er-, -erle-, -gin-, -i-, -ik-, -ikse-, -iktir-, -il-, -imse-, -in-, -ir-, -irge-, -iş-, -işle-, -iştir-, -it-, -iy-, -iz-, -mele-, -meş-, -ne-”.

Zeynep Korkmaz, “Türkiye Türkçesi Grameri” isimli eserinde fiilden fiil türeten on dokuz eki incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-A-, -AlA-, -Ar-, -DAr-, -Dİr-/ -DUR-, -l-/ -U-, -k-/ -(I)k-/ -(U)k-, -(I)l-/ -(U)l-, -mA-, -mAIA-, -mAŞ-, -n-, -p-, -(I)r-/ -(U)r-, -(I)ş-/ -(U)ş-, -(I)ştIr-/ -(U)ştUr-, -t-/ -(I)t-/ -(U)t-, -y-, -(I)z-/ -(U)z-“. Korkmaz’ ın (2003: 84-85) şu açıklaması ekleri tanımak açısından dikkate değerdir: “ Türkiye Türkçesinin Eski Türkçeden günümüze uzanan tarihi gelişme sürecinde uğradığı bazı ses değişimleri ve özellikle k>g,ğ,y ünsüzlerindeki erime özelliği ve ünlü ile sonuçlanan fiillere eklerin bağlantı ünlüsü almadan eklenmesi gibi durumlar, -Ak<-gAk, -k ve -Ik/ -Uk gibi fiilden ad türeten eklerin gruplandırılması konusunda gramerlerimizde birtakım yorum güçlükleri doğurmuştur. Dolayısıyla zaman zaman varılan yargı ve örneklendirmelerde de bazı yanlışlar olmuştur. Bu durumlarda yanlışmayı büyük ölçüde önleyecek ölçüt, ekin kökenini ve işlevini göz önünde bulundurmak ve bağlayıcı ünlülerin nerelerde atılabileceğini gözden uzak tutmamaktır.”

Muharrem Ergin ise “Türk Dil Bilgisi” eserinde on dokuz tane fiilden fiil yapma ekini incelemiştir. Bu ekler şöyledir: “-ma-, -me- -n-, -l-, -ş-, -r-, -t-, -dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, t-tür-, -ar-, -er-, -dar-, -der-, -gur-, -gür-, -z-, -a-, -e-, -ı-, -i-, -u-, -ü-, -k-, -p-, -y-, -sa-, -se-, -mse-, -msa-, -esi-, -ası-, -ele-, -ala-“.

Sezai Güneş “Türk Dili Bilgisi” kitabında ‘Fiilden Fiil Türetme Ekleri’ başlığı altında yirmi ek incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-a-/ -e-, -al-/ -el-, -ala-/ -ele-, -ar-/ -er-, -dar-/ -der-/ -tar-/ -ter-, -dır-/ -dir-/ -dur-/ -dür-, -tır-/ -tir-/ -tur-/ -tür-, -gur-/ -gür-/ -kur-/ -kür-, -k(a)/ -k(e)-, -l-, -ma-/ -me-, -msa-/ -mse-, -n-, -p-, -r-, -sı-/ -si-/ -su-/ -sü-, -ş-, -t-, -y-(<-d-), -z-“.

Gürer Gülsevin “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler” kitabında on beş fiilden fiil yapan ek üzerinde durmuştur. Bu ekler şunlardır: “-zUr-, -It-, -Ar-, -Ur-, -t-, -dUr-, -der-, -GUr-, -(I)l-, -(I)n-, -(I)ş-, -ele-, -Ik-, -Ir-, -y-“.

Necmettin Hacıeminoğlu, “Türk Dilinde Fiiller” adlı kitabında Türkçenin değişik dönemlerindeki fiil yapan ekler üzerinde durmuştur. Eski Türkçede fiilden fiil türeten on yedi eki incelemiştir. Bu ekler şunlardır: “-ar-/er-, -d-, -gur-/gür-, -gut-/güt-, -k-, -l-, -ma-/me-, -n-, -r-, -sa-/se-, -ş-, -sı-/si-, -sık-/sik-/suk-/sük-, -t-, -tur-/tür-/dur-/dür-, -ur-/ür-, -z-.

Çalışmamızda belirlediğimiz sözcüklerde yer alan fiilden fiil türeten ekler, bu eklerin sahip olduğu özellikler ve bu eklerin belirlediğimiz kitaplardaki kullanım örnekleri şöyledir:

4.3.1. -DİR Eki:

Ünlü ve ünsüz uyumlarına uyarak geçişsiz fiillerin geçişli, geçişli fiillerin de ettiren çatıda kullanımını sağlayan -DİR eki, dilimizdeki işlek eklerdendir.

Kahraman (2009: 57), eki: “-r,-t ekleri gibi bu ek de, geçişsiz fiillere ulanarak onları geçişli yapar; geçişli fiillere ulandığı zaman da onların geçişlilik derecelerini arttırır...-r,-t,-DİR ekleri aynı fiile üst üste ulanabilirler. Bu durumda, ilgili fiillerin geçişlilik dereceleri artar, katmerlenir.” şeklinde açıklar.

Muharrem Ergin(2004: 213) ekin kökeniyle ilgili: “Bu ek tabii eskiden bugünkü kadar çok şekilli değildi. Eski Türkçede ekin -tur-, -tür-, -dur-, -dür- olarak yalnız yuvarlak şekilleri vardı. Bunlardan da -tur-, -tür- daha eski ve aslı şekil olup -dur-, -dür- sedalılaşıma ile sonradan ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ise ekin yalnız yuvarlak ve d’li şekilleri ile kullanıldığını görüyoruz... ek vokal ve konsonant uyumlarına son zamanlarda bağlanmış, böylece bugünkü sekiz şekli ile tam bir çok şekillilik içine girmiştir.” demektedir.

Banguoğlu (2007: 275): “İki ettiren çatı ekinin, -it- ile -ür- eklerinin üst üste gelmesinden doğmuş bir birleşik olduğu görülüyor. Bu iki ek aksi sırayla da üst üste gelebilir, fakat kaynaşmaz. O zaman bu kelime kök fiilin iki kademe aracılığıyla, ya da üçüncü kişi eliyle işlendiğini anlatır. -tir- birleşigi ise birleşenlerini itmiş ve

dilimizde onlardan daha çok tek kademeli ettirme çatısı yapar olmuştur.” açıklamasını yapmaktadır.

Korkmaz(2003: 126), ekin anlamıyla ilgili: “-Dİr-/DUR- ekiyle kurulmuş bazı fiillerde, ek, ettirgenlik işlevinden çok ‘olanak sağlama, sebep olma’ gibi bir işlev kaymasına uğramıştır: *çaldır-*, *çaktır-*...-Dİr-/DUR- ekiyle kurulmuş bir kısım fiillerde ise ek ettirgenlik işlevini kaybedip kökle kaynaşarak kalıplaşmış yeni anlamda fiiller oluşturmuştur: *aldır-* ‘ilgi göstermek, önem vermek’, *andır-* ‘benzemek’...” yorumunda bulunmaktadır.

Sezai Güneş (2009: 147) ekle ilgili: “Kök/ gövde halindeki bütün fiillere getirilebilmekte ve onlara değişik ifadeler kazandırmaktadır.” demektedir.

Hacıeminoğlu da: “Ettirgen fiiller teşkil eden işlek bir ektir. Ekin ilk sesi, bağlandığı fiil tabanının son sesinin teşiri ile -t- veya -d- olabilmektedir.” ifadeleriyle eki açıklamıştır.

-Dİr eki Türkçede fiilden fiil türeten ekler arasında en işlek olan eklerdendir. Türettiği fiillerin anlam özellikleri de oldukça çeşitlidir. Kimi fiillere “sebep olma”, kimi fiillere “benzeme”, kimi fiillere de “önem verme” anlamı kazandırmaktadır. “Bir kültürü benimsetmek”, “bir duruma getirmek” anlamı kazandırdığı fiillerin sayısı da oldukça fazladır. Ancak fiillere kazandırdığı asıl anlam özelliği “ettirgenlik, sebep ve aracı olma, yaptırma” dır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 760 adet fiil belirlenmiştir.

+DİR Ekli Fiil Dizelgesi:

1	abandır-	29	alafrangalaştır-	57	avareleştir-
2	abideleştir-	30	alakalandır-	58	avundur-
3	acayıpleştir-	31	alaturkalaştır-	59	ayaklandır-
4	Acemleştir-	32	alçaklaştır-	60	ayazlandır-
5	acıktır-	33	aldır-	61	ayırttır-
6	acılaştır-	34	alevlendir-	62	ayırıştır-
7	acındır-	35	alıklaştır-	63	azıştır-
8	açıklaştır-	36	alıştır-	64	azmettir-
9	açındır-	37	Almanlaştır-	65	bağdaşıklaştır-
10	açtır-	38	andır-	66	bağdaştır-
11	adileştir-	39	anıtlaştır-	67	baktır-
12	adlandır-	40	anlamsızlaştır-	68	ballandır-
13	adlaştır-	41	anlaştır-	69	barındır-
14	afallaştır-	42	anlattır-	70	barıştır-
15	affettir-	43	anormalleştir-	71	barizleştir-
16	ağaçlandır-	44	apıştır-	72	basitleştir-
17	ağdalaştır-	45	aptallaştır-	73	bastır-
18	ağdır-	46	Araplaştır-	74	başkalaştır-
19	ağılandır-	47	arılaştır-	75	Batılılaştır-
20	ağırlaştır-	48	arındır-	76	bayağılaştır-
21	ahmaklaştır-	49	Arnavutlaştır-	77	bayıltır-
22	akıllandır-	50	arttır-	78	bayındırlaştır-
23	akışkanlaştır-	51	askerileştir-	79	bedbinleştir-
24	aklaştır-	52	astır-	80	beğendir-
25	akortsuzlaştır-	53	aşındır-	81	belgelendir-
26	aksettir-	54	aştır-	82	belirginleştir-
27	aktifleştir-	55	ateşlendir-	83	benzeştir-
28	aktüelleştir-	56	attır-	84	berraklaştır-

85	bezdir-	116	bulundur-	147	çattır-
86	bıktır-	117	buluştur-	148	çektir-
87	bıraktır-	118	bungunlaştır-	149	çeldir-
88	biçimlendir-	119	burdur-	150	çelikleştir-
89	biçtir-	120	buruştur-	151	çevrelettir-
90	bildir-	121	buydur-	152	çeteleştir-
91	bileştir-	122	büktür-	153	çetinleştir-
92	bilgilendir-	123	büzdür-	154	çetrefilleştir-
93	binçlendir-	124	canlandır-	155	çevikleştir-
94	billurlaştır-	125	caydır-	156	çıkıştır-
95	bindir-	126	cazibeleştir-	157	çıplaklaştır-
96	biriktir-	127	cazipleştir-	158	çırptır-
97	birleştir-	128	cesaretlendir-	159	çiçeklendir-
98	bitiştir-	129	cevaplandır-	160	çiftleştir-
99	boğdur-	130	cezalandır-	161	çimdir-
100	bollaştır-	131	cıvıklaştır-	162	çirkinleştir-
101	borçlandır-	132	coştur-	163	çizdir-
102	boşandır-	133	çabuklaştır-	164	çocuklaştır-
103	boşaltır-	134	çağcılaştır-	165	çopurlaştır-
104	boyutlandır-	135	çağdaşlaştır-	166	çoraklaştır-
105	bozdur-	136	çağırıştır-	167	çöğdür-
106	böldür-	137	çakıştır-	168	çöktür-
107	bölümlendir-	138	çaktır-	169	çölleştir-
108	bölüştür-	139	çaldır-	170	çözdür-
109	börttür-	140	çalılandır-	171	çözündür-
110	buğulandır-	141	çalıştır-	172	çukurlaştır-
111	buharlaştır-	142	çarpıklaştır-	173	dadandır-
112	bulandır-	143	çarpiştir-	174	daldır-
113	bulanıklaştır-	144	çarptır-	175	dalgalandır-
114	bulaştır-	145	çatalaştır-	176	dalgınlaştır-
115	buldur-	146	çatıştır-	177	dallandır-

178	damaksılaştır-	209	doğallaştır-	240	evcilleştir-
179	darlaştır-	210	doğdur-	241	evlendir-
180	davrandır-	211	Doğululaştır-	242	evrenselleştir-
181	dayandır-	212	doğurganlaştır-	243	ezberlettir-
182	dayattır-	213	dokundur-	244	ezdir-
183	dedir-	214	dolandır-	245	ezgileştir-
184	değdir-	215	dolaştır-	246	facialaştır-
185	değerlendir-	216	doldur-	247	fakirleştir-
186	değiştir-	217	donattır-	248	farklılaştır-
187	deldir-	218	dondur-	249	faşistleştir-
188	demlendir-	219	donuklaştır-	250	fenalaştır-
189	demokratikleştir-	220	döktür-	251	ferahlandır-
190	denkleştir-	221	döndür-	252	fikirleştir-
191	depreştir-	222	dönüştür-	253	fiyatlandır-
192	derinleştir-	223	dövdür-	254	formülleştir-
193	devindir-	224	dövüştür-	255	Fransızlaştır-
194	devleştir-	225	dramatikleştir-	256	Frenkleştir-
195	devletleştir-	226	durdur-	257	gamlandır-
196	deyimleştir-	227	durgunlaştır-	258	Garplılaştır-
197	dikleştir-	228	duyarsızlaştır-	259	gazaplandır-
198	diktir-	229	duygulandır-	260	gazlaştır-
199	dilendir-	230	esmerleştir-	261	geciktir-
200	dillendir-	231	esnekleştir-	262	geçersizleştir-
201	dinamikleştir-	232	estir-	263	gelenekleştir-
202	dindir-	233	eşitleştir-	264	geliştir-
203	dinginleştir-	234	eşleştir-	265	gençleştir-
204	dinlendir-	235	eştir-	266	genelleştir-
205	dişileştir-	236	eterleştir-	267	genleştir-
206	dişilleştir-	237	etkinleştir-	268	gerçekleştir-
207	divaneleştir-	238	etkisizleştir-	269	gerdir-
208	dizdir-	239	ettir-	270	gerektir-

271	gerginleştir-	302	hesaplattır-	333	indir-
272	gezdir-	303	heveslendir-	334	İslamlaştır-
273	giydir-	304	heyecanlandır-	335	isteklendir-
274	globalleştir-	305	hırslandır-	336	iştahlandır-
275	gocundur-	306	hızlandır-	337	itiştir-
276	göçmenleştir-	307	hiddetlendir-	338	ittir-
277	gölgelendir-	308	hikayeleştir-	339	ivedileştir-
278	gönendir-	309	hissettir-	340	iyileştir-
279	gönüllendir-	310	homojenleştir-	341	kabalaştır-
280	gördür-	311	hoşlaştır-	342	kademeleştir-
281	görevlendir-	312	Hristyanlaştır-	343	kadifeleştir-
282	görüşdür-	313	hülyalaştır-	344	kalınlaştır-
283	gözetir-	314	hüzünlendir-	345	kalkındır-
284	gruplandır-	315	ıhtır-	346	kamaştır-
285	gücendir-	316	ıkındır-	347	kamburlaştır-
286	güçlendir-	317	ılıklaştır-	348	kanatlandır-
287	güçleştir-	318	ılındır-	349	kandır-
288	güldür-	319	ılıştır-	350	kangrenleştir-
289	gülünçleştir-	320	ısındır-	351	kanıtlandır-
290	gümrüklendir-	321	ışıklandır-	352	kanlandır-
291	güncelleştir-	322	ışınlandır-	353	kanserleştir-
292	güreştir-	323	içirttir-	354	kanunlaştır-
293	gürleştir-	324	içlendir-	355	kapattır-
294	güzelleştir-	325	iğrendir-	356	kapılandır-
295	hafifleştir-	326	ilahlaştır-	357	kapıştır-
296	hapsettir-	327	ilgilendir-	358	kapitalistleştir-
297	hareketlendir-	328	ilişkilendir-	359	kaptır-
298	hastalandır-	329	iliştir-	360	karamsarlaştır-
299	havalandır-	330	ilkeleştir-	361	kararlaştır-
300	hayvanlaştır-	331	imrendir-	362	kardır-
301	hecelettir-	332	inandır-	363	karıştır-

364	karikatürleştir-	395	kıydır-	426	köyleştir-
365	karmaştır-	396	kıymetlendir-	427	kristallendir-
366	karşılaştır-	397	kıymetleştir-	428	kullandır-
367	kaşandır-	398	kızdır-	429	kurallaştır-
368	kaşındır-	399	kızıştır-	430	kurdur-
369	katılaştır-	400	kişileştir-	431	kurumlaştır-
370	katıştır-	401	klasikleştir-	432	kurumsallaştır-
371	katlandır-	402	kocamanlaştır-	433	kustur-
372	kavileştir-	403	kokulandır-	434	kuşkulandır-
373	kavramlaştır-	404	kokuştur-	435	kutsallaştır-
374	kavuştur-	405	kolaylaştır-	436	kuvvetlendir-
375	kaydettir-	406	kolektifleştir-	437	küflendir-
376	kaydır-	407	komikleştir-	438	küreselleştir-
377	kaygılandır-	408	kondur-	439	küstür-
378	kazandır-	409	konumlandır-	440	kütleştir-
379	kazdır-	410	konuşlandır-	441	laikleştir-
380	kederlendir-	411	konuştur-	442	legalleştir-
381	kemikleştir-	412	koparttır-	443	lezzetlendir-
382	kesinleştir-	413	korkunçlaştır-	444	loşlaştır-
383	keskinleştir-	414	koştur-	445	maddileştir-
384	kestir-	415	koşullandır-	446	makineleştir-
385	keşfettir-	416	koşutlaştır-	447	manyaklaştır-
386	kıldır-	417	kovdur-	448	matlaştır-
387	kırdır-	418	koydur-	449	mavileştir-
388	kırıştır-	419	koyulaştır-	450	mayalandır-
389	kırktır-	420	köklendir-	451	maymunlaştır-
390	kırptır-	421	kökleştir-	452	medenileştir-
391	kısalttır-	422	köleleştir-	453	melezleştir-
392	kısırlaştır-	423	kömürleştir-	454	meraklandır-
393	kıskandır-	424	körleştir-	455	merkezileştir-
394	kıstır-	425	kötüleştir-	456	merkezleştir-

457	mermerleştir-	488	oldur-	519	paslandır-
458	meşrulaştır-	489	olgunlaştır-	520	paylaştır-
459	meylettir-	490	oluştur-	521	pekleştir-
460	militanlaştır-	491	ondur-	522	pembeleştir-
461	millileştir-	492	onurlandır-	523	perçinleştir-
462	minyatürleştir-	493	ormanlaştır-	524	pıhtılaştır-
463	mitleştir-	494	ortaklaştır-	525	pirelendir-
464	modalaştır-	495	ovdur-	526	polimerleştir-
465	modernleştir-	496	oyalandır-	527	pratikleştir-
466	monotonlaştır-	497	oydur-	528	profesyonelleştir-
467	muasırlaştır-	498	öfkelen-dir-	529	puslandır-
468	mutlandır-	499	ölçtür-	530	putlaştır-
469	mutlulandır-	500	ölçüştür-	531	radikalleştir-
470	müesseseseleştir-	501	öldür-	532	rasyonelleştir-
471	mükemmelleştir-	502	ölümsüzleştir-	533	renklendir-
472	müzminleştir-	503	öptür-	534	resmileştir-
473	naklettir-	504	ördür-	535	robotlaştır-
474	neftileştir-	505	örgütlendir-	536	romanlaştır-
475	nemalandır-	506	örneklendir-	537	ruhsuzlaştır-
476	nemlendir-	507	örttür-	538	Rumlaştır-
477	neşelendir-	508	öttür-	539	Ruslaştır-
478	neticelendir-	509	özdeşleştir-	540	rutubetlendir-
479	netleştir-	510	özelleştir-	541	sabitleştir-
480	nitelendir-	511	özendir-	542	sabunlaştır-
481	normalleştir-	512	özerkleştir-	543	sadeleştir-
482	nörtleştir-	513	özgünleştir-	544	saflaştır-
483	numaralandır-	514	özgürleştir-	545	sağdır-
484	odaklaştır-	515	özleştir-	546	sağlamlaştır-
485	oğdur-	516	parçalattır-	547	sahileştir-
486	okuttur-	517	parlaklaştır-	548	sakızlaştır-
487	olağanlaştır-	518	pasifleştir-	549	sakinleştir-

550	saldır-	581	sındır-	612	soydur-
551	sallandır-	582	sınıflandır-	613	soysuzlaştır-
552	sanayileştir-	583	sınırlandır-	614	soyutlaştır-
553	sandır-	584	sıradanlaştır-	615	söğdür-
554	saptır-	585	sırnaştır-	616	söğüşdür-
555	sardır-	586	sıvaştır-	617	söktür-
556	sarılaştır-	587	sıvındır-	618	sömürgeleştir-
557	sathileştir-	588	sızdır-	619	söndür-
558	sattır-	589	siktir-	620	sövdür-
559	savdır-	590	silahlandır-	621	sövüştür-
560	saydamlaştır-	591	silahsızlandır-	622	sözlendir-
561	saydır-	592	sildir-	623	standartlaştır-
562	seçtir-	593	silikleştir-	624	suçlandır-
563	sektir-	594	silkindir-	625	sulandır-
564	sembolleştir-	595	silktir-	626	sundur-
565	sendikalaştır-	596	simgeleştir-	627	suskunlaştır-
566	serdir-	597	sindir-	628	sustur-
567	serptir-	598	sinirlendir-	629	sündür-
568	sertleştir-	599	sislendir-	630	süratlendir-
569	seslendir-	600	sistemleştir-	631	sürçtür-
570	sevdır-	601	sivilleştir-	632	sürdür-
571	sevimplileştir-	602	sivrileştir-	633	sürüklendir-
572	sevimsizleştir-	603	sloganlaştır-	634	süründür-
573	sevindir-	604	soğuklaştır-	635	süslendir-
574	seyrekleştir-	605	soktur-	636	sütlendir-
575	sezdir-	606	soldur-	637	süzdür-
576	sezindir-	607	somutlaştır-	638	şahlandır-
577	sıcaklaştır-	608	sonlandır-	639	şartlandır-
578	sığdır-	609	sonuçlandır-	640	şeffaştır-
579	sığıştır-	610	sordur-	641	şehirlileştir-
580	sıklaştır-	611	sosyalleştir-	642	şekerleştir-

643	şekillendir-	674	tokuştur-	705	verimsizleştir-
644	şenlendir-	675	topaklaştır-	706	vurdur-
645	şerefendir-	676	tozlaştır-	707	yabancılaştır-
646	şiddetlendir-	677	tunçlaştır-	708	yağdır-
647	şüphelendir-	678	tuttur-	709	yakınlaştır-
648	tabiileştir-	679	tutuştur-	710	yakıştır-
649	tabulaştır-	680	Türkçeleştir-	711	yaklaştır-
650	tabulaştır-	681	Türkleştir-	712	yaktır-
651	taktır-	682	türküleştir-	713	yanıştır-
652	tanıştır-	683	tüttür-	714	yandır-
653	tanrılaştır-	684	tüydür-	715	yanıtlandır-
654	taptır-	685	tüylendir-	716	yapaylaştır-
655	tarttır-	686	ufunetlendir-	717	yapılandır-
656	tatlandır-	687	uğraştır-	718	yapıştır-
657	tatlılaştır-	688	ulaştır-	719	yaptır-
658	tattır-	689	umdur-	720	yanıştır-
659	tavlandır-	690	umutlandır-	721	yarıştır-
660	tekelleştir-	691	unuttur-	722	yasalaştır-
661	telaşlandır-	692	usandır-	723	yassılaştır-
662	tellendir-	693	utandır-	724	yatıştır-
663	tembelleştir-	694	uyandır-	725	yavanlaştır-
664	temellendir-	695	uydulaştır-	726	yaydır-
665	temelleştir-	696	uydur-	727	yaygınlaştır-
666	tepreştir-	697	uyuştur-	728	yaylandır-
667	teşkilatlandır-	698	uzaklaştır-	729	yazdır-
668	tezleştir-	699	uzlaştır-	730	yedir-
669	tıkıştır-	700	üleştir-	731	yeldir-
670	tiksindir-	701	ümitlendir-	732	yenileştir-
671	tipleştir-	702	vardır-	733	yerelleştir-
672	titreştir-	703	vasıflandır-	734	yerleştir-
673	tepindir-	704	verdir-	735	yetiştir-

736	yığdır-	745	yozlaştır-	754	yüzeyselleştir-
737	yıktır-	746	yöreselleştir-	755	yüzleştir-
738	yıldır-	747	yurtlandır-	756	yüzsüzleştir-
739	yırttır-	748	yumdur-	757	zenginleştir-
740	yiğitlendir-	749	yuttur-	758	zırhlandır-
741	yoğunlaştır-	750	yuvarlaklaştır-	759	zorlaştır-
742	yoksullaştır-	751	yükümlendir-	760	zuppeleştir-
743	yoldur-	752	yüreklendir-		
744	yordur-	753	yüzdür-		

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kimisinin kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	agdur-	5	gömdür-	9	turgur-
2	agındır-	6	göyündür-	10	uçurttur-
3	azdur-	7	irgür-		
4	dölendir-	8	öldürttür-		

-DİR ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“... ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Neden yazılarıma değil de resimlerime baktığını ilk anda kestirememiştim.” İ. Pala

“Geceleri odamızda yalnız kaldığımız zaman lambayı söndürüyor.” R. N. Güntekin

“Okudukça bu yazıları yazan, yazdıran ve hayatları bu yazılara bir ucundan bağlı olan insanları görür...” O. Pamuk

“İğne yaptırdım, gene öldü.” Y. Kemal

“Atai Efendi’ nin en büyük ideali, beş adet mesnevi yazıp hamse (beşleme) oluşturmaktır.” İ. Pala

4.3.2. -EIE, -İIE Eki:

Fiilden fiil türeten -(E)IE eki de, kökeni konusunda farklı görüşlerin bulunduğu bir ektir. Banguoğlu, bu ekin -EkIE ekinden, damak sesi düşmesi yoluyla oluştuğunu ileri sürmektedir. Korkmaz ise ekin kökeni konusunda kesin bir yargıya varmamakta, ya -E zarfîl ekiyle +IE isimden fiil türetme ekinin yanlış ayrımla birleşmesinden oluşmuş ya da fiilden ad türeten bir -Eg ekinin +IE- ekiyle oluşturduğu fiilin yanlış bir ayrımla -EIE biçiminde kaynaşmasıyla oluşmuş olabileceğini söylemektedir.

Tahir Kahraman (2009: 57), ‘-EIE’ ekini: “Fiillere, bildirdikleri eylemlerin, ‘kısa aralıklarla ve sürekli olarak tekrarlandığı’ anlamı katarak, köke çok yakın anlamlı yeni fiiller türetir.” şeklinde açıklar. Ayrıca Kahraman (1996: 60) bu eki ‘edeleme fiilleri’ içinde ele alıp, ekle ilgili: “Fiilden isim yapan -e ve -i eklerinden birinin, isimden fiil yapan +le ekiyle birleşmesinden oluşan -ele, -ile ekleriyle türetilen edeleme fiilleri” başlığıyla incelemiştir.

Ergin (2004: 216) ekle ilgili: “...kuvvetlendirme ekleri içinde en işlek ve canlı olan, misali en çok bulunan ek, bu ektir.” demektedir.

Sezai Güneş (2009: 146) ekin kökeniyle ilgili: “Bu ek de birleşik bir morfem olup, fiilden isim yapan ‘-ag/-eg’ eki ile isimden fiil yapan ‘-la/-le-’ eklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Türkçenin tarihi gelişim çizgisinde, kelime veya hece sonundaki ‘g(a),-g(e)’ sesleri erimeye yüz tuttuğu için, ‘-ag/-eg’ ekinde bir ses düşmesi meydana gelmiş; zamanla işlevini tamamen kaybedip ‘-la/-le-’ ekiyle

kaynaşarak ‘-ala/-ele’ şeklini kazanmıştır.” yorumunda bulunmuştur. Korkmaz da (2003: 125) ekin kökeniyle ilgili Güneş’le benzer yorumlarda bulunmaktadır.

Banguoğlu (2007: 277), ek için: “Yan yana yaşayan değişikliklerden anlaşıldığına göre daha açık bir edeleme fiili anlatımı kazanmış olan -ele- eki damak sesi düşmesiyle önceki -ekle- ekinden meydana gelmiş olacaktır.” açıklamasını yapar.

Gürer Gülsevin (1997: 142) ekin anlamıyla ilgili: “Bir fiili belirli aralıklarla ve sık sık yapmayı bildirir.” demektedir.

Bu ek, bir yapılaşın veya oluşun, belirli bir süre boyunca veya kısa süre aralıklarıyla devam ettiğini anlatan fiiller türetir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 28 adet fiil belirlenmiştir.

-EIE, -İIE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çekele-	11	evele- gevele-	21	ovala-
2	çevrele-	12	gevele-	22	saçala-
3	çitile-	13	gezele-	23	sarsala-
4	deşele-	14	gömüle-	24	sepele-
5	dizele-	15	güdele-	25	serpele-
6	dizile-	16	itele-	26	silkele-
7	dönele-	17	kakala-	27	şaşala-
8	durala-	18	koğala-	28	tepele-
9	eşele-	19	korkala-		
10	evele- devele-	20	kovala-		

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiiller dizelgesi:

1	köpüle-	2	oğala-	3	oyala I-
---	---------	---	--------	---	----------

-EIE, -İIE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“O birdenbire duraladı.” R. N. Güntekin

“...girift ve ince helezonlar birbirini kovalasın.” A. H. Tanpınar

4.3.3. -İl Eki:

Tahir Kahraman (2009: 56) ekle ilgili: “Asıl edilgenlik eki -İl’dir. Fiillerin çoğu bu ekle edilgen yapılır: *gidil-, içil-...-İl* ekiyle türemiş fiiller, bazı kullanımlarda dönüşlülük anlamı da taşıyabilirler: *atıl-, ayrıl-...*” bilgisini vermektedir.

Ekin fiil kök ve gövdelerine eklenişi ile ilgili Korkmaz (2003: 127) : “Genişletilmiş fiil gövdelerinde, daha çok ettirgenlik eklerinden sonra gelmiştir: *akıtıl-, aşırıl-...-(I)l-/(U)l-* ekinin yer yer ünlü ile biten fiillerden sonra geldiği de oluyor: *alçal-, kapal-...*” demektedir.

Banguoğlu (2007: 281) ekle ilgili: “-me- olumsuzluk ekinden sonra fiil çatı eklerinin en geniş kullanışı olanı -il- edilen ekidir. Çekim eki olarak belli haller dışında edilen görünüşü meydana getirmek üzere her fiil tabanına gelebilir sayılır. Eski Türkçede de en yaygın edilen eki olup burada sesliyle ve l sesiyle biten tabanlara da geldiği görülür.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

Sezai Güneş (2009: 148) ekin iki türlü görevi olduğunu söylemekte, bunları: A) Geçişsiz fiillerden belirsiz edilgen fiiller türetir... B) Geçişli fiillerden belirli edilgen fiiller türetir.” şeklinde açıklamaktadır.

Hacıeminoğlu (1991: 34) A. von Gabain' in +El ekini de bu eke dahil ettiğini söylemekte, ancak bunun doğru bir yargı olmadığını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Bünyesinde -al-/ -el- bulunan fiiller, aslında, ya -a-/ -e- ile biten veya -a-/ -e- ile isimden türemiş fiil gövdelerine -l- gelmek suretiyle kurulmuştur. Nitekim Türkiye Türkçesindeki koca-l-, düze-l-, aza-l- gibi örnekler bu çeşittendir.”

Bu ek, Türkçede en sık kullanılan edilgenlik eklerindendir. Yani bu ekle türeyen fiillerin yapıcısı- olucusu belirsizdir. Aynı zamanda türettiği birçok fiile dönüşlülük anlamı da kazandırmıştır. Yani bu ekle türeyen fiillerde “eylemin- oluşun sonucundan kendisi etkilenme” anlamı vardır. Eklendiği fiillere “kendi kendine olma” anlamı kazandırdığı örnekler de vardır. Ancak bu anlamlar çoğunlukla ilgili fiilin kullanıldığı tümceye göre belirlendiği için, ayrı kümelenilmeye gidilmemiştir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 561 adet fiil belirlenmiştir

-İl Ekli Fiil Dizelgesi:

1	abartıl-	13	alışıl-	25	atlatıl-
2	acınıl-	14	anıl-	26	avunul-
3	açıl-	15	anıtlaştırıl-	27	avutul-
4	addedil-	16	anlaşıl-	28	ayartıl-
5	adlandırıl-	17	anlatıl-	29	ayazlandırıl-
6	affedil-	18	aranıl-	30	aydınlatıl-
7	ağaçlandırıl-	19	araştırıl-	31	ayıl-
8	ağartıl-	20	artırıl-	32	ayırt edil-
9	akdedil-	21	asıl-	33	ayrıl-
10	aktarıl-	22	aşıl-	34	azaltıl-
11	aldatıl-	23	aşırıl-	35	azdırıl-
12	alıkonul-	24	atıl-	36	azıtıl-

37	azledil-	68	boğdurul-	99	çakıl-
38	bakıl-	69	boğul-	100	çaktırl-
39	basıl-	70	boğuşul-	101	çaldırıl-
40	bastırıl-	71	borçlandırıl-	102	çalışıl-
41	başarıl-	72	borçlanıl-	103	çalıştırıl-
42	başlatıl-	73	boşaltıl-	104	çarptıl-
43	başvurul-	74	boyatıl-	105	çatışıl-
44	batırıl-	75	bozdurul-	106	çekil-
45	bayıl-	76	bölüştürül-	107	çekinil-
46	bayıltıl-	77	börtül-	108	çentil-
47	beğenil-	78	bulandırıl-	109	çevril-
48	bekletil-	79	bulaşıl-	110	çıkarıl-
49	belirtil-	80	bulaştırıl-	111	çıkartıl-
50	benzetil-	81	bulundurul-	112	çıkıl-
51	bertil-	82	buluşul-	113	çırpıl-
52	beyazlatıl-	83	bunaltıl-	114	çırpıştırıl-
53	bezdiril-	84	burkul-	115	çıtlatıl-
54	bezil-	85	burul-	116	çitil-
55	bıkıl-	86	buyrul-	117	çizil-
56	bırakıl-	87	bükül-	118	çözül-
57	biçil-	88	büyütül-	119	çürütül-
58	biçimlendiril-	89	büzül-	120	dağıtıl-
59	bildiril-	90	canlandırıl-	121	daldırıl-
60	bilgilendiril-	91	caydırıl-	122	damıtıl-
61	bindiril-	92	cesaretlendiril-	123	damlatıl-
62	binil-	93	cevaplandırıl-	124	danışıl-
63	biriktiril-	94	cezalandırıl-	125	daraltıl-
64	birleşil-	95	cıvıltıl-	126	davranıl-
65	birleştiril-	96	coşturul-	127	dayanıl-
66	bitiril-	97	çabuklaştırıl-	128	defnedil-
67	bitiştiril-	98	çağrıl-	129	değerlendiril-

130	değiştiril-	161	durdurul-	192	evril-
131	denetil-	162	durul-	193	ezil-
132	denil-	163	duyul-	194	feshedil-
133	derecelendiril-	164	duyurul-	195	fırlatıl
134	deril-	165	dürtül-	196	fışkırtıl-
135	deşil-	166	dürül-	197	gebertil-
136	devletleştiril-	167	düşünül-	198	gecikil-
137	devredil-	168	düşürül-	199	geciktiril-
138	devril-	169	düzeltil-	200	geçil-
139	devşiril-	170	düzül-	201	geçinil-
140	dikil-	171	edil-	202	geçiril-
141	dinlenil-	172	edinil-	203	geçirtil-
142	ditil-	173	efsaneleştiril-	204	geçiştiril-
143	dizdiril-	174	eğil-	205	gedil-
144	dizil-	175	eğitil-	206	geliştiril-
145	dokunul-	176	ehlileştiril-	207	gençleştiril-
146	dolandırıl-	177	ekil-	208	genelleştiril-
147	dolaşıl-	178	eksiltil-	209	genişletil-
148	dolaştırıl-	179	ekşitil-	210	gerçekleştiril-
149	doldurul-	180	eleştiril-	211	gerdiril-
150	donatıl-	181	emil-	212	geril-
151	dondurul-	182	emziril-	213	getiril-
152	doyul-	183	erişil-	214	gevretil-
153	doyurul-	184	eriştiril-	215	gevşetil-
154	dökül-	185	eritil-	216	gezdiril-
155	döndürül-	186	eskitil-	217	gezil-
156	dönül-	187	estiril-	218	gıcırdatıl-
157	dönüştürül-	188	eşil-	219	gideril-
158	döşetil-	189	evcilleştiril-	220	gidil-
159	dövdürül-	190	evlendiril-	221	giril-
160	dövül-	191	evrenselleştiril-	222	girişil-

223	giydiril-	254	ısıtıl-	285	kapıl-
224	giyil-	255	ıslatıl-	286	kapışıl-
225	gizlenil-	256	ışıklandırıl-	287	kararlaştırıl-
226	göçürül-	257	içil-	288	karartıl-
227	göçül-	258	içiril-	289	karışıl-
228	gömül-	259	iğrenil-	290	karıştırıl-
229	gönderil-	260	iletil-	291	karşılaştırıl-
230	gönendiril-	261	ilişil-	292	karıl-
231	görevlendiril-	262	iliştiril-	293	kasıl-
232	görül-	263	imrenil-	294	katıl-
233	görüştürül-	264	inandırıl-	295	katıştırıl-
234	görüşül-	265	inanıl-	296	kavranıl-
235	gösteril-	266	incitil-	297	kavrul-
236	götürül-	267	indiril-	298	kavuşul-
237	gözetil-	268	inil-	299	kaybedil-
238	gücenil-	269	irkil-	300	kaydedil-
239	güçlendiril-	270	isimlendiril-	301	kaydırıl-
240	güdül-	271	istenil-	302	kayıril-
241	gölüşül-	272	işletil-	303	kaynatıl-
242	güreştiril-	273	itil-	304	kazanıl-
243	güreşil-	274	izletil-	305	kazandırıl-
244	güvenil-	275	kaçıl-	306	kazdırıl-
245	güzelleştiril-	276	kaçırıl-	307	kazıl-
246	haberleşil-	277	kaçışıl-	308	kemiril-
247	hapsedil-	278	kakıl-	309	kertil-
248	havalandırıl-	279	kaldırıl-	310	kesil-
249	hızlandırıl-	280	kalkışıl-	311	kestiril-
250	hissedil-	281	kamulaştırıl-	312	keşfedil-
251	hoplatıl-	282	kandırıl-	313	kırıl-
252	ıhtırıl-	283	kanunlaştırıl-	314	kırkıl-
253	ısırıl-	284	kapatıl-	315	kırpıl-

316	kısaltıl-	347	menedil-	378	örül-
317	kısıl-	348	millileştiril-	379	övül-
318	kıskanıl-	349	nakledil-	380	özelleştiril-
319	kıstırıl-	350	nefyedil-	381	özendiril-
320	kışkırtıl-	351	neşredil-	382	özenil-
321	kıyıl-	352	nitelendiril-	383	paylaşıl-
322	kızartıl-	353	okunul-	384	paylaştırıl-
323	kızdırıl-	354	okutul-	385	pişiril-
324	kızıl-	355	oluşturul-	386	polimerleştiril-
325	koklatıl-	356	onarıl-	387	projelendiril-
326	kolaylaştırıl-	357	onul-	388	püskürtül-
327	konul-	358	otlatıl-	389	reddedil-
328	konuşul-	359	oturtul-	390	sabitleştiril-
329	koparıl-	360	oturul-	391	saçıl-
330	kopartıl-	361	ovul-	392	sadeleştiril-
331	korkul-	362	oynatıl-	393	saflaştırıl-
332	koşturul-	363	oyul-	394	sağıl-
333	koşul-	364	oyunlaştırıl-	395	sağlamlaştırıl-
334	kotarıl-	365	ödevlendiril-	396	salıveril-
335	kovul-	366	ödüllendiril-	397	sapıl-
336	koyul-	367	öğrenil-	398	saptırıl-
337	kömürleştiril-	368	öğretil-	399	sarıl-
338	kristallendiril-	369	öğül-	400	sarsıl-
339	kullanıl-	370	öğütül-	401	sataşıl-
340	kurtarıl-	371	ölçül-	402	satıl-
341	kurul-	372	öldürül-	403	savıl-
342	kurutul-	373	ölümsüzleştiril-	404	savrul-
343	kuşanıl-	374	öngörül-	405	savunul-
344	kuşatıl-	375	öpül-	406	sayıl-
345	lağvedil-	376	örgütlendiril-	407	seçil-
346	laikleştiril-	377	örtül-	408	sembolleştiril-

409	seril-	440	sövül-	471	tutul-
410	serpil-	441	suçlandırıl-	472	ucuzlatıl-
411	serpiştiril-	442	sulandırıl-	473	uçurul-
412	sevil-	443	sunul-	474	uğraşıl-
413	seyredil-	444	susturul-	475	ulaşıl-
414	seyreltil-	445	sündürül-	476	umul-
415	sezil-	446	süprül-	477	unutul-
416	sığdırıl-	447	süpürül-	478	usanıl-
417	sıkıl-	448	sürtül-	479	utul-
418	sıkıştırıl-	449	sürül-	480	uyarıl-
419	sıklaştırıl-	450	süründürül-	481	uydurul-
420	sındırıl-	451	süzül-	482	uyul-
421	sızdırıl-	452	şartlandırıl-	483	uyuşturul-
422	sıyrıl-	453	şaşıl-	484	uyutul-
423	silahlandırıl-	454	şeffaflaştırıl-	485	uzaklaşıl-
424	sildiril-	455	şekillendiril-	486	uzaklaştırıl-
425	sindiril-	456	şenlendiril-	487	uzanıl-
426	soğrul-	457	şereflendiril-	488	uzatıl-
427	soğul-	458	şımartıl-	489	uzlaşıl-
428	soğurul-	459	şişiril-	490	üleşil-
429	soğutul-	460	takıl-	491	üleştiril-
430	sokul-	461	taksitlendiril-	492	ülküleştiril-
431	somurul-	462	tanıl-	493	üretil-
432	sonlandırıl-	463	tanıtıl-	494	ürkütül-
433	sonuçlandırıl-	464	tartıl-	495	ütül-
434	sorul-	465	tartışıl-	496	üzül-
435	soyul-	466	tepil-	497	varıl-
436	sögül-	467	teşkilatlandırıl-	498	varsayıl-
437	sökül-	468	tıkıl-	499	vasıflandırıl-
438	sömürül-	469	tiksinil-	500	vazedil-
439	söndürül-	470	toplatıl-	501	vazgeçil-

502	vazifelendiril-	522	yatıl-	542	yoğaltıl-
503	vergilendiril-	523	yatırıl-	543	yoğrul-
504	veril-	524	yavaşlatıl-	544	yontul-
505	vurul-	525	yayıl-	545	yorul-
506	yağdırıl-	526	yazıl-	546	yöneltıl-
507	yakıl-	527	yedil-	547	yönetıl-
508	yaklaşıl-	528	yediril-	548	yumul-
509	yalıtıl-	529	yenil-	549	yumuşatıl-
510	yalvarıl-	530	yeril-	550	yutturul-
511	yanaşıl-	531	yerleşıl-	551	yutul-
512	yanıtlandırıl-	532	yerleştiril-	552	yüceltil-
513	yansıtıl-	533	yetişıl-	553	yükletıl-
514	yapıl-	534	yetiştiril-	554	yükseltıl-
515	yapıştırıl-	535	yığışıl-	555	yüksünül-
516	yaptırıl-	536	yığıl-	556	yürütül-
517	yararlanıl-	537	yıkıl-	557	yüzdürül-
518	yaratıl-	538	yıktırıl-	558	yüzleştiril-
519	yarıl-	539	yıldırıl-	559	yüzsüzleştiril-
520	yasalaştırıl-	540	yırtıl-	560	zannedıl-
521	yaşanıl-	541	yitiril-	561	zikredıl-

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiiller dizelgesi:

1	dağıl-
---	--------

-İl ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Bununla beraber hiçbir zaman kenara atılmış bir memur haline düşmedi.” Y. K. Karaosmanoğlu

“İstanbul’ dan ayrıldığımda her ikisinin de denize düşürüldükleri yerde, Kız Kulesi’ ni kerteriz alan bir mendirek inşa ediliyordu.” İ. Pala

“...Müjgan da bize katılmış olarak sürü sepet İstanbul’ a dönüyorduk.” R. N. Güntekin

“Canım iyice sıkıldı.” O. Pamuk

“İsmaili dinlemiyor sanırdın, birden irkildi.” Y. Kemal

4.3.4. -(İ)ştîr Eki:

Banguoğlu (2003: 290) ekle ilgili: “Edeleme fiillerinin çok canlı görünen bir örneğidir. Eski Türkçede -iş-ür, dilimizde ise -iş-tir- ekleri birleşme istidadı göstermiştir. Bizimkinin özel bir anlatımla birleşik olarak gelişmesi çok eski olmayacaktır. Burada -iş- ekinin ortaklaşa fiil anlatımı hakim olmuş görünür.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

Tahir Kahraman (2009: 57) ekle ilgili: “-ş ve -tîr eklerinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik bir ektir. Bu ekle türeyen fiiller de -(e)le ekiyle türeyenler fiillerinki gibi anlamlar kazanırlar.” demektedir.

Korkmaz (2003: 134) ekin anlamıyla ilgili: “Ekteki işteşlik ve ettirgenlik işlevi aşınıp yok olmuştur. Ek, geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden, fiilin gösterdiği işin sık sık ya da sürekli olarak yapıldığını bildiren ve fiile yeni bir sözlük anlamı kazandıran türetmeler yapmıştır.” bilgisini vermektedir.

Eserlerini incelediğimiz dilcilerin birçoğu, bu birleşik ekle türemiş sözcükleri ayrı olarak değerlendirmeyip, -Dîr ekli sözcük dizelgesine dahil etmiştir. -(İ)ştîr ekiyle türeyen sözcüklerin sahip olduğu anlam farklılıkları göz önüne alınırsa, eki ayrıca incelemek daha doğru olacaktır.

Bu ekle türeyen fiiller, bir yapılışın veya oluşun sürekli veya kısa aralıklarla devam ettiğini anlatırlar.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 24 adet fiil belirlenmiştir.

-(İ)ştir Ekli Fiil Dizelgesi:

1	anıştır-	9	kıpıştır-	17	serpiştir-
2	araştır-	10	kırpıştır-	18	sıkıştır-
3	çekiştir-	11	koşuştur-	19	sokuştur-
4	çırpıştır-	12	kovuştur-	20	soruştur-
5	dürtüştür-	13	ovuştur-	21	sürüştür-
6	eleştir-	14	oğuştur-	22	sürtüştür-
7	geçıştır-	15	saçıştır-	23	takıştır-
8	kakıştır-	16	savuştur-	24	veriştir-

-(İ)ştir ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Gözlerini ovuşturdu.” Y. Kemal

“...milyonları bulan iskambil kağıtları arasına joker sıkıştırır gibi aceleyle...” O. Pamuk

“Babilli bilge rahiplerin uzay araştırmalarını yazdıkları tabletlerin bulunduğu harap İhtar Tapınağı’ nın kalıntıları...” İ. Pala

“...diyerek ellerini oğuşturuyordu.” A. H. Tanpınar

4.3.5. -IE Eki:

Kahraman (1996: 62-63) ekle ilgili: “Bu ek, gerçekte ifye’ dir. Ancak, geçmişte bazı fiillerden -k, -g, -ge ekleriyle yapıldığı varsayılan isimlerin üzerine +le eki getirilerek yapılan fiillerden, eklerdeki damak ünsüzleri eriyip düşünce, fiilden -k, -g, -ge ekleriyle oluşmuş kelimeler ayrı birer ad olarak da yaşamadıkları için, geriye kalan +le eki bir ifye konumuna gelmiştir.” açıklamasını yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 278) ekle ilgili: “Bu birleşik -ekle- ve -ele- eklerini rastgele karşılaşmış olanlarından ayırt etmeli (konaklamak berelemek). Bununla birlikte damaksı veya sesli düşmesiyle bazı edeleme fiillerimizin fiil tabanından -le- fiilleri görünüşünde kaldıkları da görülür: çalkalamak çiselemek...” demektedir.

Bu ekle türeyen fiiller kimi örneklerinde “kısa aralıklarla bir oluş veya yapılışın tekrarlanması”, kimi örneklerinde ise “bir durumdan başka bir duruma geçmek” anlamlarında kullanılmıştır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 17 adet fiil belirlenmiştir.

-IE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	atla-	7	ışla-	13	sezinle-
2	belirle-	8	irdele-	14	tırmala-
3	çalkala-	9	kürele-	15	tökezle-
4	çisele-	10	otala-	16	üstele-
5	gözetle-	11	salla-	17	yasla-
6	ırgala-	12	sayla-		

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak

açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	bula-	3	öğürtle-
2	damla-	4	örsele-

-IE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir: ²⁴

“Hakkı Celis esefle başını sallıyor.” Y. K. Karaosmanoğlu

4.3.6. -n Eki :

Kahraman (2009: 56) eki: “Bildirdikleri eylemin onu yapana döndüğünü anlatan dönüşlü fiiller türetir...Bu eki alan kimi fiiller, kullanıldıkları tümceye göre, bazen dönüşlülük bazen de edilgenlik anlamı verirler.” şeklinde açıklamaktadır.

Banguoğlu (2007: 283) ekle ilgili: “Fiilin edinen, dönüşlü çatısı eki olarak eskiden beri geniş kullanışı bulunan -in- eki(görünmek, örtünmek) ile yapılmış kelimeler kolaylıkla sabit lûgat değeri kazanırlar. Çünkü Türkçede kişi kendisine dönük her türlü oluş ve kılışları bu fiil görünüşüyle ifade edegelmiştir.” açıklamasını yapmaktadır.

Hacıeminoğlu (1991: 35) ise eki: “Geçişli fiil kök ve gövdelerinden ya edilgen(pasif) ya da geçişsiz dönüşlü fiiller teşkil eden bu ek, bütün devir ve şivelerde aynı kullanıştadır.” şeklinde açıklar.

Korkmaz (2003: 129), -n ekiyle ilgili şu bilgileri verir:

“Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra -n-, ünsüzle bitenlerden sonra araya birer bağlantı ünlüsü alarak gelen -n- eki, Türkçenin en eski dönemlerinden beri kapsamlı kullanım özelliği taşıyan, işlek bir çatı ekidir. Asıl görevi, genellikle

²⁴ “damla”- sözcüğünün kökeni araştırıldığında “tam- : damlaya yazmak” kökünden türediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle fiilden fiil türeten ekler listesinde yer almaktadır.

geçişli fiillerden ‘olma’ ve bazen de ‘yapma’ bildiren dönüşlü fiiller türetmektir. -n-‘li fiillerde, fiilin gösterdiği işi yapana yani özneye döner: giy-in-, taş-ın- gibi. Yapılan işin yapana dönmüş olması, fiile hem ‘olma’, ‘yapma’ bildirme özelliği hem de eke ‘dönüştürme’ bildirme işlevi kazandırmıştır. Dönüştürme fiilleri yapılan işi yalnız yapana çevirmekle kalmayıp, özne ile ilgili daha başka durumları da içine aldığından kullanım bakımından bir çeşitlenmeye uğramıştır.”

Bu ekle türeyen fiillerin sayısı da oldukça fazladır. Yani bu ek de fiilden fiil türeten, işlek ekler arasında yer almaktadır. Bu nedenle -n ekiyle türeyen fiiller, çok çeşitli anlam özelliklerine sahiptir. Ancak bu anlamlar çoğunlukla ilgili fiilin kullanıldığı tümceye göre belirlendiği için, ayrı ayrı kümelendirmeye gidilmemiştir.

Bu ekle türeyen fiillerde “bir şeyle bezenmek, kaplanmak”, “edilgenlik”, “başkası tarafından yapılan bir oluş ya da durumun etkisinde kalmak”, “kısa aralıklarla bir oluş veya durumu tekrarlamak” gibi çeşitli anlamlar bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 641 adet fiil belirlenmiştir.

-n Ekli Fiil Dizelgesi:

1	acın-	12	ağılan-	23	ambalajlan-
2	açıklan-	13	ağın-	24	anımsan-
3	açın-	14	aklan-	25	aralan-
4	açkılan-	15	akortlan-	26	aran-
5	adaklan-	16	alacalan-	27	arılan-
6	adan-	17	alazlan-	28	arın-
7	affolun-	18	alçılan-	29	arkalan-
8	aforozlan-	19	algılan-	30	arşivlen-
9	afsunlan-	20	alın-	31	asfaltlan-
10	afyonlan-	21	allan-	32	astarlan-
11	ağaçlan-	22	amaçlan-	33	aşağılan-

34	aşılan-	65	boğumlan-	96	çayırlan-
35	atan-	66	boklan-	97	çekimsen-
36	ateşlen-	67	bombalan-	98	çemberlen-
37	avlan-	68	boşan-	99	çemren-
38	ayarlan-	69	boyalan-	100	çengellen-
39	ayazlan-	70	boyan-	101	çentiklen-
40	ayıplan-	71	boylan-	102	çerçevelen-
41	aylan-	72	boynuzlan-	103	çeşnilen-
42	azarlan-	73	boyutlan-	104	çevrelen-
43	azlolun-	74	bölümlen-	105	çevrin-
44	badanalan-	75	bölün-	106	çıkılan-
45	bağışlan-	76	budan-	107	çırpın-
46	bağlan-	77	bulan-	108	çiçeklen-
47	bakın-	78	bulgurlan-	109	çiftlen-
48	ballan-	79	bulun-	110	çiğnen-
49	balyalan-	80	burgulan-	111	çimdiklen-
50	balyozlan-	81	bükün-	112	çimentolan-
51	başaklan-	82	bürün-	113	çirişlen-
52	başlan-	83	bütünlen-	114	çivilen-
53	belgelen-	84	büyülen-	115	çivitlen-
54	benimsen-	85	camlan-	116	çizgilen-
55	berelen-	86	cevaplan-	117	çöğün-
56	berkin-	87	coplan-	118	çözümnen-
57	beslen-	88	çalımlan-	119	çözün-
58	bestelen-	89	çalın-	120	çuvalan-
59	betimlen-	90	çalkan-	121	dağlan-
60	bezen-	91	çamurlan-	122	dallan-
61	bıçaklan-	92	çapalan-	123	damgalan-
62	bilin-	93	çarpın-	124	dayan-
63	bilmezlen-	94	çarşafılan-	125	defnolun-
64	boğazlan-	95	çatın-	126	değın-

127	delin-	158	döşen-	189	fısıldan-
128	demetlen-	159	dövün-	190	fısfıslan-
129	demlen-	160	duldalan-	191	fıslan-
130	denetlen-	161	dumanlan-	192	filizlen-
131	dengelen-	162	durulan-	193	fişlen-
132	denklen-	163	duvaklan-	194	fitillen-
133	den-	164	düğmelen-	195	frenlen-
134	devrolun-	165	düğümlen-	196	gadrolun-
135	dışlan-	166	düzenlen-	197	gagalan-
136	didiklen-	167	düzlen-	198	galvanizlen-
137	didin-	168	edin-	199	gammazlan-
138	dilen-	169	eğlen-	200	garipsen-
139	dilimlen-	170	eklemlen-	201	gazlan-
140	dilin-	171	elektriklen-	202	geçin-
141	dinamitlen-	172	ellen-	203	gelin-
142	dinlen-	173	enen-	204	gemlen-
143	dipçiklen-	174	engellen-	205	gereksin-
144	diren-	175	enselen-	206	gerin-
145	dirseklen-	176	erginlen-	207	gezin-
146	dişlen-	177	ertelen-	208	gıcıklan-
147	dizginlen-	178	esinlen-	209	gıdıklan-
148	doğran-	179	eşin-	210	gizlen-
149	doğrulan-	180	eşitlen-	211	giyin-
150	dokun II-	181	eşlen-	212	göğüslen-
151	dolan-	182	etiketlen-	213	gölgelen-
152	donan-	183	etkilen-	214	göllen-
153	dosyalan-	184	eyerlen-	215	görün-
154	doyun-	185	ezberlen-	216	gözlen-
155	dökün-	186	ferahlan-	217	gübrelen-
156	döllen-	187	fırçalan-	218	gülün-
157	dönen-	188	fırınlan-	219	gümrüklen-

220	gümürlen-	251	indirgen-	282	kaşın-
221	güneşlen-	252	ispatlan-	283	katarlan-
222	günülen-	253	ispiyonlan-	284	katlan-
223	halkalan-	254	isten-	285	katranlan-
224	hallolun-	255	istiflen-	286	kavlan-
225	hamurlan-	256	işaretlen-	287	kazıklan-
226	hançerlen-	257	izlen-	288	kazın-
227	harlan-	258	kaçın-	289	keçelen-
228	harmanlan-	259	kadastralan-	290	kelepçelen-
229	hasırlan-	260	kademelen-	291	kenetlen-
230	hasrolun-	261	kağıtlan-	292	keselen-
231	haşlan-	262	kalafatlan-	293	kesin-
232	hatırlan-	263	kalaylan-	294	kılın-
233	havlan-	264	kalburlan-	295	kımıldan-
234	havuzlan-	265	kalın-	296	kınalan-
235	haydalan-	266	kalıplan-	297	kınan-
236	hazırlan-	267	kalkın-	298	kıpırdan-
237	hesaplan-	268	kamçılan-	299	kırbaçlan-
238	hırpalan-	269	kancalan-	300	kırklan-
239	hoplan-	270	kangallan-	301	kısın-
240	hükmolun-	271	kanıtlan-	302	kısıtlan-
241	ılın-	272	kanlan-	303	kıyaslan-
242	ıraksın-	273	kaplan-	304	kıyın-
243	ırgan-	274	karalan-	305	kilitlen-
244	ışınlan-	275	karlan-	306	kiralın-
245	iğnelen-	276	karşılan-	307	kireçlen-
246	ikilen-	277	kasalan-	308	kireçsilen-
247	ilaçlan-	278	kasın-	309	klorlan-
248	ilkelen-	279	kastarlan-	310	koğalan-
249	iliklen-	280	kaşağılan-	311	kokozlan-
250	imgelen-	281	kaşıklan-	312	kolalan-

313	kolaylan-	344	liflen-	375	nitelen-
314	kolonyalan-	345	macunlan-	376	nodullan-
315	koltuklan-	346	mahmuzlan-	377	noktalan-
316	kon-	347	makaslan-	378	numaralan-
317	kopçalan-	348	mandallan-	379	odaklan-
318	kopyalan-	349	markalan-	380	oğun-
319	korun-	350	maskelen-	381	oklan-
320	koşullan-	351	maşalan-	382	oksijenlen-
321	kovalan-	352	mayalan-	383	oksitlen-
322	köpeklen-	353	mayınlan-	384	okun-
323	körüklen-	354	melezlen-	385	olun-
324	kösteklen-	355	menolun-	386	omuzlan-
325	kötülen-	356	mıhlan-	387	onan-
326	kucaklan-	357	mıknatıslan-	388	onaylan-
327	kundaklan-	358	mincıklan-	389	orantılan-
328	kurcalan-	359	mırıldan-	390	otlan-
329	kurgulan-	360	mırlan-	391	ovalan-
330	kurşunlan-	361	mimlen-	392	ovun-
331	kurulan-	362	mumlan-	393	oyalan-
332	kuşaklan-	363	mumyalan-	394	oylan-
333	kutulan-	364	muştalan-	395	oynan-
334	küçümsen-	365	mühürlen-	396	oyulgalan-
335	kükürtlen-	366	müjdelen-	397	öden-
336	küllen-	367	mürekkeplen-	398	öğün-
337	kümelen-	368	naftalinlen-	399	ölçün-
338	kürelen-	369	nakşolun-	400	ölün-
339	lağvolun-	370	nallan-	401	önemsen-
340	lanetlen-	371	nefeslen-	402	örgütlen-
341	lehimlen-	372	neşrolun-	403	örneklen-
342	lekelen-	373	nikahlan-	404	örselen-
343	lığlan-	374	nişanlan-	405	örtün-

406	övün-	437	rendelen-	468	sınırlan-
407	özetlen-	438	renklen-	469	sıralan-
408	özümlen-	439	sabunlan-	470	sırlan-
409	özümsen-	440	sahnelen-	471	sıvazlan-
410	paketlen-	441	sakatlan-	472	sızlan-
411	paklan-	442	sakın-	473	sigortalan-
412	palazlan-	443	saklan-	474	silahlan-
413	paralan-	444	salçalan-	475	silin-
414	parçalan-	445	sallan-	476	silkin-
415	parsellen-	446	sandıklan-	477	solun-
416	paspaslan-	447	san-	478	sonuçlan-
417	pataklan-	448	sansürlen-	479	sopalan-
418	paylan-	449	saptan-	480	sorgulan-
419	pazarlan-	450	sarın-	481	soyun-
420	peçelen-	451	savatlan-	482	söylen-
421	perçinlen-	452	sekilen-	483	suçlan-
422	perdahlen-	453	selamlan-	484	sulan-
423	perdelen-	454	semerlen-	485	süngülen-
424	peydahlan-	455	semizlen-	486	sürgülen-
425	pislen-	456	sepetlen-	487	sürtün-
426	planlan-	457	sepilen-	488	sürün-
427	pohpohlan-	458	sergilen-	489	süslen-
428	pompalan-	459	serinlen-	490	şartlan-
429	postalan-	460	seslen-	491	şekerlen-
430	preslen-	461	sevin-	492	şerbetlen-
431	programlan-	462	sezin-	493	şişelen-
432	pullan-	463	sığın-	494	şişin-
433	paptiyelen-	464	sıkılan-	495	şişlen-
434	raspalan-	465	sıkın-	496	tabaklan-
435	rastlan-	466	sınan-	497	takın-
436	reddolun-	467	sınıflan-	498	talaşlan-

499	tamamlan-	530	tıkın-	561	uzan-
500	tanelen-	531	tıraşlan-	562	üflen-
501	tanımlan-	532	tırkazlan-	563	ünlen-
502	tanıtlan-	533	tırmıklan-	564	ütülen-
503	tapalan-	534	tırnaklan-	565	üzengilen-
504	tapın-	535	tırpanlan-	566	vadolun-
505	taran-	536	tırtıklan-	567	vahyolun-
506	tarazlan-	537	tohumlan-	568	varaklan-
507	tasarımlan-	538	tokaçlan-	569	vazolun-
508	tasarlan-	539	tokatlan-	570	verniklen-
509	taşın-	540	topaklan-	571	vırıldan-
510	taşlan-	541	toplan-	572	vızıldan-
511	tavlan-	542	torbalan-	573	vidalan-
512	tazelen-	543	tornalan-	574	vurun-
513	tebeşirlen-	544	torpillen-	575	yadsın-
514	tekerlen-	545	törpülen-	576	yadırgan-
515	tekmelen-	546	tutkallan-	577	yağlan-
516	tekrarlan-	547	tutuklan-	578	yakın-
517	tellen-	548	tutun-	579	yalan-
518	tembihlen-	549	tuzaklan-	580	yalazlan-
519	temizlen-	550	tuzlan-	581	yalpalan-
520	tembihlen-	551	tükürüklen-	582	yamalan-
521	tepin-	552	tümlen-	583	yaman-
522	teraslan-	553	tütsülen-	584	yanıtlan-
523	terazilen-	554	ufalan-	585	yankılan-
524	terslen-	555	uğran-	586	yansılan-
525	tertiplen-	556	ulan-	587	yapın-
526	teyellen-	557	ululan-	588	yaralan-
527	tezgahlan-	558	umursan-	589	yanan-
528	tıkaçlan-	559	unlan-	590	yargılan-
529	tıkan-	560	uyun-	591	yarılan-

592	yasaklan-	609	yıpran-	626	yürün-
593	yaslan-	610	yırtın-	627	yüzlen-
594	yassılan-	611	yinelen-	628	zamklan-
595	yaşan-	612	yoklan-	629	zannolun-
596	yaşmaklan-	613	yollan-	630	zarflan-
597	yavuklan-	614	yolun-	631	zedelen-
598	yayımlan-	615	yorumlan-	632	zehirlen-
599	yeleklen-	616	yudumlan-	633	zıhlan-
600	yellen-	617	yuhalan-	634	zımbalan-
601	yelpazelen-	618	yumaklan-	635	zımparalan-
602	yemlen-	619	yumruklan-	636	zıpkınlan-
603	yenilen-	620	yuvalan-	637	zırıldan-
604	yen-	621	yuvarlan-	638	ziftlen-
605	yerin-	622	yüklen-	639	zikrolun-
606	yetin-	623	yükseltgen-	640	zincirlen-
607	yıkan-	624	yülün-	641	zorlan-
608	yıllan-	625	yüreklen-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	adın-	10	dokun I-	19	kurban-
2	aldan-	11	erin-	20	kuşan-
3	alkın-	12	güven-	21	öğren-
4	avun-	13	ımızgan-	22	savun-
5	barın-	14	ısın-	23	siftin-
6	basın-	15	inan-	24	tepren-
7	basırgan-	16	incin-	25	yükün-
8	dadın-	17	kısırgan-		
9	daldalan-	18	kıvrın-		

-n ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Kanun Koyucu’ nun Alaman Seferi’ nde küffara esir düştüğü söyleniyor.” İ. Pala

“...tahammülfersa dayanılmaz bir hale giriyor.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Kendi kendime gayret vermek için söylenmeye başladım.” R. N. Güntekin

“İsmailin koluna dokundu.” Y. Kemal

“...dükkan önlerinin daracık gölgelerine sığınarak camiye görünceye kadar yürüdüm.” O. Kemal

4.3.7. -(İ)r Eki :

Kahraman (2009: 57) ekle ilgili: “Ettirgenlik ekidir. Geçişsiz fiillere ulandığı zaman, onları geçişli yapar... Bu ek, yalnız ünsüzle biten tek heceli fiillere ulanır. Bunun işlekliği, öteki ettirgenlik eklerine göre azdır. Yukarıda verilen fiiller gibi 21 kadar fiile -İr biçiminde, 4 kadar fiile de -Er biçiminde ulanır.” bilgisini vermektedir.

Korkmaz (2003: 131) bu eki, -(İ)r/-(U)r-< ET -(U)r- şeklinde isimlendirmiş ve ekle ilgili olarak: “-(İ)r/-(U)r eki, Eski Türkçedeki -(U)r- ettirgenlik ekinin ünlü uyumuna göre biçimlenmiş türüdür. İşlev bakımından -Ar- ekiyle görevdeştir. Ancak, onun gibi körelmiş bir ek değil, işlek bir ektir. Ünsüz ile biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller türetmiştir.” bilgisini vermektedir.

Muharrem Ergin ve Tahsin Banguoğlu da -ir- ve -er- olarak iki ayrı ek incelemesinde bulunmuştur. Ergin (2004: 214), bu eki “-gur-, -gür-“ başlığıyla incelemiş ve Batı Türkçesine geçerken başındaki “g” nin düştüğünü dile getirmiştir.

Banguoğlu (2007: 286), ekle ilgili şu bilgileri verir:

“ Eski Türkçede başka eklerle birlikte yaygın bir ettiren fiili şeklidir...”

1. Yalın tabanlarıyla yan yana -ir- fiilleri çoklukla geçişli fiiller olup farklı anlamlar da yüklenmişlerdir: aşırmaq, taşırmaq... gibi.
2. -ir- fiillerimizden birçoğunun da Eski Türkçede -gür- şekillerine rastlarız (belgürmek todgurmak)...
3. Çatı eki olarak gerilemiş ve yapım eki olarak verimsiz görünmekle birlikte -ir- eki çok eski bir yapılık olduğu için dilimizde birçok kelime bırakmıştır...”

Gürer Gülsevin 1997: 139), ‘Eski Anadolu Türkçesinde Ekler’ isimli kitabında -Ar- ekiyle türemiş üç kelime, -Ur- ekiyle türemiş on üç kelime örneği vermiştir. Bu da eklerden -Ur- ekinin Eski Anadolu Türkçesinde de daha işlek bir ek olduğunu göstermektedir.

Sezai Güneş (2009: 152-153), -ar- ekini: “ Genellikle türettiği fiiller geçişlidir. Bu geçişlilik ifadesi iki yönlüdür: “yaptırma”, “oldurma” şeklinde açıklamaktadır.

Kitaplarını incelediğimiz dilbilimcilerin bazıları bu eki bu eki -(E)r ve -(İ)r ekleri olarak ayrı ayrı ele almış, bazıları ise -r ekiyle türeyen tüm eylemleri tek başlık altında incelemiştir. Ekleri ayrı ayrı incelememizin nedeni iki ek arasında anlam özellikleri yönünden benzerlikler görülse de işleklik bakımından fark olmasıdır. -(İ)r ekini çalışmamızda yer alan işlek ekler arasında, -(E)r ekini ise işlek olmayan ekler arasında inceledik.

-(İ)r eki, birde Eski Türkçede “-İrgÜr”, günümüz Türkçesinde “-İştİr” birleşik ekinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu ek, eklendiği fiillerin anlamını pekiştirir. “Yaptırma” ve “ettirme” bildiren fiiller türetir. Türettiği fiiller geçişlidir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 25 adet fiil belirlenmiştir.

-(İ)r Ekli Fiil Dizelgesi:

1	artır-	10	geçir-	19	taşır-
2	aşır-	11	göçür-	20	uçur-
3	batır-	12	içir-	21	üşür-
4	bitir-	13	kaçır-	22	vazgeçir-
5	doğur-	14	pişir-	23	yatır-
6	doyur-	15	savur-	24	yetir-
7	duyur-	16	sızır-	25	yitir-
8	düşür-	17	şaşır-		
9	eğir-	18	şışır-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	belir-	4	götür-	7	kıvır-
2	çöğür-	5	ısır-	8	osur-
3	dadur-	6	irür-	9	soğur-

-(İ)r ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...bu geceyi dışarıda geçirişleri asla mazur göremiyordu.” Y. K. Karaosmanoğlu

“...yoksa BC üyelerinden mi olduğu konusunda beni ikileme düşürdü.” İ. Pala

“Hürüden çocuğu aldı, kollarına yatırdı.” Y. Kemal

“Mektebini bitirmene ve evlenmenize aşağı yukarı dört sene var.” R. N. Güntekin

4.3.8. -ş Eki:

Tahir Kahraman (2009: 56) ekle ilgili: “Fiil köklerine ve bazı fiil gövdelerine ulanarak eylemi birden çok kişinin karşılıklı ya da ortaklaşa yaptıklarını anlatan işteş çatılı fiiller oluşturur: *bölüş-*, *dövüş-*...-ş ekiyle dönüşlülük anlamı yüklenen fiiller de vardır: *dönüş-*, *kalkış-*...” açıklamasını yapmaktadır.

Güneş (2009: 153) ekin anlamıyla ilgili: “Kullanılış alanı çok geniş eklerden biridir. Fiil köklerine, isimden türetilmiş fiil gövdelerine getirilir. Türettiği fiiller ya işteşlik ya da oluş ifadesi taşır:

A)İşteşlik ifadesi: Fiilin gösterdiği hareketin birden fazla varlık tarafından gerçekleştirildiğinin belirtilmesidir. İşteşlik, iki şekilde cereyan eder: 1. Birlikte yapma: Birden çok varlığın, aynı işi birlikte, yan yana yapması halidir... 2. Karşılıklı yapma: Zıt konumdaki birden çok varlık, aynı işi birbirlerine rağmen yapar...

B)Oluş ifadesi: Bu ekle türeyen bir kısım fiiller -gizli bir ortaklaşma ifadesi taşımakla birlikte- kendi kendine yapma/olma ifade ederler.” demektedir.

Ekin eklenişi ile ilgili ise Ergin (2004: 208-209) : “Vokalle biten fiillere doğrudan doğruya eklendiği için bu ekin Türkçede eskiden beri -ş- olduğu açıkça görülür. Yalnız Eski Anadolu Türkçesinde *oku-y-ış-*, *yürü-y-ış-* gibi normal olmayan şekillerle de karşılaşmak mümkündür... Bu istisnalar klişeleşmiş hususi şekillerden ibarettir. Yardımcı sesin eke dahil sayılmasından doğan böyle bir durumu -l- ekinde de gördük. Burada *de-y-ış-*, *yürü-y-üş-*, *oku-y-uş-* gibi isimlerdeki -ış-, -ış-, -uş-, -üş fiilden isim yapma ekinin de tesiri olmuş olabilir.” bilgisini vermektedir.

Korkmaz (2003: 33) ekle ilgili: “Dilimizde Arapça adların yerini almış bulunan *alıştırma* ‘egzersiz, temrin’, *anlaşma* ‘itilaf’, *benzeşim* ‘iltibas’... gibi adlarla bunların *gelişmek*, *tartışmak* gibi mastar biçimleri, -(I)ş-/-(U)ş- işteşlik ekinden yararlanılarak türetilmiş olan karşılıklardır.” ayrıntısına değinmektedir.

-ş eki de dilimizde çok kullanılan, çok sayıda örneği bulunan eklerdendir. Bu nedenle türettiği fiillerde çeşitli anlam özellikleri bulunmaktadır. Ancak bu ekle türeyen bütün fiillerde bulunan asıl anlam, işteşlik anlamıdır. Bu ekle türeyen fiiller ya karşılıklı yapıma ya da birlikte yapıma anlamına sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 264 adet fiil belirlenmiştir.

-ş Ekli Fiil Dizelgesi:

1	açıklaş-	22	bağrış-	43	buruş-
2	afallaş-	23	bakış-	44	buzağılaş-
3	ağaçlaş-	24	barış-	45	bütünleş-
4	ağılaş-	25	bekleş-	46	büzüş-
5	ağızlaş-	26	benzeş-	47	camlaş-
6	aklaş-	27	bıkış-	48	cıvıldaş-
7	alış-	28	bırakış-	49	çağrış-
8	allaş-	29	bildiriş-	50	çakış-
9	anlaş-	30	bileş-	51	çalış-
10	arılaş-	31	biliş-	52	çamurlaş-
11	arılaş-	32	biniş-	53	çarpış-
12	aşağılaş-	33	birikiş-	54	çatış-
13	atış-	34	birleş-	55	çayırlaş-
14	aykırılış-	35	bitiş-	56	çekiş-
15	ayrılış-	36	boğazlaş-	57	çeliş-
16	ayrımlaş-	37	boğuş-	58	çıkış-
17	ayrış-	38	boklaş-	59	çırpış-
18	azış-	39	boynuzlaş-	60	çiçekleş-
19	badikleş-	40	bozuş-	61	çiftleş-
20	bağdaş-	41	bölüş-	62	çitiş-
21	bağlaş-	42	buluş-	63	çizgileş-

64	çöküş-	95	fıkırdaş-	126	kalıplaş-
65	çözüş-	96	fısıldaş-	127	kalkış-
66	dalaş-	97	fingirdeş-	128	kamçılaş-
67	dayanış-	98	gagalaş-	129	kapış-
68	dayatış-	99	gazlaş-	130	karış-
69	değirmileş-	100	geçiş-	131	karmaş-
70	değiş-	101	geliş-	132	karşılaş-
71	demirleş-	102	genelleş-	133	katış-
72	denkleş-	103	gerçekleş-	134	kavlaş-
73	deriş-	104	gırtlaklaş-	135	kaynaş-
74	destekleş-	105	giriş-	136	keçeleş-
75	desteleş-	106	gölleş-	137	kesiş-
76	didiş-	107	görüş-	138	kıpırdaş-
77	direş-	108	gülüş-	139	kırpış-
78	dolaş-	109	güncelleş-	140	kıtlaş-
79	doluş-	110	hafifleş-	141	kıyıış-
80	doyuş-	111	haklaş-	142	kızıış-
81	dönüş-	112	hamlaş-	143	kireçleş-
82	dövüş-	113	hamurlaş-	144	kireçsileş-
83	dürtüş-	114	haykırış-	145	koçuş-
84	düzleş-	115	hesaplaş-	146	kokuş-
85	eğleş-	116	hırıldaş-	147	koklaş-
86	elleş-	117	hırlaş-	148	kolaylaş-
87	emiş-	118	ikileş-	149	koşuş-
88	erginleş-	119	iletiş-	150	kökleş-
89	eriş-	120	işaretleş-	151	köpekleş-
90	esenleş-	121	itiş-	152	kötüleş-
91	eşitleş-	122	kabaklaş-	153	közleş-
92	eşleş-	123	kaçış-	154	kucaklaş-
93	eterleş-	124	kadastrolaş-	155	kurşunlaş-
94	etkileş-	125	kakış-	156	kurulaş-

157	küfleş-	188	sabunlaş-	219	tanış-
158	kümeleş	189	saçmalaş-	220	tartış-
159	küsüş	190	sağlamlaş-	221	tazeleş-
160	lifleş-	191	sakinleş-	222	tekleş-
161	macunlaş-	192	sarılış-	223	tepiş-
162	maddeleş-	193	sarmaş-	224	tersleş-
163	mantarlaş-	194	savuş-	225	tetikleş-
164	meleş-	195	sayış-	226	tezleş-
165	merkezleş-	196	selamlaş-	227	tıkış-
166	mumlaş-	197	sersemleş-	228	titreş-
167	nötrleş-	198	seviş-	229	topaklaş-
168	odaklaş-	199	sıcaklaş-	230	toplaş-
169	onaş-	200	sığış-	231	topraklaş-
170	oturuş-	201	sıkış-	232	toslaş-
171	oylaş-	202	sınıflaş-	233	tunçlaş-
172	oynaş-	203	simgeleş-	234	tutuş-
173	ozonlaş-	204	soğuklaş-	235	uçuklaş-
174	ödeş-	205	soğuş-	236	uçuş-
175	ödünçleş-	206	sokuş-	237	ulaş-
176	ölçüş-	207	soluklaş-	238	ululaş-
177	öpüş-	208	soruş-	239	uyuş-
178	ötüş-	209	soyutlaş-	240	üçleş-
179	özdeşleş-	210	söğüş-	241	üleş-
180	özleş-	211	sövüş-	242	ürüş-
181	palaşlaş-	212	söyleş-	243	üşüş-
182	pazarlaş-	213	süngüleş-	244	vıçırdaş-
183	pençeleş-	214	sürtüş-	245	vuruş-
184	perçinleş-	215	şartlaş-	246	yabancılaş-
185	pisleş-	216	şekerleş-	247	yaraş-
186	rastlaş-	217	şişmanlaş-	248	yarış-
187	resimleş-	218	takış-	249	yassılaş-

250	yatış-	255	yetiş-	260	yılış-
251	yazış-	256	yığılış-	261	yumruklaş-
252	yedekleş-	257	yığış-	262	yüzleş-
253	yenileş-	258	yıkış-	263	zenginleş-
254	yeniş-	259	yıldızlaş-	264	zorlaş-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	aytış-	6	kıpraş-	11	sıvış-
2	çapraş-	7	konuş-	12	tokuş-
3	gidiş-	8	kubaş-	13	uğraş-
4	güreş-	9	öçeş-	14	uylaş-
5	kamaş-	10	savaş-	15	yapış-

-ş ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...kimi zaman da çarşıların kalabalığına karişip değişik diller konusan insanlarla tanışıyor.” İ. Pala

“Bu üç ay içinde ne olmuştu, aramızda ne değişmişti...” R. N. Güntekin

“Ben bir başıma çalışırım, çekerim şeleği.” Y. Kemal

“Biz Nilgün’ le gülüşüyorduk.” O. Pamuk

“Sevişiyorlar, evlenmek istemiyorlar.” Y. K. Karaosmanoğlu

4.3.9. -t Eki:

Bu eki Kahraman (2009: 57): “-r ekiyle aynı görevi yapar. Ancak, bu ek ünlülerle ve l,r ünsüzlerinden biriyle biten çok heceli fiillere getirilir: acıt-, çiğnet-...-t eki, (r)k ile biten tek heceli beş fiile de -İt biçiminde ulanmaktadır: akıt-, korkut-... şeklinde açıklamaktadır.

Bu ekin kelimelere bağlanması ile ilgili Muharrem Ergin (2004: 211): “-t- eki vokalle biten fiillerden sonra geniş ölçüde kullanıldığı için ekin -t- ve konsonantla biten fiillerle -t- arasındaki vokalin yardımcı ses olduğu açıkça bellidir. Bu yardımcı ses eskiden beri vokal uyumuna bağlı olarak kullanılagelmiştir. -t- eki misallerde de görülüyor ki -l- ve -r- konsonantları ile biten fiillere doğrudan doğruya bağlanmakta, yardımcı vokal almamaktadır.” bilgisini vermektedir.

Banguoğlu (2007: 291) ekle ilgili: “En eski ettirgen eklerinden biri olan -it- fiil çatı eki olarak erkenden birçok kullanışta yerini anlatımlarıyla birlikte birleşigi ve daha genç rakibi -dir- ekine bırakmış, dilimizde de yalnız, çok heceli sesliyle biten ve başlıca akıcılarla kapanan tabanlara gelir olmuştur.” demektedir.

Sezai Güneş (2009: 154-155) ek için: “Kendisinden önce başka bir ettirgenlik eki varsa, kuvvetlendirilmiş ettirgenlik(katmerli faktitif) adı verilen özel bir anlatım olayı meydana getirir. *Bil-dir-t-, çök-er-t-...* Kendisinden sonra, sadece ‘-tır-/tir-/tur-/tür-’ eki getirilerek kuvvetlendirilmiş ettirgenlik ifadesi elde edilir. *Büyü-t-tür-, çoğ-al-t-tır-...*” açıklamasını yapmaktadır.

Bu ek doğadaki seslerin söylenmesi anlamında fiiller türetirken oldukça fazla kullanılmıştır. Türettiği fiillerde, ettirgenlik, yani işi başkasına yaptırma anlamı vardır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 487 adet fiil belirlenmiştir.

-t Ekli Fiil Dizelgesi:

1	acıt-	29	aşağılat-	57	berkit-
2	açıklat-	30	aşılal-	58	beslet-
3	açkılal-	31	aşırt-	59	bestelet-
4	adal-	32	aleşlet-	60	bezet-
5	afallat-	33	atlat-	61	bıçaklat-
6	ağart-	34	avlat-	62	bilet-
7	ağırlat-	35	ayarlal-	63	bocalat-
8	agıt-	36	ayazlat-	64	boğazlat-
9	akaçlat-	37	ayıklat-	65	boğdurt-
10	akıt-	38	ayılal-	66	bombalat-
11	akortlat-	39	ayırt-	67	boşalt-
12	aksat-	40	azalt-	68	boşat-
13	aksırt-	41	azarlat-	69	boyat-
14	akşamlat-	42	azıt-	70	boynuzlat-
15	aktart-	43	badanalat-	71	bozdurt-
16	alçalt-	44	bağışlat-	72	böğürt-
17	alçılal-	45	bağlat-	73	budat-
18	aldırt-	46	bandajlat-	74	buldurt-
19	algılal-	47	başlat-	75	bunalt-
20	alkışlat-	48	bayatlat-	76	bütünlet-
21	anımsat-	49	bayılal-	77	büyüt-
22	anırt-	50	beklet-	78	camlat-
23	anlat-	51	belert-	79	cayırdat-
24	apart-	52	belet-	80	cazırdat-
25	araklat-	53	belirt-	81	cırlat-
26	aralal-	54	bellet-	82	cıvıt-
27	arat-	55	benimset-	83	cıyaklat-
28	astarlat-	56	benzet-	84	cıyırdat-

85	cızırdat-	116	çoğalt-	147	donat-
86	cilalat-	117	çökelt-	148	döşet-
87	ciltlet-	118	çökert-	149	dövdürt-
88	coplat-	119	çömelt-	150	durdurt-
89	cumbalat-	120	çuvalat-	151	durult-
90	cumbuldat-	121	çürüt-	152	duyumsat-
91	çağırt-	122	dağlat-	153	düşündürt-
92	çağıldat-	123	daldırt-	154	düşürt-
93	çalkalat-	124	damgalat-	155	düzelt-
94	çalkat-	125	daralt-	156	düzlet-
95	çamurlat-	126	darılt-	157	eğirt-
96	çapalat-	127	dayat-	158	eğrilt-
97	çarpıt-	128	dedirt-	159	eklet-
98	çarşafat-	129	değiştirt-	160	eksilt-
99	çatırdat-	130	delirt-	161	ekşit-
100	çatlat-	131	demetlet-	162	elet-
101	çemberlet-	132	denet-	163	ellet-
102	çerçevelet-	133	depolat-	164	emdirt-
103	çevrelet-	134	diktirt-	165	emzirt-
104	çevirt-	135	dincelt-	166	endekslet-
105	çığırt-	136	dinlet-	167	engellet-
106	çıkart-	137	dipçiklet-	168	enselet-
107	çıkılrat-	138	diret-	169	ergit-
108	çıldirt-	139	dirilt-	170	erit-
109	çingırdat-	140	dişlet-	171	eskit-
110	çınlat-	141	doğrat-	172	esnet-
111	çıtırdat-	142	doğrult-	173	esrit-
112	çıtlat-	143	doğurt-	174	etiketlet-
113	çiğnet-	144	dokut-	175	evirt-
114	çimentolat-	145	doldurt-	176	eyerlet-
115	çivilet-	146	domalt-	177	ezberlet-

178	ezdirt-	209	götürt-	240	ikilet-
179	faturalat-	210	gübrelet-	241	imzalat-
180	ferahlat-	211	gümbürdet-	242	incelet-
181	fıkırdat-	212	gümlet-	243	incelt-
182	fırçalat-	213	gümüşlet-	244	incit-
183	fırınlat-	214	hafiflet-	245	indirt-
184	fırlat-	215	hançerlet-	246	inlet-
185	fısfıslat-	216	hapşirt-	247	irkilt-
186	fıslat-	217	harlat-	248	ispiyonlat-
187	fişirdat-	218	harmanlat-	249	istet-
188	fişkirt-	219	hatırlat-	250	işaretlet-
189	fişlet-	220	havlat-	251	işet-
190	fosfatlat-	221	haykirt-	252	izlet-
191	foslat-	222	hazırlat-	253	kabart-
192	galvanizlet-	223	hecelet-	254	kaçırt-
193	geçerlet-	224	hesaplat-	255	kalaylat-
194	geçirt-	225	hıçkirt-	256	kalburlat-
195	genişlet-	226	hırlat-	257	kaldırt-
196	gerilet-	227	hırpalat-	258	kalıplat-
197	getirt-	228	hışıldat-	259	kamçılata-
198	gevret-	229	hışırdat-	260	kanırt-
199	gevşet-	230	hortumlat-	261	kapat-
200	gıcırdat-	231	ılt-	262	kaplat-
201	gırgırlat-	232	ıslat-	263	karalat-
202	gidert-	233	ıslat-	264	karart-
203	gizlet-	234	ısmarlat-	265	kaskolat-
204	göçert-	235	ışıldat-	266	kaşağılat-
205	göçürt-	236	ışıt-	267	kaşelet-
206	göndert-	237	içirt-	268	kaşıklat-
207	gördürt-	238	iğnelet-	269	katılt-
208	göstert-	239	ihtiyarlat-	270	katlat-

271	katranlat-	302	koyult-	333	özümset-
272	kavlat-	303	köpürt-	334	paketlet-
273	kavrat-	304	körelt-	335	paralat-
274	kavurt-	305	kudurt-	336	parçalat-
275	kaydırt-	306	kundaklat-	337	parıldat-
276	kayırt-	307	kurdurt-	338	parkelet-
277	kaykıl-	308	kurşunlat-	339	parsellet-
278	kaynat-	309	kurut-	340	paspaslat-
279	kazdırt-	310	küçült-	341	patırdat-
280	kazıt-	311	kütürdet	342	pençelet-
281	keselet-	312	küflet-	343	pislet-
282	kıkırdat-	313	lûplet-	344	pişirt-
283	kıldirt-	314	macunlat-	345	pofurdar-
284	kımıldat-	315	miyavlat-	346	poşetlet-
285	kıpırdat-	316	morart-	347	püskürt-
286	kırdirt-	317	mumyalat-	348	rahatlat-
287	kısalt-	318	mühürlet-	349	raptiyelet-
288	kışkırt-	319	okşat-	350	rötuşlat-
289	kışlat-	320	okut-	351	sabahlat-
290	kıtırdat-	321	onart-	352	sağalt-
291	kıvırt-	322	onaylat-	353	saklat-
292	kıvrar-	323	otlat-	354	saldirt-
293	kızart-	324	oturt-	355	sapıt-
294	kilitlet-	325	ovalat-	356	sarart-
295	kocalt-	326	ovdurt-	357	sarımsaklat-
296	kocalt-	327	oynat-	358	sarlat-
297	kodlat-	328	ödet-	359	savurt-
298	koklat-	329	öğürt-	360	seğirt-
299	kokut-	330	öksürt-	361	semerlet-
300	kolalat-	331	öldürt-	362	semirt-
301	kopart-	332	özlet-	363	serinlet-

364	sersemlet-	395	şaşırt-	426	toplat-
365	seslet-	396	şenelt-	427	tornalat-
366	seyirt-	397	şıkırdat-	428	tozut-
367	seyrelet-	398	şımart-	429	tökezlet-
368	sıçrat-	399	şişirt-	430	törpület-
369	sınat-	400	şişlet-	431	töskürt-
370	sıralat-	401	şişmanlat-	432	tutuklat-
371	sıvat-	402	takırdat-	433	tüket-
372	sıvazlat-	403	tamamlat-	434	türet-
373	sıyırt-	404	tangırdat-	435	uçurt-
374	sızlat-	405	tanıt-	436	ufalt-
375	sildirt-	406	tarat-	437	uğrat-
376	sivrikt-	407	taşıt-	438	ulut-
377	soğut-	408	tavsat-	439	uyut-
378	solut-	409	tazelet-	440	uzat-
379	somurt-	410	tekrarlat-	441	ünlet-
380	sordurt-	411	tepelet-	442	üret-
381	sorut-	412	terlet-	443	ürpert-
382	söylet-	413	temizlet-	444	ürküt-
383	sulat-	414	tıkat-	445	üşüt-
384	susat-	415	tıkırdat-	446	ütület-
385	sümkürt-	416	tıklat-	447	yadırgat-
386	süpürt-	417	tingıldat-	448	yağlat-
387	sürüklet-	418	tıpırdat-	449	yakalat-
388	sürüt-	419	tırkazlat-	450	yalat-
389	süslet-	420	tırnaklat-	451	yaldızlat-
390	şakırdat-	421	tırpanlat-	452	yalpalat-
391	şaklat-	422	tırtıklat-	453	yalvart-
392	şangırdat-	423	titret-	454	yanılt-
393	şapırdat-	424	tokatlat-	455	yansıt-
394	şaplat-	425	tokurdut-	456	yaptırt-

457	yarat-	468	yinelet-	479	yürüt-
458	yassılt-	469	yoğalt-	480	zangırdat-
459	yaşart-	470	yoğurt-	481	zayıflat-
460	yaşat-	471	yoklat-	482	zehirlet-
461	yavaşlat-	472	yönelt-	483	zımbalat-
462	yayımlat-	473	yumurtlat-	484	zingırdat-
463	yeğnilt-	474	yumuşat-	485	zıplat-
464	yenilet-	475	yuvarlat-	486	zırlat-
465	yeşert-	476	yücelt-	487	zonklat-
466	yıkat-	477	yüklet-		
467	yıprat-	478	yükselt-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	arıt-	6	damıt-	11	ölüt-
2	ayt-	7	durut-	12	törüt-
3	ayart-	8	ilet-	13	tüket-
4	basıt-	9	kırıt-		
5	bedüt-	10	öğret-		

-t ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...çocuklarla iyi geçinmekle mümkün olacağını düşünüp onlara ses çıkartmıyor.” İ. Pala

“Kamran’ a ne düşüneceğini, ne yapacağını şaşırtıyordu.” R. N. Güntekin

“O, konağa geldiği zaman kendisini yok dedirtirdi.” Y. K. Karaosmanoğlu

“...şimdi ise durmadan elini kolunu oynatan bir genç.” O. Pamuk

“Dayı, Musdulunun elini tutup yanına oturttu.” Y. Kemal

4.3.10. -DEr Eki:

Ergin (2004: 213) ekin kökenini: “Bu ek çok az kullanılan, işlek olmayan bir faktitif ekidir. -dır-, -dir’ in bir başka şeklidir. Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün bazı ağızlarda görülür... Bu ekin -dur-, -dür-’ün düzleşmesi ile ortaya çıkmış olduğu düşünülebileceği gibi *gönder-* fiilinin Eski Türkçedeki *köndger-* (<*kön-d-ger-*) şekline bakılarak eski -gar-, -ger- faktitif ekinin g’ sinin düşmesi ile meydana gelmiş olduğu da düşünülebilir.” şeklinde açıklamaktadır.

Sezai Güneş (2009: 147) ekle ilgili: “Fazla işlek değildir. Tek heceli fiillerden oldurgan fiiller türetir.” demektedir.

Korkmaz (2003: 126), ekle ilgili: “-Dar- eki, Türk dilinin öteki kollarında olduğu gibi, Türkiye Türkçesinde de işlek olmayan, birkaç örnek verebilmiş bir ettirgenlik ekidir.” açıklamasını yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 275) ise ekin kökeni ile ilgili: “Eski Türkçeden beri bazı kelimelerde rastlanan (axtar-mak yumdarmak) -der- eki, -dir- ettiren fiil çatı ekinin bir değişimi gibi görünür. Belki bu da -it-ir-> -dir- yerine -it-er-> -der- şeklinde meydana gelmiş daha eski bir birleşiktir.” yorumunda bulunmaktadır.

Bu ekle ilgili Ahmet Günşen (2006: 46) yayımladığı “Göster-Görset-/Körset-Fiillerinin Yapısı Üzerine” adlı makalesinde, Ergin, Ahmet Caferoğlu, F. K. Timurtaş, Banguoğlu, Hacıeminoğlu, İlhan Çeneli’ nin çalışmalarında bu fiillerden bahsettiklerini; ancak, hepsinin de “göster-“ fiilinin göçüşme yoluyla “görset-“ fiilinden dönüştüğünü söylediklerini dile getirmektedir. Açıklamalarını şöyle sürdürmektedir:

“...bugün Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında kullanılan *göster-* fiili ve bazı Anadolu ağızları ile bazı çağdaş Türk lehçelerinde yaşayan *görset-* ~ *görset-* / *körset-* fiili iki ayrı fiildir. Sadece Batı/Oğuz Türkçesinde görülen *göster-* fiili, 13.yüzyıldan beri aralıksız ve her geçen gün ikincisine üstünlük sağlayan bir sıklıkla kullanılmaktadır. Yine 13. yüzyıldan beri Doğu, Batı ve Kuzey grubu Türk lehçelerinde görülen *körset-* / *görset-* fiili ise, Batı Türkçesinde gittikçe kullanımdan düşmüş, varlığını sadece bazı Anadolu ağızlarında koruyabilmiştir. Ancak bu fiil, Türkiye Türkçesinin tersine, bazı Kuzey ve Doğu grubu Türk lehçeleri (Tarañçi, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur) ile Batı Türk lehçe veya ağızlarından olan Azerî ve Musul-Kerkük Türkçelerinde hâlâ eski varlık ve kullanımını sürdürmektedir.”

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş kökeni belli olan bir fiile rastlanmamıştır. “Dönder-” fiilinin bu ekle türediği tespit edilmiştir. Bu fiil, “dönmesini sağlamak, başarısız sayıp geri çevirmek” anlamlarına sahiptir. Ancak incelenen sözlüklerden yalnızca Gülensoy’ da bu fiil bulunmaktadır. TDK Türkçe Sözlükte ve Dil Derneği Türkçe Sözlükte bu fiil yoktur. Bu nedenle -DER eki için, iki ayrı dizelge hazırlamayıp, tespit ettiğimiz fiilleri bir dizelgede gösterdik. Bu fiillerin bazıları Türkçe Sözlükte bulunmakta, bazıları bulunmamakta, kökü günümüzde kullanılmamakta ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşamakta, yapısı kesin olarak açıklanamamaktadır. Bu ekle türetilmiş 7 adet fiil belirlenmiştir.

-DER Ekli Fiil Dizelgesi:

1	aktar-	4	göster-	7	yumdar-
2	dönder-	5	kaytar-		
3	gönder-	6	sırtar-		

-DER ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Toz yarı belinden aşağısını göstermiyordu.” Y. Kemal

“... yatak odasındaki gardrobundan galiba bir mendil almaya göndermişti.” R. N. Güntekin

“...kadınlar, erkekler, çocuklar, böcekler gösterin, gösterin bana durgun ölü yüzlerinizi...” O. Pamuk

4.3.11. -E Eki:

Ekle ilgili Korkmaz (2003: 124): “ Eklendiği fiilden pekiştirme fiilleri türeten - A- eki, Eski Türkçeden beri Türk dilinin bütün kollarında pek seyrek örnekler vermiş bir ektir... Türkiye Türkçesindeki örnekleri de tek tüktür.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

Banguoğlu (2007: 276) ekin kökenini: “Eski Türkçede fiil köklerine berkitme eki olarak gelen (*tolgamak bulgamak*) -ge- ekinin damak sesini düşürmesiyle meydana gelmiş bir ek sayılır.” şeklinde açıklamaktadır.

Güneş ise ekle ilgili: “İşlek olmayan bir ektir. Türettiği fiiller, kök fiilin belirttiği hareket kavramının hafifletilmiş, daraltılmış bir değişkenini (varyantını) teşkil eder.” demektedir.(Güneş, 2009, s. 145)

-E eki genellikle kökle kaynaşmış durumdadır ve eklendiği sözcükleri günümüz Türkçesinde tespit etmek zordur. Bu ekle türeyen fiiller, kökün sahip olduğu yapılaş ya da oluşu pekiştiren bir anlama sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 4 adet fiil belirlenmiştir.

-E Ekli Fiil Dizelgesi:

1	düze-	2	kıvra-
3	ona-	4	tıka-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	ağna-	6	esne ⁻²⁵	11	kavra-
2	ata-	7	ıra-	12	kayşa-
3	büğe-	8	tara-	13	uza-
4	dala-	9	kayna ⁻²⁶		
5	dola-	10	kaypa-		

-E ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...cevap vermemesi için elimle ağzını tıkıyarak yalvarıyorum.” R. N. Güntekin

“...biraderine uzattığı şu taşlardan daha mı az kıymetliydi?” Y. K. Karaosmanoğlu

“Çocuğun başı kolunun üstünden aşağı sarkmış, ipincecik yumuşak boyun uzamıştı.” Y. Kemal

4.3.12. -EksE Eki:

Bu ekle türeyen tek kelime örneği veren Kahraman (1996: 62): “Bu fiilin ‘durak’ adından +se ekiyle türetilmiş olduğu düşünülebilir. Ancak ‘duraksa-’ anlam bakımından ‘durak’tan +se ekiyle türemiş sayılmaktan çok, ‘dur-’ fiilinden -ekse birleşik ekiyle türemiş sayılmaya uygundur.” açıklamasını yapmaktadır. Birleşik

²⁵ “Esne-“ fiili de -nE ekiyle mi -E ekiyle mi türediği konusunda araştırıldığında Divanı Lügat-it Türk’ te “çekmek, germek” anlamlarına sahip “esin-“ fiili tespit edilmiştir. Sözcüğün bu kökten türediği düşünülmektedir.

²⁶ Bu fiilin -nE ekiyle mi -E ekiyle mi türediği konusunda tereddütler bulunmaktadır. Fiilin kökeni araştırıldığında Divanı Lügat-it Türk’ te aynı anlama gelen “kayın-“ fiilinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu fiilin bu sözcükten türediği düşünülmektedir.

eklerle türeyen sözcükleri ayrı başlıklarda incelediğimiz için, bu ekin türettiği sözcük de ayrı değerlendirilecektir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-EksE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	duraksa-
---	----------

4.3.13. -El Eki:

Güneş (2009: 146) eki: “Dönüştü ve edilgen fiiller türetir: As-**al**-(asal-ak), çiz-**el**-(çizel-ge)...” şeklinde açıklamaktadır.

-El eki, eklendiği fiilin anlamını kuvvetlendirir. Yapılış ya da oluşun sonucundan kendisi etkilenen fiiller türetir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 4 adet fiil belirlenmiştir.

-El Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çökel-	3	dönel-
2	çömel-	4	kocal-

Türkçe Sözlükte bulunmayan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	asal-	2	çizel-
---	-------	---	--------

-El ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Sallandı, geri çömeldi.” Y. Kemal

“Kamran’ ın bana doğru gelmekte olduğunu görerek yere çömeldim.” R. N. Güntekin

4.3.14. -ElEn Eki:

Bu ekle türeyen yalnızca bir kelime gösteren Kahraman(1996: 59): “debelen-fiili, ‘debe(fıtkılı, kasığı yarık)’ sıfatından türemiş olabilir. Ancak, edeleme fiilleri türeten -ele ekiyle dönüşlülük eki -n’ nin birleşmesinden oluşan -elen ekiyle ‘deb-(dep-mek)’ fiilinden türemiş sayılması, anlamına daha uygun düşmektedir.” açıklamasını yapmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-elen Ekli Fiil Dizelgesi:

1	debelen-
---	----------

-elen ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...toprak içinde debelenen bir sürü tavuk duruyor.” Y. Kemal

4.3.15. -ErİE Eki:

Kahraman (1996: 61) eki: “Fiilden isim (sıfatfiil) yapan -er ekinin, isimden fiil yapan +le ekiyle birleşmesinden oluşan -erle ekiyle türetilen edeleme fiilleri” başlığıyla incelemektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş kökeni Çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan 1 adet fiil belirlenmiştir. Bu fiil “birbirine herhangi bir durumdan uyar hale gelmek” anlamına sahiptir.

-ErlE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	uyarla-
---	---------

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiiller dizelgesi:

1	toparla-
---	----------

-ErlE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“”Bir gayret yapıp kendimi toparlamazsam, sınıfta kaldığının resmydi.” R. N. Güntekin

4.3.16. -(E)r Eki:

Korkmaz (2003: 126), -(E)r ekiyle ilgili: “-Ar- eki, ünsüzle sonuçlanan geçişsiz belirli bazı fiillerden geçişli fiiller türeten bir ettirgenlik ekidir.” demektedir.

Ekin kökeniyle ilgili Ergin (2004: 213): “ Bu ekin eski -gar-, -ger-‘ den geldiği anlaşılmaktadır. Hiç değilse onunla ilgili görünmektedir. Fakat daha, Eski Türkçe devresinde eki -ar-, -er- şeklinde gördüğümüz de unutulmamalıdır.” bilgisini vermektedir.

Banguoğlu da çalışmasında -(E)r ekinin örneklerine yer vermiş ve dilimizde az sayıda örneğinin bulunduğunu söylemiştir.

-(E)r eki ettirgen, yani “yaptırma, ettirme” anlamına sahip fiiller türetir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

-(E)r Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çıkâr-	3	gider-	5	kopar-
2	çöker-	4	göçer-	6	onar-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	kurtar-	2	şımar-	3	yakar-
---	---------	---	--------	---	--------

-(E)r ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Çantamdan çıkardığım deftere yazmaya başladım.” O. Pamuk

4.3.17. -Esi Eki:

-Esi ekiyle ilgili Ergin (2004: 215) şu bilgileri vermektedir:

“İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bazı ağızlarda görülen *göresi-* «göreceği gelmek» fiilinde bu ek vardır. Bu ek de -ası-, -esi- partisip ekinden geçmiş görünüyor.”

İncelediğimiz sözlüklerde bu ekle türeyen yalnızca “göresi-“ fiilini tespit ettik. Ergin’ in de bahsettiği gibi bu fiil “göreceği gelmek, görmek isteği duymak” anlamına sahiptir.

-Esİ Ekli Fiil Dizelgesi:

1	göresi-
---	---------

4.3.18. -gE Eki:

Kahraman (1996: 62) eki: “İncelediğim kaynaklarda, ‘eski -ga- (ffye) fiilleri’ olarak söz konusu edilen fiillerde kalıntıları görülen ve Türkçenin bilinen dönemlerinde işletilmediği anlaşılan -ge ekinden, buradaki ılga-, ırga-, oyulga-, yıka- gibi birkaç yadigar kalmıştır. İndirge-, yükseltge- fiilleri de, bunlar örneksenerek oluşturulmuş olmalıdır.” şeklinde açıklamaktadır.

Bu ekle türeyen fiiller incelendiğinde “bir yapılaş veya oluşun biçimini değiştirmek” anlamına sahip oldukları görülmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 3 adet fiil belirlenmiştir.

-gE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	indirge-	2	oyulga-	3	yükseltge-
---	----------	---	---------	---	------------

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	ılga-	2	ırga-	3	yıka- ²⁷
---	-------	---	-------	---	---------------------

²⁷ “yıka-“ fiilinin kökeni araştırıldığında “yay-kamak” sözcüğünün zamanla ses değişimine uğraması sonucu olduğu anlaşılmaktadır. “yay-: çalkamak, kımıldatmak” kökünden türemesi nedeniyle fiilden fiil türeten ekler dizelgesinde yer verdik.

-gE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...ben havuzda yüzümü iyice yıkayacağım.” R. N. Güntekin

4.3.19. -İ Eki:

Sezai Güneş (2009: 147), bu eki: “İşlek değildir. Kök fiilin hareket kavramını hafifleten fiiller türetir.” şeklinde açıklamaktadır.

Korkmaz (2003: 127) ise ekle ilgili: “-A- eki gibi tek heceli fiil köklerinden birkaç örnek türetmiş olan pekiştirme görevinde ölü bir ektir. Ek, eklendiği kökle de iyiden iyiye kaynaşmış bulunmaktadır.” bilgilerini vermektedir.

Bu ekle türeyen fiiller, eklendiği fiilin anlamını kuvvetlendirme- pekiştirme özelliğine sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 6 adet fiil belirlenmiştir.

-İ Ekli Fiil Dizelgesi:

1	kakı-	3	kazı-	5	soru-
2	kalgı-	4	sancı-	6	sürü-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	burcu-	4	tüne-	7	yülü-
2	bürü-	5	ürü-	8	yürü-
3	göynü-	6	yalabı-		

-İ ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...köpeğin üstüme sürünmesini istemediğim kirli ayaklarını yakaladım.” R. N. Güntekin

“...Roma taburu gibi geniş ve tesanütlü yürüyorlardı.” A.H.Tanpınar

“...belindeki köylü bıçağıyla kazıyıp oyarak her yaprağı nasıl delik deşik ettiğini...” İ.Pala

“Yeter! Mendireğe kadar yürümüşüm.” O. Pamuk

4.3.20. -İksE Eki:

Bu ekle türeyen tek fiil olduğunu belirten Kahraman (1996: 62): “Bu fiilin ‘kanık’ sıfatından +se ekiyle türemiş olduğu da düşünülebilir. Ancak, ‘kanıksa’ anlamı bakımından, kan- fiilinden -ikse ekiyle türemiş kabul edilmeye daha uygundur.” açıklamasını yapmaktadır.

İncelemeler sonucunda bu ekle türeyen bir de “duraksa-“ fiili tespit edilmiştir. Bu fiil, “ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklamak, tereddüt etmek” anlamına sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

-İksE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	duraksa-
2	kanıksa-

4.3.21. -(İ)msE Eki:

Tahir Kahraman (1996: 62), ekle ilgili: “Türkçede var olan gülümse- fiilindeki -imse eki, -im+se>-imse biçiminde oluşmuş bir birleşik ektir. Öbür üç fiil de gülümse- fiili örneksenerek sonradan oluşturulmuştur.” yorumunu yapmaktadır.

Ergin (2004: 215) bu eki: “İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. *Gül-ü-mse* misalinde bu ek vardır. Bu ek de -msa-, -mse- isimden fiil yapma ekinden *benzetme yolu* ile fiile geçmiş olmalıdır.” şeklinde açıklamaktadır.

Sezai Güneş (2009: 150), ekle ilgili: “Yakınlaşma bildiren fiiller türetir.” bilgisini vermektedir.

Bu ekle türeyen fiillerin anlam özellikleri incelendiğinde “bir eylemi gerçekleştirmeye yaklaşma” anlamına sahip oldukları görülmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 7 adet fiil belirlenmiştir.

-(İ)msE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	anımsa-	4	duyumsa-	7	söylemse-
2	ayırımsa-	5	gülümse-		
3	büyümse-	6	kaçımsa-		

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmayan, kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	durumsa-
---	----------

-(İ)msE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“ Dudaklarında ak dişlerini gösteren her zaman bir gülümseme olurdu.” Y. Kemal

“Gülümserken dudaklarını kısarak hafif bir alay geçti.” R. N: Güntekin

4.3.22. -İmsEn Eki:

Bu ekle türeyen yalnızca bir kelime gösteren Kahraman (1996: 59): “Kısaca ‘bir şey yapmaktan kaçınmak’ ve ‘el çekmek’ anlamlarına gelen çekimsen- fiili; bu anlamıyla ‘çekim’ adından (+se-n>) +sen birleşik ekiyle türemiş olmaktan çok, çek- fiilinden (-imse-n>) -imsen birleşik ekiyle türemiş sayılmaya uygundur.” demektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-İmsEn Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çekimsen-
---	-----------

4.3.23. -k Eki:

Muharrem Ergin eki: “İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bugün unutulmuştur. Eski Anadolu Türkçesinde birkaç misali vardır: *dur-u-k-* <duraklamak>, *sür-ü-k-* <sürülmek> gibi. Azeri Türkçesindeki *doluk-* <dolu dolu olmak, yaşla dolmak> fiili de eğer *dolu-k-* değil de *dol-u-k-* ise bu ekle yapılmış demektir.

Sezai Güneş (2009: 148)ekle ilgili: “Tek heceli fiillerden dönüşlülük ifadeli fiiller türeten, az işlek bir ektir.” açıklamasını yapmaktadır.

Bu ek, fiilin sahip olduğu yapış ya da oluş anlamını kuvvetlendirir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 7 adet fiil belirlenmiştir.

-k Ekli Fiil Dizelgesi:

1	ayık-	3	doluk-	5	kırk-
2	burk-	4	görü-k-	6	sark-

Bir kısmı Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	bak-	5	kalk-	9	silk-
2	basık-	6	karık-	10	sürük-
3	duruk-	7	kork-	11	ürk-
4	gerek-	8	könük-		

-k ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...yarı beline kadar pencereden dışarıya sarkmış, bir komşu Rum kızıyla şakalaşırken gördü.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Kalktı arkasını çarptı.” Y. Kemal

“Birdenbire titreyerek silkindim.” R. N. Güntekin

“...birdenbire ürkmüş ve bir daha onunla meşgul olmamıştı.” A. H. Tanpınar

4.3.24. -kİE, -İkİE, -EkİE Ekleri:

Bu ekleri Tahir Kahraman (1996: 60): “Fiilden isim yapan -k ekinin, yalnız ya da başına aldığı bir ünlüyle birlikte, isimden fiil yapan +le ekiyle birleşmesinden oluşan -kle, -ekle, -ikle ekleriyle türetilen edeleme fiilleri” şeklinde adlandırmaktadır.

Görüldüğü üzere Kahraman, bu eklerle türemiş fiilleri Tahsin Banguoğlu gibi “edeleme fiilleri” olarak adlandırmaktadır. Dilcilerimiz, karşıladıkları eylemin kısa aralıklarla tekrarlanarak ve sürekli olarak yapıldığını bildiren fiillere “edeleme fiilleri” ismini vermişlerdir.

Banguoğlu (2007: 277)bu eki: “Fiilden isimler üzerine -le- isme ek fiil ekinin gelmesi ve öncekiyle kaynaşması ile dilimizde bazı birleşikler meydana gelmiştir ki eskilerinden biri bu -ekle- ekidir. -ikle- şeklini de onun bir değişimi sayabiliriz. Bunlar ‘fiilin tekrarlanması’ anlatımını bağlamaktadırlar.” şeklinde açıklamıştır.

Bu ekle türeyen fiiller, eylemin ya kısa aralıklarla tekrarlandığı ya da sürekli yapıldığı anlamına sahiptirler. Bu ek, eklendiği fiilin anlamını pekiştirme özelliğine sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 9 adet fiil belirlenmiştir.

-kİE, -İkİE, -EkİE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	arakla-	4	dürtükle-	7	sayıkla-
2	didikle-	5	itekle-	8	sürükle-
3	durakla-	6	savsakla-	9	uyukla-

Türkçe Sözlükte bulunan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiiller dizelgesi:

1	ayıkla-
2	tartakla-

-kİE, -İkİE, -EkİE Ekleriyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Genç kız sayıklar gibi bir sesle, sözüne devam etti.”Y. K. Karaosmanoğlu

“...uzun kırmızı dilleri sarkmış köpekler uyukluyorlardı.” Y. Kemal

“...devirmiş olacak ki, onu da sürükledi.” A. H. Tanpınar

4.3.25. -kUn Eki :

Bu ekle türeyen tek sözcük belirleyen Kahraman(1996: 59-60), bu sözcükle ilgili: “yut- fiiline anlam bakımından bağlı olan ve onun anlamına bir ‘kesiklik, zorlama’ ayırtısı katan yutkun- fiilinin, hangi eklerle nasıl türediği konusunda kesin bir açıklama yapamıyoruz. ‘yut-uk+u-n-> yutkun-’ biçiminde bir açıklama düşünülebilir. Ancak, ‘yutuk, yutuku-’ kelimeleri kaynaklarda yoktur. Yut- fiilinin, pekişmiş fiiller yapan -k ekiyle ‘yutuk-’ şekline girmesi, sonra da dönüşlülük ekiyle yutkun- fiilini oluşturmuş olması da mümkündür.” demektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-kUn Ekli Fiil Dizelgesi:

1	yutkun-
---	---------

4.3.26. -mE Eki:

Kahraman (2009: 56) ekle ilgili: “Bütün fiillerin kök ve gövdelerine ulanabilir. Böylece, onların olumsuzlarını türetir: *gelme-*, *oturma-*, gibi. -mE’yle türetilen fiiller şimdiki zaman kipinde çekimlenirken, -yor ekinin başındaki y ünsüzünün daraltıcı etkisiyle, bu ek -mİ biçiminde söylenir ve yazılır: *ağlamıyor muydunuz...*” bilgisini vermektedir.

Korkmaz (2003: 128), ekle ilgili: “Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir. *i-* ek-fiili dışında her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır. Bazı gramerler bu eki, fiilde yalnızca biçim ve durum değişikliği yapan çatı eki olarak değerlendirmiştir. Ancak -mA- eki, öteki çatı ekleri gibi fiilin özne ve nesne ile olan bağlantısında yalnız biçim ve durum değişikliği yapmayıp fiile yeni bir anlam yüklediği için doğrudan doğruya türetme eki niteliğindedir: *aç-/açma-*, *bas-/basma-*...vb.” şeklinde açıklama yapmaktadır.

Ergin (2004: 201) -mE ekiyle ilgili “Bu ek Türkçede eskiden beri hiç değişmemiştir. Yalnız orta hece durumunda kaldığı için ve y tesiriyle fiillerin birçok çekimli şekillerinde bugün vokali değişmekte ve bu değişikliklerin çok belirlileri yazıya da geçirilmektedir.” demektedir.

Bu ek bütün fiillerin olumsuzlarını türetir. Dolayısıyla sözlükte bütün fiillerin olumsuzları ayrıca yer almamaktadır. Taramalarımız sonucunda Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğün 2005 yılı baskısında bu ekle türetilmiş ‘çekeme-’ ve ‘sikleme-’ fiillerini saptadık. Bu sözcükler mecaz anlam içermektedir, sözlüğe de bu nedenle alınmışlardır. Ancak bu sözlüğün daha önceki baskılarından 1988 baskısında bütün fiillerin olumsuzları teker teker ele alınmıştı. Yapılan eleştiriler üzerine TDK sözlük kolu tarafından bu uygulama kaldırılmıştır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

-mE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	çekeme-
2	sikleme-

Yazılan örnekler dışında, incelenen sözlüklerde bulunmayıp, diğer kaynaklarda bu eke ilişkin çok sayıda örnek yer almaktadır. Çünkü bu ek, Türkçedeki bütün fiillere eklenebilmekte ve bu fiillerin olumsuzunu üretebilmektedir. Çalışmamızda sadece sözlükte yer alan örneklerle yer verilecek, diğer kullanım örnekleri ise sayısının çok olması nedeniyle ayrıca listelenmeyecektir.

-mE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Hiç kimseyi mesul etmeyen, daha çok yakıcı bir kadere benzeyen bu aşk hikatesinin anlatılmaması için Behçet araya bir yığın laf karıştırmış.” A. H. Tanpınar

“Birini parmağına taktı mı, nihayetine kadar yapmadığını, söylemediğini bırakmaz.” Y. K. Karaosmanoğlu

“Sen, diyorlar İsmail, bakamamışsın Zalaya.” Y. Kemal

“...hafiyeler ekibini her akşam bir araya getiren toplantısına katılamamıştı.” İ. Pala

“Maalesef kendimi tutamayarak gülümsemiştim.” R. N. Güntekin

“Ne yapacaksın gene parayla? Peki, peki! Babana söyleme!” O. Pamuk

“Benim evladım bana benzemedikten sonra, ha olmuş, ha olmamış benim için birdir.” sözünü zaman zaman söylediği olurdu.” A. H. Tanpınar

4.3.27. -mEIE Eki:

Korkmaz (2003: 129) eki: “Fiilden ad türeten -mA ekiyle, addan fiil türeten +IA- ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Çok az sayıdaki örneklerde bu pekiştirme ya da yineleme işlevi görülmektedir.” şeklinde açıklamaktadır.

Banguoğlu (2007: 293) ise ekle ilgili: “Bunlar... -işle- fiilleriyle yapı ve anlatımca aynı, fiilden isimlerden fiil örneğinde, kelimelerdir(dürtüşlemek X dürtmelemek). Bu az sayıda edeleme fiilleri böyle bir birleşige mal edilebilir.” demektedir.

-mEIE ekiyle türeyen fiiller, eylemin sürekli yapıldığını ya da kısa aralıklarla tekrarlandığını ifade ederler. Bu ek pekiştirme anlamına da sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 4 adet fiil belirlenmiştir.

-mEIE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	sarmala-	3	tırmala-
2	sürmele-	4	yarmala-

Yazılan örnekler dışında, incelenen sözlüklerde bulunmayıp, diğer kaynakların birinde veya birkaçında rastlanan, bu nedenle doğruluğu kesinleştirilemeyen örnekler ise şunlardır:

1	dürtmele-
---	-----------

-mEIE ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...yemin üstüne yemin ederek gelen geçeni tırmalıyor.” A. H. Tanpınar

4.3.28. -nİl Eki:

Filden fiil türeten -n eki ile -İl ekinin birleşmesiyle oluşmuş bir birleşik ektir. Az sayıda örneği bulunmaktadır.

Birden çok edilgenlik ekinin üst süte gelmesiyle oluşmuş bu birleşik ek, “katmerli edilgenlik” oluşturmaktadır. Katmerli edilgenliğin amacı, -n ekinin dönüşlü bir fiil değil de edilgen bir fiil türetme göreviyle kullanıldığını belirtmektir.

Sezai Güneş (2009: 237), “katmerli edilgenlik” le ilgili: “Bu ekler gerektiği zaman birbirinin yerine kullanıldığı için, bunlarla türeyen fiiller ikili çatı özelliğine sahiptir. İkili çatı ihtimalini zayıflatmak için, edilgenlik göreviyle kullanılan “-n” ekinden sonra -onun dönüşlülük ifadesini yok etmek amacıyla- asıl edilgenlik eki “-l” getirilir.” demektedir.

“-nİl eki”, eklendiği fiilin hem edilgenliğini kesinleştirmiş hem de eklendiği fiili pekiştirmiş olmaktadır. Bu fiiller, öznesi belli olmayan, fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen bir anlama sahiptirler.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 11 adet fiil belirlenmiştir.

-nİl Ekli Fiil Dizelgesi:

1	atlanıl-	5	eğlenil-	9	toplanıl-
2	başlanıl-	6	katlanıl-	10	uyunul-
3	beklenil-	7	saklanıl-	11	yüklenil-
4	beslenil-	8	söylenil-		

-nİl ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...bu beklenilmeyen ziyaretin sebebini için için derhal keşfetmişti.”Y. K. Karaosmanoğlu

“...tanzim edilmeye başlanılan...” A. H. Tanpınar

4.3.29. -p Eki:

Korkmaz (2003: 131) ekle ilgili: “Dilimizde yalnız *kırp-* ve *serp-* örneklerinde görülen ve pekiştirme eki olarak kabul edilen bir fiilden fiil türetme ekidir.” demektedir.

-p eki eklendiği fiilin anlamına hızlılık, çabukluk anlamı katar. Bu ekle türeyen fiillerin hiçbirisi kökü günümüz Türkçesinde kullanılan fiiller değildir. Bu nedenle -p ekiyle türeyen fiilleri tek dizelgede gösterdik.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

-p Ekli Fiil Dizelgesi:²⁸

1	kırp-
2	serp-

Türkçe Sözlükte bulunan, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, ölçümlü dilde kullanılan fiil dizelgesi:

1	çarp-
---	-------

²⁸ Gülensoy, “çarp-“ fiilinin Divanı Lügat-it Türk’ te yer alan “çap-“ sözcüğünden; “serp-“ fiilinin ise Divanı Lügat-it Türk’ te yer alan “sep-“ fiilinden türediği açıklamasını yapmaktadır. Amabü durum Türkçenin sondan eklemeli bir dil olmasına aykırı görünüyor. Bu fiillerin “çar-“ ve “ser-“ köklerinden türemesi daha

-p ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“...boyunun kısalığını hissettirmeyecek şekilde serpmiş.” A. H. Tanpınar

4.3.30. -sE Eki:

Muharrem Ergin (2004: 215) eki: “İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Eski Anadolu Türkçesi ile bugün bazı ağızlarda bulunan *gör-se-t-* <göstermek> fiilinde de bu ek vardır. Bu ek -sa-, -se- isimden fiil yapma ekinin tesiriyle ortaya çıkmış olabilir.” şeklinde açıklamaktadır.

Bu ekle türeyen fiillerde, kök fiilin anlamını kuvvetlendirme özelliği bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

-sE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	açinsa-	2	savsa-
---	---------	---	--------

İncelenen sözlüklerde bulunmayıp, diğer kaynakların birinde veya birkaçında rastlanan, bu nedenle doğruluğu kesinleştirilemeyen örnekler ise şunlardır:

1	aksa-
---	-------

4.3.31. -sİ Eki:

Bu ekle ilgili Sezai Güneş (2009: 153): “ Fiilden isim yapma eki olarak da gördüğümüz bu ek, şu örnekte fiilden fiil yapma eki olarak görev almaktadır: Yan-sı- (yan-: geri dön-)” bilgisini vermektedir.

Bu ekle türeyen tespit ettiğimiz tek örnek, “yansı-“ fiilidir. Bu fiil “ ışık dalgalarının yansıtıcı bir yüzeye çarparak yön değiştirmesi” anlamına sahiptir. Kahraman’ ın da dediği gibi bu fiilin “yan” adından değil, günümüzde bu fiili türeten anlamıyla “yan-“ (dönmek) fiilinden türediği düşünülmektedir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-sİ Ekli Fiil Dizelgesi:

1	yansı-
---	--------

4.3.32. -İŞLE Eki:

Kahraman (1996: 61) eki: “Fiilden isim (adfiil) yapan -ş ekinin, isimden fiil yapan +le ekiyle birleşmesinden oluşan -İŞLE ekiyle türetilen edeleme fiilleri” başlığıyla incelemektedir.

Bu ekle türeyen fiillerde bir eylemi kısa aralıklarla tekrarlama veya sürekli yapma anlamı bulunmaktadır.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 2 adet fiil belirlenmiştir.

-İŞLE Ekli Fiil Dizelgesi:

1	dürtüşle-
2	söğüşle-

4.3.35. -y Eki:

Tahsin Banguoğlu (2007: 292-293) ekle ilgili: “Daha Eski Türkçede canlı sayılmayan ve tek açık heceden ibaret bazı fiil köklerine gelmiş görünen berkitme anlatımında bir -id- eki vardır (ko-d-mak to-d-mak). Orada bunun birleşliği -ed- eki de bir sıra isimden fiiller yapmıştır (kut-ad-makyok-ad-mak). Bu ise bir -e-id> -ed- birleşliği olsa gerektir. Batı Türkçesinde erkenden -id->-iy- değişmesine uğrayan bu ek bir hatıra olarak bazı kelimelerimizde kalmıştır: ko-y-mak sa-y-mak...” açıklamasını yapmaktadır.

Ekin işleviyle ilgili Korkmaz (2003: 135): “Öteki Türk lehçelerinde olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de ünlü ile biten tek heceli fiil köklerine gelen -y- eki, eklendiği kökle ayrılmayacak biçimde kaynaşmıştır. Bu kaynaşma dolayısıyla bugün ekteki işlevin ne olduğu kesin olarak belirlenemiyor ise de, genellikle ‘pekiştirme’ işlevinde bir ek olduğu kabul edilmektedir.” demektedir.

Güneş (2009: 155), eki: “‘Ko-y-(<ko-d-),do-y-(<to-d-)’ fiillerinde karşılaştığımız bir ektir. Kök fiiller kullanıştan düştüğü için, bu türevler kökmüş gibi algılanır olmuştur.” şeklinde açıklamaktadır.

Ergin (2004: 215) ise ekle ilgili: “İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir... Bu ek Eski Türkçede -d- id: ko-d-, to-d- misallerinde olduğu gibi. Eski Türkçedeki d’ ler Batı Türkçesinde y olduğu için bu ek de y’ye çevrilmiştir.” demektedir.

Eklendiği fiilin anlamını pekiştirme özelliğine sahip -y ekiyle türeyen fiillerden yalnızca “koy-” fiilinin kökü günümüz Türkçesinde kullanılmakta, diğer fiillerin kökenleri tam olarak belirlenememektedir. “Koy-“ fiili, “bir şeyi bir yere bırakmak” anlamına sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-y Ekli Fiil Dizelgesi:

1	koy-
---	------

Türkçe Sözlükte bulunmakla birlikte, kökü günümüzde kullanılmayan ya da geçmişte kullanılmış olup şimdi donmuş türevlerde yaşayan, yapısı kesin olarak açıklanamayan, kimisi ölçümlü dilde kullanılan, kimisinin kullanımı yaygınlaşmamış fiiller dizelgesi:

1	buy- ²⁹	3	giy-	5	soy-
2	doy-	4	say-		

4.3.34. -zîr Eki:

Kahraman (1996: 55) ekle ilgili yalnızca ‘emzir-’ örneğini göstererek: “Bu fiilde anlam kayması yoktur. İki ekin üst üste kullanılmasından oluşmuş olan -zir eki, ettirgenlik eki olarak T.Trk’nde kullanılmamaktadır. Yalnız emzir- fiilinde korunmuştur.” demektedir.

Bizim ‘-zir’ olarak incelediğimiz bu eki, Ergin (2004: 214) ‘-z eki’ olarak ele alarak: “Bu ek de Türkçede eskiden beri görülen bir faktitif ekidir. İşlek değildir. Eski Türkçede daha çok kullanılırdı. Batı Türkçesinde adeta unutulmuş olup misalleri çok azdır.” demektedir.

Aynı eki Korkmaz (2003: 136) ise ‘-(I)z-/ -(U)z-’ başlığıyla incelemekte: “Eski Türkçede de sayılı örnekler veren bir ettirgenlik ekidir. Türkiye Türkçesine uzanan birkaç kelimedede kaynaşmış ve kalıplaşmış durumdadır. Daha çok konuşma dilinde ve halk ağızlarında yer alan bu örneklerde ettirgenlik yanında geçişsiz, dönüşlü fiil işlevi de vardır.” şeklinde açıklamaktadır.

²⁹ Sözlükte “ çok üşümek, soğukta donarak ölmek” şeklinde açıklanan “buy-“ sözcüğünün kökenini Gülensoy, “bu-: dondurmak” olarak açıklamıştır.

Banguoğlu (2007: 293)ise ekle ilgili: “Eski Türkçede oldukça yaygın ettiren fiilleri olan bu fiiller(tutuzmak emüzmek) dilimizde tanınmaz olmuş, basit, veya uzatılmış bazı yadigarlar bırakmıştır.” açıklamasını yapmaktadır.

Bu ekle türediği tespit edilen, kökeni günümüzde kullanılan tek fiil “emzir-“ olarak tespit edilmiştir. Bu fiil “kadının veya dişi hayvanın memesindeki sütü yavruya vermesi” anlamına sahiptir.

Yapılan sözlük taraması ve incelemelerde bu ek ile türetilmiş 1 adet fiil belirlenmiştir.

-zîr Ekli Fiil Dizelgesi:

1	emzir-
---	--------

-zîr ekiyle tespit edilen kullanım örnekleri ise şöyledir:

“Avradı, gönlü olursa Musdulunun emziririm dedi.” Y. Kemal

Çalışmamızda incelediğimiz fiilden fiil yapma ekleri şimdiye kadar incelediğimiz otuz yedi ek ve bunlarla türemiş fiillerdir. Fiiller üzerinde yapılan araştırmalara yardımcı olmak amacıyla addan fiil türetme eklerinde olduğu gibi fiilden fiil türetme eklerini de aşağıda “işlek olan ekler” ve “az işlek olan ekler” olarak ikiye ayırıp listeledik. Yanlarındaki sütunlarda da o ekle türediği tespit edilen sözcük sayısını belirttik.

4.2.35. Fiilden Fiil Türeten Ekler ve Bunlarla Türeyen Fiil Sayıları Tablosu

<u>Fiilden Fiil Türeten</u>	<u>Türettiği sözcük</u>	<u>Fiilden Fiil Türeten</u>	<u>Türettiği sözcük</u>
<u>İşlek Olan Ekler</u>	<u>sayısı</u>	<u>Az İşlek Olan Ekler</u>	<u>sayısı</u>
-DİR	760	-Der	7
-EİE, -İİE	28	-E	4
-İL	561	- EksE	1
-(İ)ştİR	24	-El	4
-İE	17	-ElEn	1
		-ErİE	1
		-(E)r	6
-n	641	-Esİ	1
-Ş	264	-gE	3
		-İ	6
-t	487	-İksE	2
		- İmsE	7
		-İmsEn	1
		- k	7
		- klE, -EkİE, -İklE	9
		- kUn	1
		- mE	2
		- mEİE	4
		-nİL	11
		-p	2
		- sE	2
		- sİ	1
		- ÜşİE	2
		- y	1
		- zİR	1

4.4. İlköğretim Okullarındaki Dil Bilgisi Derslerinde Fiil Konusunun Yeri ve İşlenme Yeterliliği

Dil Bilgisi derslerinde fiil konusunun yeri ve işlenme yeterliliği hakkında tespit edilen bulgular ve bunların yorumu hakkında bilgi vermeden önce “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları”, “Türkçe Dersi Öğretim Programı Genel Amaçları”, “Türkçe Dersi Dil Bilgisi Programı” hakkında genel bilgiler vermeyi yararlı buluyoruz.

4.4.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

I. Genel Amaçlar:

Madde 2. Türk millî eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâki, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve

kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

4.4.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı Genel Amaçları

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,
5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,
8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,
9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

4.4.3. Türkçe Dersi Dil Bilgisi Programı

Dil bilgisi; bir dilin dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma temel becerilerini destekleyen kurallar bütünüdür. Öğrenci açısından Türkçenin yapısını oluşturan ve işleyiş kurallarını tanımlayan bilgilere sahip olmak oldukça önemlidir; ancak daha da önemli olan bu kuralların konuşma, yazma, dinlemeyle ilgili dil etkinliklerinde uygulanmasıdır. Dolayısıyla dil bilgisi öğretimi kuramsal bilgilere değil, uygulamaya dayanmalıdır. Bu amaçla dil bilgilerinin öğretiminde, kuralların verilmesinin yanında, bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyindeki uygulamaları amaçlanmıştır.

Programda, Türkçenin kurallarıyla ilgili kazanımlar, öğrencilerin düzeylerine uygun olarak ve aşamalı bir biçimde verilmiştir. Dil bilgisinde kolaydan zora ilerleyen bir sıra izlenmiş olup konuların birbiriyle olan ilişkileri gözetilmiştir. Türkçeyle ilgili kural ve bilgilerin örneklerden hareket edilerek verilmesi daha doğru olacaktır. Derslerde konularla ilgili farklı uygulama örneklerinin yer aldığı çalışma kâğıtlarının kullanılması ve konuların görsel materyallerle desteklenmesi öğrenimi kolaylaştıracaktır. Ayrıca dil bilgisi konularının anlama olan katkısına özellikle dikkat edilmesi, konuların birer beceriye dönüşmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda konuların konuşma ve yazma becerileriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Dil bilgisiyle ilgili kazanımların değerlendirilmesinde, kuralların metin veya cümle bütünlüğü ve bağlamı içerisinde ele alınması, diğer becerileri desteklemesi açısından oldukça önemlidir.

4.4.4. İlköğretim Okullarındaki Dil Bilgisi Derslerinde Fiil Konusu

İlköğretim okullarındaki Türkçe derslerinde yer alan kazanımlar ve dil becerileri başlıca beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

- Dinleme/ İzleme
- Konuşma

- Okuma
- Yazma
- Dil bilgisi

Bilindiği gibi ilköğretim 1. kademe ve 2. kademe olmak üzere başlıca iki kademe ele alınmaktadır. 1.-2.- 3.- 4.- 5. sınıflar ilköğretim 1. kademe olarak, 6.- 7.-8. sınıflar ilköğretim 2. kademe olarak değerlendirilmektedir. Biz araştırmamızı yaparken, özellikle ilköğretim 2. kademe müfredatı ve ilköğretim 2. kademe Türkçe öğretmenlerinin çalışmaları üzerinde durduk. Çünkü dilbilgisi müfredat programını incelediğimizde 1. kademe dil bilgisi konularının sadece yüzeysel olarak ele alındığını ve kavramların öğrencilere anımsatma yöntemiyle öğretildiğini gördük. İlköğretim 1. kademe anımsatılan bu kavramlar, 2. kademe ayrıntılarıyla işlenmekte ve öğrencilere öğretilmektedir. Bu nedenle, tezimizin konusunun ilköğretim okullarında uygulanmasıyla ilgili araştırmamız 2. kademe yoğunlaşmaktadır.

İlköğretim okullarındaki dilbilgisi derslerinde “fiil” konusu, “sözcük türleri” kapsamında, özellikle 7. ve 8. sınıflarda ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. “Fiil yapım ekleri ve bu eklerin türetme özellikleri” ise 6. sınıf müfredatında “kelimede yapı” konusu içinde, çok ayrıntıya girmeden öğrencilere aktarılmaktadır. Ancak bu konular, ilköğretim seviyesinde yeterli düzeyde işlenebilmekte midir? Öğrenciler, fiillerin ve fiil yapım eklerinin, dolayısıyla dilimizin zenginliğini ortaya koyan başlıca konuların önemini kavrayabilmekte midir? Hangi sözcüklerin Türkçe, hangi kelimelerin yabancı dillerden alınma olduğunu ayırt edebilmekte midir?

“Dinleme/ İzleme, konuşma, okuma, yazma, dilbilgisi” başlıklarından, bizim araştırma konumuz olan fiilleri içeren dilbilgisi alanında yer alan kazanımlar şu şekildedir³⁰:

³⁰ Bu konular herhangi bir kaynakta böyle sıralanmamıştır. Bunları, kaynakçada belirtilen Türkçe ders kitaplarının “kazanım” bölümlerini inceleyerek biz oluşturduk.

4.4.4.1. İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Konuları

6.Sınıf Dil Bilgisi Konuları

Kök ve eki kavrar.
İsim kökü ve fiil kökünü ayırt eder.
Yapım ekiyle çekim ekini ayırt eder.
Gövdeyi kavrar.
Yapım eklerinin işlevlerini ve kelimeye kazandırdığı anlam özelliklerini kavrar.
Birleşik kelimeyi kavrar.
Basit, bileşik ve türemiş kelimeleri ayırt eder.
İsimlerin cümledeki işlevlerini kavrar, isimleri işlevlerine uygun olarak kullanır.
Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder, zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanır.
Hal eklerinin işlevlerini kavrar.
İyelik eklerinin işlevlerini kavrar.
İsim tamlamalarının kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar.
Sıfatların cümledeki işlevlerini fark eder, sıfatları işlevlerine uygun olarak kullanır.
Sıfat tamlamalarının kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar.
Edat, bağlaç, ünlem işlev ve cümleye kazandırdıkları anlam özelliklerini kavrar, bunları işlevine uygun olarak kullanır.
Kelimeleri cümlede farklı cümlelerde kullanır.

7. Sınıf Dil Bilgisi Konuları

Fillerin anlam özelliklerini kavrar.
Kip ve çekimli fiili kavrar.
Bildirme kipleriyle dilek kiplerini ayırt eder.
Bildirme kiplerinin kullanım özelliklerini kavrar.
Dilek kiplerinin kullanım özelliklerini kavrar.
Fiillerin olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru çekimlerini kavrar.
Zarfların cümledeki işlevlerini fark eder, zarfları işlevlerine uygun olarak kullanır.
Kelimeleri cümlede farklı görevlerde kullanır.
Basit, türemiş ve bileşik fiillerin kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar.
Farklı yapı özelliklerinde fiilleri anlam özelliklerini dikkate alarak kullanır.
Cümlede zaman kavramını belirleyen-destekleyen zarfları fark eder.
Fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymasının nasıl gerçekleştiğini kavrar.
Fiil kiplerini farklı zaman ve anlamları ifade edecek şekilde kullanır.
İsim türünden kelimelerin kip ve kişi açısından biçimlenerek çekimleneceğini kavrar.
İsimlerin kip eki almasında ek fiilin rolünü kavrar.
İsimlerin ek fiil aracılığıyla hangi kiplerle çekimlenebildiğini kavrar.

Ek fiili işlevine uygun olarak kullanır.
Zaman ve kip çekimlerinde birleşik yapıların oluşumunda ek fiilin işlevini kavrar.
Zaman ve kip çekimlerinde birleşik yapıların işlevlerini ve kullanım özelliklerini kavrar.
Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıları özelliklerine uygun biçimde kullanır.

8. Sınıf Dil Bilgisi Konuları

Fiilimsiyle fiil ve isim soylu kelimeler arasındaki farkları kavrar.
Fiilimsilerin işlevlerini ve kullanım özelliklerini kavrar.
Fiilimsileri özelliklerine uygun biçimde kullanır.
Cümlede fiilimsiye bağlı kelime veya kelime gruplarını bulur.
Cümlenin temel öğelerini ve özelliklerini kavrar.
Cümlenin yardımcı öğelerini ve özelliklerini kavrar.
Cümlede vurgulanmak istenen ifadeyi belirler.
Cümledeki fiillerin çatı özelliklerini kavrar.
İsim ve fiil cümlelerini anlam ve kullanım özelliklerine uygun biçimde kullanır
Kurallı ve devrik cümleleri anlam ve kullanıma özelliklerine göre uygun biçimde kullanır.
Cümlenin yapı özelliklerini kavrar.
Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar.

Cümlelerin ifade ettiği anlam özelliklerini kavrar.
Cümleler arasındaki anlam ilişkilerini kavrar.
Cümleye hâkim olan duyguyu fark eder.
Anlatım bozukluğuna neden olan kullanımları belirler.
Anlatım bozukluklarını düzeltir.

Sınıflara göre konu dağılımları verilirken, bizim araştırma alanımız olan fiil konuları, kalın harflerle gösterilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre 6. sınıfta “kelime yapısı” anlatılırken fiil kökleri de öğrencilere öğretilmektedir. Bunun dışında 6. sınıfta “fiil” konusuna değinilmemektedir. 7. sınıfta fiil konusunun yoğun olarak sene boyunca ele alındığı görülmektedir. “Fiillerin anlam özellikleri, fiil kipleri, çekimli fiiller, fiillerde yapı, fiil kiplerinde zaman ve anlam kayması, ek fiiller, birleşik çekimli fiiller” 7. sınıfta öğrencilere öğretilmektedir. 8. sınıfta da fiil konusunun, 7. sınıftaki kadar yoğun olmamakla birlikte, diğer dil bilgisi konularının yanında ele alındığı yukarıdaki tablolardan anlaşılmaktadır. “Fiilimsiler, fiillerde çatı özellikleri” ise 8. sınıf müfredatında yer almaktadır.

İlköğretim okullarındaki dilbilgisi derslerinde fiil konusunun yerine değindikten sonra, çalışma arkadaşlarımıza sorduğumuz bazı sorular ve verdikleri karşılıklara yer vereceğiz.

Çalışma Arkadaşlarımıza Özel Olarak Sorduğumuz

Bazı Sorular ve Karşılıkları

Amacımız, ilköğretim okullarında okutulan Türkçe derslerinde fiil konusunun işlenmesinin yeterliği konusunda, Türkçe öğretmenlerinin tutum ve görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla Van ilindeki çeşitli ilköğretim okullarındaki

Türkçe öğretmeni olan arkadaşlarımıza, 2009- 2010 öğretim yılında aşağıdaki sorular sorularak, verdikleri yanıtlar değerlendirilmiştir:

1. Dilimizde daha fazla sözcük türeterek, yabancı sözcüklerin etkilerinin azaltılmasında fiillerin ve fiil yapım eklerinin önemi sizce nedir?
2. Fiillerin ilköğretimin 2. kademesinde 7. sınıf Türkçe derslerinde yoğunlaştırılmasını doğru buluyor musunuz?
3. Öğrencilerin fiilleri ve fiil yapım eklerini kavradıklarında dilimizin türetme sistemini de kavrayacaklarını düşünüyor musunuz?
4. Sizce ilköğretim öğrencilerine yapım ekleri ve fiil yapım ekleri yeterince öğretiliyor mu?
5. Yeni yönetime göre hazırlanan Türkçe kitaplarında bu konu yeterince işleniyor mu?
6. Bu konuda alınabilecek önlemler ve yapılmasını önerdiğiniz uygulamalar varsa, lütfen yazınız.

Bulgular ve Yorum

Araştırma, 2009- 2010 öğretim yılı güz döneminde Van ilindeki çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan 10 Türkçe öğretmenin altı soruya verdikleri yanıtlarla sınırlıdır. Elde edilen veriler değerlendirilerek, düşünceler ifade edilmeye çalışılmış, sonuçlarla ilgili de genellemelere varılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçları topluca şöyle özetleyebiliriz:

1. Soruların sorulduğu tüm öğretmenler fiillerin ve fiil yapım eklerinin öğrencilere yeterince kavratılmasının, yabancı sözcüklerin etkilerinin azaltılmasında gerekli olduğunu savunmuştur. Çünkü yeni sözcük ya uydurma yoluyla yapılacak ya yapım ekleriyle türetilecek ya da yabancı dillerden alınacaktır. Üniversitelerde bu konuda – sözcük türetme amacıyla- kurullar oluşturulması gerektiği konusuna değinilmiştir.

2. Fiillerin ilköğretimin 2. kademesindeki 7. sınıf Türkçe derslerinde yoğunlaştırılmasını, soruların sorulduğu 10 öğretmenden 7'si doğru bulduğunu söylemektedir. Yapılması gerekenin 1. kademe de konunun temelini verdikten sonra, bu seviyede bilgileri sağlamlaştırmak olduğunu söylemektedirler. Öğretmenlerden

bazıları, “fiil” konusunun sözcük türlerinden sonra 7. sınıfta ayrıntılı olarak verilmesinin doğru bir yaklaşım olduğunu, ancak 6. sınıf müfredatının çok sıkıştırılmış olduğunu düşünmektedirler.

Soruları cevaplandıran 3 öğretmen, fiillerin ilköğretimin 2. kademesinde 7. sınıf Türkçe derslerinde yoğunlaştırılmasını yanlış bulduğunu söylemektedir, bu düşünceyi savunan öğretmenler 8. sınıfta da konunun aynı derecede vurgulanması gerektiğini söylemektedir.

Soruların sorulduğu 1 öğretmen, konu hakkında herhangi bir fikri olmadığını dile getirmiştir. Konunun araştırılıp araştırılmadığını bilmediğini açıklamıştır.

3. “Öğrencilerin fiilleri ve fiil yapım eklerini kavradıklarında dilimizin türetme sistemini de kavrayacaklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna sormacaya katılan öğretmenlerin tamamı “evet” yanıtını vermiştir, ama ad yapım eklerinin de aynı derecede önemli olduğunu dile getirenler bulunmaktadır. 1 öğretmenimiz öğrencilerin, fiilleri ve fiil yapım eklerini, dolayısıyla dilimizin türetme sistemini öğrense bile yaşamında uygulamayı beceremeyeceğini söylemektedir. 1 öğretmenimiz de öğrencilerin bu konuları kavrayamadığından yakınmaktadır.

4. İlköğretim öğrencilerine yapım ekleri ve fiil yapım eklerinin yeterince öğretilip öğretilmediği sorusuna öğretmenlerden 7 tanesi “hayır, yeterince değil” yanıtını vermiştir, öğretmenler 6. sınıfta müfredatında yer alan bu konunun çok soyut kaldığını söylemektedir. Ayrıca öğretmenler kitapların yetersiz kaldığından yakınmaktadır. Öğretmenlerden yalnızca 3 tanesi soruya “evet” yanıtını vermiştir.

5. Yeni yönetime göre hazırlanan Türkçe kitaplarında “fiil” konusunun yeterince işlenip işlenmediği sorusuna 6 öğretmen “hayır, sezdirme yöntemi doğru değil” yanıtını vermektedir. Ayrıca öğretmenler etkinliklerin yetersiz olduğunu dile getirmektedir. Aynı soruya 4 öğretmen ise: “Evet, fiil konusu yeterince ve açık olarak ifade ediliyor.” yanıtını vermiştir.

6. “Bu konuda alınabilecek önlemler ve yapılmasını önerdiğiniz uygulamalar nelerdir?” sorusuna yanıt olarak öğretmenler şu düşüncelerini dile getirmişlerdir:

- Bütün derslerde Türkçenin doğru ve etkili kullanılması sağlanmalı.
- İlköğretim öğrencileri arasında kelime türetme yarışmaları düzenlenmeli.
- Ders kitapları daha iyi hazırlanmalı.
- Öğrencilere neden kelime türetmemiz gerektiği anlatılmalı.
- Kitaplarda yer alan kazanım listeleri daha açık ve net olmalı, sürekli öğretmenin gözü önünde bulunmalı.
- Müfredat düzenlemesi yapılmalı.
- Ders kitaplarında yer alan etkinlikler daha düzenli ve anlaşılır olmalı.
- Öğrencilerin yapısı ve imkanlar dikkate alınmalı.

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Dünya dilleri arasında eklemeli dillerin sondan eklemeli diller kümesine giren Türkçede sözcük türetme, eklerle yapıldığı için Çağdaş Türkiye Türkçesinde çok sayıda yapım eki bulunmaktadır.

“Yapılışların ve oluşların dildeki karşılığı olan sözcük ya da sözcük öbekleri” şeklinde tanımladığımız fiillerin bir kısmı kök halinde, bir kısmı türemiş halde, bir kısmı öbek biçiminde, diğer bir kısmı da birleşik halde kullanılmaktadır. Çalışmamızın konusu olan türemiş fiilleri üreten Çağdaş Türkiye Türkçesindeki eklerin sayısı, araştırmalarımız sonucunda, 24’ ü addan fiil türeten ek, 36’ sı fiilden fiil türeten ek olmak üzere 60 olarak tespit edilmiştir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, dilbilgisinde türemiş sözcüklerin biçimsel özellikleri ön plânda tutulmuş, anlam özelliklerine ise pek önem verilmemiştir. Ancak, yeni bir sözcüğün ortaya çıkışını basit bir kök- ek ortaklığı olarak değerlendirmek doğru değildir. Yaşanan dil deneyimleri, yeni sözcüklerin türetilmesinde anlam bağının da göz önünde tutulması gerektiğini göstermiştir. .

Dilimizi koruyup geliştirebilmemiz için, toplum olarak dilimizi iyi tanımamız ve dilimizin kurallarını bilmemiz gerekir. Türkçedeki sözcükler tarihsel gelişim boyunca ses değişimine uğramışlardır. Bu ses değişiklikleri nedeniyle sözcüklerin kökeninin saptanması zorlaşmaktadır. Örneğin, “yara-” fiili “yarar” sözcüğünden türemiş olmalıdır. “iste-“ fiili “iz” kökünden türeyip, zamanla ses değişimine uğrayarak bugünkü halini almıştır. “apar-“ fiili de “al-(ı)p-ar-“ şeklinde türemiş bir sözcüktür. Bu çalışmada benzer şekilde sözcük kökenleri araştırılıp, doğru tespitler yapılmaya çalışılmıştır.

İncelediğimiz sözlüklerde, sözcüklerde zamanla oluşan ses değişimleri dikkate alınmıştır. Sözcüklere ses değişimi sonucunda oluşan haliyle yer verilmiştir. Ancak sözcükler üzerinde daha titiz çalışmaların yapılması gerekmektedir. Örneğin “süpürül-” ve “süprül-” aynı anlama sahip sözcüklerdir. Sözlükte “süprül-“ sözcüğünün yani ses değişimine uğramış halinin yer alması doğaldır. Ancak “ayırıl-” ve “ayrıl-” sözcükleri için aynı durum söz konusu değildir. “Ayrıl-” ve “ayrıl-” farklı anlamlarda kullanılmaktadır. “Ayrıl-” bilinmeyen bir kişi tarafından yapılan, zorunlu bir ayırma eylemidir. “Ayrıl-” ise kişinin kendi isteği ile kendi kendine yaptığı bir eylemi ifade eder. Sözlüklerde bu iki sözcüğün, aradaki anlam farklılıkları dikkate alınarak ayrı ayrı yer alması gerekir. Türk Dil Kurumu ve Dil Derneğinin Türkçe Sözlükleri incelendiğinde bu anlam farklılığının göz ardı edildiği anlaşılmaktadır.

Teknolojinin de etkisiyle yeni kavramlar ortaya çıktıkça, ihtiyaç duyulan sözcük sayısı her geçen gün artmaktadır. Dilimizdeki yabancı dillerden gelen sözcükler, Türkçenin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte, dilin yapısını temelinden sarsmaktadır.

5.2. Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ileri sürülebilecek önerilerden bazıları şunlardır:

Dilimizdeki yabancı kökenli sözcüklerin, Türkçenin gelişimini olumsuz yönde etkilemesini engellemek için, öncelikle dilimizdeki yapım eklerini çok iyi bilmeli ve kullanmalıyız.

Dilimize yerleşip, özellikle çocuklar ve gençler tarafından kullanımı yaygın olan yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türk Dil Kurumunun, Dil Derneğinin, üniversitelerimizdeki bilim adamlarının ve sanatçılarımızın ürettikleri Türkçe kökenli sözcüklerin kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlamalı, yeni kavramlara bulunan Türkçe karşılıkları bilmeliyiz.

Sözlüklerin sözcük dizinleri oluşturulurken daha dikkatli olunmalı, sözlüklerin anlam özellikleri de dikkate alınmalıdır. Böylece ‘ ayrıl-‘ gibi farklı bir anlama sahip bir sözcük kullanım dışında kalmayacak, dilin zenginliği içinde yerini alacaktır.

Yabancı dillerden Türkçeye bu kadar çok sözcüğün geçmesi, dilimizin türetme sistemini tanımamamızdan ve dilimizdeki yapım eklerini doğru şekilde kullanamamamızdan kaynaklanmaktadır.

Dil bilgisi öğretimi yıllardan beri sadece bilgi vermeyle sınırlandırılmıştır Dil bilgisi programın yapısından kaynaklanan bazı özellikler de sorunlara yol açmaktadır. Dil bilgisi konularının büyük bir kısmının hâlâ soyutluktan kurtulamayışı, diğer yandan kullanılan ders kitaplarında dil bilgisi etkinliklerinin bütün olarak verilmesi yerine, iki üç haftalık sürece yayılması Türkçe öğretmenlerince sorun olarak algılanmaktadır. Diğer yandan ilköğretim okullarında Türkçe öğretmenlerinin kılavuz kitaba bağlı kalmaya zorlanması, sorun oluşturmaktadır. Türkçe öğretmenleri, dil bilgisinin soyutluktan kurtarılıp somutlaştırılması gerektiğini, bu noktada örnekleri günlük hayattan seçmenin faydalı olacağını söylemektedirler. Türkçe öğretmenlerine göre imkânları yeterli olan okullarda teknolojiye faydalanmak, dersin daha etkili bir biçimde öğretilmesini sağlayabilir.

Geleceğimizi oluşturan çocuklarımız ve gençlerimizin dil bilincine sahip, Türkçenin özelliklerine uygun sözcükler kullanabilen bireyler olabilmesi için, onlara dilimizin türetme sistemini ve yapım eklerini çok iyi öğretmemiz gerekmektedir. Bunun için harcayacağımız emek, Türkçenin gelişimine olumlu katkıda bulunacaktır.

Türkçede bulunan yapım ekleriyle üretilen sözcüklerin kullanımının yaygınlaştırılmasında okullarda kullanılan ders kitapları önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığının seçtiği ders kitaplarında bu özellik aranmalıdır. Bakanlık bu konuda özenli bir çalışma içinde olmalıdır.

Yabancı sözcükler dilimize girip kullanımı yaygınlaşmadan, Türkçe karşılıkları üretilmeli ve kullanılmalıdır.

Üniversitelerin öğretmen yetiştiren fakültelerinde eğitim gören gençlerimize Türkçemizin zenginliği ayrıntılarıyla öğretilmeli, dil bilinci ve dilimize sahip çıkmamızın ne kadar önemli olduğu anlatılmalıdır.

Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde Türkçe sözcüklerin kullanılması gerekmektedir. Bunun için ders kitaplarının yazarlarının üretilen Türkçe sözcükleri yeğlemeleri sağlanmalıdır.

Dil bilgisi öğretiminde öğretmenlerin şu hususlara dikkat etmelerinin yararlı olacağını düşünülmektedir: Dil bilgisi derslerinde verilen örnekler iyi seçilmeli ve çok sayıda olmalıdır. Konular arasında bütünlük korunmalı ayrıntılarla öğrencinin zihni bulandırılmamalıdır. Öğretmen bilgiyi aktarmak yerine, öğrencinin bilgiyi keşfetmesini sağlarsa daha başarılı olacaktır. Bu noktada tümevarım metodunun kullanılması, bulunan sonuçların kısa notlarla yazdırılması öğrenmenin kalıcılığını artıracaktır. Dil bilgisinin soyut konularını, günlük hayattan örnekler ya da görsel materyallerle somutlaştırmak, öğrenciyi derse çekmekle beraber öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Hiçbir etkinliğin olumlu bir model kadar etkili olmadığı gerçeğinden hareketle Türkçe öğretmenlerinin dili iyi kullanmak zorunda olduğu da unutulmamalıdır.

Özellikle ilköğretim Türkçe (dilbilgisi) derslerinde bilinçli ve yeterli bilgi donanımına sahip eğitimcilerce, Türkçenin yapısal özelliklerinin anlatılması, Türkçedeki yapım ekleri hakkında bilgiler verilmesi, dilimizin sevdinilmesi gerekmektedir. Bu başarıldığında dilimizin daha iyi korunacağı ve gelişeceği kanısındayız.

KAYNAKLAR

AKINCI, N. (2007). Türkçe Sözlük’ teki Fiillerin Sınıflandırılması Ve Gövde Eklerinin İşlevsel Tasnifi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AKSAN, D. (2007). **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 439

_____ (1998). **Türkçenin Gücü**, Ankara: Bilgi Yayınları.

ATALAY, B. (1941). **Türk Dilinde Kökler ve Ekler Üzerine Bir Deneme**, İstanbul: Matbaai Ebuzziya.

BANGUOĞLU, T. (2007). **Türkçenin Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 528.

BİLGEGİL, M. K. (1964). **Türkçe Dilbilgisi**, Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.

CEYHAN, Y.- S. (2009). **İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Pasifik Yayınları.

DEMİRCAN, Ö. (1977). **Türkiye Türkçesinde Kök- Ek Bileşmeleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, TDK Yayınları.

DEMİREL, Ö. (1999). **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3228.

DİLAÇAR, A. (1968). **Dil, Diller ve Dilcilik**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

_____ (1974). Türk Fiilinde “Kılmış” la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız, **TDAY Belleten 1973 – 1974**, TDK Yayınları 406, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

_____ (1989). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi, **TDAY Belleten 1971**, TDK Yayınları 338, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

DİLEK, S. (2005). Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EDİSKUN, H. (1963). **Yeni Türk Dilbilgisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi.

ERDOĞAN, T., GÖK B. (2008). “**Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Bu Sorunların Giderilmesine Yönelik Öneriler**”. Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu. (27-28 Mart 2008). Doğu Akdeniz Üniversitesi.

ERGİN, M. (2004). **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Basım.

_____ (1992). **Türk Dili**, İstanbul: Nesil Matbaacılık.

GENCAN, T. N. (2001). **Dilbilgisi**, Ankara: Ayraç Yayınevi.

GÜLSEVİN, G. (1997). **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÜNEŞ, S. (1997). **Türk Dili Bilgisi**, İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.

GÜNŞEN, A. (2006). Göster-Görset-/Körset-Fiillerinin Yapısı Üzerine. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 20

HACIEMİNOĞLU, N. (1991). **Türk Dilinde Fiiller**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (1992). **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

HATİBOĞLU, V. (1974). **Türkçenin Ekleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

HENGİRMEN, M. (1999). **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Engin Yayınevi.

İLKER, A. (1997). **Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil**, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları: 679.

İMER, K. (1976). **Türkiye Türkçesinde Kökler**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KARADOĞAN, A. (2009). **Türkiye Türkçesinde Kılınış**. Ankara: Divan Kitap Matbaacılık.

KAHRAMAN, T. (2009). **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi**, İzmir: Kanyılmaz Basımevi.

_____ (1996). **Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:654.

_____ (2007). **Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Birleşik Ekler ve Bunların Oluşumları**. 1. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı. (Kasım 2007). İzmir: Ege Üniversitesi.

_____ (2002). Dilbilgisi Öğretiminde ‘tekil’ ve ‘çoğul’ Sözcükleri. **Çağdaş Türk Dili Dergisi**. Sayı 171. (Mayıs 2002)

KAPULU, A. ve KARACA, A. (2010). **İlköğretim Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

_____ (2010). **İlköğretim Türkçe 7. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

KAPULU, A., KAPLAN, Ş. ve KARACA, A. (2009). **İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Koza Yayınları.

KARA, M. ve KURT, M. (2010). **İlköğretim Türkçe 6. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Tuna Matbaacılık.

KARADOĞAN, A.(2009). **Türkiye Türkçesinde Kılınış**, Ankara: Divan Kitap Matbbacılık.

KARAHAN, L. (1998). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

KORKMAZ, Z. (2003). **Türkiye Türkçesi Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 827.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara: MEB Yayınları.

ÖZEL, S. ve ATABAY, N. (1976). **Sözcük Türleri II**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 412.

TUNA, O.N. (1986). Türkçede Transitive- Causative ‘Geçişli- Ettirgen’ Fiiller Bunlarla İlgili Morfoloji ve Öğretim Meselelerinin Çözümü, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi XXIV. - XXV. Sayıdan Ayı Basım**, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

UĞURLU, M. (2003). Türkiye Türkçesinde Bakış. **Türk Dili El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.

YANGIN, B., ÇELEPOĞLU A. ve TÜRKYILMAZ F. (2009) **İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Pasifik Yayınları.

ZÜLFİKAR, H. (2009). “Dünden Bugüne Türkçe”. **Türk Dili Dergisi**. 686. sayı. (Şubat 2009)

SÖZLÜKLER

ATALAY, B. (1986). **Divanı Lügat-it Türk Tercümesi** (Kaşgari Mahmut’ tan tercüme) 4 Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 521

DİLÇİN, C. (1983). **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DEVELİOĞLU, F. (1997). **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

GÜLENSOY, T. (2007). **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

HATİBOĞLU, V. (1969). **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HENGİRMEN, M. (1999). **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Engin Yayınevi.

TOPALOĞLU, A. (1989). **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

TOPALOĞLU A. (2011). **Misali Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul: Bilnet Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu. (2005). **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dil Derneği. (2005). **Türkçe Sözlük**, Ankara: Ertem Basım Yayım

VARDAR, B. (1988). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: ABC Kitabevi.

Türk Dil Kurumu. (2008). **Yabancı Sözlere Türkçe Karşılıklar Kılavuzu**, Ankara: TDK Yayınları

Türk Dil Kurumu. (2008). **Yazım Kılavuzu**, Ankara: TDK Yayınları

KULLANIM ÖRNEKLERİNİN BELİRLENDİĞİ

TÜRK EDEBİYATI ESERLERİ

KARAOSMANOĞLU, Y. K.(2009). **Kıralık Konak**. İstanbul: İletişim Yayınları.

PALA, İ. (2006). **Babil’ de Ölüm İstanbul’ da Aşk**. İstanbul: Kapı Yayınları.

GÜNTEKİN, R. N. (1993). **Çalığıuşu**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

KEMAL, Y. (1994) **Sarı Sıcak**. İstanbul: Yazır Matbaacılık.

PAMUK, O. (2006) **Sessiz Ev**. İstanbul: İletişim Yayınları.

TANPINAR, A. H. (1995) **Mahur Beste**. İstanbul: Dergah Yayınları.

<http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitimProgramları>

<http://okulweb.meb.gov.tr>

<http://www.dilimiz.com>